

TVRRIS DAVID

De quâ pendent mille clypei,

HOC EST

SYLLOGE DE-
MONSTRATIONVM

*Quibus invictum robur religionis
asseritur*

Per

JOHANNEM-HENRICVM
ALSTEDIVM.

HANOVIAE,

Impensis CONRADI EIFRIDI.

ANNO M.DC.XXXIV.

AD

BIBLIOTHECAM
PRINCIPALEM
ARAVSIO-NASSAVIENSEM
DILLENBURGICAM.

LECTORI S.

D*Ve in sacris literis occurrunt turres inprimis celebres; turris Babel, Gen. 11. & turris David, Cant. 4. Sicut autem illa est imago falsæ religionis, nominatim illius, quæ viget in occidentali Babylone. Apoc. 14. 16. 17. 18. Ita hæc est figura veræ religionis in Ecclesiâ Christi: prout nêpe David fuit typus Christi luculentissimus. Cû verò turris David cõmendetur hoc nomine, quòd mille, id est, multa, scuta pependierint de illâ, ego non ab re me facturum putavi, si veram religionem mille, id est, variis & validis demonstrationibus (millenarius enim est cubus dena-*

A 2 rii, &

PRÆFATIO.

rii, & proinde duo illa, quæ dixi, velut hieroglyphicè significat) præcipue suffultam esse planum facerem; & hunc laborem titulo turris David insignirem. Tu, qui religionem æstimas, laborem istum boni consule, & turrim Babylonicam, à nobis destructam, id est, præcipuas argumentationes, quibus omnis generis sectæ utuntur, enervatas; itemque Trifolium propheticum, hoc est, commentarium in Canticum canticorum, Daniele, & Apocalypsim; Notas in novum testamentum; & Reformationem philosophiæ, aliæq; id genus, cum Deo, à nobis expecta. Scriptum Alba Iuliæ. Kalendis Septembris. 1633.

LOCVS I.

LOCUS I.

De religione.

I. Religionem dari.

I DEUS est, & est creatura rationalis, utique religio est. At prius est verum. Ergo & posterius. *Consequen-
tia* ratio est; quia posito DEO, ut creatore, & posita creaturâ rationali, ponitur obligatio, quâ creatura rationalis obligatur ad cognoscendum, & diligendum creatorem. Similiter posito DEO, ut redemptore, & posito homine redempto, ponitur obligatio ex parte hominis redempti ad amandum suum redemptorem.

II. Religionem esse vnam.

1. Si DEUS est vnus, vna est religio. Sed illud est. Ergo & hoc. Ratio *connexi* est: quia religio continetur cognitione & cultu DEI. Sicut igitur ex DEI existentia colligitur existentia religionis: ita ex unitate DEI colligitur unitas religionis.

2. Omne verum est vnum. Ergo reli-

gio vera non est nisi vna. Probatur *antecedens* : quia verum non potest discrepare à seipso, vel ab essentia rei. Nam quia ens & verum converguntur; necesse est, ut sicut essentia cuiusque rei est unica, indivisa, simplex, sibi que non opposita, sic quoque veritas se habeat. Nec est, quòd obijcias, religionem non esse vnam ideo, quia versatur circa cognitionem & cultum DEI, partim ut creatoris, partim ut redemptoris. Sicut enim respectus ille non introducit duos deos, ita nec duas religiones.

3. Vnus est Dominus, vna fides, vnum Baptisma (id est, ministerium sacramentorum) vnus DEUS & Pater omnium. Ergo vna est religio. Confer *Eph. 4. v. 5. 6. & 1. Tim. 2. 5.*

III. Religionem veram separare pretiosum à vili, & hanc esse notam ipsius infallibilem.

DEUS dicit ad prophetam Ieremiam cap. 15. v. 19. *Si eduxeris, sive separaveris, pretiosum à vili, tanquam os meum eris.* Quibus verbis tradit certissimam vere religionis, & professorum ipsius notam. Quicumque enim separant pretiosum à vili, coram DEO sunt tanquam os ejus. Ergo religio, quæ hoc docet præstare, est à DEO profecta. Consistit autem ista separatio in theoria,

theoriâ, & praxi; in cognitione, & actione; in doctrinâ, & vitâ, hoc modo. 1. Oportet Deum discernere à creaturis, ideoque illum non repræsentare per imagines, aut imagines adorare. 2. Pretioso DEI verbo non debemus assuere viles hominum traditiones. 3. Solius Christi meritum est pretiosum; & è contrario vile est omne hominum meritum. 4. Iustitia DEI, quæ fide apprehenditur, est pretiosa: vilis autem est iustitia operum. 5. Pretiosum est ministerium Spiritûs, vile ministerium literæ. 6. Pretiosi sunt fideles administri verbi DEI; viles, mercenarii. 7. Pretiosi sunt auditores pii; viles, impii. 8. Novus homo est pretiosus; vilis vetus. Nostrarum itaque partium est, hæc omnia prudenter discernere, quæ in se pretiosa sunt, aut vilia. Sed & illa, quæ nostro vitio fieri possunt vilia, accuratè oportet distinguere ab iis, quæ naturâ suâ sunt vilia. Sic v.g. apostolus *Rom. 2. 28.* discernit signa, & res significatas, puta circumcisionem externam, & internam; & *1. Cor. 3. 7.* discernit ministerium hominû, & magisterium DEI: non quòd illa externa sint vilia eo modo, vt diximus de idolis, traditionibus humanis, meritis hominum, & aliis id genus; sed quia si non coniungantur cum internis, nostro vitio fiunt vilia. Quod vitium nimis quàm est solenne in-

ter Christianos. Videas enim plerisque nimium deferre externis illis, quasi pretium habeant ex seipsis. Vnde fit, ut reverà illis sint vilia. Rursum sunt, qui externa illa nihil pretiosi habere putant, quia non didicerunt, aut certè nolunt illorum pretium arcessere à rebus internis, ad quas sunt ordinata. Sed redeamus ad propositum. Religio, quæ separat pretiosum à vili, est vera. Atqui hoc facit religio, quæ continetur in S. literis. E. illa est vera. Hoc jam licebit cuilibet ad hanc vel illam personam, aut E. clesiam accommodare.

IV. Veram religionem in hac vitâ esse illud bonum, quod omnibus mortalibus vnicè est querendum.

Bonum omnibus mortalibus querendum, est, quod per se, suâque ipsius causâ est expetendum; cuius gratiâ res quoque alias experimus; quod omnia desiderant, quæ illius sensum aut intellectum habent; quod cum adest, per se ipsi sibi sufficit; quod efficit, conciliatque nobis alia bona, eaque tuetur & custodit; quod denique omnia contraria vero bono, illudque corrumpentia avertit, repellit, aufert. Atqui hæ conditiones omnes insunt veræ religioni. Ergo vera religio est. *Maior* patet ex naturâ boni, quod omnibus est expetendum.

dum, prout Aristoteles, & alii eam passim ex naturæ fontibus deducunt. *Minor* probatur ita per partes. 1. Religio nos coniungit cum D E O, summo illo bono. At hæc coniunctio per se, ac sui ipsius gratiâ, est expetenda. 2. Propter coniunctionem illam cum D E O, eiusque fruitionem omnia alia bona sunt expetenda. 3. Qui gustarunt quid sit cum D E O coniungi, sive cum illo habere amicitiam, non possunt non magis ac magis coniunctionem & amicitiam illam appetere. 4. Amicitia ista cum D E O est *ἀντιπερὶ*. Qui enim D E U M habet, omnia habet. 5. Qui D E U M habet, illi omnia cedunt in bonum, etiam illa, quæ videntur mala. Et omnia verè bona consequitur, & usque in vitam æternam possidet, qui coniunctionem illam cum D E O experitur. 6. Hoc bonum arcer à nobis omne malum, quod quidem verè malum sit, & tandem nos in possessionem vitæ æternæ immit-
tit.

*V. Veram antiquitatem in religione
Christianâ esse arcessendam à S. literis.*

Vera & inappellabilis antiquitas in religione est alleganda. Atqui sacrarum literarum antiquitas est vera, & inappellabilis. Ergo illa in religione est alleganda. *Maior* adeo est manifesta, ut apud ipsos quoque
A 5 genti-

conspici; si verò turbidus, & fœtum sordescere. Ita Spiritus sanctus influxit in sanguinem Mariæ, indeque formavit candidissimam margaritam, Iesum Christum.

4. Reproductionis, seu restitutionis corporis nostri in fine seculi, imago cernitur in arborum & animantium seminibus. Experimur enim herbarum substantiã in minimo inesse, vnde iterũ instaurentur in veterẽ magnitudinem. In fornacibus quoq; Chymicis, vt *Hugo Grotius li. 2. de verit. religionis Christiana* observat, hujus rei imago cernitur: & cernitur ita, vt si lavadula v. g. cum radice, totoque corpore in cineres redigatur, artifex possit ex illis cineribus eandem lavandulam reproducere, idoneis adhibitis instrumentis, id est, calore moderato, & vitro.

5. Galenus, Theophrastus, Plinius, Dioscorides, & alii medici tradunt panaceam, quæ vel omnibus omnino, vel omnibus in certo genere morbis medeatur; ita vt alia sit simplex & naturalis, alia composita. Et nos habemus panaceam morborum animæ, videlicet sanguinem Christi.

V II. In religionis negotio veritatem sciendam esse paci.

1. Quæ Deus coniunxit, nos separare non debemus. At Deus *Zach. 8. 19.* coniunxit stu-

xit studium veritatis, & pacis. *Diligite, inquit, veritatem, & pacem.* Et Christus *Marc. 9. 50* ait: *Habete in vobis ipsis salem, & pacem habete inter vos mutuo.* Vbi hieroglyphicè salem vocat evangelii doctrinam; quia vt sal putredinem arcet, vimque purgandi, & conservandi igneam obtinet, sic evangelium monstrando Christum præservat animam à corruptione spiritali.

2. Fides vera est efficax per charitatem, *Gal. 5. 6.* Fieri itaque non potest, vt pax ab istiusmodi fide separari possit.

3. Quæ in Christo sunt coniuncta, ea in iis, qui Christi sunt, disiungi non debent. In Christo autem hæc duo, veritas, & pax, sunt coniuncta. *Ioh. 14. 6.* Ego sum veritas. *Eph. 2. 14.* Ipse est pax nostra.

4. Quæ supernè est sapientia, est pura, pacifica, moderata, tractabilis, plena misericordiæ & fructuum bonorum, absque diiudicatione, sine simulatione, *Iacob. 3. 17.* Quibus verbis divinus apostolus veritatem & pacem disertissimè ita vno conubernio habitare docet. Quæ cum ita sint, hodie gravissimè peccatur introducto veritatis & pacis divortio. Quod peccatum ita se habet, vt meritò de illo usurpare liceat istud:

Iliacos intra muros peccatur & extra.

5. Si

5. Si beatifunt pacifici, illi qui veram religionem habent, sunt etiam pacifici. Verum est illud, E. & hoc. *Assumptio* est Christi, *Matth. 5.* Ratio *connexi* est: quia vera religio munit viam ad beatitudinem. Cæterum studium illud pacis non tollit placidam *συζήτησιν*, quam instituere oportet cum illis, qui à nobis seorsim sentiunt in religione; sed illam includit.

LOCUS II.

De demonstrationibus in religionis negotio.

I. Dogmata religionis posse demonstrari:

QUID QUID nititur ratione rectâ, & autoritate infallibili, hoc potest demonstrari. Sed dogmata religionis nituntur ratione rectâ, & autoritate infallibili. Ergo. *Major propositio* probatur: quia omnis probatio, sive demonstratio (latè siquidem accipimus demonstrationis vocabulum) continet argumentum artificiale, vel inartificiale. Illud solet appellari ratio; hoc, autoritas, sive testimonium. *Minor* sic patet. Religio est naturalis, vel supernaturalis. Illa probatur, sive demonstratur partim ex libro naturæ, partim ex libro

Scripturæ

Scripturæ: hæc ex libro Scripturæ, vbi hic syllogismus est omni exceptione maior. Quod Deus, qui est summa veritas, & summa sapientia, dicit, illud est verissimum. Atqui Deus dicit v. g. se esse. E. hoc est verissimum. Item: Si artificii in suâ arte, seu cuiuslibet experti in suâ scientiâ credendum est, utique Deo, utpote sapientissimo, aliquid testanti est credendum.

II. Dogmata supernaturalia in religionis negotio non esse absurda.

Nihil, quod Deum habet authorem, est absurdum. Atqui dogmata supernaturalia, seu veritates supernaturales, Deum habent authorem. Non igitur sunt absurda. *Maiores* etsi suâ luce radiat, tamen duplici potissimum ratione demonstratur. 1. Quidquid est à Deo, verum est. Verum autem vero consonat, ideoque harmonia ista nihil absurditatis parere potest. 2. Qui aliquid absurdi statuit, aut pronuntiat, imperfectione aliquâ laborat, ita ut vel non intelligat rem, vel id, quod probè intelligit, malitiosè pervertat. Sed in Deum non cadit aliqua imperfectio. Itaque ipsius pronuntiata non sunt absurda, neque se ipsa everunt, aut destruunt. Hactenus igitur dogmata supernaturalia admittunt aliquam demonstrationem naturalem; quatenus videlicet

videlicet demonstrari potest, illa non pugnare cum rectæ rationis iudicio. Quod tenendum est probè, ne quis putet committi μεταβάσει εἰς ἄλλο γένος, id est, transitum è genere in genus, quando in negotio fidei adhibentur demonstrationes eiusmodi, quibus ostenditur, mysteria religionis non adversari rectæ rationi.

III. Doctrinam veræ religionis esse evidentem.

1. Quidquid videtur lumine naturæ, vel gratiæ, est evidens. Doctrina religionis videtur lumine naturæ, vel gratiæ. Ergo. *Majorem* probo. Evidentia est eorum, quæ videntur, & intelliguntur apertè. Videtur autem, & intelligitur aliquid vel in hâc, vel in futurâ vitâ, seu, vt loquuntur, in statu viæ, vel patriæ. Ibi est sensus, & ratio, quæ duo appellantur lumen naturæ; item fides, quæ vocatur lumen gratiæ: hîc est lumen gloriæ. Oportet itaque congruam & proportionatam evidentiam in negotio religionis etiam atque etiam discernere: ne dicamus id esse inevidens, quod non comparatur cum suo lumine. Neque enim id, quod solo fidei lumine cognoscitur, ideo est inevidens, quia non potest comprehendi lumine rationis. Sic illa, quæ solo lumine gloriæ intelliguntur, non
sunt

sunt ideo inevidentia, quòd lumine naturæ, vel gratiæ non possint intelligi.

2. Religio vera continet vel principia, vel conclusiones. Sed hæc vtraque sunt evidentia. Tota igitur religio, vera scilicet, est evidens. Quod attinet ad principia, certum est, illa, si prima sint, indigere solùm explanatione terminorum, iisque cognitis, per se esse evidentia. Tum quoque prima ista principia possunt demonstrari per deductionem ad impossibile, five ad absurdum. v.g. hoc principium, *Deus est*, duplici hâc ratione demonstratur. Primò explicatur, quid hoc nomine *Deus* significetur: ens nempe summè & iannite bonum, quod præsit huic mundo. Deinde instituitur deductio ad impossibile: Si Deus non est, hic mundus sibi fuit causa, vt esset. Sed hoc est absurdum: quia nihil est causa sui ipsius. Foret enim se ipso prius, & posterius: seu, fuisset antequam esset. Si spectemus principia orta ex primis, illorum eadem ferè est ratio, quæ conclusionum. Hoc solùm interest: Quò quid est propius principiis primis, eò est evidentius.

IV. Præjudicatam opinionem impedire, quò minùs id, quod revera est evidens in religionis negotio, judicetur esse evidens.

Præiu-

Præiudicata, seu præconcepta opinio obnubilat rectam rationem. Ergo est in causâ, quò minus videri queat claritas seu evidentiare rei, quæ non congruit cum illâ præconceptâ opinione. Mens siquidem imbuta, & velut tincta, præiudicio, non potest facile à se impetrare, ut illud dimittat. Tunc itaque idem ipsi accidit, quod oculo, qui colore viridi satiat, omnia sibi objecta pro viridibus habet. Idem planè vsuvenit, quando mens hominis imbibit aliquam opinionem. In primis autem in religionis negotio hoc videre est: ut nihil mirum sit, evidentiâ sacrarum literarum à paucis perspicui.

V. Obiectiones, quæ adferuntur contra veram religionem, posse solvi; & quidem evidenter.

1. Obiectiones, quæ adferuntur contra veram religionem, impugnant dogmata, aut naturaliter, aut supernaturaliter cognita. Vtræque autem possunt solvi. Nam quidquid ratio exorbitans construit, illud ratio recta potest destruere. Et quidquid ratio destituta lumine fidei non videt, ratio prædicta & illustrata isto lumine percipit.

2. Argumentum, quod adfertur contra veram religionem, peccat in formâ, vel in materiâ.

materia. Si vitium est in formâ, extra controversiam est, posse id vitium evidenter ostendi ab eo, qui rectam differendi rationem teneat. Si autem vitium fit in materiâ, argumentum duobus modis solvitur. Aut enim evidenter ostenditur id reverâ falsum esse, quod in argumento sumitur, & contrarium illius esse verum: aut idonea ratio evidenter redditur, cur id, quod in argumento sumitur, falsum esse, animus sibi prudenter persuadeat, ac ideo minimè tali argumento de sententiâ dimoveatur. v.g. si tale argumentum adferatur contra mysterium Trinitatis: Nulla res vna numero secundum essentiam, simul est trina numero secundum hypostasim: Ergo nec in Deo potest esse vna numero essentia, & tres numero personæ: in hoc, inquam, argumento primò negatur antecedens, tanquam falsum: quia in rebus physicis videmus vnâ numero naturam, v.g. lavandulæ, admittere tres numero hypostases, ut infra demonstrabitur. Deinde negatur idê antecedens, tanquam minimè universale. quod ut melius pateat, planè informabimus argumentum. Nulla res vna numero secundum essentiam, simul est trina numero secundum hypostasim. Res divina, quæ est Deus, est quædam res numero vna secundum essentiam. Ergo res divina, quæ est

est Deus, non est res trina numero secundum hypostasim. In hoc argumento, nisi propositio maior. contradicens huic mysterio sit vniversalis, ita vt complectatur non solum res creatas & finitas, sed etiam rem illam increatam & infinitam, quæ est Deus, vitium erit in formâ. Vocabulum enim *Res* aliter accipitur in propositione priori, nempe determinatè pro re finitâ & creatâ; aliter in posteriori, nempe pro re infinitâ & increatâ. Qui ergo contra mysteria fidei tales propositiones vniversales vrget, non aliam illarum rationem adferre potest, nisi eam, quæ est posita in inductione singularum rerum creatarum, quas naturaliter cognitæ habet.

LOCUS III.

De existentia Dei.

I. Deum esse.

I. **I**LLUD in omnibus est asserendum, quod est intelligibile, volibile, & recolibile. Atqui Deum esse, id est intelligibile, volibile, & recolibile. Illud igitur est asserendum. *Maiores* est canon apud philosophos meliores in confesso, qui hoc modo probatur. Deus indidit animæ hominis triplicem

plicem vim, siue facultatē; intelligendi, volendi, & ea, quæ intelligit, & vult, recolendi, seu repetendi. Facultas intelligendi primò sic est condita à Deo, vt ipsa feratur suâ naturâ ad cognoscendum verum: facultas volendi ita, vt feratur ad bonum: facultas recolendi ita, vt se occupet circa verum, & bonum. Ex quo autem homo descendit à Deo, tres illę facultates propria illa & domestica sua objecta commiscuerunt cum peregrinis, hoc est, verum cum falso, & bonum cum malo confundere cœperunt. Neque tamen hâc ratione penitus oblitterata est harum facultatum, intellectus, voluntatis, & memoriæ, negotiatio circa verum, & bonum. Nam si excutiamus prima principia, quæ dicuntur *κοινὰ ἔννοια*, deprehendemus magneticam quâdam propensionem, quâ fit, vt tres istę facultates inclinent ad illa axiomata intelligenda, volenda, seu amanda, & recolenda. Idem est iudicium de principiis, quæ proximè accedunt ad ista prima, ideoque conclusionibus, quæ sunt evidenter deductæ ex vtrisque principiis, tum immediatis, siue primis, tum mediatis. Hinc videre est, intellectum, voluntatem, & memoriam velut exhorrescere, quando aliquid asseritur contrarium istis principiis, & conclusionibus evidentibus. Merito itaque dicimus,

mus, illud esse asserendum & statuendum, quod est intelligibile, volubile, & reholubile, id est, quod auditum & explicatum ratione terminorum, afficit, & perficit, & exhilarat intellectum, voluntatem, & memoriam : & è contrario illud esse in falsis habendum, quod destruit res istas facultates, ita vt confusionem, dubitationem, horrorem ipsis inducat. Iam, vt ad *minorem propositionem* veniamus, si quis dicat, *Deus est*, & explicat, quid significetur nomine *Deus*, intellectui, voluntati, & memoriæ læticia, & perfectio quædam ingeneratur. At verò, si quis dicat, *Non est Deus*, id est, summum aliquod bonum, res istę facultates refugiunt ab illâ assertionem. Atque hæc est sympathia & antipathia spiritalis, quæ est inter intellectum, voluntatem, & memoriam, quantum ad verum & bonum, falsum & malum.

2. Si lapides & ligna in speciem domus non poterunt coalescere casu, & fasciculus lignorum in sylvam colligatus arguit colligantem; multò magis tot & tantæ hujus mundi partes, tam admirabili ordine dispositæ, non casu, sed ab opifice aliquo ita digestæ sunt. Vbi enim est ordo, ibi & ordinans. Proinde vbi ordo est maximus, decentissimus, vtilissimus, ibi est ordinans summâ sapientiâ & potentiâ præditus. Is autem est *Deus*.

3. Quid-

3. Quidquid habet finem, id quoque habet efficientem. Atqui mundus hic, & singula ipsius partes habent finem: quia omnia habent utilitatem aliquam, etiam abiectissima quæque. Neque singula tantum ad peculiarem suum finem tendunt, sed etiam ad communem universi. Itaque ordinantur ab aliquo ad istos fines: ab illo scilicet qui illa habet in potestate, tanquam dominus, quique est director & effector ipsorum: quem dicimus Deum.

4. Omne illud, cuius præsentia est summè bona, & cuius absentia est summè mala, omne, inquam, tale est necessarium. Sed præsentia alicuius rectoris in hoc mundo est summè bona, & ejus absentia est summè mala. Ergo rectorem talem esse, est necessarium. Probatur *assumptio*: quia si tollas rectorem ex hoc mundo, non erit universalis omnium rerum concentus: & hoc sublato mundus erit hydra non septiceps, sed millies millies &c. septiceps.

II. Notitiam aliquam Dei naturaliter homini esse impressam.

1. Quod ubique, & semper, & apud omnes homines obtinet, naturale est. Atqui talis est notitia illa, quod sit Deus. Ergo est naturalis. Prob. *assumptio*: quia, ut ait Cicero *de naturâ deorum*, nulla unquam fuit gens

gens adeo fera & barbara, quæ aliquod numen esse non agnoverit, quo hæc omnia regantur.

2. Si aliquid imaginis Dei reliquum est in homine, notitia quoque Dei aliqua est reliqua. Prius est. E. & posterius. Ratio *connexi*: quia notitia Dei ante lapsum erat homini implantata, eratque bona pars imaginis divinæ. Quare si imago illa non est planè oblitterata, neque ista notitia. Hæc argumētatio sumit inde robur, quòd imago Dei in voluntate non est planè oblitterata, videlicet discrimen honestorum & turpium: quod pender à lumine intellectus, & nominatim à notitiâ illâ, quòd sit Deus remunerator honestatis, & ultor turpitudinis.

3. Lex naturæ inscripta est cordibus hominum, *Rom. 2. v. 14. 15.* E. multò magis ipsorum mentibus est inscripta notitia Dei, qui legem illam indidit.

4. Conscientia nostra post admissa peccata, etiam incognita, nos accusat, angit, conficit, usque adeo, vt quoties periculum aliquod ingruit, aut inexpectatum quid strideat, strepatve, toties contremiscamus, Deumque ingeminemus: contrà in negotio bene gesto, etiam adversus aliorum mendacia nos excusat, gaudioque perfundit. At verò hæc talia non fierent, nisi conscientia

scientia supremum aliquem iudicē agnosceret, qui rectè facta probet, secus facta improbet; illa remuneretur, hæc puniat.

LOCUS IV.

De Sacrà Scripturâ.

I. *Esse aliquod Dei verbum.*

SI DEUS est, & est creatura, quæ indigeat institutione quantum ad cognitionem & cultum DEI, haud dubiè DEUS illam institutionem non omisit. At verum est primum. E. & secundum. Probatur *consequentia*: quia non convenit cum bonitate DEI, univèrsam genus humanum relinquere sine disciplinâ.

II. *Scripturam Bibliacam esse verbum Dei.*

1. Illud est verbum DEI, quod continet præceptiones sanctissimas, & promissiones amplissimas. Atqui Scriptura Bibliaca utrumque illud continet. Ergo illa est verbum DEI. *Major* probatur: quia verbum DEI debet monstrare homini viam ad salutem æternam, & hanc ipsam salutem ipsi promittere. Hæc siquidem est summa hominis perfectio. *Minor* patet ex comparatione

tione Bibliorum cum aliis libris; in quibus nempe homines solent quærere nescio quam diuinitatem, vt in Alcorano. Vbi videas præcepta ridicula, vel inepta : & talia quoque promissa. Sed in S. literis iubemur Deum diligere super omnia , & extirpare vitia , & facere bona opera , & modus hæc omnia præstandi ibi proponitur , atque præstantibus amplissimum præmium, puta æternitas beata, promittitur.

2. Illud est ipsissimum DEI verbum, quod perfectiones divinas asserit in gradu eminentissimo, adeoque gloriam soli Deo tribuendam esse docet. Atqui S. Scriptura hoc facit. Ergo. Ratio *maioris* est: quia excellentissimum verbum, siue scriptum, nõ potest enti excellentissimo vilia & humilia tribuere , vti videmus ethnicorum scripta diis nescio quæ adscribere. *Minor* patet ex iis, quæ deinceps de naturâ & operibus Dei adferemus in medium ex S. literis.

3. Illud est verbum Dei , quod naturam nostram maximè perficit. Eò enim scripti aliquod censetur divinius, quò defectus naturæ magis corrigit. Iam verò S. Scriptura proponit supernaturalia, quibus natura extollitur & evehitur in huiusmodi gradum, vt quàm proximè ad Deum accedat.

4. Si scripta Ciceronis habemus pro talibus , quæ ab ipso sint profecta , & scripta
Maho.

Mahometis nihil dubitamus esse ipsius, jure merito scripta Mosis, prophetarum, evangelistarum, & apostolorum, ab iisdem profecta, & porro divinitus ipsis tradita esse statuimus: idque eò magis, quòd in scriptis illis sit partium omnium, & authorum summa inter sese concordia; quòd authores fuerint illustres, vel multa prædixerint, quæ eventus comprobavit, vel aliis modis se commendarint. In summâ: Verbum Dei seipsum discernit à verbo hominum, *Hebr.* 4. 12.

*III. Solam Scripturam esse judicem
controversiarum in negotio religionis.*

Quod discernit, & probat dogmata religionis solidè, & ultimo, id est judex controversiarum in negotio religionis. At verbum DEI in S. literis comprehensum id præstat. Ergo. *Minorem* probat Ieremias cap. 23. v. 29. *Nonne sic est verbum meum tanquam ignis, dicit Iehovah?* quia nempe, ut patet ex versu præced. consumit stramen falsæ ac inanis doctrinæ, & sartum tectum relinquit triticum veræ ac solidæ doctrinæ. Quam in sententiam apostolus *1. Cor.* 3. 13. docet, dogmata hominum probari per ignem verbi divini. Neq; enim alius ignis ibi intelligi potest: quia ignis propriè di-

Etus, qualis fingitur esse in purgatorio, ibi locum non habet, cum vocabula ista aurum, argentum, & similia ostendant apostolum loqui allegoricè. Sed nec ignis tribulationis intelligi potest: quia apostolus proponit perpetuum, universale, & necessarium, seu minimè contingens, examen veræ & falsæ, solidæ & inanis doctrinæ. Id verò non calamitatibus competit, quippe quæ nec omnibus, nec solis illis, qui occupantur circa religionem, immittuntur, neque suâ naturâ hoc præstant, quod apostolus h. l. proponit. At verbum Dei habet vim explorandi omnia hominum dogmata. Et hoc examen subeundum est omnibus omnino Christianis. Interim crucis, siue tribulationis, aliquam etiam mentionem ab apostolo hætenus fieri concedendum est, quatenus verbum Dei per crucem, siue tribulationem, in animis nostris confirmatur.

IV. Magnam esse verbi Dei efficaciam.

1. Sicut ignis se habet ad aurum, & reliqua metalla, item ad paleas, fœnum, &c. sic verbum Dei se habet ad intellectum & affectum hominis. Atqui ignis aurum, & reliqua metalla probat, purgatque à fæcibus, dirigente artifice, & paleas consumit.

Ergo

Ergo & verbum Dei, ipso benedicente, intellectum & affectum hominis probat, purgatque. Confer *Ierem. 23.* & *1. Cor. 3.* de quibus locis vide *numero preced.*

2. Sicut se habet malleus ad petram, ita se habet verbum Dei ad cor nostrum. Atqui malleus facit ut dissiliat petra. Ergo verbum Dei conterit corda nostra. Confer *Ierem. 23. 29. Act. 2. 32.* Adde exemplum Davidis, qui cum ex ore Nathanis audivisset verbum Dei, præclaram illam confessionem *Psal. 51.* edidit. Confer utramque hanc argumentationem cum *Hebr. 4. 12.*

V. Solam Scripturam sacram esse mensuram fidei nostræ..

Illud est fidei nostræ mensura, quod complectitur vniversa illa, quæ nobis ad salutem sunt necessaria. Atqui S. Scriptura complectitur vniversa illa. E. Scriptura est mensura fidei nostræ. *Mayor* nititur naturâ & requisitis mensuræ: quia sic debet esse comparata mensura, ut nihil ipsi desit eorum, quæ ad directionem mensurati requirantur. *Minor* patet: quia in Scripturâ proponuntur omnia credenda, & facienda, id est, fides per charitatem efficax; seu fides, & bona opera: quibus duobus positis, ponitur vita æterna.

VI. Ecclesia testimonium de S. Scriptura non esse solum, neque primum.

1. Si ideo tantum credimus, Scripturas esse divinas, quia Ecclesia hoc dicit, fides nostra nititur testimonio humano, & Scriptura trahit suum robur ab Ecclesia. Sed utrumque est absurdum. Ergo. Ratio *con-*
nexi est; quia testimonium Ecclesiae non est testimonium divinum, nisi valde catachresticè. Et, si Scriptura non est authentica, nisi Ecclesiae auctoritate, utique suum robur illa trahit ab ista. *Assumptio* probatur. Fides nostra non potest terminari in auctoritate humanâ, vel istâ niti. Fides siquidem illa est divina. Deinde Scriptura habet suum robur ab autore. Omne siquidem scriptum auctoritatem suam habet à suo autore.

2. Præter testimonium Ecclesiae dantur & alia argumenta, videlicet veritas divinorum vaticiniorum, consensus illorum, qui sacros libros scripserunt, Scripturae effecta, & alia id genus. E. testimonium Ecclesiae non est solum.

3. Persuasio Spiritus Sancti, & argumenta, quæ in ipsiusmet Scripturae effectis & adiunctis occurrunt, sunt solidiora testimonio Ecclesiae. Itaque hoc non est primum. Prob. *antecedens*: quia persuasio Spiritus

ritus sancti est actio physica; actio divina;
& eo ipso, dum dicitur esse persuasio, præ-
fertur simplici suasioni. Deinde argumen-
ta in ipsâmet Scripturâ sunt insita, vt appel-
lant, siue interna: cùm testimonium Eccle-
siæ sit externum. Si excipias, testimonium
Ecclesiæ esse primum in hoc genere, quia
primò audimus ex ore Ecclesiæ Scriptu-
ram esse verbum Dei; respondeo, primum
esse ordine, non dignitate; neque primum
naturâ, sed cognitione: quomodo videmas
discipulum in Grammaticis, Logicis, & si-
milibus admittere has vel illas regulas pro-
pter authoritatem præceptoris, v.g. tres
duntaxat esse terminos in syllogismo: post-
quam verò maturuit iudicio, non admitte-
re illas nisi propter demonstrationes, quæ
non possunt aliter se habere. Tale quid oc-
currit *Ioh. 4. 42.* de Sichemitanis, qui primò
credebant propter sermonem mulieris.

*VII. Vnicum esse Scripturæ sensum,
quem vocant.*

Vnius res non est nisi vna forma. Ergo
vnius scripti non est nisi vnus sensus. Ratio
consequentia est; quia significatio est forma
vocis, adeoque orationis ex vocibus con-
textæ. Quare Sacrarum quoque literarum
vna est forma, id est, significatio, ideoque
& vnus sensus: quem nempe parit signi-
ficatio

ficatio vocis, & orationis ex vocibus combinatae. Et hic sensus vocari solet literalis. Cum verò significatio vocis sit propria, vel figurata, seu, quod idem est, nativa, vel tropica & modificata: sensus quoque literalis alius est proprius, alius figuratus. Rursum quia multae sententiae sacrarum literarum sunt compositae, puta typicae, & propheticae, fit ut sensus literalis sit mixtus, sive compositus ex sensu proprio, & figurato. Quâ in re nihil esset obscuritatis, si interpretes S. literarum non abusi fuissent vocabulis quibusdam, sive terminis. Magnum igitur fuerit operæ pretium, terminos istos evolueret. Principiò igitur sæpenumero accidit, ut ipsamet littera sit tota quaedam allegoria, ut *Delrio in isagoge super Canticum Salomonis* doctè observat. non quidem, ut allegoriæ nomen cum S. Paulo, petram scaturientem de Christo explicante, theologi accipiunt, pro typo & figurâ rerum futurarum, quo sensu historiæ ac litteræ opponitur; sed prout allegoriam sumunt rhetores, quando verborum aliqua fit inversio, & à cognatâ sibi significatione ad aliam aliquam deflectuntur: quod accidit in metaphoris, cum verborum tantum significatio transfertur; velut ab homine risus ad prata: vel accidit in parabolis & apologis, cum res rebus conferuntur, ut facit non

cir non semel in evangelio Dominus, & in toto suo Cantico Salomon. In huiusmodi autem allegoriis parabolicis, qui sensus est allegoricus, seu parabolicus, idem est historicus & literalis. Sed in istiusmodi parabolis *duplex sensus literalis* diligenter est distinguendus. Vnus enim est merè *Grammaticus*, revera nihil nisi voces & verba complectens, quem scriptor vix attendit, saltem non nisi ut vas sensus & liquoris melioris, vel ut corticem vilem medullæ pretiosioris: alter verè *historicus* est, quem per se & præcipuè scriptor intendit, & est quasi liquor in illo vase exhibitus, vel medulla cortice illo contexta. Historicus iste sensus, quando scriptio simplex est, & sine figuris & schematibus, non differt à Grammatico sono: sed quādo scriptio metaphorica, & figurata est, plurimū duo isti differunt. In parabolis etiam historicus iste interdum idem est cum allegorico, nempe quando historicus iste sub cortice parabolice locutionis non complectitur aliquid veteris testamenti, quod sit typus alicuius rei exhibitæ in novo testamento; sed agit tantū vel de rebus novi testamenti, ut in plerisque novi testamenti parabolis; vel res veteris & novi testamenti coniungens quasi de vnâ re loquitur, ut fit in Cantico Salomonis, ubi agitur de synagogâ Iudai-

eâ, & Ecclesiâ Christianâ, tanquam de vnâ
& eâdem, diversis tamē temporibus, Spon-
sâ. Interdum verò in parabolis historicis
iste sensus differt ab allegorico, vt quando
in V. T. parabola quædam typicæ propo-
nuntur; veluti cū de Iudâ dicitur, *Catulus*
leonis Iuda; Grammaticus, siue metaphori-
cus sensus est de ferâ illius scymno, histori-
cus, de Iudâ patriarchâ vel tribu; allegori-
cus, de Christo. Hæc distinctio diligenter
est notanda, vt frequenter summoperè ne-
cessaria, & cuius omissio miras & magnas
solet parere in S. Scripturæ explicatione
confusiones. Et ita intelligendus est Tho-
mas, quando post Bedam scripsit, nihil esse
in Cantico canticorum, quod iuxta lite-
ram intelligi possit: negat enim de sensu
grammatico, non de sensu historico ver-
borum: deinde quod Angelemus negat,
quidquam in hoc Salomonis libro sensu
historico accipiendum, abutitur enim no-
mine historici sensus pro metaphorico.
Hæc d. l. tradit Delrio; qui subiicit regu-
lam illam, verissimam vtique & pernecef-
sariam, non quæcunque in parabolâ com-
memorantur, ea ad historicum vel allego-
ricum sensum pertinere, vel eo explicari
debere: sed ornatus duntaxat & decôris
gratia, non vt membra, sed vt emblemata;
non quia necessaria, sed quia sic fieri solita,
inseri

inſeri ſolere; atque ideo non omnia bonū
interpretem, quę in ipſo literę cortice oc-
currunt, ad medullam literę transferre, &
accommodare debere; ſed ea duntaxat, quę
ad eſſentiam medullę, & ſcopum aucto-
ris, finemque parabolę ſpectare videbun-
tur. quę autem ſint talia, id ex fine para-
bolę intelligendum. Nec ſemper perſonę
perſonis, nec partes partibus per omnia
ſcrupuloſe ſunt conferendę, ſed totum ne-
gotium toti negotio comparandum, & to-
tum ſententię corpus intuendum, & inte-
grum ex integra parabola trahendum, vt
optimē *Iohannes Maldonatus* admonuit
in Matth. 11. 16. & 13. 25. & 18. 23. & paſſim.
Sed redeamus ad inſtitutum. Secundo ita-
que loco monemus, allegorię vocabulum
non vno modo ſumi. Aut enim intelligi-
tur allegoria oblata, quam Spiritus ſanctus
intendit, quamque ipſa Scriptura offert, &
veluti porrigit: aut allegoria quęſita, quam
interpretes vel ingenioſe & appoſite, vel
violenta & contorta ratione adferunt in
medium. Prior illa eſt de eſſentia Scriptu-
rę: hæc poſterior non item. Et de hac poſte-
riori vera eſt regula, theologiam allegori-
cam non eſſe argumentativam: quia nem-
pe huiusmodi allegoria eſt veluti ſpuma
Scripturę. Tertio allegoria alia eſt verbo-
rum, alia rerum. Hinc fit, vt interdum in

esse insignis, vt summam lucem adferret divinis oraculis.

3. Post Christum & apostolos non est expectanda clarior S. literarum annuntiatio, & scriptio. Sed post prophetas debuit adferri clarior. Itaque annuntiatio & scriptio, auctore Christo facta, est omnium clarissima.

4. In V. T. erant prophete, à quibus interpretatio illorum, quæ poterant videri difficiliora, petebatur. Proinde nihil necesse erat, omnia vsque adeo clarè literis consignare. Sed in N. T. verbum Dei erat propagandum ad omnes nationes. Ideo oportebat mysteria omnia clarissimè monumentis literarum tradere, ne in tantâ Ecclesiæ amplitudine homines possent causari aliquem defectum. Rectè itaque lux V. T. confertur cum crepusculo matutino; lux novi cum lumine meridiano. Quare si quis à nobis postulet, vt æquè clarè ex V. T. hoc vel illud mysterium probemus atque ex N. T. licebit vsurpare illud Mathematicorum: *λίαν μέγα αἴτημα αἰτῆς*, Nimis magnum postulatum postulas.

IX. Scripturam V. T. esse fundamentum Scripturæ N. T.

1. Quemadmodum se habent scripta Moysi ad scripta prophetarum, ita se habent

bent scripta Mosis & prophetarum ad scripta evangelistarum & apostolorum. Atqui scripta Mosis sunt fundamentum, quo nituntur scripta prophetarum. E. scripta Mosis & prophetarum sunt fundamentum, quo nituntur scripta evangelistarum & apostolorum. *Propositionem* probō: quia sicut prophete ad Mosen provocant, ita evangelistæ & apostoli ad Mosen & prophetas simul. Vnde evangelistæ & apostoli in N. T. centies quinquagies, & amplius, in narrationibus & concionibus suis Mosaici canonis auctoritatem adducunt, ut suum cum Mose & prophetis consensum probent. *Assumptio* probatur duobus modis. Primò Deus ipse ad canonem Mosis, tanquam ad Lydium lapidem, omnes alias prophetias examinari jubet, *Deut. 13. & 18.* Deinde prophetæ, quorum scripta habemus, licet & ipsi divinitus fuerint afflati, ex Mose suam doctrinam, tanquam ex fonte vberissimo, hauserunt, & cum Mosis doctrinâ conferri voluerunt. Omnium enim vox est illud *Esa. 8. 20.* *Ad legem & testimonium: si non dixerint secundum verbum hoc, non erit eis lux matutina.* Neq; aliter ipsorum oracula & scripta fuerunt agnita esse *θεοπνευστα*, & digna, quæ vnâ cum lege Mosis essent canon cœlestis doctrinæ, quàm quia præter illustria propheticae vocationis te-

nis testimonia , evidens apparuit eorum cum Mose per omnia consensus. Necesse enim erat inter oracula divina posteriora, & priora manifestum esse consensum, cum Deus à seipso non dissideat. Hinc est, quòd ipse Dei Filius, tametsi ex sinu æterni Patris evangelium nobis protulit, nec testimonium aliunde accepit: ad Mosi tamen, tanquam ad divinissimi testis, auctoritatem appellans, *Si, inquit, crederetis Moysi, mihi crederetis, quia ille scripsit de me.* Iohan. 5. 4. 6.

2. Si in demonstratione illâ, quâ docemus Iesum esse Christum, medius terminus sumitur ex veteri testamento, sanè illud est fundamentum novi. Sed prius est. E. & posterius. *Ratio connexi* est: quia medius terminus in syllogismo se habet ad quæstionem, tanquam causa ad effectum. *Assumptio* probatur infrâ in loco de Christo. Summa tamen huc redit. Qui est natus ex virgine, in Bethlehem, quo tempore scriptum fuit ablatum à Iudâ &c. is est Messias. Atqui Christus. Ergo. *Maior propositio* huius syllogismi ex V. *minor* ex N. T. est probanda.

X. *Vetus & novum testamentum convenire substantiâ.*

Vbi sunt eadem præcepta, & eadem promissa,

promissa, ibi est convenientia quantum ad substantiam. At in V. & N. T. sunt eadem præcepta & promissa. Ergo est convenientia quantum ad substantiam. Probo *assumptionem*. Præcepta legalia sunt eadem utrobique. Dilige Deum, & proximum. Eadem quoque sunt præcepta evangelica: Crede in Christum. Promissa temporalia sunt eadem, quantum ad remunerationem pietatis in hac vitâ, etsi in V. T. sunt restricta ad terram Canaan. Eadem quoque sunt promissa quantum ad vitam æternam. Quia Deus in V. T. dixit: *Ero merces tua ampla valde*. Et vocavit se Deum Abrahami, Isaac, & Iacobi.

XI. Citationes V. T. quæ fiunt in novo, fieri appositissimè.

Quæ citationes profectæ sunt partim ab ipso Christo, partim à Spiritu sancto in apostolis loquente, illæ non potuerunt fieri nisi appositissimè. Atqui citationes V. T. quæ fiunt in novo, ita se habent. Ergo. Quod si ergo nobis priinâ fronte videatur, quasdam ex illis citationibus minùs esse appositas, ignorantiam nostram fateamur, eamque ex his regulis emendemus. 1. Vetus testamentum citatur in novo vel quantum ad verba formalia, ut aiunt, vel quantum ad sensum, sive sententiam. 2.

Nunc

Nunc citatur Hebraica veritas, nunc versio LXX. Interpretum, nunc vno eodemque in loco quædam ex Hebraicâ veritate, quædam ex LXX allegantur. 3. Omnis citatio V. T. in novo fit vel absolutè & simpliciter, vel relativè & comparativè. Simpliciter; quando verba, quæ de vnâ aliquâ re, personâ, vel actione loquuntur, de illâ ipsâ citantur. vt *Esa.* 7. Ecce virgo concipiet &c. citatur *Matth.* 1. de illâ ipsâ virgine. Comparativè, seu relativè citantur dicta V. T. in novo, triplici comparatione seu relatione adhibitâ: videlicet typicâ, exemplari, & extensivâ. Primò enim est collatio inter typos veteres & rem ipsam: vt *Hebr.* 1. 5. Ero ipsi pater &c. Deinde est collatio inter exempla similia. e.g. quod *Esaïas* 29. dixerat de sui temporis Iudæis, id Christus *Matth.* 15. de suis Iudæis prædictum dicit. Denique est collatio extensiva, quâ id, quod in V. T. dictum est de vno, refertur ad aliud propter aliquam convenientiam analogicam: vt quod *Esa.* 53. dicitur de morbis animæ, Christum fore medicum illorum, id *Matth.* 7. refertur ad morbos corporis. quos Christus sanavit, vt doceret se esse medicum morborum animæ.

XII. *Matthæum non scripsisse evangelium suum Hebraicè, sed Gracè.*

1. Si Deus in V. T. sanctificavit linguam Hebræam, quâ consignarentur myſteria religionis, & in N. T. Græcam; Matthæus evangelium ſuum non ſcripſit Hebraicè, ſed Græcè. Verum eſt antecedens. E. & conſequens.

2. Evangelium Matthæi tres fortè quatuorve veteres dixerunt Hebraicè ſcriptum: ſed autographum vel authenticum ne vnus quidem à ſe lectum affirmat. Temere itaque paucis illis creditur.

3. Si evangelium à Matthæo fuiſſet conſcriptum Hebraicè, utique Eccleſia aliqua illud exemplar aſſervafſet. Iam verò videmus ne vnâ quidem ex tot Eccleſiis comparere, quæ illud *κειμήλιον*, nec autographum, inquam, nec apographum Hebraicum, vel vnum annum aſſervaverit.

4. Omnes Eccleſiæ tum orientis, tum occidentis, Græcorum, evangelii ſecundum Matthæum exemplar pro authentico ſemper habuerunt: utpote vel hâc linguâ primùm à Spiritu ſancto dictatum, vel eodem authore Græcâ linguâ donatum, ad uſum tam orientalium, quàm occidentalium Eccleſiarum. Fuit nempe lingua Græca delecta ad cōſignandam doctrinam religionis Chriſtianæ, quia & Iudæi & Gentes, quibus doctrina illa tradenda erat, Græcè ſciebant, quòd uſus eius linguæ latiffimè

nota erat & vſitata lingua Græca : adeo quidam Iudæi dicti fuerint Helleniſtæ.

XV. Scripturam ſacram non eſſe corruptam.

1. Si Scriptura V. & N. T. eſt corrupta, Deus vel non potuit, vel non voluit hunc theſaurum ſervare incorruptum. Sed hoc eſt abſurdum. E. & illud.

2. Si maior eſt Dei providentia circa verbum ſuum, quàm circa cælum & terram, Deus non permisit corrumpi hoc ſuum verbum. At prius eſt, ex *Matth. 5. 18*. Ergo.

3. Si Scriptura V. & N. T. eſt corrupta, corruptio iſta haud dubiè erit in variis lectionibus, quæ in V. T. occurrunt numero 848. & in N. T. ſat quoque multæ. Atque corruptio nulla cernitur in variis iſtis lectionibus. Ergo Scriptura V. & N. T. eſt incorrupta. Probo *affumptionē*. (quia hæc ſola adducitur in controverſiam.) Si variæ lectiones arguunt Scripturam V. & N. T. eſſe corruptam, corruptio illa vel mathematicè, ut *Serarius* loquitur, vel phyſice, ſeu moraliter eſt facta. Sed neutro modo. Nam mathematicè corruptum dicitur illud ſcriptum, in quo corrupta parte corrumpitur totum. id quod illi, quibus cum hoc loco diſputatur, negant. Phyſicè autem, ſive morali-

moraliter, corruptum dicitur istud scriptum, in quo falsus, & cum aliis locis dissentiens sensus occurrit. Iam verò varietas lectionum in V. & N. T. ita se habet, ut plerumque utraque lectio possit admitti, & habere sensum à fide catholica minimè alienum. Negamus itaque sacris fontibus subductam, aut insertam vocalem, *νεγκαται*, vel voculam ullam, quæ falsum, & cum aliis Scripturæ locis pugnantem sensum pariat. Qui ergo hæc talia falsationes vocant, non tam ludæis, & aliis librariis, quàm suo iudicio & existimationi iniuriam faciunt.

XVI. Sacram Scripturam esse omnissufficientem.

Sicut Deus est omnisufficiens, quia & sibi, & omnibus creaturis sufficit, tanquam principium essentiae: ita S. Scriptura est omnisufficiens, tanquam principium cognitionis, & informationis. id quod ita demonstramus.

1. Quidquid nos sapientes reddit ad salutem, per fidem, quæ est in Iesu Christo; & facit ad doctrinam veri, redargutionem falsi, correctionem mali, & instructionem in bono; ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus, id est omnisufficiens in ordine informationis. Atqui Scriptura sacra nos reddit sapientes &c.

2. *Tim. 3.*

2. *Tim.* 3. ψ . 15. 16. 17. E. est omnisufficiens in ordine informationis; ac proinde est perfecta, clara, & maioris authoritatis, quàm Ecclesia.

2. Regula, secundum quam oportet nos incedere, quantum ad fidem, & vitam, est omnisufficiens. Nihil enim ampliùs requiri potest ab eo, qui velit æternam salutem consequi, quàm ut fidem veram coniungat cum vitâ sanctâ. Atqui Scriptura est eiusmodi canon, *Philip.* 3. 16. ubi apostolus iubet nos τῷ αὐτῷ κανόνι σιχνῖν, hoc est, secundum eandem regulâ incedere. Σιχνῖν est verbum militare: quia, ut *Budaus* in *commentariis* observat, σιχνῖς sunt ordines, à fronte ad tergum sigillatim porrecti; sicut ζυγὰ sunt ab vno cornu ad alterum ordines instructi. Quare οἱ κατὰ σιχνὸν τεταγμένοι, σιχνῖν dicuntur ab *Æliano*: ut illi ζυγῖν, qui iuga efficiunt. Quando itaque apostolus iubet nos σιχνῖν, vult ut recto ordine incedamus, quomodo milites solent. Addit autem, τῷ αὐτῷ κανόνι; quia secundum canonem, id est, regulâ sive amussim, oportet nos incedere, ne ad dextram vel sinistram deflectamus. Iste verò canon est S. Scriptura: quoniam ad illam veluti normam, sive regulam, tum fides, tum vita conformanda est. Apostolus itaque vult, ut incedamus quasi milites in acie, ordine, & gradu quisque suo.

suo, secundum normam certam. Sic Gal. 5.25. ait: *Spiritu ambulemus*, *συζήσωμεν*, id est, certo ordine, serie, normâ, & lege Spiritûs Christi & Christianismi incedamus, & extra hunc ordinem ad Iudaismum non deflectamus, pedem non efferamus. Confer etiam Gal. 6.16. *καὶ ὅσοι τῷ κεντρὶ τοῦ τοῦ συζήσωσι*. Et quicumq; ad hanc regulam incedent; quam scilicet in systematio huius epistolæ tradidi de iustificatione, de libertate, de doctrinâ vitæque Christianâ, vt extra hanc regulam & orbitam non exorberent, & deflectant ad legem & normam Iudaismi, velintque vtrâque viâ incedere, vel potius discurrere, & vagari sine ordine, & semitâ à Christianismo ad Iudaismum. Hic observa, Græcis *κεντρίον* dici regulam mensurariam, quâ geometræ & agrimensores dimetiuntur agros; item regulam, ad quam architecti muros, trabes, & opus suum exigunt, & metiuntur; denique regulam, sive legem, præceptum, præscriptum, formam, in quâlibet actione. Quæ significationes omnes quadrant hoc loco, etsi ad vltimam videtur allusisse apostolus, vt patet ex verbo *συζήσω*. quanquam etiam geometræ, & architecti possunt dici *συζήσω τῷ κεντρὶ*, quia & illi, & isti recto ordine, & tramite incedunt. Hic & illud est observandum; apostolum non solum velle, vt recto ordine

C inceda-

incedamus, secundum canonem Scripturæ, sed etiam commendare *συμψύχως* fidei, & vitæ, hoc est, utriusque consensionem, & conformationem. Agit enim de doctrinâ, & vitâ simul: ut patet ex contextu. Sed redeamus ad vocem canonis. Si Scriptura est canon, utique est recta, cui nihil addere, nec demere, quam nec inflectere, nec aliò torquere licet. Nam si lineam vel regulam rectam vel modicum inflectas, aberras à vero. Rursum si Scriptura est regula credendi & vivendi, est perfecta. Si Scriptura est regula, est clara. Si Scriptura est regula fidei & vitæ, non pendet ab Ecclesiâ, sed hæc pendet ab illâ.

3. Si Scripturâ non est perfectè à Deo tradita, sequentur hæc absurda; causam iustam non fuisse, cur Deus ediceret, ne quis doctrinæ suæ aliquid adderet, aut dederet, *Deut. 4. 2. & 12. 32.* & hominem cum Deo posse inire certamen de sapientiæ laude; & falsum esse illud Davidis, Doctrina Iehovæ perfecta,

Psal. 19. 7.

&c.

LOCUS V.

De attributis Dei.

I. *Summa quaque Deo esse tribuenda.*

SI DEUS est, optima, maxima, nobilissima, altissima, ac perfectissima quæque ipsi sunt attribuenda. Ratio *connexi* est; quia qui concedit Deum esse, intelligit ens primum, summum, nobilissimum, altissimum, perfectissimum. Talia verò sunt attributa rei, qualis est res ipsa. Hinc est, quòd meliores ethnici DEUM vocarunt optimum-maximum. Et videas in hoc principio convenire omnes, ut Deo tribuatur quidquid est melius, maius, nobilius, altius, perfectius. A quo principio pendet investigatio divinorum dignitatum, si-ve attributorum. v. g. si Deus non esset omnipotens, omniscius, æternus &c. non esset dignus quòd esset Deus, seu, non esset dignus hoc nomine Deus; quia illo significatur ens supremum. At verò Deus non esset ens supremum, si id, quod melius, & nobilius est, in ipso non esset.

II. *Attributa Dei non distinguere ipsa.*

Quod arguit imperfectionem, Deo non

est tribuendum. Atqui attributa rei distingui reipsâ tum à re, cuius sunt attributa, tum à se invicem, arguit imperfectionem. Ergo hæc talis distinctio non est Deo tribuenda. Probatur *minor*. Realis illa distinctio arguit compositionem, & particularem agendi vim. quomodo in homine facultas concoquendi, seu conficiendi chylum, in ventriculo, facultas conficiendi chymum, seu vis sanguificandi, in hepate, facultas generandi, & similes facultates, ista duo, quæ diximus, manifestò indicant. Sed aliter res habet in animâ hominis. Ibi enim facultas intelligendi, volendi, agendi, recolendi, canendi, ponderandi, & infinitas huiusmodi actiones obeundi, non facit, vt anima ideo compositionem multiplicem subeat, sed ipsius perfectionem vsq; adeo arguit, vt philosophiæ naturalis doctores dicant, aliquot chiliadas operationum animæ commemorari posse. Sic in sole vis illuminandi, calefaciendi, exsiccandi, & infinita alia præstandi, non reverè distinguitur in sole, sed eminentur ipsius perfectionem indicat. Multò itaque magis in Deo vis intelligendi, volendi, creandi, iustificandi, glorificandi, puniendi, & infinita huiusmodi agendi, non est alia & alia, sed est simplicissima & infinita ipsius essentia, quæ est merus actus, quo Deus intra se

tra se, & extra se agit. Quod autem de his attributis Dei energeticis diximus, idē de attributis eius quiescētibus, vt loquuntur, dicendum est, putā de immensitate, æternitate, & aliis id genus. Par enim est ratio: quia vt illæ vitam, ita hæ essentiam Dei potissimum arguunt; quæ duo in Deo non differunt realiter.

III. Deum esse vnum.

1. Scriptura id testatur *Deuter. 6. 4. Esa. 44. 1. Eph. 4. 6.*

2. Si Deus est ens summè bonum, est vnus. At illud est. Ergo. Probatur *consequentia*: quia si duo, vel plura essent summa bona, nullum ex iis foret summum; quoniam summo non est maius.

3. Si sunt plures dii, sunt plura infinita. Sed consequens falsum. E. & antecedens. Ratio *connexi* est: quia Deus est summum & infinitum bonum. Probatur *assumptio*. Si essent plura infinita, vnum esset extra aliud, & ita vnum ab alio mensuraretur, vel non. Si illud; vtique id, quod mensuraretur, non esset infinitum. Si hoc; illud non esset infinitum, quod non mensuraret reliqua.

4. Si sunt plures dii, sunt plura entia omni perfectione prædita. Sed hoc absurdum. E. & illud. Ratio *connexi* est: quia

Deus est præditus omni perfectione. *Assumptio* probatur: quia si plura essent entia omni perfectione prædita, quidquid perfectionis esset in vno, esset in alio. Sed hoc fieri non potest: quia impossibile est, ut in omnibus sit vna & eadem perfectio.

5. Si sunt plures dii, sunt plures omnipotentes. Falsum hoc. Ergo & illud. Probatur *assumptio*: quia si sunt plures omnipotentes, potentia vnus aut est potentia alterius, aut non. Si illud; non sunt plures omnipotentes, sed vnus. Si hoc; vnus non potest, quod potest alius.

IV. Deum esse immensum, adeoque omnipresentem.

1. Si Deus non est immensus, habet aliquam sui mensuram, & ideo est vel minor, vel æqualis, vel maior mundo. Sed omnia ista, quæ sequuntur, sunt absurda. E. & illud, quod antecedit. Absurditas *assumptionis* probatur: quia causa mundi non potest mensurari à mundo. Nec Deus mundo potest esse minor: quia sic mundus contineret Deum, ut locus locatum. Neque etiam potest esse mundo æqualis: quia fieri non potest, ut creatura æquetur creatori. Denique Deus non potest esse maior mundo: quia magnitudo illa foret frustra. Et hæc sunt specialia absurda: quibus communiter accidit,

accidit, Deum capacem esse alicuius figuræ, si magnitudo eius sit proportionata magnitudini mundi. Secus res habet, si dicamus Deum esse magnum magnitudine non molis, sed virtutis. Quo sensu Deus est maior mundo, non extensione, seu *ἡσχυρότερι*, id est, applicatione mathematicâ; sed penetratione indivisibili, cuius umbræ est in mente nostrâ, quando in momento ferè percurrit omnes gradus æquatoris vel zodiaci, sive, ut planius loquar, aliquot centena miliaria.

2. Melius, nobilius, & perfectius est esse immensum, quàm dimensum sive finitum. Ergo illud est Deo attribuendum. Probat^{ur} *antecedens*: quia quidquid est finitum, habet esse diminutum. Et ens finitè magnum non est nobilius, quàm ens infinitè magnum.

3. Psaltes diserte docet, Deum esse ubique, *Psal.* 139. & Salomon, 1. *Reg.* 8. 7.

4. Si Deus non est ubique, non æquè potest regere omnes mundi partes, neque a nobis debet invocari. Sed falsum hoc. E. & illud. Ratio *connexi* est: quia si Deus abest ab his & illis mundi partibus, non æquè illas regit, atque istas, quibus adest. Deinde absens malè invocatur. Summa igitur harum demonstrationum hæc est. Qui non est omnipræsens, non est Deus. Non enim

est eminentissimus, quia qui est omnipræfens, est perfectior illo, qui non est omnipræfens: nec potest omnia ubique æque bene curare: nec potest ab omnibus ubique invocari: & denique inclusus est cœlo, id eoque minor cœlo.

V. Deum esse incomprehensibilem.

1. Cuius naturam, & opera plenè non possumus assequi, ille est incomprehensibilis. Sed naturam Dei, & opera ipsius non possumus plenè assequi. Ergo Deus est incomprehensibilis. *Minorem* probat experientia. Sicut enim naturam animæ nostræ, & illius mirabiles operationes non datur nobis plenè intelligere: ita hoc idem & quidem multò magis experimur, quando Deum, & opera eius cogitamus. Hinc tam diligenter observanda est vulgata illa distinctio de tribus luminibus; naturæ videlicet, gratiæ, & gloriæ. Fit enim non raro, ut quod non potest comprehendi lumine naturæ, comprehendatur lumine gratiæ, & quod non potest comprehendi lumine gratiæ, comprehendatur lumine gloriæ. Interim multa sunt, quæ nullo ex his luminibus comprehendi possunt. Sic v. g. lumen naturæ non comprehendit illud Dei iudicium, quo pios affligit, & impios omnis generis bonis accumulat. Sed
lumen

lumen gratiæ id comprehendit. Sed neutrum istud lumen comprehendit gloriam futuræ vitæ; quam comprehendit lumen gloriæ. Nullum verò ex his luminibus comprehendit τὸ ἀκατάληπτον Θεῶν, id est, maiestatem Dei infinitam. Huius rei consideratio in nobis pariat studium humilitatis, ne illa, quæ prorsus sunt insolubilia, neque vlllo ex tribus hisce luminibus comprehendendi possunt, scrupulosè ac periculosè scrutemur. Memores itaque simus illius I. Cor. 13, 12. Cernimus nunc per speculum &c.

1. Qui non potest comprehendere, seu plenè assequi naturam minimorum Dei operum, is multò minùs potest Deum comprehendere. Atqui homo non potest comprehendere naturam minimorum Dei operum. Sic v. g. culex, pulex, formica, habent omnia membra, quæ serviunt animæ sensitivæ. At quis illam fabricam assequitur? Hinc legimus, quosdam 60 annos impendisse cognitioni apicularum, neque tamen illam esse assecutos.

VI. Deum esse immutabilem.

1. Melius est esse immutabilem, quàm mutabilem. E. hoc est asserendum de Deo.

2. Si Deus mutatur, vel in melius, vel in

deterius mutatur. Sed neutrum est Deo dignum. Ergo. Ratio *propositionis* nititur immediatâ oppositione: quia omnis mutatio aut est βελτίωσις, aut ἐλάττωσις.

3. Primus motor est immobilis, seu immutabilis. Deus est primus motor. Ergo Ratio *maioris* est. Quia implicat, primum motorem moveri. Et natura abhorret progressu in infinitum. Operæ itaque, uti moventium ordine detur aliquod primum quod moveat, & non moveatur.

4. Sacræ literæ hoc idem docent, *Psal.* 102. *ψ* 27. 28. *Mal.* 3. 6. *Heb.* 6. 17. *Iac.* 1. 17. *Apo.* 1. 4.

5. Si Deus posset mutari, aut à se ipso aut ab alio, eoque vel inferiori, vel superiori posset mutari. At nihil horum potest dici.

VII. Deum esse omnis compositionis expertem.

1. Vbi est compositio, ibi imperfectio. Sed in Deo nulla est imperfectio. Ergo neque compositio. *Maiores* probatur: quia ubi est compositio, ibi est multitudo essentiarum: item actus & potentia passiva. quod utrumque arguit imperfectiorem.

2. Si Deus est compositus, vel ab alio, vel à seipso est compositus. Non ab alio: quia componens est causa compositi. Non à seipso:

à seipso: quia illa compositio arguit imperfectionem intellectus, ut quando homo discursum instituendo de variis rebus intellectum suum magis magisque reddit compositum.

VIII. Deum esse aeternum.

1. Si Deus non est aeternus, habet sui principium: & hoc principium iterum ad aliā causā efficiente dependet, atque ita dabitur progressus in infinitum.

2. Qui est prima rerum causa, est aeternus. Atqui Deus est prima rerum causa. Est aeternus. Ratio *maioris* est: quia prima causa non habet aliquam sui causam, & proinde caret principio; ideoque & fine. Nam id, quod nunquam non fuit, nunquam potest non esse.

3. Ens principiatum præsупponit necessariū ens, quod sit principium duntaxat, & non principiatum. At vniversus hic mundus est ens principiatum. Ergo. Ratio *maioris* est: quia oportet ut tandem aliquando deveniatur ad aliquod primum. Probatur *assumptio*: quia vniversus mundus est finitus, compositus, limitatus &c.

IX. Deum esse omnipotentem.

1. Qualis est rei essentia, talis est potentia. Atqui essentia Dei est infinita, ut supra probavimus. Ergo & potentia.

2. Qui mundum condidit, & illum gubernat, est omnipotens. Atqui Deus mundum condidit & gubernat. Ergo.

3. Si datur ens, quod est potens, & quod est potentius, datur etiam ens potentissimum. At illud est. E. & hoc.

Sed vno verbo: Omnia Dei attributa possunt probari ex illo epitheto, quod ethnici attribuerunt Deo, quando ipsum appellarunt Optimum Maximum. Quod enim talis est, absolute videlicet ac simpliciter, de illo summa quæque sunt prædicanda. id quod etiam paulò antè dicebamus.

X. Misericordiam esse Deo naturalem.

1. Scriptura Dei naturam describens præcipuè prædicat ipsius misericordiam eamque dicit esse magnam, *Psalms. 51. 3. & 69. 7.* ita ut nos coronet miserationibus *Psalms. 103. 4.* & nostri misereatur, sicut pater miseretur liberorum, *ibid. 13.* Hinc misericordia eius singulis matutinis dicitur esse nova, *Thren. 3. 23.* & ipse dicitur dives misericordiâ, *Eph. 2. 4.* & pater misericordiarum, *1. Cor. 1. 3.*

2. Omnes virtutes, quæ notant perfectionem, sunt Deo naturales. Atqui misericordia est huiusmodi virtus. quia nempe
incli-

inclinat voluntatem ad succurrendum alienis miseriis.

3. Misericordia est hominibus naturalis. E. multò magis Deo.

4. Si misericordia non est naturalis Deo, crudelitas erit ipsi naturalis. At hoc falsum. Ergo.

*XI. Omnipotentiam Dei non extendere
se ad simpliciter impossibilia.*

1. Quidquid arguit impotentiam & defectum, non est obiectum omnipotentia. Sed simpliciter impossibilia arguunt impotentiam & defectum. Ergo non sunt obiectum omnipotentia. Ratio *maioris* est: quia si potentia obiectum est possibile, non verò impossibile, multò magis potentia perfectissimæ obiectum est possibile, non verò impossibile, id est, id, quod contradictionem implicat. *Minor* patet: Quia simpliciter impossibilia sunt contradictoria.

2. Quæ Deus neque concipere potest suo intellectu, neque probare suâ voluntate, illa nec potest efficere. Atqui simpliciter impossibilia Deus neque intellectu suo concipere, neque voluntate suâ probare potest. Ergo nec illa potest efficere.

XII. Iusti.

XII. Iustitiam, quâ Deus punit peccata, esse ipsi naturalem.

1. Qui edit opera iustitiæ punientis, naturâ est præditus istâ iustitiâ. Sed Deus edit opera iustitiæ punientis. Ergo naturâ præditus est istâ iustitiâ. Ratio *propositioni* est; quia sicut Deus edit opera omnipotentia, clementia &c. quia naturâ est omnipotens, clemens &c. ita quia edit opera iustitiæ punientis, naturâ est iustus. *Assumptio* probatur ex 5. literis, quæ testantur Deum non occidere innocentem, sed nocentem, *Exod.* 23. 7. & reddere impio viam eius in caput eius, *1. Reg.* 8. 32. & ius De esse, dignos esse morte, qui patrant iniquitatem, *Rom.* 1. 28. Experientia etiam testatur, nullum impium effugere pœnam Dei.

2. Iustitia vniversalis est Deo naturalis. Ergo & iustitia puniens, sive vindicatrix. Ratio *consequentia* est: quia iustitia illa, quæ suam cuique tribuit, est pars iustitiæ vniversalis.

3. Aversatio, destructio, & depulsio contrarii est vnicuique rei naturalis. Ergo & Deo naturale est auersari, destruere, & depellere peccatum, quod ipsius naturæ ex diametro repugnat.

4. Rectitudo moralis in Deo est modo
eminent

eminētissimo. Atqui iustitia puniens est reſtitutio moralis. E. in Deo est modo eminētissimo.

5. Quidquid fertur & insurgit contra ordinem aliquem, ab ipso ordine, vel ipsius authore naturali inclinatione deprimitur. Atqui peccatum insurgit contra ordinem à Deo sancitum. Ergo à Deo naturali inclinatione deprimitur.

6. Omnia Dei attributa sunt vna copulativa. Ergo iustitia puniens Deo est essentialis, sive naturalis. Ratio *connexi* est: quia sicut vnum Dei attributum se habet, ita se habet & alterum.

7. Quidquid propriè enuntiatur de Deo, est ipsi naturale. Atqui iustitia puniēs propriè de Deo enuntiatur. Ergo. *Propositi* liquet: quia fundamentum istius attributionis est in ipsâ Dei naturâ, absolutè spectatâ.

XIII. Deum præscire futura contingentia.

1. Deus est omniscius. Ergo novit omnescibile. Iam verò futura contingentia sunt scibilia: quia, vt ita dicam sunt prædicibilia. Vnde sic disputo. Quidquid Deus certò & infallibiliter prædicit, etiam præscit. At futura contingentia certò & infallibili-

libiliter prædicit , vt patet ex S. literis. Ergo.

2. Melius , perfectius , & nobilius est præscire futura contingentia , quàm non præscire. Ergo id Deo est tribuendum. Ratio *connexi* est; quia Deo, utpote enti summo & altissimo, summa & dignissima quæque sunt tribuenda. Probatur *antecedens* quia non est imperfectio , præscire futura contingentia. Sic igitur arguo. Qui non est omniscius, non est Deus. Nam qui est multiscius, non est tam perfectus ut ille qui est omniscius. Iam verò si Deus non est omniscius, statuitur tantum multiscius, ita ut ipsius scientia sit finita.

3. Qui est author, rector, motor, & generalis provisor rerum omnium , debet præscire futura contingentia. Non enim providè & sapienter illa regeret , si non prævideret.

4. Si Deus non præscit futura contingentia, aliquid in tempore discit. Sed consequens est falsum. E. & antecedens. Ratio *connexi* est : quia qui cognoscit aliquid cognitione experimentalì, is utique discit & proficit.

5. Deus apud Esaiam *cap.* 44. *ψ.* 7. distè testatur , se nuntiare illa quæ sunt eventura & futura. Vbi ergo Scriptura non distinguit , ibi nec nos debemus distinguere.

6. Scire

6. Scire est rem per causas cognoscere.

Ergo cū Deus præsciat causas futurorum contingentium, etiam ipsa futura contingentia præscit.

XIV. Hoc nomen, DEUS, esse proprium.

Cuicompetit definitio, eidem & definitum. Atqui nomini huic DEUS competit definitio nominis proprii. Ergo & definitum. *Probo assumptionem.* Nomen proprium est, quod primò est impositum vni alicui rei, seu individuo: v.g. sol, terra, Petrus. Atqui hoc nomen DEUS primò impositum est vni alicui rei, seu individuo. Ergo est nomen proprium. *Minor probatur:* quia primi illi nomenclatores, qui vocabulum θεός, & DEUS primitus imposuerunt, haud dubiè primum illud ens, à quo sunt omnia, sibi proposuerunt. Et hoc patet in compositis illis, ἀθεός, φιλόθεός, ισοθεός &c. item in istis, *atheus, apotheosis.* Nam his omnibus significatur summum illud bonum. Huc pertinet, quod *Cappellus 4. vindic. Casaub. cap. 13.* ait: Plato dicebat, se, cū tacitè loqueretur, Deum vnum nuncupare. Idem videtur Homerus observasse, qui, cū agitur de rebus DEO dignis, eas vtplurimum Deo tribuit numero singulari. Sed obijciunt: nomen θεός, DEUS, habere pluralem; &

lem; & pluribus tribui, putà angelis, magistratibus; & in linguà Grac̃a ferre articulum præpositivum. quæ omnia repugnent indoli nominis proprii. Quasi verò non dicamus *soles, terras, & similia*. Quasi etiam nomē istud *sol*, vel hoc *Nero*, non possit alibi tribui analogicè. Quasi deniq; Græci non dicant, *οἱ τοῦ θεοῦ ἰσχυροί*; item *ἀπὸ τοῦ θεοῦ*, & alia id genus.

LOCUS VI.

De SS. Trinitate.

I. Personam esse suppositum intelligens.

SUNT, qui contendunt hanc esse perfectam personæ definitionem, quod sit essentia vna numero intelligens. Sed multis modis hæc definitio est vitiosa. Et, ut hoc vnum in præsentia adferam, anima hominis in corpore est essentia intelligens vna numero, neque tamen est persona. Rectè itaque meliores philosophi probant istam definitionem: *Persona est suppositum intelligens*. Hæc siquidem definitio habet omnia requisita legitimæ definitionis: quæ omnia continentur unicâ lege reciprocationis.

Sic

Sic itaque disputamus. Definitio, quæ constat genere proximo, & differentiâ specificâ, est reciproca, & prout de perfecta. Atqui definitio personæ, modò allata, est eiusmodi. Ergo. *Prob. assumptio.* Persona est suppositum: quia est ens proprietate characteristicâ insignitum, five præditum. Rursus, persona est suppositum intelligens: quia suppositum ita dividitur, ut aliud sit non-intelligens, v. g. sol, hoc ferrum; aliud intelligens, ut Paulus apostolus. Prius illud appellatur nomine generis; hoc posterius indicatur nomine personæ. Hinc in scholis dicimus: *Persona est suppositum, sed suppositum non statim est persona*. Hæc eò pertinent, ut videamus, essentiam Dei, etsi numero sit una & intelligens, non tamen ideo esse personam. Est enim singulare commune, seu proprietate essentiali, non verò characteristicâ, præditum.

II. In naturâ DEI esse ab aeterno trinitia distincta, quæ docendi causâ personæ dicantur.

Si Sacræ literæ docent Deum ita esse unum, ut simul sit multa, & hanc multitudinem restringit ad ternarium, ista unitas, & trinitas diverso respectu in Deo insunt. At verum est antecedens. Ergo & consequens. Ratio *connexi* est; quia opposita citra contradictionem

traditionem non possunt vni tribui, nisi
diverso respectu. *Assumptio* probatur. Pri-
cipiò Scriptura tribuit Deo vnitatem
Deut. 6. 4. nec non multitudinem indete-
minatam, *Gen.* 1. *ψ.* 24. 25. & alibi. Deinde
illam multitudinem determinat, & definit
ternario, *Matth.* 3. & 28. 1. *Iohan.*
2. *Cor.* 13.

III. Tres illos, Patrem, Filium, & Spi-
ritum sanctum esse vnum Deum, sa-
vnam habere essentiam.

I. DEUS verus est vnus. Pater est vere
Deus, & Filius est verus Deus, & Spiritus
sanctus est verus Deus. Ergo Pater, Filius, &
Spiritus sanctus sunt vnus Deus. *Maiore*
extra controversiam. Videtamen in hac
sententiam, *Deut.* 4. *ψ.* 35. 39. & 6. 4. & 32.
39. *Esa.* 43. 10. & 45. *ψ.* 5. 6. Probatur
sumptio. Ille est verus Deus, qui appellatur
Iehovah, & Deus absolutè; qui est æternus
immensus, omnipotens &c. in cuius no-
men baptizamur; quorum est vna, insepa-
rabilis, & indivisa operatio; qui invocatur
est à piis; qui est Deus Israelis &c. Atqui Pa-
ter, Filius, & Spiritus sanctus appellatur
Iehovah, & Deus absolutè; est æternus, im-
mensus &c. De Patre conceditur. De Fi-
lio, & Spiritu sancto vide probationes suo
loco.

2. Qui est naturá Deus, est Deus verus, seu altissimus. Pater est Deus naturá, & Filius, & Spiritus sanctus. Ergo. Prob. *assumptio*: quia Christo tribuitur forma, id est, status Dei, *Phil.* 2. & Spiritus sanctus est Iehovah zebaoth, *Es.* 6. & *Act.* 28.

IV. Ex nomine Elohim rectè colligi aliquam in D E O esse multitudinem, seu pluralitatem.

Quoties nomen Elohim occurrit in V. T. omnino existimandum est, monumentum SS. Trinitatis occurrere: quia vox ista significat aliquam multitudinem, eamque Deo congruam, id est, eiusmodi, quæ non multiplicet ipsam essentiam. Id quod ita demonstramus. Vox quæ habet singularem numerum, si pluraliter, sive in numero multitudinis usurpetur, significat multitudinem aliquam. Sed vox *Eloah* in plurali numero usurpatur de Deo, & quidem infinitis in locis. Ergo significat in Deo aliquam multitudinem. *Maiorem* probo. Si non significatur aliqua multitudo, numerus pluralis non rectè adhibetur; quia hoc est ipsius officium, ut significet aliquam pluralitatem: eamque collectim, vel divisim. Collectim; ut quando vox *Adonim* de multis dominis usurpatur. Divisim; ut quando illa ipsa vox *Gen.* 24. 9. usurpatur de vno

de vno Abrahamo. Significatur enim illud esse ex numero illorum, qui appellantur *Adonim*. Simili ratione nomen *Elohim* significat vel plures in Deo personas, puta tres, vt *Genes. 1. 1.* aut duas, vt *ibid. 2. 2.* vnam ex illis tribus, vt *Psalms. 45. 7.* Ne verò alia multitudo potest in Deo assignari. Nam quod adfertur de multitudine virium, roboris, dominii, quòd Deus præpolleat omnibus rebus hac tali multitudine: id facile diluitur. Illa siquidem multitudo non est aliquid reale in Deo, cum omnia ipsius attributa sint vnum quid in ipso. Deinde ratio ista nititur falsâ hypothesis: quasi *Elohim* sit derivatum ab *El*, id est, à fortitudine, robore, potentiâ, vt significet idem, quod *fortes, potentes, robusti* quæ derivatio est portentosa prorsus, vt viri doctissimi observant. Quis enim credat *Eloah* derivari ab *El* potius quàm ab *Alah*. Porro multitudinem illam realem in Deo, id est, pluralitatem personarum hoc nomine *Elohim* significari, etiam hinc manifestum evadit, quòd *Gen. 1. 26.* verbum pluralis numeri *faciamus*, & pronomen collectivum, *Noster*, de vno illo Deo usurpatur. quâ de re alibi diximus. Nec est de nihilo, quod *Cappellus* observat 4. *vindic. Cassaub. cap. 12.* Homerum, etiam vbi plurali numero utitur, aliquando Deum vnum intelligere

celligere, eumque supremum: ita ut imi-
tatus sit illud *Gen.* 20. 13. Vagari me fece-
runt *Elohim*. Ad extremum observa; no-
men *Elohim* de creaturis, putà de angelis,
& magistratibus, itemque de idolis vsur-
patum, nos manu veluti ducere ad verum
Deum, & ad illam, quæ in ipso est, multi-
tudinem. Semper enim significatur, crea-
turas habere insculptas notas illustres Dei,
qui est *Elohim*, aut eius vices gerere, etiam
quando ista vox tribuitur vni, v. g. Moysi: &
denique idolum coli loco illius, qui solus
est *Elohim*. Sive igitur de Deo, sive de crea-
turis pluribus aut vnâ, sive denique de ido-
lis pluribus aut non vsurpetur hoc nomen
Elohim, importat multitudinem illam, quâ
fit ut vel plures personæ in Deo significen-
tur, vel vna ex numero plurium. Nam quo-
ties vox, quæ habet singularem, in numero
plurali vsurpatur etiam de vno homine, vel
de vnâ bestiâ &c. semper præsupponitur
aliqua multitudo. Ita *Iob.* 40. elephas ap-
pellatur *Behemoth*, quo ipso præsupponitur
multas esse *Behemoth*. Elephas autem isto
nomine significatur mysticè potius quàm
physicè: quia, ut doctissimus *Borrhaus* mo-
net, *Behemoth* figurat bestiam illam è terrâ
ascendentem, *Apoc.* 13. sicut *Leviathan*
bestiam marinam, *ibid.* Quoniam itaque
bestia illa è terrâ ascendens significat mul-
tos ho-

toshostes, qui vexaturi erant Ecclesiam
 convenienter numero multitudinis vo-
 catur *Behemoth*. Iterim physica huius no-
 menclaturæ ratio etiam adferri potest
 quòd elephas pluram in se habeat monumē-
 illarum rerum, quas Deus ibi adferri
 medium: ita ut in vnâ istâ bestiâ sit rever-
 multitudo seu pluralitas eiusmodi, quæ
 aliis animalibus terrestribus non inveni-
 tur. Quod enim plerique interpretes con-
 tendunt, elephantum nuncupari *Behemoth*,
 quòd sit maxima & robustissima be-
 stia, adeoque vna instar multarum: id non
 potest probari; cum videamus æquè ma-
 gnas, & robustiores etiam bestias dari,
 sunt iubati bisontes, vri, alces, bonasi. Per-
 tinet quoq; huc nomen *Chochmoth*, quod
Prov. i. & 9. de Christo usurpatum, signifi-
 cat in ipso esse omnes, adeoque multos
 sapientiæ thesauros, ita ut sit præditus sa-
 pientia increata & creata, quodque sit sa-
 piens in se, & nobis author solidæ sapien-
 tiæ. Ex his efficitur, assertionem nostram
 recto stare talo; quod nempe vox, quæ ha-
 bet singularem, si usurpetur in numero
 plurali, significet multitudinē congruam
 ita ut vel rerum & personarum pluralitas si-
 gnificetur collectim, vel res aut persona
 vna ex pluribus indicetur. Pertinet hæc
 observatio Grammaticorum de enallage
 numer

numeri pluralis pro singulari; eâ communem aliquam significari, ita nempe ut illa res vel persona, quæ numero multitudinis significatur, pertineat ad societatem plurium. In summâ: Nomen *Elohim* est nomen Dei proprium, ideoque necesse est, ut aliquam in Deo multitudinem significet. Quod autem hoc nomen sit Dei proprium, probari potest ex illis, quæ diximus de nomine DEUS.

V. Trinitatis mysterium solidè demonstrari ex Gen. I. v. 24. 25. & II. 7. quantum ad pluralitatem personarum.

Ex utroque illo loco communiter sic ratiocinamur. Numerus multitudinis vni alicui tributus significat aliquam communem, id est, aliquid, quod potest pluribus esse commune. Sic v.g. cum Hannibal apud Livium, sumpturus venenum, ait: *Liberemus diuturnâ curâ populū Romanū*: verbum illud *Liberemus* significat actionē, quæ pluribus potest competere. Similiter cum Deus dicit: *Faciamus hominem*; &, *Descendamus, confundamus* &c. significatur actio pluribus communis. Sed plures illi neque possunt esse plures dii, neque etiam Deus & creaturæ; quia non sunt
D multi

multi dii; & creaturis non potest competere actio infinitæ virtutis, vti est creatio hominis, & confusio linguarum. 2. Quod utitur numero multitudinis, quando intra se dicit, non verò extra se, ineptè loquitur nisi intra ipsum sit aliqua multitudo. v. g. ego, vtens λόγῳ τοῦ ἑω, ita dicerem: Descendamus, videamus &c. Iam verò Deus dixit, *Faciamus, Descendamus* &c. non extra se, sed intra se. Itaque ibi est aliqua multitudo. Sed multitudo ista non est naturarum. Ergo personarum. Neque enim aliud præter ista duo potest adferri. Summa: Qui utitur numero multitudinis, loquitur ad multos, vel coram multis.

Ex priori loco sic argumentamur. 1. Verbum *Faciamus* explicandum est ex præcedentibus. At ibi facta est mentio Spiritus Dei, & λόγῳ, per quem Deus Pater omnia creavit. Hinc itaque oportet colligere quid sibi velit numerus ille pluralis. 2. Moyses non sine gravi causâ loquitur de Deo pluraliter, *Faciamus hominem*: cum potuisset dicere, *Faciam hominem*: sicut paulò post dixit, *Creavit Deus hominem*. Atque causa ista nulla est, si verbum *Faciamus* formâ & voce, non autem significatione sit plurale. 3. Verba ista, *Ad nostram imaginem*, significant collectionem plurium quorum sit illa imago. At plures illi non sunt.

mpete
tio ho
. Qu
lo intr
quitur
. v. g.
: De
o Deu
on ex
aliqu
est na
e enim
Sum.
is, lo
. Ver
ræce
iritu
mni
gere.
Mo
Deo
tuif
aulo
tqui
for
e sit
agi
ium
non
unt.

Sunt multi dii; neque etiam Deus & creatura. Non illud: quia vnus est Deus. Non istud: quia eius qui loquitur, & eorum ad quos loquitur, est vna imago, & proinde vna natura.

Ex posteriori loco ita colligimus. 1. Si verbis illis, *Descendamus, & confundamus* &c. Deus alludit ad verba ædificantium, *Agite ædificemus*: vtique sicut in ædificantibus fuit vera pluralitas, sic quoque in Deo est vera pluralitas. At verum est illud: vt interpretes omnes ex contextu observant. Ergo & hoc. Porro sicut ibi fuerunt plures numero personæ, vnius naturæ: ita quoque hic. Illæ tamen diuise: hæc indivise. 2. Hoc loco describitur iudicialis actio: quæ Filio Dei Gen. 19. communis est cum Patre. Itaque talis communitas hoc quoque loco significatur.

Ad illustrationem primi loci pertinet, quod Psalm. 149. 2. dicitur: *Latetur Israel in facientibus ipsum*, quibus verbis pluralitas illa Moſis explicatur. Confer Iob. 35. 10. & Esa. 44. 2. & 54. 5. quo postremo loco dicitur: *Coniuges tui, factores tui*.

VI. Ex formulâ baptismi Matth. 28.

rectè probari SS. Trinitatem.

1. Rectè observat ingeniosissimus Borthaus super Gen. 1. non sine causâ in bapti-

smo fieri mentionem Patris, Filii, & Spiritus sancti. Nam quia baptismus est symbolum novæ creationis, par fuit, ut quemadmodum in primâ creatione homo factus est à totâ Trinitate, ut Patrem per Filium in Spiritu sancto colat, ita quoque idem fiat in secunda creatione. Similem itaque modum refectionis, ut ita dicam, sine reparationis describere voluit Christus quando baptismum instituit, tanquam symbolum novæ creationis. Sic itaque argumentor. Si formula illa, quâ Christus iubet baptizare in nomen Patris, Filii, & Spiritus sancti, ob oculos ponit novam creationem, describit actiones sive beneficium istarum personarum. Sed illud est. Ergo & hoc. *Consequentiam* probō: quia nova creatio in S. literis tribuitur Patri. 1. *Petr.* 1. 3. Filio, *Eph.* 2. 10. 1. *Cor.* 5. 17. & Spiritui sancto, 2. *Cor.* 3. 18 & 4. 13. *Assumptio* constat ex verbis Christi apud Matthæum. Iubet enim docere omnes gentes & illas imbutas cognitione Patris, Filii, & Spiritus sancti, baptizare in nomen ipsorum. Vbi non est prætereundum, quod *Matth.* 3. tres isti, quorum hîc fit mentio apparuerunt in baptismo Christi, ut ibi tanquam in typo visibili palparemus, quod spiritualiter fit in nostro baptismo.

2. Formulæ istæ, *εἰς τὸ ὄνομα, ἐν τῷ ὀνόματι*
π, ἰμ

π, ἐπὶ τῷ ὀνόματι, διὰ τὸ ὄνοματος, in N. T. significant personam. Ergo etiam hīc in baptismo significantur tres personę. *Antecedens* probant Concordantię Gręcę. quas vide. Inprimis expende, quod apostolus 1. Cor. I. ̳. 13. & 15. formulam hanc, εἰς τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς & βαπτίζειν sic vsurpat, vt ad oculum pateat, phrasin illam non competere, nisi personę.

3. Si τὸ credere in nomen Dei, vel Christi arguit personam, etiam τὸ baptizari. Sed illud est verum. Ergo & hoc. Ratio *consequentia* est: quia cū Christus ait, Baptizate illos in nomen Patris &c. hoc vult: Facito, vt illi publicē profiteantur, se credere in nomen Patris, &c. & huius suę professionis symbolum accipiant. *Assumptio* probatur ex 1. Ioh. 5. 13. vbi bis occurrit phrasis illa, πιστεύειν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Vbi non alienum fuerit à nostro proposito adnotare, quod symbolum apostolicum, vti vocant, originem suam traxit ex formulā baptismi. Est autem istud symbolum antiquitate proximum Sacris literis novi testamenti. Vnde quidam existimant illud ab apostolis compositum fuisse in Concilio Hierosolymitano, Act. 15. Quò pertinet illud Cypriani in exposit. symb. *Discessuri ab in vicem apostoli, normam predicationis in commune constituunt.*

4. Si baptizamur in nomen Patris, tanquam personæ, & in nomen Filii, tanquam personæ; etiam baptizamur in nomen Spiritûs sancti, tanquam personæ. Verum est quod antecedit, ut nemo non fateatur. Ergo & quod sequitur. *Consequentia* probo: quia S. Literæ nunquam duo, & tria in huiusmodi formulis coniunguntur, quæ non sint realiter distincta. v.g. cum iubent credere in Deum, & Moysen, *Exod. 14.* Quod autem *Eph. 6. 10.* dicitur, *Confortamini in Domino, & in robore virium ipsius*, ibi dissimilis est ratio, ut indicat nomen *robur*, & pronomén *ipsius*.

VII. Non esse omittendum versum 7. epist. 1. Iohan. cap. 5.

1. Si Iohannes *versu 6. huius cap.* fecit mentionem testium terrestrium, & celestium, omnino debuit repetere testes celestes, sicut repetiit testes terrestres. Atque verum est prius. E. & posterius. Ratio *connexi* est: quia *vers. 6.* tres testes terrestris commemoravit, videlicet Spiritum, id est, evangelium, & aquam, itemque sanguinem, id est, ablutiones & asperfusiones legales, aquam & sanguinem, quæ fluxerunt a latere Christi, & denique baptismum & eucharistiam. Hæc enim omnia significatur nomine aquæ & sanguinis. Hos, inquam,

quam, testes enumeravit plenè *vers. 6. &*
 vnius solum testis cœlestis fecit mentio-
 nem, nempe Spiritus sancti; de quo dixit,
 ipsum testificari, spiritum, id est, evange-
 lium, quod 2. *Cor. 3. 6.* appellatur Spiritus,
 esse veritatem. Magna igitur fuit necessi-
 tas, ut apostolus plenius explicaret testi-
 monii cœlestis dictionem.

2. Iohannes voluit suum propositum,
 quòd Christus sit Filius Dei, concludere,
 adhibitis testibus omni exceptione maio-
 ribus. Non itaque solum debuit adferre
 testes terrestres: quia potuisset aliquis ex-
 cipere, testimonium divinum hîc requiri.
 Hoc igitur apostolus ita adfert, ut hîc quo-
 que tres producat testes: quot videlicet re-
 quiruntur ad plenam probationem, con-
 traquam nemo ausit excipere in foro.

*VIII. Tres istos testes 1. Iohan. 5. 7. re-
 verâ esse distinctos.*

1. Si testes illi tres, qui testantur in ter-
 ris, reverâ sunt distincti, etiam hi tres, qui
 testantur in cœlis. Sed illud est. Ergo &
 hoc. Probatur *consequentia*: quia apostolus
 producit hos testes, tanquam pares, quan-
 tum ad unitatem consensus, sive *παραρρη-
 νια*.

2. Si testes illi tres, qui testantur in cœ-
 lis, non distinguuntur reverâ, ita scilicet ut

Spiritus æquè sit persona atque Pater, Filius, frustra apostolus tres illos producit. Atqui factum est consequens. E. & antecedens. Probatur *consequentia*: quia si Spiritus est vis Patris, non rectè adducitur, tanquam distinctus testis. Ita enim solùm duo testes fuerint. Id verò repugnat scopo apostoli, qui voluit sufficiens testimonium adferre, quale in vitâ civili solet esse trium testium, quando nimirum agitur de toto esse.

3. Si Pater, & Sermo distinguuntur, duæ personæ, quid causæ amabo fuerit, quòd Spiritus adiungatur tanquam non persona: præsertim, quia ut Pater testis est de Christo in ipsius baptismo & transfiguratione, *Matth. 3. & 17.* & Filius de ipso testatus est tum docendo, tum doctrinam sanctitatem vitæ, miraculis, resurrectione ex mortuis, & ascensione in cælum confirmando: ita Spiritus sanctus testificatus est de Christo, primò cum baptizaretur, tunc enim in formâ columbæ descendit, super Christo requievit, *Matth. 3.* deinde cum in die Pentecostes missus est super apostolos secundum promissionem Christi, unde illi virtute ex alto induti, intrepido animo ac plenis buccis prædicarunt, Iesum esse Christum, *Act. 1. 2. & d.*

IX. Tres istos testes esse vnum, vt consensu, sic etiam essentiâ.

1. Si tres testes, qui testantur in terris, sunt vnum specie, dignitate, seu excellentiâ, & gradu, etiam tres illi, qui testantur in cœlis, hoc modo sunt vnum. At illud est. E. & hoc erit. Probo *consequentiam*: quia apostolus sex hosce testes coniungit vt pares, quantum ad vnitatem consensûs, vt conceditur ab iis, cum quibus hoc loco disputamus. At ista vnitas fundatur in eo, quod tres hi testes, Spiritus, id est, doctrina evangelii, aqua, & sanguis, sunt instrumenta diuinitûs sanctificata, & quidem pariter, ita vt hoc modo sint vnum specie, (moraliter loquendo) dignitate, gradu, eminentiâ. Similis ergo vnitas concedenda est, quantum ad tres testes in cœlis. Dico, similis: quia non requiritur, vt par sit ratio per omnia inter testes terrestres & cœlestes. Imò eo ipso, quod illi sunt terrestres, hi cœlestes, manifesta imparitas, in hoc nempe tertio, innuitur.

2. Si tres testes in cœlis testantur æquè principaliter, atque tres illi in terris testantur æquè ministerialiter, vtique tres illi in cœlis sunt vnus Deus. Sed illud est. Ergo & hoc. Probo *antecedens*. Pater, vt paulò antè diximus, testimonium perhibuit, vt Deus.

D 5

Idem.

Idem fecit Christus, quando divina miracula patravit, & seipsum ex morte excitavit: quæ solius Dei sunt propria. Similiter Spiritus sanctus, quando in apostolis & eorum successoribus fuit efficax, divina suam virtutem satis superque testatur. Merito itaque ex unitate testimonii divini, quod tres isti perhibent, concluditur unitas essentia, sive eadem principalitas, sicut ex unitate testimonii, quod perhibent tres testes in terris, colligitur idem ministerium: idque eò magis, quòd testes cœlestes non solum verbis, sed etiam reipsa testimonium suum absolunt.

3. Si tres hi testes in cœlis non solum in N. sed etiam in V. T. dixerunt testimonium, utique sunt unum essentia. Prius est. E. posterius. *Consequentia* nititur hoc fundamento: quòd omnino Filium & Spiritum sanctum æque in V. T. fuisse verum Deum atque Patrem, necesse sit, si illi æque tunc dixerunt testimonium, atque hic. Probatur *assumptio*: quia Pater passim testatur in V. T. Christum esse Deum, & Filium suum, v. g. *Psalms*. 45. 8. & 2. 7. & Filius apparuit patribus, ut verus Deus, quippe Iehovah, *Gen*. 18. *Exod*. 3. & Spiritus sanctus locutus est per prophetas, 2. *Petr*. 1. 21.

4. Alibi in S. literis hi tres dicuntur unum essentia. Ergo ex collatione istorum locorum

locorum debet colligi, quàm arcta sit unitas consensus, de qua hîc agitur. Prob. antecedens. Pater & Filius *Iohan. 10.* dicuntur esse unum: scilicet potentiâ, five manu. Quod si eâdem potentiâ Filius est præditus, quâ Pater, etiam erit præditus eâdem naturâ. Nam potentia fluit à naturâ. Quod autem ibi sit sermo de unitate potentiae, patet ex contextu: quia Christus docet, æquè impossibile esse, rapere oves de manu suâ, atque de manu Patris.

X. Sacrosanctæ Trinitatis doctrinam non pugnare cum rectâ ratione.

Quidquid in S. literis occurrit, cum rectâ ratione consentire meritò iudicant viri cordati. Verum enim consonat vero, & lumen fidei non adversatur lumini rationis, & Deus non est sibi contrarius in regno naturæ & gratiæ. Hinc, ut doctissimus *Borrmannus* hinc inde in suis scriptis, cedro dignis, observat; Moses non temerè, sed sapientissimo Dei distantis consilio ab ipsâ mundi fabricatione sacram historiam orditur. Nam mundi huius aspectabilis opera sunt typi & figuræ præstantissimorum mysteriorû. Quæ causa est, quod figuræ, & umbræ in eâ legis parte, quæ ceremonialis dicitur, ex hoc aspectabili mundo desumte sunt. Sed, ut de convenientiâ rerum naturalium,

ralium, & ceremoniarum Mosaicarum
 nil dicam, omnia religionis Christianae
 mysteria habent aliquem typum in na-
 ra: nominatim verò mysterium SS. Tri-
 tatis. quod ita planum facio. Omnis per-
 fectio, & excellentia, quæ est in creatura
 modo eminentissimo est in Deo. Atque
 perfectio omnium creaturarum consistit
 in aliquâ trinitate. Ergo hæc perfectio
 modo eminentissimo est in Deo. *Minore*
 probabo per inductionem. In corporibus
 dere est, si ipsorum analysim instituas, tria
 principia hypostatica mirabili artificio esse
 colligata, ita ut cōstituunt vnam naturam
 & se invicem immeent. In naturis spiri-
 tualibus est facultas intelligendi, volendi
 & recolendi. Oporteret itaque ut in essentia
 Dei existat trinitas multò magis sublimis
 Ista verò non est in essentia Dei; quippe
 quæ est incapax realis distinctionis. Opor-
 tet igitur ut præter essentiam sit aliud quin-
 piam in Deo, cuius typum gerat universa
 rerum natura.

*XI. Trinitatis doctrinam occurrere
 apud Doctores Ecclesie, qui floruerunt
 ante Concilium Nicenum.*

Ante Concilium Nicenum, hoc est, ante
 annum Christi 325, floruerunt bene multi
 doctores Ecclesie: ex quibus *Ignatius*, episcopus
 scopus

scopus Antiochenus, tertius post Petrum,
 anno Chr. 71. Christum vocat λόγον, è sub-
 stantiâ Patris existentem, *epist. 3.* & ad Tar-
 senses negat, Christum esse ψιλὸν αὐθρῶπον,
 utpote in quo & per quem omnia sint facta
 &c. Idem docet *Iustinus dialogo contra Try-*
phonem. Is floruit anno 150. Adde *Athena-*
goram Atheniensem, Theophilum Antioche-
num, ad Autolycum: Tatianum, oratione
contra Gracos: qui omnes fuerunt σύγχρονοι
 Iustino, & deitatem Christi defenderunt.
Irenæus, discipulus Polycarpi, anno 180,
lib. 2. cap. 3. deitatem λόγου etiam asserit:
 item *lib. 4. cap. 37.* *Clemens Alexandrinus,*
 anno 200, eandem doctrinam tradidit in
Protreptico. Tertullianus eodem tempore
 floruit, & idem docuit: nominatim *contra*
Praxeam. Cyprianus, anno 240, inter alia
 versum istum nobilem 1. *Iohan. 5. 7.* citat.
 Celebris etiam est sententia *Gregorii Neo-*
caesariensis, qui floruit anno 230. Ea sic ha-
 bet: *Vnus Deus Pater Verbi viventis, sa-*
pientia subsistentis, imaginis sua integer inte-
grè genitor, Pater Filii unigeniti. Vnus Do-
minus, solus ex solo, imago Patris, Filius sem-
piternus ex sempiterno. Vnus Spiritus san-
ctus, ex Deo substantiam habens, qui per Fi-
lium apparuit sanctificans, per quem Deus
super omnia cognoscitur. Hæc, & similia ad-
 ducere solemus, non quòd testimoniis illis
 probe-

probemus fidem nostram, sed ut ostendamus dogma Trinitatis non esse formæ Concilii Niceni; ut nobis obiiciunt.

XII. Trinitatis doctrinam ethnicis se cognitam.

Doctrinam adorandæ Trinitatis huiusmodi syllogismo probamus: Quidquid occurrit in libro Scripturæ, & adumbratur in libris Naturæ, & cuius fragmenta occurrunt, apud ethnicos, & denique quod in primivâ Ecclesiâ ante concilium Nicenum fuit, hoc merito admittitur tanquam dogma catholicum. Atqui doctrina SS. Trinitatis est eiusmodi. Ergo. Quod attinet ad duo priora argumenta, illis nitimur tanquam firmamenti. Quidquid enim in literis traditur, & rectæ rationi est consentaneum, id ab omnibus Christianis fide tenetur. Duo posteriora argumenta adducimus, non quod illis nitamur ce-
fundamenti, sed quia illis utimur tanquam ornamentis. Et ut hoc loco de fragmentis huius doctrinæ apud ethnicos scriptores aliquid dicam, omnes viri docti in eo consentiunt, quod *Theophilus V I. Antiochenus episcopus* scribit poëtas à prophetis multos esse suffragatos: & quod *Philastrinus* hanc 78. tradit, ipsam Græcorum, quæ videtur esse, sapientiam ex lege atque prophetis haustam

haustam esse. Prolixè id probat noster *Cappellus lib. 4. Vindiciarum Casauboni*, ubi cap. 12. & d. colligit parallela inter sacroscriptores & Homerum, itemque inter illos ipsos & Hesiodum. Unica creatio- nis historia, quæ apud Hesiodum, Sophoclem, & Ovidium occurrit, huic assertioni nostræ facit fidem manifestissimam. Ut igitur ad institutum nostrum redeamus, sic argumentamur. Si fragmenta quædam de trinitate sacrâ in Dei essentiâ occurrunt apud ethnicos, illa proculdubio sunt à Iudeis accepta, adeoque ex S. literis hausta. At verum est illud. E. & hoc. Probatur *assumptio* à nostro *Morneo de verit. relig. Christ.* Summa est: antiquissimos magos agnovisse tria coæva principia, Deum, mentem, animâ; itemque *Trismegistum*, *Platonem*, alios, docuisse, Patrem, λόγον, & Spiritum.

LOCUS VII.

De Christo, æterno Dei Filio.

I. In omnibus ferè S. literarum libris occurrere testimonia æterna deitatis Christi.

SI ex variis nominibus, typis, attributis & operibus divinis, itemque ex cultu divino

divino probatur æterna Christi deitas; omnibus ferè S. literarū libris deitas Christi potest ostendi. Verum est *antecedens* hinc inde probavimus. E. & consequens. Ratio *consequentia* est: quia vel vnum, duo, vel plura ex illis occurrunt in plerisque libris S. literarum. e. g. Christus *Gen.* 3. dicitur semen mulieris, quod contritum sit caput serpentis; quæ est actio Dei propria. Idem aliquoties appellatur Iehova in eodem libro, vt & in *Exodo cap.* 3. *Ios.* 5. *Iudic.* 6. *ψ.* 16 20. & 13. 6. Porro *Exod.* 21. Christus vocatur angelus, in quo est nomen Iehovah. In *Leuitico* deitas Christi figuratur per sacrificia, nominatim per iugis sacrificium: quia significatur, Christum obtulisse Deo per Spiritum æternum, est, per suam deitatem. De iugi isto sacrificio etiam vide *1. Chron.* 16. & *Esdr.* 6. Hæ etiam pertinent typi isti, quibus adumbrata fuit eiusmodi actio Christi, quæ requirit vim infinitam: Vti sunt serpens æneus *Num.* 21. monomachia Davidis cum Goliatho, *1. Sam.* 17. expugnatio terræ Canaan per Iosua, & alia id genus, quibus significatur opus redemptionis per Christum. Huiusmodi typi etiam occurrunt in *Deuteronomio*. v. g. deductio populi per Moysen, & historiæ ipsius contra quosdam hostes. Itaque *sequentibus libris historicis, usque ad librum*

Iob, multa in Iudiciis & Regibus populi Dei videre est, quæ figurant æternam Christi redemptionem. Adde liberationem ex captivitate Babylonicâ. Sed & alia deitatis Christi testimonia se offerunt in istis libris. v.g. Quem tentarunt Israelitæ, is fuit Iehovah. Quem tentarunt Israelitæ, is fuit Christus. Christus igitur fuit Iehovah. Confer *Nam. 21. 1-Cor. 10. Sic 2. Sam. 7. 14. & 1. Chron. 22. 10. & 28. 7.* occurrit oraculum compositum, quod partim de Salomone, partim de Christo, tanquam Filio Dei naturali, est intelligendum: ut constat ex *Hebr. 1. 5* Similiter apostolus *d. l. 7. 8.* allegat ex *2. Sam. 7. 16. & 1. Chron. 17. 14. & 23. 10. & 28. 7.* Thronus tuus in seculum seculi &c. *Iob. 19. 25.* per redemptorem, qui vivat, intelligitur Christus. In *Psalms* hinc inde Christus appellatur Iehovah, & *Psalms. 2.* dicitur Filius Dei, ab ipso genitus. & *Psalms. 45.* appellatur Deus: & *Psalms. 102.* dicitur fundasse terram. In *Proverbiis* appellatur Sapientia à Deo genita, *cap. 8.* item Filius Dei, *cap. 30.* itemque Ithiel, & Vcal, *ibid.* ex quibus nominibus illud est idem, quod *Ἰεωὺς ὁ πᾶς*; istud, omnipotentem notat. In *Ecclesiaste* pastor, cuius fit mentio *cap. 12. 7. 11.* est Christus, ut patet ex collatione cum *Iohan. 10. 1. Petr. 2. 25.* Quid dicā de *Cantico canticorum*?

zicorum? Ibi perpetua est deitatis Christi
 assertio: ut suo loco probavimus. Sequen-
 tur libri prophetici. Principio *Esaias cap.*
ŷ. 1. vocat Christum, germen Iehovæ; qui
 ex subsistentiâ Patris est genitus. Idem
 cit *cap. 6. ŷ. 1.* se vidisse Dominum; qui
 paulò post angeli vocant Iehovam, &
 ipse propheta appellat Iehovam exen-
 tum. Quòd autem viderit Christum, pro-
 batur ex *Iohan. 12. ŷ. 39. & d.* Idem *cap.*
14. tribuit Christo augustissimum Imma-
 nuelis nomen. Et *c. 9. ŷ. 6. 7.* recitat divi-
 simos ipsius titulos. v. g. Admirabilis, Co-
 filiaris, Deus fortis, Pater æternus
 Princeps pacis. Idem *cap. 40. ŷ. 3.* Christum
 appellat Iehovam. Similiter *ŷ. 11.* Idem
 introducit *cap. 45. ŷ. 21. & d.* Christum
 modo loquentem: *An non ego Iehovah?*
 Quæ verba de Christo intelligenda
 constat ex *Rom. 14. 11. Phil. 2. 10.* Infir-
 mitas est illud apud *Ieremiam cap. 23. ŷ. 6.* Hæ-
 erit nomen eius, quo appellabunt ipsi
 Iehovah, qui est nostra iustitia. Ezechiel
 vidit gloriam Iehovæ, id est, Christi, *cap.*
28. & 10. 4. Vbi memineris, Ezechiel
 istam visionem respicere triumphum Ch-
 risti de Ægyptiis, quando Israelitas ex
 eorum faucibus eripuit. *Daniel* in expli-
 catione somni Nebucadnezaris, *cap. 2.* docet
 regnum Christi esse æternum, & ita co-

paratum, ut omnia regna terræ commi-
 nuat. *Idem cap. 9.* egregie describit benefi-
 cia Messiae divinissima, & *ibidem* rogat
 Deum, ut propitius sit populo propter Do-
 minum, id est, Christum. *Hos. 3. 5.* Christus
 appellatur rex populi Dei. *Cap. 12. 5. 4. 5. 6.*
idem Hoseas dicit, Iacobum esse luctatum
 cum angelo, quem vocat Deum, & Ieho-
 vam. *Idem cap. 13.* prædixit mortem absor-
 ptum iri in victoriam: id quod apostolus
1. Cor. 15. de Christo allegat. Illud *Ioel 2.* O-
 mnis quicumque nomen Domini invoca-
 verit, salvus erit, apostolus de Christo citat
Rom. 10. Porro *Amos cap. 9. 5. 11.* & d. ut
 patet ex collatione cum *A. 15.* vaticina-
 tur de amplitudine regni Christi, sub tem-
 pus conversionis Iudæorum. quæ quidem
 amplitudo & magnificentia arguit regnū
 ecclesie atque divinum. *Mich. 5.* describi-
 tur egressio Christi toties repetita in V. T.
Zacharias cap. 3. 5. 2. commemorat, quo
 pacto in visione audiverit, Iehovam, id est,
 Christum, dixisse ad Satanam: Iehovah in-
 crepet te. *Idem cap. 13. 5. 7.* in vaticinio de
 morte Christi introducit Deum Patrem ita
 loquentem: Gladie, evigila contra pasto-
 rem meum, & contra virum proximum
 mihi. ubi vir proximus Deo significat Fi-
 lium Dei vnigenitum. *Malachias cap. 3. 5.*
 sic introducit Christum: Ecce ego mis-
 surus

surus sum angelum meum , qui exped
 viam ante me : & repente veniet in tem
 plum suum Dominus , quem quæritis ,
 angelus.foederis , quo vos delectamini. H
 Christus appellatur Dominus , & angel
 foederis , & templum dicitur esse ipse
 lam si abeamus ad *Novum testamentum*
 ne vnicus quidem ibi liber occurrit , sic
 cipias tertiam Iohannis epistolam , in qua
 deitas Christi non asseratur. Atque ne
 prolixus , ex singulis libris singula testimo
 nia producam. *Matth. 9. 6.* Christus remis
 sit peccata. *Marc. 16. 17.* ait Christus : Pe
 nomen meum eicient dæmonia , lingua
 loquentur novis &c. *Luc. 5. 8.* Christus ad
 ratur. *Iohan. 1. 15.* Christus dicitur fuisse
 prior Iohanne Baptistâ. *Act. 7. 59.* Christi
 invocatur à Stephano. *Rom. 9. 5.* idem dic
 tur Deus benedictus in secula. *1. Cor. 8.*
 dicitur Dominus , per quem omnia , &c.
 in ipsum. *2. Cor. 5. 19.* Deus reconciliavit
 bi mundum per Christum. id quod no
 potuit fieri per nudam creaturam. *Gal.*
14. benedictio Ecclesiæ est per Christum
 Proinde non est nudus homo. *Eph. 1.*
 Christus est pax nostra , qui veraque fecit
 vnum. Ideo fuit salvator illorum in V. T.
 proinde Deus. *Phil. 2. 6.* Christo tribuitur
 forma Dei. *Col. 2. 9.* omnis plenitudo deitatis
 dicitur habitare in Christo. *1. Thess. 3.*
 apostolus

apostolus invocatur CHRISTUM. Idem
2. Thes. 2. 12. petit glorificari nomē Christi.
1. Tim. 1. 12. apostolus agit Christo gratias,
 quod ipsum corroboraverit. *2. Tim. 4. 1.*
 apostolus obtestatur in conspectu Dei, &
 Domini Iesu Christi, qui iudicaturus est vi-
 vos & mortuos. *Tit. 2. 13.* Christus appella-
 tur magnus Deus ac Servator. *Philem. ψ. 3.*
 apostolus precatur gratiam à Deo Patre,
 & Domino nostro Iesu Christo : & *25.*
 optat, ut gratia Domini nostri Iesu Christi
 sit cum Spiritu fratrum. *Heb. 1. 2.* Deus di-
 citur mundum condidisse per Christum.
Jacob. 2. 1. commendatur fides Domini no-
 stri Iesu Christi gloriosi. *1. Petr. 3. ψ. 18. 19.*
 Christus dicitur vivificatus Spiritu, per quē
 olim prædicaverit hominibus tempore di-
 luvii. *2. Petr. 3. 18.* apostolus tribuit Christo
 gloriam & nunc & ad tempus sempiternū.
1. Ioh. 5. 20. Christus dicitur Deus ille ve-
 rus, & vita æterna. *1. Ioh. 2. 3.* apostolus pre-
 catur grātiā, misericordiam, pacem à
 Deo Patre, & à Domino nostro Iesu Chri-
 sto, Filio Patris cum veritate & charitate.
Iud. vers. 4. Christus appellatur solus ille
 verus, Deus, & Dominus noster. *Apoc. 5. 6.*
 Iohannes videt Christum tanquam Agnū
 mactatum, habentem septem cornua, &
 oculos septem, qui sunt septem illi Spi-
 ritus Dei emissi in omnem terram. Quo
 ipso

ipso significatur omnipotentia & omnia scientia Christi. Atque hæc sunt testimonia deitatis Christi, hinc inde in S. literis præter quæ occurrunt alia innumera, videre est ex aliis, quæ hinc inde collegimus. Ut autem vim istorum testimoniorum percipias, oportet illa redigere in formam syllogisticam, eamque ex circumstantiis locorum roborare.

II. Ex proprietatibus divinis, quæ Christo tribuuntur, rectè colligi, Christum esse Deum naturâ.

Is, cui tribuuntur proprietates Dei altissimi, est Deus altissimus. Atqui Christo tribuuntur. Ergo. Ratio *propositionis* est: quia adiunctum proprium non patet extra subiectum proprium. Adde, quod proprietates Dei sunt ipsa Dei essentia. *Assumptio* probatur. Christo tribuitur æternitas; quia Pater æternitatis, *Esai.* 9. & egressus eius seu egressiones, sunt à diebus seculi. *Micai.* 5. & habuit gloriam apud Deum priusquam mundus esset, *Iohan.* 17. & in principio creationis extitit, ita nempe ut per ipsum omnia sint creata, *Prov.* 8. *Iohan.* 1. & est *αρχή*, principium & finis, primus & ultimus, *Apoc.* 1. 20. & 22. Christo tribuitur immensitas; quia simul in cælo & in terris est præsens, *Iohan.* 3. & habitat in cordibus

libus fidelium, *Eph.* 3. & est in medio Ec-
 clesiz, *Matt.* 18. Christo tribuitur omnipo-
 tentia; quia est Iehovah fortis, Iehovah po-
 tens in prælio, Iehovah exercituum, *Psal.*
 20. Confer *Psal.* 97. quem apostolus de
 Christo vaticinari docet, *Hebr.* 1. & est do-
 minus dominorum, atq; rex regum, *Apo.*
 17. idem ventis, mari, diabolo imperavit. i-
 psi data est omnis potestas in cælo & in
 terrâ, *Matth.* 28. quæ præsupponit & inclu-
 dit omnipotentiam. Pater denique omnia
 dedit in manum eius, *Iohan.* 3. & quæcunq;
 Pater facit, Filius pariter facit, *Iohan.* 5.
 Christo insuper tribuitur omniscientia, *Io-*
han. 16. & 20. Quò pertinet, quòd ipse
 scrutatur omnium hominum corda & re-
 nes, *Apo.* 2. & quòd ille novit Patrem, sic-
 ut pater ipsum, *Iohan.* 10. quodque in ipso
 sunt omnes thesauri sapientiæ, *Coloss.* 2.
 Christo etiam tribuitur, quòd sit liberri-
 mum agens, *Iohan.* 10. quia potestatem ha-
 buit ponendi, & sumendi animam suam,
 ut d. l. ait. Ad extremum ipse est vita, veri-
 tas, resurrectio, *Iohan.* 11. & 14. id quod so-
 lus Dei est proprium.

III. Ex operibus divinis rectè colligi,
 Christum esse Deum natura.

Qui facit operationes Dei altissimi, is
 est Deus altissimus. Atqui Christus facit o-
 peratio-

perationes Dei altissimi. Ergo. *Maior* p
 batur ex illo philosophi: Oculus est, qui
 cit operationes oculi: Manus est, quæ fac
 operationes manûs &c. Nam qualis
 operatio, talis est essentia. *Minorem* p
 bat Scriptura, quando Christo tribuit op
 creationis *Psalms. 102, 26. Heb. 1. 10.* V
 creatio æquè tribuitur Christo, atque
 tri. Nam verba ista, *Tu, Domine initio fa*
disti terram &c. vetus Ecclesia pronuntia
 ad Christum. Hinc pro Christi divinitat
 maiestate, omnipotentia citat hunc ve
 sum apostolus *d. l. Vocem, Domine*, apost
 lus addidit. Vnde colligitur nomen *leh*
vah (illud enim apostolus exprimit nom
 ne Græco *Κύριος*) competere Christ
 Hinc patet toto isto Psalmo Christum
 invocari, atque Patrem; & utrique æq
 tribui nomina ista, *Deus, & Dominus*
 temque proprietates, & actiones divini
 Nam populus Iudaicus petit liberatione
 ex captivitate Babylonicâ, inde à *versu*
usque ad 3. & huius suæ petitionis arg
 menta varia arcessit à proprietatibus De
 & operibus eius propriis, à *vers. 13. usque*
ad finem. Sic itaque in hoc Psalmo op
 redemptionis figuratur per liberationem
 captivitate Babylonicâ. Quæ duo op
 cum Christo etiam tribuantur, inde ipse
 æterna deitas rectè colligitur. De prim
 creatione

creatione, Christo tributâ, etiam vide *Ioh. 1. & Coloss. 1.* Quòd si excipias, ibi sermonem esse de novâ creatione; sanè ponamus ita esse. Tum quoque deitas Christi æterna hinc concluditur. Nam nova creatio non potest perfici nisi virtute infinitâ: quippe quæ includit illuminationem intellectûs, & renovationem voluntatis, adeoque collectionem vniversæ Ecclesiæ; quo pertinent omnia ista, vocatio ministrorum, distributio donorum, missio Spiritûs sancti, institutio verbi, & sacramentorum, interna vocatio, consolatio fidelium, gubernatio eorundem, defensio contra Satanam, condonatio peccatorum, collatio vitæ æternæ. Quæ omnia Christo in Scripturis passim tribuuntur. Christus enim alios dedit apostolos, alios prophetas &c. *Eph. 4.* Christus dedit apostolis os & sapientiam, *Luc. 21.* & nos omnia valemus per Christum, *Philip. 4.* Christus misit Spiritum sanctum, *Luc. 24. Iohan. 15. & 16.* Christus est author doctrinæ prophetiæ, *De 1. Petr. 1.* itemque apostolicæ, v.g. *Apocalypseos*, vt videre est *cap. 1. & ult. istius libri.* Christus instituit baptismum & sacramentum cœnam, *Matth. 28. 1. Cor. 11.* Christus baptizat Spiritu sancto, id est, efficaciter mouet corda suorum, *Luc. 3.* Vnde *Luc. 24.* primo dicitur aperuisse cor discipulorum. Christus

E

stus

stus consolatur nos , dando nobis pacem
Iohan. 14. & nos refocillando , *Matth.*
 Christus regit actiones nostras : quia
 ipso nihil possumus , *Ioh.* 15. & ille in nos
 vivit , *Gal.* 2. Christus defendit nos contra
 Satanam : quia conterit caput serpentis
Gen. 3. & dissoluit opera diaboli , *Hebr.*
 Christus remittit peccata , *Matth.* 7. Christus
 denique dat vitam æternam , *Ioh.* 6.
 17. Porro sicut nova creatio includit
 omnia opera gratiæ , in Ecclesiâ : sic prima
 creatio includit omnia opera naturæ , in
 mundo ; vti est continua mundi conser-
 vatio , & gubernatio ; quæ ipsa quoque Crea-
 tio competit , quia ille continuò operatur
 vti Pater , & omnia portat verbo potentis
 sue , *Heb.* 1. Atque hæc omnia opera , natura
 dico , & gratiæ , intelliguntur 1. *Cor.* 8.
 per Christum dicuntur esse omnia. Vnde
 illis operibus accensentur miracula , quæ
 Christus fecit ; fecit , inquam , virtute pri-
 mæ , quæ ab ipso egressa esse dicitur , *Luce.*
 6. quod de prophetis & apostolis dici
 potest. Illi enim interpretativè , seu mo-
 dè fecerunt miracula. Et ideo Christus
 allegat miracula , tanquam testimonia
 suæ potestatis , *Ioh.* 5. 10. & 14. Hic non est præ-
 sumendum illud argumentum : Qui est
 dominus sabbati , est author primæ crea-
 tionis. At Christus est dominus sabbati. Et

est author primæ creationis. *Maiores* probatur: quia sabbatum est institutum à Deo, & ipsius cultui dicatum in memoriam primæ creationis. *Minorem* probat Christus *Matt. 12. 8.* Ibi enim demonstraturus, se templo maiorem esse, & in sabbati observatione dispensare posse, ait, se dominum esse sabbati. q. d. vnumquemque posse de re suâ facere quod velit. Nimirum templum serviebat sabbato; ipse autem dominus erat sabbati. Si dicas, Christum ibi loqui ut Filium hominis, ideoque illam potestatem à Deo accepisse, ut pro suo imperio leges ceremoniales moderari posset: responsio est in promptu, αἰζιώμα illud Christi mediatoris præsupponere dominium naturale, quo idem est dominus sabbati iure primæ institutionis. Neque enim is, qui est nuda creatura, habere potest tempus in suâ manu. quia hoc est solius Dei proprium. Vnde ille meritò appellatur temporis author atque rector. Pertinet quoque huc translatio sabbati: quia cùm sabbatum pertineat ad primam decalogi tabulam, non nisi ad Deum referri potest, eiusque cultum. Ad extremum ex gubernatione, quâ Christus gubernat cælum & terram, & omnia in iis, rectè concluditur, ipsi quoque tribuendam esse creationem illarum rerum.

IV. Christum esse verum Deum, quod
cultus divinus ei exhibendus est.

Nulla creatura est religiosè invocanda
aut in eam credendum, vel sperandum; sed
solus Deus est invocandus, & in eum
credendum, & sperandum. At S. literæ do-
cent Christum invocare; & in eum crede-
re, & sperare nos iubent. Ergo Christus non
est mera creatura, sed etiam est verus
Deus. Probatur *assumptio*. Iacob Christum
invocavit *Gen.* 48. Christus iubet in se cre-
dere, æquè ut in Patrem, *Ioh.* 14. Paulus ba-
ptizatus fuit, invocato nomine Christi
Act. 9. Paulus epistolas suas inchoat,
quandoque claudit votis huiusmodi, quod
nihil aliud sunt, quàm invocatio Dei Patris
& Iesu Christi, à quo utroque fidelibus sa-
lutem aliaque dona dari petit, putà gra-
tiam, pacem, misericordiam. Idem Paulus
honorat Christum religione iurisiurandi
quando *Rom.* 9. ait, se veritatem dicere
Christo. Idem gratias agit Christo, tan-
quam Deo, *1. Tim.* 1. 12. Confer *2. Petr.* 3. 18.
Apo. 5. Rectè igitur fecit Ecclesia verum
quod in solennibus precibus adhibuit istas
formulas, *Κύριε ἐλέησον, Χριστέ ἐλέησον*. Sed
obiici solet, maiorem istam non esse uni-
versalem, Qui invocatur invocatione reli-
giosâ, is est Deus altissimus: quod S. literæ

distin-

distinguant invocationem religiosam in eam, quæ debetur Deo altissimo, & Christo mediatori, tanquam Deo subordinato. Verum hæc obiectio non evertit nostram rationationem. Sacræ siquidem literæ docent, vnicam esse invocationem Dei, quemadmodum est vnica fides, fiducia, spes: etsi interim varii sint modi in istis omnibus. Sic v. g. credimus in Deum creatorem, redemptorem, & sanctificatorem; vbi fidei fundamentum est vna deitas; sed modi fidei respiciunt alia & alia Dei beneficia. De invocatione Dei creatoris, & mediatoris idem est iudicium. Summa igitur huicredit. Qui religiosè adoratur, invocatur, honoratur, est verus, id est, altissimus Deus. Cæterum Christus potest dici Deus subordinatus, respectu officii, non verò naturæ.

V. Christum eduxisse Israelitas ex Ægypto, probatur ex visione Ezech. i.

Si argumentū huius visionis est triumphus, quem Deus reportavit de Ægyptiis, quando ipsorum primogenita interfecit, & ipsos in mari rubro submersit: vtique Christus populum Israel eduxit ex Ægypto. Verum est antecedens. E. & consequens. Ratio *consequentia*. quia, vt patet ex *vers. 26*. Christus est ille, qui carrucæ seu

E 3, quadrigæ

quadrigæ isti, quam vidit Ezechiel, infide
Assumptio probatur : quia si omnes partes
 totamque formam huius visionis intuea-
 mur, deprehendemus redemptionem illar
 Israelitarum graphicè describi. quâ de
 videndus est *Hieron. Pradus*. Summa h
 redit. Et si divinæ providentiæ hæc tota
 fio accommodari queat: tamen si accurat
 intuearis, patebit figurari specialem De
 providentiam circa populum Israel, si
 circa Ecclesiam. Nam hæc visio fuit ob
 ita propheta in captivitate Babylonica
 eaque Deus voluit prophetam, & reliqu
 erigere consideratione specialis illius
 ræ, quam impendit ipsorum maioribus,
 simili calamitate constitutis. Sanè vid
 mus, Deum tanti fecisse redemptionem
 gyptiacam, ut ab isto facinore se appel
 verit redemptorem Israel, *Esa.* 43. 14. &
 16. Neque solùm cognomen mutuavit
 insigni illo facto: sed etiam nomen *יהוה*
 ab eodem facinore patrando specialit
 sibi quadrare ostendit, *Exod.* 3. 14.

V I. Ex nomine *יהוה*, Dominus
 probari efficaciter aternam Christi
 deitatem.

Si nomen hoc *יהוה*, Dominus, ita
 buitur Christo, ut nunc respondeat nomi
 Hebraico *Iehovah*; nunc significet Dom

num illum, per quem omnia; utique hinc efficaciter probatur æterna Christi deitas. Verum est primum. Ergo & extremum. *Consequentiam* probō per partes. Primò nomen *K'v'e* in N. T. multis in locis æquè ac apud LXX. respondet nomini tetragrammato. quod quidem, ut apud omnes S. literarum interpretes est in confesso, soli Deo altissimo competit. Deinde, qui est Dominus, per quem omnia sunt simpliciter, tum in mundo, tum in Ecclesiâ, is haud dubiè est Deus altissimus. *Assumptionem* probō itidem per partes. Primò nomen *K'v'e*, sine articulo positum, ferè respondet nomini *Iehovah*. In quo significatu Christo tribuitur *Rom. 10. 13.* Omnis, qui invocaverit nomen Domini, *ὁποια κ'v'e* *ἰηου*, salvabitur. Vbi in Hebræo *Ioel. 2. 32.* est *Beschem Iehovah*. Hinc itaque sic argumentor. Qui est Dominus omnium rerum, est verus Deus. Atqui Christus est Dominus omnium rerum: quippe Iehovah, qui omnibus dat esse. Deinde Christus dicitur Dominus per quem omnia, *1. Cor. 8. 6.* scilicet creata, & reparata sunt. Vnde sic argumentor. Qui est Dominus, per quem omnia creata sunt, & reparata, ille est Deus altissimus. Atqui Christus est huiusmodi Dominus. Ergo. *Minorem* probō: Pater d. l. dicitur Deus, à quo omnia, scilicet simpli-

citer, seu sine exceptione. Pari ergo ratione Christus est Dominus, per quem omnia, scilicet simpliciter, & sine exceptione. Sicut autem Pater dicitur Deus, à quo omnia, & ideo subintelligitur esse Dominus, à quo omnia: sic Christus dicitur esse Dominus, per quem omnia, & ideo praesupponitur esse Deus per quem omnia. Et verò Christus etiam fit Deus à quo omnia (utpote qui est *Iehovah*) in ordine scilicet ad res illas, quas producit: tamen quia apostolus hoc loco inter se confert Patrem, & Filium, illum dicit Deum, à quo omnia hunc Dominum, per quem omnia, ut ordinem personarum divinarum, & æternam salutis nostræ exprimat. Si omnino contēdas, Christum h. l. dici Dominum per quem omnia, sint scilicet & existant Ecclesiā, ideoque hinc æternam ipsius deitatem minimè probari posse; responderem secus se habere. Nam si Christus Dominus, per quem omnia sunt, in Ecclesiā videlicet tum veteris, tum novi testamenti, utique ille est verus & æternus Deus. Quid? Si contendas, Christum duntaxat esse Dominum, per quem omnia sunt in Ecclesiā novi testamenti, etiam hinc modo æterna ipsius deitas hinc concluditur. Cum enim Ecclesia N. T. sit dispersa per totum orbem, & homines sint vocati,

di, co

dī, convertendi, salvandi per Christum Dominum, necesse est ut ille sit præditus immensâ potentiâ, & potestate, adeoque divinâ essentiâ. Sed ita est, ut dixi: Apostolus ita Christum vocat Dominum, per quē omnia, sicut Patrem appellavit Deum, à quo omnia. Iam verò Pater est Deus, à quo omnia sunt simpliciter, etiam Filius, & Spiritus sanctus. Ergo Christus est Dominus, per quem omnia sunt simpliciter, excepto Patre & Spiritu sancto. Nam quia Christus est à Patre, non potest esse Dominus Patris. Et quia Spiritus sanctus est à Patre & Filio, Christus non potest dici Dominus, per quem sit Spiritus sanctus. Sed concludamus hanc theoriam isto theoremate: Quoties Christus in N. T. appellatur Dominus, æterna ipsius deitas asseritur. Aut enim seorsim hoc vocabulum ipsi tribuitur, aut cum epithetis. Si seorsim, respondet vel nomini *Iehovah*, ut d. l. *Rom.* 10. vel nomini *Adonai*, ut *Psal.* 110. 1. collatæ *Matth.* 21. 44. Si cum epithetis, tum dominium ipsius amplificatur, ut quando appellatur Dominus gloriæ, 1. *Cor.* 2. 8.

VII. Christum esse λόγον à priori, & posteriori, seu ratione personæ, & officii.

Esti λόγος, sermo, & ῥῆμα, verbum, pro
E 5 eodem

eodem interdum sumantur : tamen peculiariter Christus in N. T. dicitur λόγος, non autem ῥῆμα. Cuius nomenclaturæ non vni ratio solet adferri. Ignatius enim in epistola ad Magnesianos ait : Εἷς ἐστὶ θεός, ὁ πατήρ, ὁ φανερώσας ἑαυτὸν διὰ τοῦ Χριστοῦ, τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ὅς ἐστιν αὐτοῦ λόγος, ὁ ῥητὸς, ὁ ἀκίνητος, ὁ ζῶν, ὁ ἐν ἡμῶν λαλῶν ἐν ἡμῶν φωνή, ὁ ἐνεργῶν ἐν ἡμῶν ἐν ἡμῶν. Basiliius pag. 357. editionis Basiliensis hanc adfert rationem : Διὰ τὸν λόγον, ἵνα δείχθῃ, ὅτι ἐκ τοῦ Νῦν θεοῦ γε. διὰ τὸν λόγον, ὅτι ἀπαθῶς ἐγεννήθη. διὰ τὸν λόγον, ὅτι ἐκὼν ἐγεννήσθη. ὅλοι ἐν ἑαυτῷ διὰ τὸν λόγον ἐγεννήσθη, ὅτι ἐκὼν ἐγεννήσθη. hoc est. Cui nuncupatur Sermo ? Ut ostendatur, quod ex mente prodiit. Cur, inquam, Sermo ? Quia sine passione, aut affectu, genitus est. Cur Sermo ? Quia est imago generantis totum in seipso demonstrans generantem, nullam inde partem diducens, & perfectus existens in se ipso. Et non multo post : Οἱ ἡμεῖς περὶ λόγον, τοῦ ἡμῶν φωνή, ἀπαθῶς γεννώμεθα, ὅτι γὰρ πέμνεται, ὅτι μερίζεται, ὅτι ῥεῖ, ἀλλὰ μένει ὅλον ὁ υἱὸς ἐν τῇ ἰδίᾳ συστάσει. ὅλον τὸ λογόν, καὶ ἀπληροσμένον ἐφίσησι. καὶ ἀπελθόντος λόγου πάντων ἐγεννήσθη υἱὸς τῷ δυνάμει ἑαυτοῦ διερχομένου. id est. Noster sermo soboles quædam mentis est, sine passione aliquæ genitus. Non enim secatur, neque dividitur.

tur, neque fluit : sed tota mens manens in proprio statu , totum sermonem & continuū constituit. Et Sermo procedens omnē Mentis, à quā gignitur , vim in seipso complectitur. *Nazianzenus concione 2. de Filio* ait: Sermo dicitur, quòd eam rationem habeat cum Patre quam sermo cum mente: non solūm quia sit à Patre citra omnem perpeffionem genitus : sed etiam quia Patri sit connatus, & eum enunciet. *Melanchthon* Filium Dei, respectu Patris, & nostri, λόγος dici censet: non solūm quia veluti cogitatione nascitur, sed etiam quia est persona proferens evangelium ex sinu æterni patris, & conservans ministerium evangelii, & efficax in his qui credunt evangelio, & voce evangelii dicens consolationem in cordibus eorum , & vivificans eos. *Beza* existimat intelligendum esse λόγος ἀπεφωτισμένος, quòd hæc vox respondeat in hâc materiâ Chaldaicâ, *Memara*, & Syriacæ *Meloha*, ita nempe , vt Christus dicatur his nominibus, quòd de eo locutus sit Deus, quod dicas, sermonem seu promissum Dei; seu Messiam, de quo locutus est, & quem promissit Pater. *Alii* hanc adferunt interpretationem, quòd eadem sit Filii cum Patre ratio, quæ definitionis cum definito. Nam Filius est brevis, & facilis quædam definitio & demonstratio naturæ Dei Patris.

Omnis quippe fœtus est ceu tacita quædam
 expressio eius, à quo productus. *Grynæus*
 ordine disponit has significationes, & ait
 Vna eademque vox diverso respectu &
 modo considerandi, si vni eidemque con-
 venienter tribui possit, maximi nobis fa-
 cienda est. Filius Dei dicitur λόγος, origi-
 nis, officii, & gloriæ suæ ratione. Ratione
 originis; quia è mente Patris ortum ducit
 estque essentialis eius imago, caracte-
 ristique eius, & splendor gloriæ ipsius
Col. 1. 15. Hebr. 1. 3. Ratione officii; quia illud
 omne Dei consilium de nostrâ salute nobis
 annuntiavit, factus apostolus nostræ con-
 fessionis, *Iohan. 1. 18. Hebr. 3. 1.* Ratione glo-
 riosi testimonii, quod æternus Pater per
 servos suos prophetas & alios fideles ei-
 dem perhiberi curavit, etiam ante incarna-
 tionem. Eius respectu passivè sumto vo-
 cabulo, quis miretur λόγος dictum, tanti
 elogiis ac præconiis decantatum Messiam
 Hanc *Grynæi* sententiam, quantum ad
 summam rei attinet, amplector, & dico
 Filium Dei dici λόγος ὁ πατήρ, ὅτι ἀπὸ τοῦ
 πατρὸς ὁ πατήρ, quia semper dicitur
 Patre, ab æterno videlicet quantum ad di-
 vinam generationem, & in tempore, quan-
 tum ad creationem, & conservationem om-
 nium rerum, & quantum ad novam
 creationem. His enim modis ὁ πατήρ
 υἱὸν λέγει

ὄν λέγει, seu ποιῇ ἵνα θεὸς ᾦ λόγος, id est, fa-
 cit ut Filius sit λόγος. Hanc expositionem
 ita demonstramus. Filius Dei dicitur λόγος,
 sive Sermo, analogicè. Hæc igitur analo-
 gia sic est comparata, ut quidquid est per-
 fectionis in sermone, idtribuendum sit
 Filio Dei. Hæc enim est ratio attributorū,
 & nominum, quæ Deo tribuuntur. Iam
 subsumo. Perfectio τοῦ λόγου, sive sermonis,
 est, ut à mente procedat, sitque illius cha-
 racter, & insuper afficiat eos, ad quos per-
 venit, atque aliquid in illis, vel apud illos
 efficiat. Neque enim sermonis nomen me-
 retur, cui ista non competunt. Hinc iam
 sequitur conclusio, Filium Dei appellari
 λόγον, quòd procedat à Patre, sitque illius
 character, & denique quòd Pater per illum
 omnia efficiat in primâ, & secundâ crea-
 tione, ita nempe ut Pater per hunc Sermo-
 nem creaverit omnia, omniaque conser-
 vet ac gubernet; quòd item per eundem
 colligat Ecclesiam, promittendo ipsum, &
 ita suaviter sonando in cordibus nostris.
 Christus itaque est λόγος Patris, à priori, &
 posteriori; ratione personæ, & officii; acti-
 vè: quia nempe Pater ipsum producit ab
 æterno, dicendo intra se, actu perpetuo; &
 in tempore per ipsum, tanquam sermonē,
 omnia producit, in mundo, & Ecclesiâ, ita
 ut λόγος iste semper sonet in mundi opifi-
 cio, &

cio, & in libris Scripturæ vniversis, & denique in cordibus nostris. Confer *Gen. i. Ioh. i. Heb. i.* Et insuper hanc demonstrationem habet. Si Christus est λόγος, Patris, utique se habebit ad Patrem, sicut sermo ad dicentem, & rursus se habebit ad obiectum, sive subiectum occupans, sicut sermo ad suum obiectum. Hæc enim duo insunt in omni sermone. Iam verò sermo procedit ex mente dicentis, & est illius imago, & habet efficaciam apud illos, ad quos dirigitur. v. g. orator sermone suo prodit conceptus mentis suæ, & auditores afficit variè, rex, princeps, imperator, herus, præceptor. Sermonem suum aperit mentem suam aliis, & ea efficit, quæ sunt efficienda. Oportet igitur ut hæc etiam in Christo insint. Id enim ratio analogiæ postulat. His adde notationem illam, quòd sermo dicatur quasi series mentis. Id quod Christo eximiè competit. Illa siquidem est character subsistentiæ Patris, & series creationis tum primæ, tum secundæ ab hoc Sermone dependet. Nam *Gen. i.* toties occurrit illud, *Dixit Deus.* Et in Scripturâ V. & N. T. tot dicuntur de Christo, ut Christus sit λόγος primus, medius, & ultimus in libris V. & N. T. Ille siquidem in promissionibus facit vtramque paginam. Ille nobis proponitur imitandus. Sed & ille est sermo Dei, qui nos consolatur.

tur, quomodo sermo patris aut matris solatio perfūdīt liberos. Vno verbo: Christus est λόγος, quem Pater producit intra se, & per quem producit omnia in mundo, & in Ecclesiā; dum ibi quidem quasi nutu, & iussu omnia efficit, hīc autem nil nisi Christum sonat in verbo suo, & in cordibus nostris. Hęc omnia ex primo capite Iohannis luculenter deduci possunt. Ibi enim videas Christum esse λόγον ab omni æternitate, quia est Deus, apud Deum, in sinu Patris: & λόγον in creatione, quia omnia per ipsum facta sunt; & λόγον in concione Iohannis, atque in corde Petri, Andreæ, Philippi, & Nathanaelis. Vnde videre est, Christum etiam esse λόγον ratione officii regii, non tantum, ut quidam volunt, ratione officii prophetici. Et hoc modo exhaustimus vim vocis huius λόγος.

VIII. Christum esse sapientiam illam, quæ Proverb. 8. describitur.

1. Vna eademque sapientia describitur Proverb. 8. quæ cap. 1. ψ. 20. & d. & cap. 9. ψ. 1. & d. describitur. Atqui duobus hisce locis nomine Sapientiæ intelligitur Filius Dei. Ergo cap. 8. idem intelligi debet. Maior conceditur ab omnibus interpretibus, & ex collatione trium istorum locorum probari potest. Minorem inter alia probat nomen

nomen illud plurale *Chochmoth*, id est, Sapientia, quod non potest accipi nisi de illa in quo sunt omnes thesauri sapientiae ita conditi, ut ab illo ad nos promanent, tamquam ab illo, qui nobis factus sit à Deo sapientia. Confer *1. Cor. 1. Coloss. 2.*

2. Effecta, & attributa sapientiae, quae *cap. 8. & 9.* edisseruntur, non possunt tribui sapientiae in abstracto consideratae, e.g. quod sapientia fuerit ab aeterno, quod Deus per illam condiderit mundum, *vers. 21. &c.* Optimè autem haec quadrantur Christo: ut patet ex collatione huius capituli cum *Iohan. 1. & Coloss. 1.*

3. Christus *Luc. 11. 49.* disertè dicitur Sapientia Dei, quae ad Iudaeos missurae prophetas, & apostolos: ut manifestum est ex *Matth. 23. 34.* Quod si duo ista loca *Proverb. 8. & 9.* conferantur, patebitur nam eandemque à Salomone, & Evangelistis sapientiam praedicari.

4. Aut una & eadem sapientia hoc *capite 8.* loquitur, aut non. Si una & eadem, necesse est ut illa sit aeterna ista sapientia, per quam Deus condidit mundum. Si non, utique sapientia creata loqui introducitur à *vers. 1. ad 22.* & inde introducitur sapientia increata usque ad *vers. 31.* quae est multorum interpretum sententia. Sive autem

prius nobiscum statuas, five posterius cum aliis, semper obtinetur nostra thesis.

IX. Christum in V. T. fuisse angelum Iehovæ, & angelum Iehovam.

Christus *Malach.* 3. 1. appellatur angelus fœderis. Ergo est angelus Iehovæ. Ratio *consequentia* est; quia Christus hoc nomine insignitur, quia est mediator fœderis inter Deum & homines. Christus itaque est angelus Iehovæ, non naturâ, sed officio. Idem est angelus Iehovah; seu angelus creator, five angelus increatus. Nam *Gen.* 18. vnus è tribus angelis, qui apparent ibi in formâ hospitum, appellatur Iehovah, *vers.* 10. 17. Sic *Gen.* 31. 3. qui dicitur Iehovah, mox *ψ.* 11. appellatur angelus Iehovæ. Confer *Exod.* 3. *ψ.* 2. 4. & *alibi*. Huc accedit, quòd *Gen.* 48. 16. angelus adiungitur Deo in cultu adorationis, & ipsi tribuitur actio omnipotentis misericordiæ, videlicet eripere ab omni malo. Vnde sic disputo. Angelus, qui æquè invocatur atque Iehovah, est Iehovah. Atqui angelus ille *Gen.* 48. æquè invocatur atque Iehovah. Ergo. Deinde angelus qui eripuit Iacobum ab omni malo, est Iehovah. Sed angelus ille Iacobi est talis. Ergo. Probatur *maior*: quia solius Dei est proprium, servare hominem ab omni malo, culpæ & pœnæ. Confer *Psal.* 130. 8. & *Matth.* 1. 21.

Matth. 1. 21. Præterea Iacobus d. l. respicit ad angelum illum *Gen.* 31. v. 3. 11. At illa fuit Iehovah. Ergo & iste. Denique Iacobus haud dubiè invocavit Christum tanquam angelum, quia hoc nomine significatur officium eius, quo fit vt Christus sit mediator fœderis, quod Deus iniit cum Abrahamo Isaaco, & Iacobo. Nulli sanè angelorum aut nomen Iehovæ tribuitur aut adoratio religiosa defertur, ad quam pertinent sacrificia, de quibus vide *Iudic.* 13. Neque verò est, quòd hæc talia referas ad Deum Patrem. Is enim nullius angelus, aut legatus esse, aut appellari potest.

X. Generationem perfectissimâ ratione Deo Patri tribui, ac proinde propriè.

Quidquid Deo Patri prius convenit quàm creaturis, id perfectissimâ ratione Deo Patri tribuitur. Atqui generatio prius Deo Patri convenit, quàm creaturis. Ergo perfectissimâ ratione Deo Patri convenit, ac proinde propriè. Probatur *assumptio*: quia sapientia ab æterno dicitur genita à Deo, *Proverb.* 8. 24. vbi eadem vox occurrit, quæ *Psal.* 1. 7. videlicet *Cholalsi*. Quòd si dicas, formalem generationis rationem in eo esse, vt aliquid fiat ex semine; dico angustiore illam significationem nullo niti fundamento. Nam ad formalem rationem

tionem generationis pertinet geniti origo & similitudo formæ univoca cum generante. Id verò cernitur in divinâ istâ generatione: quia S. literæ Filio Dei tribuunt & nomen Dei, & omnia divina attributa, & omnia Dei opera, & omnem Dei cultum. Generationis itaque proprium est, ut gignens gignat sibi simile univocè. Quæ generatio eò est perfectior, quò magis recedit à generatione animalium. Sic enim videmus illa corpora, quæ magis ad spirituales naturam accedunt, suam naturam absque ullâ sui imminutione alteri communicare, ut cum ignis de igne, lumen de lumine accenditur. Oporteret itaque generationis naturam cõmunissime sumtam in primâ philosophiâ explicare; non verò illâ habere pro termino physico; & ita statuere, accuratè distinguendum esse inter voces, & res ipsas vocibus significatas. v. g. hoc nomen *pater* priùs hominibus imposuerunt primi nomenclatores, & inde ad divina transtulerunt. Sed si de re ipsâ disputatur, Deus priùs est Pater, quàm homo. Nam Deus est Pater ab æterno. Idem de vocabulo generationis intelligendum est. Etenim Deus Pater est æternus. Ergo Filium ab æterno genuit. Generatio igitur ista est æterna, & proinde res ipsa priùs Deo competit, quàm creaturis. Tantò autem

tem ista æterna generatio est perfectior
quantò divina omnia præstant rebus fin-
tis, creatis, mutabilibus.

*XI. Christum esse Filium Dei naturæ
seu generatione æternâ.*

1. Qui est Filius Dei propriè, est talis ob
generationem. Atqui Christus est Filius
Dei propriè. E. talis est ob generationem.
Probat *maior*: quia nemo dicitur propriè
alicuius filius, nisi quia natus est ab illo.
Minorem probant illa S. literarum testimo-
nia, ubi Christus dicitur Filius Dei vnige-
nitus, naturalis, & proprius, *Ioh. 1. v. 14. 18.*
et 3. v. 16. 18. Rom. 8. 32.

2. Generatio illa æterna est, quæ facta
est antequam colles essent. Atqui talis est
generatio Christi, *Proverb. 8. 25.* E. est æ-
terna.

3. Si Pater dedit Filio habere vitam in
seipso, sicut ipse habet vitam in seipso, hæc
communicatio est naturæ, per quam Filius
est Filius, & quidem ab æterno. Verum est
antecedens, per *Iohan. 5. 26.* E. & conse-
quens.

4. Scriptura tradit modum filiationis in
Christo, & in piis toto genere diversum.
Ergo si pii sunt filii Dei per gratiam, Chri-
stus est Filius Dei per naturam. Ratio *con-*
nexi est: quia si Christus est Filius Dei per
gratiam

gratiam in tempore collatam, filiatio eius est eiusdem generis & speciei cum filiatione illâ quâ nos sumus filii Dei. Et huc pertinet argumentum apostoli *Heb. i. 5.* quod in formâ sic habet. Filius utique est excellentior non filio. Christus est Filius Dei, angeli non sunt. Ergo Christus angelis est excellentior. Intelligit autem apostolus filium propriè dictum, in utrâque premisâ: id est, qui sit filius propter genituram. Nam alioquin angeli etiam sunt filii Dei propter creationem; & angeli boni, propter adoptionem. Ex his itaque efficitur, *Psalm. 2. 7.* generationem æternam, & propriè dictam intelligi.

XII. Causam filiationis, quare Christus sit Filius Dei, non esse confundendam cum signis huius ipsius filiationis.

Si sanctificatio Christi, & excitatio illius à mortuis, & exaltatio ad dextram Patris sunt signa, quibus Christus declaratus est Filius Dei, non sunt causæ, propter quas sit Filius Dei. At vera sunt, quæ antecedunt. Et etiam quod sequitur. Propositionis *con-*
nexio est manifesta ex discrimine inter causam & signum. *Assumptionem* probo per partes. Primò Christus *Ioh. 10. 37.* argu-
menta-

mentatur à minori, hoc modo. Si non fuerit blasphemia, eos vocari deos, qui tantum erant civiles magistratus, multò minor blasphemia erit, me vocari Filium Dei, ad eoque Deum, quem Pater sanctificavit, hoc est, separavit ab aliis, qui dicuntur dii, ob ordinationem ad officium civile: cùm ego sum ordinatus ad officium mediatoris, quod est longè dignius officio magistratûs. Sanctificatio igitur illa non est causa filiationis, sed illius signum: quia Christus sanctificatus est, id est, separatus ab aliis filiis Dei, quòd ipse naturâ sit Filius Dei, alio adoptione. Deinde apostolus disertè docet *Rom. 1.* Christum esse declaratum Filium Dei per resurrectionem à mortuis. Idem est iudicium de Christi exaltatione ad dexteram Patris. Nisi enim fuisset verè Filius Dei, non potuisset talis per resurrectionem à mortuis, & collocationem in cœlis declarari.

XIII. Conceptionem Christi ex Spiritu sancto, & nativitatem ex virgine Mariâ non esse causam proximam, cur Christus sit Filius Dei.

1. Nullus homo proprie est Filius Dei. Atqui Christus, conceptus è Spiritu sancto, & natus ex Mariâ virgine est homo. Ergo

hâc

hac ratione non est propriè Filius Dei; & per consequens conceptio ipsius è Spiritu sancto, & nativitas ex virgine non est proxima & adæquata causa filiationis divinæ. *Major* probatur: quia Filius dicitur propriè, qui natus est ex aliquo, ita ut naturam & substantiam ab illo trahat. Sed nullus homo nasci potest ex Deo, id est, naturam suam ab illo non potest habere. Ratio manifestæ, seu *consequentia* in conclusione primi syllogismi est: quia Christus dicitur Filius Dei propriè, & univocè. Non itaque causa proxima & adæquata huius rei est in conceptione è Spiritu sancto, & in nativitate ex virgine. Conceptio enim ista est proxima causa, cur sit filius Dei impropriè; sicut proxima causa, cur Adam *Luc. 3. vlt.* dicitur filius Dei, est creatio, cuius vicem in Christo supplet conceptio è Spiritu sancto. Sicut itaque Adam impropriè dicitur filius Dei, propter creationem: ita Christus impropriè dicitur Filius Dei, quia conceptus est ex Spiritu sancto. At idem propriè dicitur filius hominis, quia natus est ex Mariâ.

2. Proxima, & adæquata causa, cur Christus sit Filius Dei, est convenientia naturæ ipsius cum naturâ Dei. Non itaque conceptio ex Spiritu sancto, & nativitas ex virgine est proxima & adæquata huius rei causa.

causa. Probat *antecedens* ex toto capite primo epistolæ ad Hebræos. Ibi enim convenientia illa, seu identitas naturæ divinæ non vno modo exprimitur. Nam ibi Christus dicitur character personæ Patris, & effulgentia gloriæ eius: & per illum Pater condidit omnia: & ita dicitur Filius Dei, ab ipso sit genitus; ita, inquam, ut hæc filiationis, & generatio non possit competere ulli creaturæ, putà angelis. Porro Christus dicitur ibi creasse cælum & terram: & angeli ipsum dicuntur adorare &c. Quæ omnia notant propria Dei attributa & opera quorum utique fundamentum est ipsa Dei natura.

3. Christus & naturâ est Dei Filius, & gratiâ. Ergo non tantum est Filius Dei gratiâ conceptionis ex Spiritu sancto, & nativitatis ex virgine. Probo *antecedens*. Christus ita est Filius Dei, ut hoc ipsius nomen sit ineffabile, *Proverb.* 30. 4. At si non est naturâ Filius Dei, nomen istud est effabile. Nam recta ratio ostendit, Deum, ut ex nihilo, vel ex indispositâ materiâ omnia creavit, sic quoque ex virgine potuisse producere hominem: quia conceptio ex Spiritu sancto nihil est aliud, quam species aliqua creationis.

4. Christus in V. T. quoque fuit Filius Dei. Non igitur propter conceptionem ex Spiritu

Spiritu sancto, & nativitatem ex virgine, primò dicitur Filius Dei. Probatur *antecedens* ex Psalm. 45. 8. collato cum Hebr. 1. 9: ubi sic legimus: *Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: propterea unxit te, Deus, Deus tuus oleo exultationis pra consortibus tuis.* Hic Christus dicitur Deus relatè ad Patrè. Itaque idem est, ac si dicas, Filius Dei. In personà enim Patris hæc verba prophetæ proferuntur. Vocat se Deum Filii relatè, hoc est, Patrem. Et Filius dicitur habere Deum relate, hoc est, Patrem. Porro Deus, id est, Pater, dicitur unxisse Deum, id est, Filium, quatenus ipsum ordinavit ad officium mediatoris: unde resultat alia unctio, quâ Christus secundum humanam naturâ accepit plenitudinem gratiarum. quæ certe unctio non potest competere illi, qui est Deus. Quòd autem Christus, non nuncupativè, sed substantivè, ut loquuntur, sit Deus, patet inde, quòd nomen *Elohim* pariter tribuitur Patri, & Filio: hoc solum discrimine expresso, quòd Pater sit Deus Filii; quo ipso exprimitur relatio, non verò tollitur identitas naturæ.

XIV. Immutabilitatem & aternitatem, adeoque deitatem Christi, rectè colligi ex Heb. 13. 18.

1. Qui est vnus & idem heri, hodie, &
F in

in secula, is est immutabilis, ac proinde
 rus Deus. Atqui Christus est vnus & ide
 heri, hodie, & in secula, *Hebr.* 13:8. Ergo
 Christus est immutabilis; & proinde ver
 Deus. *Minorem* confer cum *Heb.* 1. 5. 10.
 & *Apoc.* 1. 8.

2. Qui est idem heri, hodie, & in secula
 est ab æterno in æternum. Atqui Ch
 stus est idem heri, hodie, & in secula. Ergo
 Christus est æternus; & proinde ver
 Deus. *Maiores* probatur: quia formulati
 est periphrasis æternitatis, quam Scripta
 solet ita describere, vt vel duas aut tres p
 tēs ipsius commemoret, vel vnā, eam
 vel antegressā, vel consequentem
 Duas: vt, quod Deus sit à seculo vsque in
 culum, *Psal.* 90. 2. Tres: vt, Is qui est, q
 erat, & qui futurus est, *Apoc.* 1. 4. Antegre
 sam: vt, Antequam montes fierent, *Psal.*
 90. 2. Consequentem: vt, Deus vivens
 secula seculorum, *Apoc.* 4. 9. Itaque hoc
 co, τὸν Heri, Hodie, &, In secula, sunt
 quasi partes æternitatis, vti patet ex ph
 si illā εἰς τὸς αἰῶνας. Neque huic expositi
 ni obstat, quod τὸν Heri applicatur tempo
 veteris testamenti, sicut τὸν Hodie signifi
 cat novum testamentum. Solet enim æ
 ternitas Dei in his & illis S. literarum loc
 accommodari subiectæ materiæ. Si ho
 nolis concedere, nihilominus ita conclu
 propo

propositum. Si Christus est idem heri, hodie, & in secula, hoc est, eodem modo affectus erga fideles in V. & N. T. utique fuit ante carnem, & proinde Deus. At illud est. E. & hoc.

XV. Christum esse Deum Israelis.

1. Deus Abrahami, Isaaci, & Iacobi est Deus Israelis. At Christus est Deus Abrahami, Isaaci, & Iacobi. E. est Deus Israelis. Probatur *minor*. Angelus ille, qui apparuit Moysi *Exod. 3. 2.* mox dicitur Iehovah, *vers. 4.* & idem angelus *vers. 6.* sic alloquitur Moisen: *Ego sum Deus patris tui, Deus Abrahami, Deus Isaaci, & Deus Iacobi.* Idem *vers. 7.* ait: *Probè vidi afflictionem populi mei, qui est in Ægypto.* Nec valet effugium: angelum sibi assumere nomē Iehovæ, sicut in dramatis aliquis sibi sumit nomen Alexandri M. vel Iulii Cæsaris. Nam historiarum stylus non patitur huiusmodi affectationem. Neque augustum illud nomen tetragrammatum vllâ ratione tribui potest creaturæ. Hoc argumentum robur accipit à sequenti.

2. Christus præivit Israelitis in deserto, & illos introduxit in terram Canaan. Ergo est Deus Israelitarum. Ratio *consequentia*: quia illis ita præivit, & illos ita introduxit, ut angelus, in quo fuit nomen Iehovæ,

Exod. 13. 21. qui servavit eos in viâ, *ibid.* 20. cuius præsentiam debuerunt revereri & auscultare voci eius, *ibid.* 21. quem denique non debuerunt exacerbare, quod non laturus esset defectionem ipsorum. Quæ omnia non possunt competere a gelo creato.

3. Quem tentarunt Israelitæ, is fuit Deus Israelitarum. At Christum tentarunt Ergo. *Maiores* probatur: quia tentatio illa fuit exploratio divinæ potentiae, an possit populum suum sustentare. *Minor* probatur partim ex *præced. num.* ubi Israelitis edicitur, ne exacerbent angelum illum, partim ex *1. Cor. 10.* Sic alibi ad Christum referuntur, quæ in V. T. de Deo Israelitis dicuntur.

4. Deo Israelis fuit dicatū templum in V. T. At idem fuit dicatum Christo, *Matth. 23. 1.* Vnde Christus vocat domum suam.

XVI. Christum appellari Iehovam, historicè, & dogmaticè.

Historicè appellatur Christus Iehova quando patribus apparuit in personâ angelus. Sic qui *Gen. 16. 7.* appellatur angelus Iehovæ, mox *ψ. 13.* vocatur Iehovah. Et angelus *ibid. ψ. 10.* loquitur ut Iehova. *Multiplicando multiplicabo semen tuum neque numerari poterit præ multitudinem*

Deinde

Deinde Hoseas cap. 2. ψ . 6. Iehovam nominat angelum illum, quicum luctatus est Iacob, Gen. 32. Præterea Mosi apparet angelus, Exod. 3. 2. quem mox ψ . 4. & proximo cap. nominat Iehovam; itemq; Deum Abrahami, Isaaci, & Iacobi; denique, Ero qui ero.

Dogmaticè Christus appellatur Iehovah, quando promissio, vel simile documentum occurrit, in quo istud nomen ipsi tribuitur: puta Psalm. 24. ψ . 8. 10. *Quis iste rex gloria? Iehovah fortis & potens, Iehovah potens in praelio. Quis est iste rex gloria? Iehovah exercituum ipse est rex gloria.* Psalm. 47. ψ . 5. & seqq. *Ascendit Deus cum iubilo; Iehovah cum voce tubæ &c.* Esa. 25. 9. *Iste Iehovah, expectavimus eum.* Et cap. 40. ψ . 10. 11. *Ecce Dominus Iehovah venit: ecce merces eius cum eo &c.* Sicut pastor gregem suum pascet &c. His verbis continetur vaticinium de Christo. Confer cum Apoc. 22. 12. & Iohan. 10. 1. Sic Esa. 45. 16. *Israel salvatus est in Iehovah, salute aternâ.* Similis huic est promissio Hos. 1. 7. *Domus Iehudah miserebor, & servabo eos in Iehovah Deo suo.* Ierem. 23. Christus primò appellatur germen Davidis, & mox Iehovah iustitia nostra Porro multa quæ in V. T. de Iehovâ dicuntur, in novo ad Christum referuntur: ut Num. 21. 6 & 1. Cor. 10. ψ . 9. 10. Sic

*Psalms. 68. 5. & Eph. 4. v. 8. 9. item, Psalm
102. 26. & Hebr. 1. 10.*

*XVII. Quia nomen hoc DEVS in
literis Christo tribuitur propriè, re
indè colligi ipsum esse Deum al
tissimum.*

1. Hoc nomen DEVS tribuitur Christo
aut univocè, aut æquivoce. Non æquivoce
quia sic eodem modo tribueretur ipsi hu
nomen, vti creaturis tribuitur. Ergo
buitur univocè, siue propriè: ac proinde
Christus est Deus altissimus. Nam
propriè appellatur Deus, est Deus natur
siue Deus altissimus: quia hæc est peculiar
notio huius nominis, quam spectarunt
mi *ὁ ὡς αὐτῶν*. Illi enim numen illud su
mū, quo nihil maius humana mens ag
scit, creatorem dico & gubernatorem
ius universitatis rerum, nominare
Deum.

2. Nemo absolutè & definitivè
pellatur Deus, nisi verus & altissimus Deus.
Atqui Christus passim absolutè & definit
vè appellatur Deus: ut conceditur. Ergo
Maior probatur: quia quando hoc nomen
aliis tribuitur, id fit cum aliquo adiuncto
siue circumstantiâ, è quâ facile colligere
impropriam huius nominis significatio
nem.

3. Qui appellatur ὁ Θεός, est Deus altissimus. Atqui Christus appellatur ὁ Θεός. Ergo. *Major* est in confesso. *Minor* probatur ex *Act.* 20. 28. item ex illis locis, ubi nomen ὁ Θεός accipitur absolutè, seu essentialiter. v.g. *Luc.* 1. 6. *ὁ ὡπιον ἔστι Θεός.* id quod ex circumstantiis colligere oportet. Non tamen sic est virgendus articulus, ut existimeretur nomen Θεός sine illo positum non significare Deum altissimum. Nam, uti ex Concordantiis Græcis constat, ducentis circiter locis nomen hoc sine articulo significat Deum altissimum.

XVIII. Christum fuisse Filium Dei, antequam ex virgine nasceretur.

1. Nomina Christi hoc arguunt: videlicet pastor ovium Domini, *Esa.* 40. 21. *Ier.* 34. 23. *Ezech.* 37. 24. princeps populi Dei, *Ios.* 5. 5. 14. 15. *Esa.* 55. 4. *Ezech.* 34. 24. & 37. 25. lapis angularis, *Psalms.* 118. 22. *Esa.* 28. 16. *Zach.* 3. 9. Adonai, *Esa.* 6. 1. Dominus Davidis, *Psalms.* 110. 1. Sapiencia Dei, *Proverb.* 8. 1. & 9. 1. rex populi Dei, *Psalms.* 2. 6. & 20. 10. & 45. 5. 2. 6. 12. & 72. 1. *Cant.* 1. 5. 4. 12. *Ierem.* 23. 5. & 30. 9. *Ezech.* 37. 24. *Hos.* 3. 5. *Zach.* 9. 9. *Matth.* 25. 40. magnificus Davidis, & dominator eius, *Ierem.* 30. 21. sol iustitiæ, *Mal.* 4. 2. *Apoc.* 12. 1. angelus Domini, *Genes.* 16. 5. 7. 2. & 21.

17. *Exod.* 22. *Ps.* 11. 17. *Exod.* 31. 11. *Exod.* 48. 25. *Exod.*
 3. 2. *Exod.* 14. 19. *Exod.* 23. *Ps.* 20. 23. *Exod.* 31. 34. *Exod.*
 33. 2. *Num.* 20. 16. *Iud.* 5. 23. *Exod.* 6. 12. *Exod.* 1. *Zach.* 1. *Ps.* 9. 11. *Exod.* 2. 3. *Exod.* 3. *Ps.* 1. *Exod.*
 4. *Ps.* 1. *Exod.* 4. *Exod.* 5. 5. *Exod.* 6. 4. *Exod.* 12. 8. *Ad.* 7. 7.
 30. 35. 38. Sermo, *Iohan.* 1. *Ps.* 1. 14. Sermo
 ta, 1. *Iohan.* 1. 1. Dominus gloria, 1. *Cor.* 1. 1.
 vnigenitus Filius à Patre, *Iohan.* 1. *Ps.* 14. 11.
 1. *Ioh.* 4. 9.

2. Christus est Filius Dei creantis, & gubernantis mundum; ita vt nomen eius sit ineffabile, *Proverb.* 30. 4. Ergo fuit Filius Dei antequam nasceretur ex virgine. Ratio *connexi*: quia ibi nulla est mentio nativitatis ex virgine; & nomen eius respectu naturæ humanæ non est ineffabile.

3. Qui est caput, Sponsus, & Petra Ecclesiæ in V. & N. T. & scala cœli, is fuit in V. T. Atqui Christus est talis: vt hinc inde probavimus. Sanè Ecclesia V. T. non fuit destituta capite: neque fuit sponsa sine sponso; neque caruit suo fundamento &c.

4. Christus fuit mediator in V. T. Ergo revera tum extitit. Prob. *antecedens*. In V. T. fuit contritum caput serpentis. At hoc non potuit fieri sine Christo, *Gen.* 3. 15 *Heb.* 2. 14. 1. *Iohan.* 3. 8. Benedictio tantum datur in semine Christo, *Gen.* 22. 18. *Gal.* 3. 14.

Iehovah

Iehovah est petra in Iehovah, hoc est, auxilium in Christo; qui est petra, *Esa.* 2°. 4. *Matth.* 16. 18. Non enim est in alio salus, *Act.* 4. Præterea Christus cognitione sui multos iustificat, *Esa.* 53. *ψ.* 1. Et Deus ait *Hos.* 1. 7. Domus Iuda miserebor, & servabo eos in Iehovah, Deo ipsorum. Hic Iehovah, in quo Iehovah promittit misericordiam & salutem, non est nisi Christus. In nullo enim alio est salus. Et in Christo Deus sibi reconciliavit omnia. *Hos.* 2. 19. ait Dominus: Desponsabo te mihi in misericordiâ, in iusticiâ, & in fide. Atqui desponsatio ista non est nisi in Christo sponso, *Eph.* 5. Confer *Matth.* 9. 15. *Marc.* 2. 19. *Iohan.* 3. 29. ubi Christus appellatur sponsus Ecclesiæ. Adhæc, iustus suâ fide vivet, *Hab.* 2. 4. fide, dico, in Christum; in Veteri scilicet & N. T. Vnde beatitudo utrobique statuitur in remissione peccatorum, *Psal.* 32. & *Rom.* 4. Item Iesus servat populum suum à peccatis suis, *Matth.* 1. 21. Idem tollit peccatum mundi, *Ioh.* 1. 29. In illo omnes promissiones sunt Etiam & Amen, *2. Cor.* 1. 20. Item, Deus in Christo reconciliavit sibi mundum, *2. Cor.* 5. 19. Hæc, & similia docent Christum in V. T. fuisse mediatorem. Ex his, & similibus partim directè concluditur existentia Christi in V. T. partim indirectè, quatenus primò inde colligitur ipsius immensa vis,

& deitas, vnde porrò existentia eius in V. T. sequitur. Fieri enim non potest v.g. nuda creatura redimat genus humanum.

5. Egressiones Christi sunt à diebus sculi, *Mich. 5. 3.* vbi numerus multitudinis indicat egressum Christi subinde repertum, à Patre scilicet ad patriarchas; quibus se manifestavit per visiones, & colloquia.

6. Christus à Deo genitus est ante secula, *Psal. 2. 7.* Nam isto in loco intelligitur talis generatio, qualis patefacta est tempore baptismi, & resurrectionis Christi. Atqui tunc patefacta est generatio Christi aeterna: quia Christus est declaratus Filius Dei, in quo ille acquiescit, tanquam promouendo salutis, *Matth. 3. & Act. 13.* id quod non potest competere nisi illi, qui naturam est Deus.

7. Omnes, qui sunt filii Dei, hoc beneficii habent à Christo, *Iohan. 1. 12. Gal. 3. 26. Iohan. 8. 35. 36. 37.* Atqui omnes facti in V. T. fuerunt filii Dei. E. hoc beneficii habuerunt à Christo; & per consequens ille tum temporis extitit.

8. Qui participat, prius extat eo, de quo participat. At Christus particeps factus dicitur humanæ naturæ, *Hebr. 2. 14.* Ergo.

9. Qui in carnem venit, & assumpsit

men Abraham, & manifestatus est in carne, & à Deo missus è supernis venit, & de cœlo descendit, & in mundum venit, & à Deo exivit; is utique ante manifestationem in carne, missionem & adventum in mundum fuit. Atqui Christus venit in carnem &c. 1. Iohan. 4. 4. Hebr. 1. 10. 1. Tim 3. 16. 1. Ioh. 3. 5. Ioh. 3. 17. 1. Ioh. 4. 9. Ioh. 3. 19. 31. & 8. 13. 38 & 5. 42. & 16. 28. Ergo.

10. Christus exiit ante Abrahamum, Ioh. 8. 56. 57. 58.

11. Veteres cognoverunt Deum. At non potuerunt sine Christo, Iohan. 1. 18. Matth. 11. 27.

12. Per Christum omnia sunt condita. Ergo tempore creationis exiit. *Antecedens* alibi vide probatum.

13. Christus prævit populo in deserto, Exod. 23. 5. 20. & d. & ab illo fuit tentatus. Num. 21. Ergo exiit ante Mariam.

LOCUS VIII.

De Spiritu sancto.

I. Spiritum sanctum esse personam.

I. NOMINA personarum propria tribuuntur Spiritui sancto. E. est personæ. Probatur *antecedens*: quia Esa. 4. 3.

F 6 appella-

appellatur Spiritus iudicii, & Spiritus sub-
lationis, seu expurgationis. *Iohan.* 4. 17. &
15. 26. & 16. 13. Spiritus veritatis, id est, qui
docet veritatem. *Iohan.* 14. 17. 16. 26. & 15.
26. paracletus, sive consolator &c.

2. Nulla qualitas, aut motus creatus
assumit ac gestat speciem corpoream ocu-
lis subiectam. At Spiritus sanctus corporali
specie apparuit in baptismo Christi, & de
cælo descendens super Christum mansit,
Matth. 3. & in die pentecostes specie lin-
guarum dissectâ & igneâ sedit super vnum-
quemque discipulorum, *Act.* 2. Non minus
igitur est persona, quàm angeli, qui appa-
ruerunt in corporibus.

3. Spiritus sanctus est Deus, vt probavi-
mus *num. seq.* E. est persona.

4. Scriptura vocat alium Filium & Spi-
ritum sanctum à Patre, & Spiritum sanctum
à Filio. *Iohan.* 5. 19. *Amen. amen dico vobis,*
Non potest Filius à seipso quidquam facere,
nisi quod viderit Patrem facientem. *Ioh.* 14.
16. *Ego rogabo Patrem, & alium paracletum*
dabit vobis. Et 16. 13. 14. 15. *Cum autem*
venerit ille, Spiritus veritatis, ducet vos in
omnem veritatem. Non enim loquitur à
semet ipso, sed quacunque audierit loquetur,
& quæ futura sunt, annuntiabit vobis. Ille
me glorificabit, quia de meo accipiet, & an-
nuntiabit vobis. Omnia, quacunque habet
Pater,

Pater, mea sunt : propterea dixi vobis , quòd de meo accipiet , & annuntiabit vobis.

5. Scriptura de Patre , Filio & Spiritu sancto loquitur tanquam de tribus personis: putà 1. Iohan. 5. 7. *Tres sunt qui testimonium perhibent in cœlo, Pater , Sermo , & Spiritus: & hi tres unum sunt.*

6. Scriptura de Patre, Filio, & Spiritu sancto ea tradit, quæ non possunt nisi distinctis personis convenire. Nam in baptismo Christi sonat vox Patris de cœlo clamantis, *Hic est Filius meus dilectus :* & Filius baptizatur : & Spiritus sanctus descendit in specie columbæ. Deinde Filius mittitur à Patre, Iohan. 17. 8. & Spiritus sanctus mittitur à Patre, & Filio, Iohan. 14. 26. *Quem mittet Pater in meo nomine.* Iohan. 15. 26. *Quem ego mittam vobis à Patre.* cap. 16. v. 13. *Quacunque audierit, loquetur. & ver. 14. De meo accipiet , & annuntiabit vobis.*

7. In cuius nomen baptizamur, perinde atque in nomen Patris & Filii, eum non minùs oportet esse personam, quàm Patrē & Filium. At baptizamur æquē in nomen Spiritus sancti atque in nomen Patris & Filii. Ergo Spiritus sanctus non minùs est persona, quàm Pater & Filius. *Maioris* veritas nititur comparatione parium, cuius index est particula *perinde*, seu *aque*, in hoc Syllogismo.

8. Si

8. Si Spiritus sanctus non est persona, sed actio, vel motus Dei, tum non ipse agit, sed fit; & simul atque actio illa fuerit absoluta, cessabit & esse desinet. Atqui Spiritus sanctus agit, & agit ita ut nobiscum maneat. Ergo non est actio, vel motus Dei, sed persona. Ratio *connexi* est: quia actioni, & motui, utpote accidenti, non tribuitur actio, aut vis agendi, sed agenti, & moventi. *Assumptio* probatur ex illis Scripturae locis, ubi Spiritui sancto tribuuntur, quae subsistentis & intelligentis sunt propria. Nam Iohan. 14. 26. & 15. 26. 27. & 16. 7. 13. 14. nominatur paracletus, qui de eo, quod est Filii, accipit, & annuntiat nobis; qui docet nos, & suggerit nobis omnia, & ducit nos in omnem veritatem; qui non à seipso, sed quae audit, loquitur. *Matth.* 10. 20. Christus hortatur discipulos, ne captivi religionis causae, solliciti sint quid dicturi sint. Non vos, inquit, estis, qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri, qui loquitur in vobis. Sic Luc. 12. 12. Christus eodem argumento consolatur discipulos: Spiritus sanctus docebit vos eo ipso momento, quae oporteat dicere. Praeterea Iohan. 16. 7. 8. Christus ait: Nisi abiero, Advocatus ille non veniet ad vos. Sin autem profectus fuero, mittam eum ad vos. Et cum venerit ille, arguet mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio. Sic Luc.

2. 16. Spiritus S. dicitur Simeoni dedisse oraculum: *Act. 1. 16.* prædixisse per os Davidis de Iudâ: *Act. 10. 20.* dixisse Petro: *Ecce tres viri quarunt te: sed surgens descende, & vade cum ipsis nihil hesitans, quia ego misi ipsos.* item *Act. 20. 23.* testari per singulas civitates, dicentem, quòd vincula & afflictiones maneant Paulum. *1. Tim. 4. 1.* certò dicere, quòd in potterioribus temporibus deficient quidam à fide. *Hebr. 3. 7. 8.* dixisse illud *Psal. 95.* Hodie si vocem eius audieritis. *Hebr. 9. 8.* hoc per ingressum solius Pontificis in sanctum significasse, quòd nondū esset manifestata sanctorum via. *Heb. 10. 15. 16.* prædixisse illud Ieremiæ, Hoc est fœdus, quod feriam &c. *1. Petr. 1. 12.* per eum de cœlo missum apostolos evangelizasse. *2. Petr. 1. 21.* illo actos, locutos esse sanctos Dei homines. *Act. 15. 28.* visum fuisse Spiritui sancto, & apostolis, id quod decernebatur. *1. Cor. 2. 10. 11.* scrutari eum profunda Dei, & nosse quæ Dei sunt. *1. Cor. 12. 11.* dare, operari, & distribuere dona hominibus, sicut vult. *Act. 2. 4.* apostolos locutos esse diversis linguis, sicut Spiritus dabat ipsis eloqui. *Act. 9. 31.* & *Rom. 8. 26.* eum esse authorem consolationis in cordibus. *Rom. 8. 26.* & *Gal. 4. 6.* intercedere pro nobis, gemitibus ineffabilibus, & clamare Abba, Pater. *Act. 5. 3.* tenta-

ria

ri à mentientibus ipsi. *Matth.* 12. 31. blasphemari ab hominibus, sicut nempe blasphematur Filius. *Act* 13. 2. & 20. 28. vocare, constituere, & mittere ministros Ecclesiæ. Hæc omnia, & alia quàm plurima, quæ Spiritui sancto actionem & efficientiam variarum rerum tribuunt, & eum liberè agere docent, evidenter probant, Spiritum sanctum non esse agitationem animi nostri, & donum creatum in hominibus, sed substantiâ subsistentem & intelligentem. Invieta enim est illa demonstratio: *Cui tribuitur actio libera is est persona.*

9. Vnus idemque numero motus animi nō est in pluribus personis. Sed vnus idemque numero Spiritus sanctus est in pluribus personis. Ergo non est motus animi. Ratio maioris patet in exemplis. Non enim v. g. vnus idemque numero zelus fuit in Phinees, & Eliâ, & Iohanne Baptistâ. *Minorem* probat apostolus, quando 1. *Cor.* 12. ait, quamvis sint varia dona, vnum tamen esse Spiritum, & per hunc vnum eundemque Spiritum dari & distribui omnia ista dona. Quo ipso etiam probatur, Spiritum sanctum à donis illis necessariò distinguendū esse. Deinde Scriptura passim Spiritum sanctum cum articulo nominat, vt illum testetur esse vnum & eundem. *Matth.* 16. *ἐδὴ πὶ πνεύματι καὶ υἱοῦ.* & 4. 1. *ὡς τὸ πνεύμα.*

πρ. Iohan. 14. 17. & 15. 26. & 16. 13. τὸ πνεῦμα τῆ ἀληθείας. cap. 14. 26. τὸ πνεῦμα τὸ ἄγιον. Similiter Hebr. 3. 7. Vide Concordantias Græcas.

10. Scriptura nunc distinctè commemorat dona, & Spiritum horum authorem, nunc dona ista vnà cum Spiritu sancto cōiungit. Manifestè igitur ista duo distinguit, vt causam & effectum. Exempla prioris generis sunt Rom. 5. vbi charitas Dei dicitur effusa esse in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. Rom. 14. regnum Dei dicitur esse iustitia, & pax, & gaudium per Spiritum sanctum. Tit. 3. Deus dicitur nos seruisse per lavacrum regenerationis, & renovationem Spiritus sancti, quem effudit in nos copiosè per Iesum Christum. 1. Cor. 12. dicitur, huic quidem per Spiritum dari sermonem sapientiæ; alii verò sermonem cognitionis, per eundem Spiritum. tandem concludit apostolus: *Sed omnia hac efficit unus ille & idem Spiritus, distribuens privatim illa singulis sicut vult.* Similiter 1. Cor. 14. donum linguarum tribuitur Spiritui sancto. Eph. 1. Spiritus appellatur revelationis. Zach. 12. gratiæ, & precum. Exempla posterioris generis sunt Act. 6. vbi hortantur apostoli multitudinem discipulorum, vt deligant sibi viros septem idoneo testimonio ornatos,

tos, plenos Spiritu sancto, & sapientia. *Ibidem* Stephanus ornat^{ur} hoc testimonio, quod fuerit vir plenus fide ac Spiritu sancto. Iudæi præterea non potuerunt refutere sapientia eius, ac Spiritui, per quem loquebatur. 1. *Thess.* 1. Paulus ait: *Evangelium nostrum constitit apud vos non locutione duntaxat, sed etiam virtute, cum in Spiritu sancto, tum in certâ persuatione multâ.*

II. Spiritus sanctus sic annumeratur Patri & Filio, ut non possit qualitatis aut motionis nomen sustinere: ut cum 2. *Cor.* 13. 13. apostolus sic precatur: *Gratia Domini nostri Iesu Christi, & charitas Dei, & communicatio Spiritus sancti sit cum omnibus vobis.* Vide etiam *Eph.* 1. 17. & 3. 14. 13. 16. & 4. 14. 5. 6.

II. Spiritum sanctum esse verum Deum, id est, Deum naturâ, Patri & Filio coæternum, coæqualem, & consubstantialem.

I. Is, cui tribuitur nomen Deus partim absolute, partim cum articulo; itemque nomen Iehovah; is est naturâ Deus. At Spiritui sancto tribuuntur ista duo nomina. Ergo: *Assumptionem* probo per partes. Primo Spiritus sanctus appellatur Deus absolute, & quidem partim explicitè, partim implicitè.

plicite. Explicitè: vt 1. Cor. 3. 16. *οὐκ οἶδατε*
ὅτι ἡμεῖς ὁ θεὸς ἐσμεν, καὶ τὸ πνεῦμα ὁ θεὸς οἰκεῖ ἐν
ὑμῖν. Implicitè: vt quando nomina ista,
 Deus, & Spiritus sanctus permutantur. v.
 g. 1. Cor. 6. 19. *An ignoratis corpus vestrum*
esse templum Spiritus sancti? Et 2. Cor. 6. 16.
Vestis templum Dei viventis. Deinde Spi-
 ritus S. appellatur ὁ θεός, siue Deus cum ar-
 ticulo. *Act.* 5. vbi Ananias, qui mentitus e-
 rat Spiritui sancto, *vers.* 3. dicitur mentitus
 ὁ θεῷ, ipsi Deo, *vers.* 4. Quandoquidem
 verò idem Ananias ita dicitur mentitus
 Deo & Spiritui sancto, vt negetur esse
 mentitus hominibus, idè ex oppositione
 istà Dei & hominum sequitur, Spiritum
 sanctum ibi vocari Deum, summum vide-
 licet, de quo ibi est sermo. Denique Spi-
 ritus sanctus appellatur Iehovah: vt patet ex
 collatione locorum V. & N. T. Nam qui
 eduxit Israelitas ex Ægypto, is est Ieho-
 vah, vti conceditur, & patet ex Deut. 32. 12.
Iehovah solus deduxit illum, & non fuit
Deus alienigena. Iam verò Spiritus sanctus
 eduxit Israelitas ex Ægypto, Esa. 63. 14.
Spiritus Domini deduxit eum, vt faceret sibi
nomen gloriosum. Porro Iehovah irritatus
 fuit ab Israelitis, Deut. 9. 7. At hoc idem
 de Spiritu sancto dicitur. Esa. 63. 10. *Heb.* 3.
 7. 8. 9. *Act.* 7. 51. Adhæc Iehovah *Exod.* 4.
 12. *Num.* 2. 9. 6. & alibi per prophetas se lo-
 cutu-

curum professus est. Sed *Act.* 1. 16. hoc ipsum tribuitur Spiritui sancto : itemque 2. *Sam.* 23. 2. Insignis etiam hanc in sententiam est locus ille *Esa.* 6. 9. collatus cum *Act.* 28. 25. 26. In his testimoniis qui modo nominabatur Spiritus sanctus, mox nominatur Deus, vel Iehovah; aut retrò. Nā qui mentitus dicitur Spiritui sancto, idem mentitus dicitur Deo: & qui sunt templum Spiritus sancti, sunt templum Dei: & qui deduxit populum per desertum, nunc Iehovah, nunc Spiritus eius dicitur: & qui tentarunt Spiritum sanctum, hi tentarunt Iehovam: & Spiritu sancto loquente per Davidem, & Esaiam, Iehovah per illos loquitur. Cum ergo nomina ista hoc modo permutentur, & vnum numero opus modo Deo absolutè tribuatur, modo Spiritui sancto, hinc colligimus Spiritum sanctum esse Deum.

2. Spiritus sanctus est ex Deo, & ab illo procedit. Ergo est verus Deus. Ratio *connexi*: quia Spiritus sanctus ex Deo est, & ab illo procedit vel ut ens creatum vel ut increatum. Non illud, ut conceditur. Ergo hoc. Quod autem Spiritus sanctus sit ex Deo, & ab illo procedat, probatur ex *Ioh.* 15. 26. ubi τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς idem est, quod emanare, proficisci aliunde, procedere. Oportet autem ut Spiritus qui procedit ex Deo

Deo sit eiusdem naturæ & essentiæ cum illo: quia quod est diversæ naturæ, à Deo, non potest emanare ab illo. Huc accedit, quod apostolus ait 1. Cor. 2. quemadmodum Spiritus hominis ad hominem se habet, ita Spiritum Dei se habere ad Deum. Atqui Spiritus hominis ad naturam hominis pertinet. Ergo Spiritus Dei ad naturam Dei pertinet.

3. Quæcunque ad naturæ divinæ perfectionem, & supra omnes creaturas eminentiam pertinent, non minùs Spiritui sancto, quàm Patri & Filio tribuuntur. Ergo Spiritus sanctus non minùs est Deus, quàm Pater & Filius. Probatur *antecedens*. Spiritus sanctus est immensus, & ubique præsens, *Psalms.* 139. 7. quod etiam inde patet, quia inhabitat corda sanctorum, 1. Cor. 3. & 6. Rom. 8. 1. Tim. 1. Idem est immutabilis, Act. 1. 16. *Oportuit impleri Scripturam hanc, quam prædixit Spiritus sanctus per os Davidis.* Huc pertinet, quòd Spiritus sanctus 2. Cor. 1. & 5. & Eph. 1. dicitur arrhabo salutis nostræ, & pignus quo obsignati sumus. Quòd si obsignatio Dei certa est, & pignus immobile, sequitur Spiritum sanctum esse immutabilem. Si enim mutabilis foret, obsignatio Dei esset incerta. Præterea Spiritus sanctus est æternus: quippe qui unà cum Patre & Filio condidit mundum, & effi-

& efficax fuit in prophetis, idem est omnipotens: quia multiplicia Dei dona ab uno eodemque Spiritu omnia proficiſcuntur, 1. Cor. 12. Eidem tribuitur omniſcientia, 1. Cor. 2. *ψ.* 10. 11. infinita miſericordia, Rom. 8. 26. aliaque id genus Dei attributa. Cum igitur æqualis in Scripturâ prædicetur Patris, Filii, & Spiritûs ſancti immenſitas, immutabilitas, æternitas, omniſcientia, miſericordia, æqualis quoque deitas illorum ſtatuitur: quandoquidem hæc ipſa ſunt, quibus verum Deum creatorem à creaturis diſcernere in S. literis docemur. Et ratio dictat, proprium arguere eſſentiam rei.

4. Effectus, ſive opera Dei propria, quæ ſine illis, quas modò diximus, proprietatibus perfici non poſſunt, æquè tribuuntur Spiritui ſancto, atque Patri & Filio. Hinc itaque vna & eadem illorum natura colligitur. Ratio *connexi* eſt evidens: quia quorum eſt communis & æqualis operatio, illorum vna eſt natura. *Aſſumptio.* Spiritus ſanctus creavit mundum, *Gen.* 1. 2. *Iob.* 26. 13. & 33. 4. Idem creavit corpus Chriſti, *Luc.* 1. 35. Idem gubernat mundum, quia Spiritus ſanctus illuſtravit mentem Bezaleelis, vt polleret omnis generis ſapientia, & arte, *Exod.* 31. 3. induit Gedeonem, *Iudic.* 6. 34. roboravit Samſonen, *Iudic.* 13. 25. Idem

25. Idem fuit ductor populi in deserto, *Esa.*
63. *ψ.* 10. 11. Idem in Ecclesiâ illuminat
mentes electorum salvificâ Dei cognitio-
ne, *Eph.* 1. *ψ.* 17. 18. regenerat & impellit
ipsorum affectus ad omnis generis bona
opera, *1. Cor.* 6. 11. *Gal.* 5. 22. *Rom.* 8. *ψ.* 2. 10.
11. 14. Prophetis & apostolis, aliisque my-
steria Dei, & res futuras revelavit, *Matth.*
22. 43. *Eph.* 3. 5. *Ioh.* 14. 26. & 16. 13. *Act.* 1.
16. & 11. 18. & 21. 11. 1. *Cor.* 2. 10. *Eph.* 3. 5.
Apoc. 2. *ψ.* 7. 11. 17. 29. impulit prophetas,
& alios, ut mysteria Dei annuntiaret, *1. Pet.*
1. 21. *Luc.* 1. *ψ.* 41. & d. 2. 25. *Heb.* 3. 7. & 10.
15. apostolis, & aliis suppeditavit vires ut lo-
querentur variis linguis, & intrepidè evan-
gelium prædicarent, *Act.* 2. *ψ.* 4. 8. & 10. *ψ.*
45. 46. 1. *Cor.* 14. 15. *Act.* 2. 14. & 3. 12. & 4. 8.
suppeditavit olim, & adhuc suppeditat vi-
res, ut homines in Ecclesiâ ritè fungantur
suo munere, *1. Cor.* 12. misit prophetas, *Esa.*
48. 16. & apostolos, *Act.* 13. *ψ.* 2. 4. exhilarat
corda credentium, *Iohan.* 6. 63. *Act.* 13. 52.
Rom. 14. 17. hostes populi Dei compescit,
Esa. 59. 19. suggerit electis, quid loqui de-
beant, si quâdo coram magistratu tenean-
tur reddere rationem fidei suæ, *Matth.* 10.
20. *Luc.* 12. 12. impellit credentes ad stu-
dium precum, *Zach.* 12. 10. *Rom.* 8. *ψ.* 15.
26. 27. *Gal.* 4. 6. Christum replevit omnis
generis donis, *Esa.* 11. 2. *Luc.* 4. 1. *Ioh.* 3. 34.
Act. 10. 8.

Act. 10. 8. Christum impulit ad prædicandum evangelium, *Esa.* 61. 1. *Luc.* 4. ψ . 14. 16. 18. regenerat, quem vult, *Iohan.* 3. 8. Petro indicavit fraudem Ananix & Sapphiræ, *Act.* 5. ψ . 3. 9. eidem indicavit, se misisse ad ipsum tres viros, *Act.* 10. ψ . 19. 20. constituit episcopos, *Act.* 20. 28. iudicium exercet adversus peccata, *Iohan.* 16. 8. Vno verbo: Spiritus sanctus est author primæ, & secundæ creationis. Itaque est verus Deus.

5. Honor & cultus soli Deo competens tribuitur Spiritui sancto: putà quòd Spiritus sanctus Patri & Filio adiungitur, in formulâ baptismi, *Matth.* 28. in distributione Spiritualium donorum, *1. Cor.* 12. in historiâ conceptionis Christi, *Luc.* 1. in edificatione Ecclesiæ, *Eph.* 2. Spiritum sanctum etiam invocamus, & ad eius cultum nos obligamus, quando baptizamur. In ipsum debemus collocare fiduciam nostram, & credere quòd sit nobiscum mansurus in æternum, *Iohan.* 14. ψ . 1. 16. quodq; nobis sit adfuturus, si postuletur à nobis ratio fidei nostræ, *Matth.* 10. 20. iubemur ipsum honorare religiose, *Eph.* 4. 30. *Matth.* 12. 32. *Act.* 7. 51. *Apoc.* 2. ψ . 11. 17. 29. Huc etiam pertinent vota sanctorum, *2. Cor.* 13. 13 *Rom.* 15. 13. *Eph.* 3. 16. item iusiurandum, *Rom.* 9. 1.

6. Deus Israelis est Deus altissimus. Atqui Spiritus sanctus est Deus Israelis. Nam tentatus fuit ab illis in deserto, *Esa.* 63. & illapsus fuit super Israelitas, inque illis multa præclara est operatus: ut in Othomiele, *Iudic.* 3. 10. Gideone, *Iudic.* 6. 34. Iephthe, *Iudic.* 11. 29. Simsone, *Iudic.* 13. 25. & 14. 5. 6. 19. & 15. 14. Saule, 1. *Sam.* 10. 6. & 11. 6. & 19. 23. Davide, 1. *Sam.* 16. 13. in prophetis, nominatim in Eliâ, & Elifæo, 2. *Reg.* 2. 5. 14. 15. & aliis.

III. Spiritum sanctum procedere à Patre, & Filio.

1. Spiritus sanctus procedit à Patre, *Ioh.* 15. 26.

2. Spiritus sanctus etiam procedit à Filio: quia non minùs Filii, quàm Patris Spiritus nominatur, *Rom.* 8. *Gal.* 4. Cùm enim Filius sit Patri æqualis, & consubstantialis, utique sicut Spiritus sanctus est Patris, ita quoque erit Filii. Iam verò sic est Patris Spiritus, ut ab ipso procedat. Ergo sic quoque erit Spiritus Filii.

3. Spiritus sanctus est verus Deus, Patri & Filio consubstantialis: ut *sup. num.* probavimus. Ergo quia Christus dicit *Ioh.* 16. De meo accipiet, & annuntiabit vobis; non minùs à Filio, quàm à Patre suam habet substantiam. Non enim conveni-

ret Spiritui sancto quidquam accipere a Christo, si ab illo non procederet, sine emanaret.

IV. Spiritus sancti deitatem longè antiquiorem & Macedonium in Ecclesia fuisse assertam.

1. Symbolum apostolicum citra controversiam est antiquissimum. At ibi Ecclesia primitiva profitetur se credere in Spiritum sanctum.

2. Formula ista: *Gloria Patri, Filio, & Spiritui sancto, Amen*: itemque hæc, *Dei Patri, & Filio Domino nostro Iesu Christo, cum Spiritu sancto gloria & imperium in secula seculorum, Amen*. hæc, inquam, formulæ longè ante Concilium Nicenum fuerunt receptæ.

3. Cyprianus orationem de Spiritu sancto ita inchoat: *Adesto, Sancte Spiritus, & paraclesis tuam expectantibus illabere cælitus, sanctifica templum corporis nostri, & consecra in habitaculum tuum, desiderantem te animas præsentiam tuam latifica.*

Sed concludemus locum hunc de SS. Trinitate celebri illo apostoli 1. Cor. 12. ̃. 4. 5. 6. *Distinctiones donorum sunt, sed idem Spiritus. Distinctiones ministeriorum sunt, sed idem Dominus. Distinctiones operatio-*

num sunt, sed idem Deus. His verbis apostolus tria principia realiter distincta commemorat: videlicet Patrem (is enim vocatur h. l. *πάτερ*) Filium (is enim appellatur *υἱός*) & Spiritum sanctum.

LOCUS IX.

De decretis DEI.

1. *Et si decreti divini & executionis perpetua est harmonia, non tamen easdem esse causas decreti & effectorum à decreto pendentium.*

1. **D**ECRETA DEI & executio ipsorum aut dissident, aut non. Si illud; Deus arguitur insipientiæ, vel impotentiz, vel utriusque. Si hoc; est egregia harmonia inter decreta Dei, & ipsorum executionem.

1. Harmonia decreti & executionis non est confusio. At foret confusio, si eadem essent causæ decretorum Dei & executionis. Nam decreta Dei sunt æterna, & sunt ipsissima Dei essentia, prout cognoscitur à Deo sub ratione huius vel illius

imitabilitatis in tempore exprimenda
 Sed executio fit in tempore, & realiter dif-
 fert à decretis Dei. Et si ergo v. g. Deus non
 alio modo, aliisve causis in tempore nos
 salvos facit, quàm quibus salvos facere ab
 æterno decrevit: non tamen hinc sequitur
 easdem esse decreti, hoc est, voluntatis di-
 vinæ, & effectorum à voluntate illâ in tem-
 pore perfectorum causas. Decrevit enim
 Deus vitam æternam dare propter meri-
 tum Christi fide apprehensum; non vero
 propter meritum Christi, tanquam causam
 impellentem, & per fidem, tanquam cau-
 sam instrumentalem, decrevit. Etiam si igitur
 effecta divinæ voluntatis priora poste-
 riorum sunt causæ: divinæ tamen volunta-
 tis, seu decreti, non sunt causa, vtpote quæ
 est prima & independens causa rerum.

II. *Omne decretum DEI esse immu- tabile.*

1. Si consilium Domini in seculum con-
 sistit, & nemo potest illud facere irritum,
 utique est immutabile. Sed prius est, et
Psalm. 33. 11. Esa. 15. 27. & Hebr. 6. 17.
 Ergo.

2. Si quædam Dei decreta sunt immu-
 tabilia, quædam mutabilia, non sunt om-
 nia eiusdem ordinis & naturæ. Falsum
 hoc. E. & illud.

3. Si inconstantia non cadit in virum sapientem, mutabilitas non cadit in illum qui est ipsa sapientia.

4. Decretum Dei est ipse Deus. E. immutabile. Probatur *antecedens*: quia est actus intellectus & voluntatis Dei.

5. Si decretum Dei potest esse mutabile, aut insipientia, aut impotentia aliqua est in Deo, aut utraque. Sed nihil horum est. Ergo. Ratio *consequentia* est: quia hæ sunt tres causæ, ob quas aliquis potest retractare decretum suum.

III. Deum, quidquid in tempore facit, aut permittit, ab æterno decrevisse facere aut permittere.

1. Deo sunt nota omnia opera sua ab ævo, seu ex omni æternitate, *Act. 15. 18.* hoc est, omnia regit iuxta æternam suam sapientiam. Sic v. g. ab æterno decreverat gentes vocare ad communionem cum Christo. quâ de re *d. l.* agit apostolus.

2. Deus omnia operatur ex consilio voluntatis suæ, *Eph. 1. 11.*

3. Iudæi Christum definito Dei consilio & præcognitione tradiderunt Pilato & Gentibus interimendum, *Act. 2. 23.*

4. Sapientia Dei non crescit: quippe in-

finita. Itaque quidquid in tempore agit, æterno agere decrevit.

5. Si homo, quò prudentior est & sublimior, omnes suas actiones decernit, multo magis id verum est de Deo.

IV. Voluntatem Dei de re aliquâ futurâ vel non futurâ, esse vnicam, absolutam, immutabilem, nec suspendi conditione mutabili.

1. Deus ait Es. 46. 10. *Consilium meum stabit, & omnem voluntatem meam facturum sum.* Ergo si aliqua voluntas Dei, propriè dicta, non impletur, dicto isti quomodo sua constabit veritas? Sunt enim hæc contradictoria: Omnis voluntas Dei impletur, Quædã voluntas Dei non impletur. Simile argumentum suppeditat illud Psal. 115. 3. *Quidquid voluit, fecit.* Si enim Deus omnia quæ voluit, fecit, sequitur falsum esse, ipsum quædam non fecisse, quæ voluit. Sunt enim contradictoria: Deus omnia fecit, quæ voluit, Quædam non fecit, quæ voluit.

2. Si aliqua Dei voluntas, id est, decretum, penderet à conditione mutabili, quæ poni vel non poni in creaturâ rationali pro libero eius arbitrio posset, sequeretur causam primam pendere à secundis, non secundas à primis.

à primâ, id est, causam primam non esse primam. At hoc absurdum. E. & illud.

3. Si voluntas Dei propriè sic dicta penderet à conditione mutabili, utique & ipsa esset mutabilis; item esset frustra. At hoc utrumque falsum. E. & illud.

4. Si Deus propriè aliquid vellet, quod tamen non fit, voluntas eius impediretur. Sed falsum consequens, ex Rom. 9. 19. Voluntati eius quis resistit? At aliquid ei resisteret, si conditio posita in creaturæ voluntate ipsius motum sisteret.

5. Conditionalis hæc voluntas est otiosa in eo, qui est potentia & sapientia infinita. Quid enim attinet à conditione mutabili finem suspendere, si propriè ac seriò eum velit, possitque media infallibilia procurare efficiendo vel permittendo? Rursus qui infallibiliter omnia providet ac disponit, non opus habet decreta sua à mediis mutabilibus suspendere, cum immutabiliter ad finem illa destinavit, adeo ut non à mediis pendeat certitudo voluntatis,

sed à voluntate certitudo mediorum.

LOCUS X.

De Prædestinatione.

I. Ius Dei esse absolutum in omnes creaturas.

QUI est author rei, habet ius absolutum in istam rem. E. Deus, cum sit causa suprema omnium creaturarum, habet ius absolutum in omnes creaturas. Et hoc est, quod ait apostolus Rom, 9. v. 10. 21. *Ohomo. tu quis es, qui responsas Dei? Num dicit figmentum factori, cur me tale fecisti? Nonne figulus habet potestatem faciendi ex eadem massâ, vas aliud ad honorem aliud ad dedecus? Atque hoc idem docet Salomon Proverb. 16. 4. Omnia fecit Dominus propter seipsum, etiam impium ad diem malum.*

II. Ius Dei absolutum in creaturas, non esse contra tenorem iustitiæ.

I. Nullum ius admittit iniustitiam. Ergo nec ius absolutum: in primis in Deo, qui est ipsa iustitia. Prob. antecedens: quia est contradictio in adiuncto, si quis dicat ius iniustum.

1. Ius Dei absolutum nritur proportionem illâ, quæ est inter creatorem & creaturam. Non itaque admittit aliquid iniustitiæ: quia omnis iniustitia est aliquid disproportionatum, ut loquuntur. Hinc iam efficitur, Deum pro iure absoluto non posse creaturam rationalem affligere, si sit innocens. Nam afflictio est pœna. Omnis autem pœna iusta præsupponit peccatum. Quod autem omnis afflictio sit pœna, sic patet. Bonum conditionis est præmium in creaturâ rationali, postquam defecit à Deo, & ab eodem restituta est in integrum. Ergo malum conditionis, uti est afflictio, est pœna.

III. *In prædestinationis doctrinâ coniungendum esse ius Dei absolutum cum iure ipsius ordinato in lege.*

Quo pacto apostolus Paulus doctrinam prædestinationis proposuit, illo & nos decet uti. Atqui apostolus *Rom. 9.* coniungit ius Dei absolutum cum iure ordinato in lege. Ergo. Probatur *minor.* Apostolus *vers. 11. 16. 18. 20. 21.* docet, Deum elegisse alios ad vitam, alios reprobasse à vitâ, absque ullâ prævisione bonorum vel malorum operum, mero suo beneplacito, quoscumque voluit. Et hoc est ius Dei absolutum,

quo statuere potest de suis creaturis, quod vult. Mox *vers.* 22. cum iure Dei absoluto coniungit ius Dei ordinatum in lege, quo fit, vt Deus non absoluti Domini, sed iusti iudicis personam declaret, adeoque non damnet hominem nisi propter peccatum. Hoc autem vtrumque ius coniungit apostolus, vt nullā inter ista duo iura pugnam esse ostendat, & humanæ rationis tumultuosis argumentis plenissimè satisfaciat.

IV. Doctrinam predestinationis esse facillimam, si consulamus rectam rationem, & Scripturam sacram.

Ratio prioris assertionis est, quia recta ratio nobis suggerit ista axiomata: Omnipotentiam Dei non pati, vt quidquam fiat, quod Deus non aut simpliciter, aut secundum quid velit: Infinitam ipsius sapientiam non pati quidquam in mundo sine ipsius consilio fieri: Omne bonum esse à Deo: Consilia Dei non pendere à creaturis: Deum omnia, etiam maximè mutabilia, scire immutabiliter: Gloriam in omnibus bonis nostris actionibus soli Deo esse tribuendam. *Ratio posterioris assertionis* est, quia si Biblia inde à Genesi vsque ad Apocalypsim percurras, manifesta predestinationis argumenta se offerunt: vt in Cain & Abel,

& Abel, Sem & fratribus, Ismael & Isaac, Esau & Iacob, discretionem Iudæorum à Gentibus &c.

V. Non omnes homines ab æterno ad vitam æternam esse à Deo prædestinatos.

1. Multi sunt vocati, pauci electi, *Matth.* 20.16.

2. Deus discrevit inter hos & illos. Non itaque omnes prædestinavit. Probat *antecedens* ex *Matth.* 11. 25. *Iohan.* 3. 41. & 6. 44. & 10. 26. & 15. 26. & 17. 16. 19. *Act.* 13. 48. *Rom.* 9. 13. 16. 18. 22. 23. 24. 1. *Cor.* 1. 26. *Eph.* 1. 4. 1. *Thess.* 5. 9. *Iud.* 1. 4.

3. Electio non est omnium, sed aliquorum duntaxat ex omnibus. Prædestinatio ad vitam æternam est electio. E. non est omnium.

4. Quod Deus in tempore facit, id ab æterno facere decrevit. Atqui aliquibus in tempore confert salutem, & media ad salutem, uti sunt vocatio, fides in Christum, iustificatio, sanctificatio, & perseverantia in fide & sanctitate. Ergo hoc ab æterno decrevit. *Propositionis* ratio est, quia prædestinatio est ordinatio ad finem & ad media. *Assumptionem* confirmat Scriptura, & experientia. Nam in V. T. soli Iudæi fuerunt

vocati, & ex iis non omnes fuerunt iuſtifi-
cati, *Pſalm. 147. verſ. 19. 20. Eſa. I. Pſalm.*
50.

5. Prædeſtinationo divina ad vitam æter-
nam eſt *ἐκλογὴ*: quoniam qualitates &
cauſas medias ſalutis, vocationem, fidem,
conversionem, perfeverantiã, in ſalvandis
efficaciter operatur, *Rom. 8. 30. Aſ. 13. 48.*
Matth. 11. 25. & 35. 11. Rom. 11. 7. Atqui non
omnes homines vocantur, neque accipiunt
fidem &c. E. non omnes ſunt prædeſtinati:
niſi contra Scripturam velis fingere præde-
ſtinationem otioſam.

6. Si omnes homines ſunt prædeſtinati
ad vitam æternam, Deus non facit discre-
tionem inter homines, ſed ipſimet homi-
nes. Sed hoc abſurdum: quia omnis discrimi-
natio rerum & perſonarum in mundo
eſt à Deo. E. & illud.

*V I. Deum, cur ex omnibus aliquos dun-
taxat elegerit ad vitam æternam, præ-
ter ſolum ſuum beneplacitum cauſam
nullam habuiſſe; proinde nec fide in
Chriſtum, nec Chriſti merito, nec o-
peribus præviſis motum; neque his et-
iam ipſis velut instrumentis uſum
eſſe.*

1. Effecta divinæ voluntatis non ſunt
cauſæ

causæ efficientes impellentes vel instrumentales eiusdem voluntatis. At fides in Christum, missio Christi, & bona opera omnia ad vnum sunt effecta divinæ voluntatis. Nam illi solùm credunt, qui ad vitam æternam sunt ordinati, *Act. 13.* & Deus ita dilexit mundum, ut daret Filium, *Iohan. 3.* & Deus nos elegit, ut simus sancti & inculpati, *Eph. 1.*

1. Media ad executionem electionis divinæ destinata, non sunt causæ impellentes vel instrumentales ipsius electionis. At meritum Christi, fides in Christum, & bona opera ex fide promanantia, sunt media ad executionem divinæ electionis destinata. Ergo non sunt causæ electionis. *Propositionis* ratio est, quia etiam quantum ad intentionem eligentis media sunt posteriora electione. Electio enim ex intentione eligentis, ratione ordinis, primum est ad finem, deinde ad media finis asssecutioni præstituta. *Assumptio* ex eventu est manifesta.

3. Si Deus ad vitam æternam ideo nos elegit, quia prævidit, nos meritum Christi fide apprehensuros; prævidit aut ex liberi arbitrii viribus nos fide id apprehensuros, aut fide ab ipso gratiosè dandâ. Non prius: quia fides est donum Dei. Non posterius: quia hoc modo invertitur ordo decretorum

rum Dei. Non enim finem propter media, sed media propter finem nobis decrevit.

4. Scriptura altiore divino beneplacito causam salutis nostræ nullam nobis monstrat. E. nec vlla nobis est fingenda.

5. Omnis actio Dei æterna & interna est immediata ex parte causæ instrumentalis. Electio Dei ad vitam æternam est actio æterna & interna. Ergo. Probat *maior*: quia intellectionis & volitionis divinæ instrumentum ne cogitari quidem potest.

6. Si fides est instrumentalis causa electionis, est causa volitionis Dei. Sed non est hoc. E. nec illud. Prob. *assumptio*: quia volitio Dei est ipse actus essentiae Dei, qui non potest habere vllam causam instrumentalem. De merito Christi idem est iudicium.

7. Si electio fluere ex fide prævisâ, apostolus *Act. 13. 48.* dixisset, Ordinati fuere ad vitam æternam, quotquot crediderunt. Sed apostolus invertit, & ait, Crediderunt, quotquot ordinati erant ad vitam æternâ. Non igitur fuit ordinatio ad vitam æternam ex prævisione fidei, sed prævisio, hoc est, decretum, conferendæ fidei, ex ordinatione ad vitam æternam, hoc nimirum ordine, ut prædestinatio sit prius ad vitam quàm ad fidem.

8. Paulus ait 1. Cor. 7. 25. *Misericordiam consecutus sum, ut fidelis essem.* Ergo misericordia Dei non fuit ex fidelitate hominis, sed contra.

9. Quos Deus prædestinavit in adoptionem filiorum, eos etiam prædestinavit ad fidem. quia prædestinationi ad finem, nempe adoptioni filiorum, subordinata est prædestinatio ad medium, nempe ad fidem, per quam adoptamur in filios, *Ioh. 1. 12.* Atqui Ephesios, & illorum similes Deus prædestinavit in adoptionem filiorum, *Eph. 1. 5.*

10. Si Iudæi ideo non crediderunt, quia non erant ex ovibus Christi; sequitur eos, qui credunt, ideo credere, quia sunt ex ovibus Christi, hoc est, electi. At verum prius, *ex Ioh. 10. 26.*

11. Si non prius ad Christum venimus, quam secundum æternum decretum à Patre demur Christo; utique fides in Christum, quâ venimus ad Christum, non est prior traditione, quæ fit per æternum decretum. Sed illud est, *ex Iohan. 6. 37. Quidquid Pater mihi dat, prædestinando ad vitam æternam, ad me venit, per fidem.* Quod igitur aliqui ad Christum veniunt, hæc est causa, quia à Patre dantur Christo.

12. Si Iacobum Deus ideo dilexit, quia prævidit eum crediturum, & Esavum odio habuit,

habuit, quia prævidit eum non crediturū, utique Paulus *Rom. 9.* ad occupationem de iniustitiâ Dei, qui æqualibus tribuat inæqualia, responsurus, rationem hanc assignasset, captui occupantiū longè accommodatissimā: fuisse videlicet in Iacobo aliquam prærogativam, nempe prævisam fidem & pietatem, quæ fuerit amoris divini causa. At verò apostolus non adfert illam causam, sed *ψ. 15. & 18.* ostendit, Deum non esse iniustum, etiamsi æqualibus tribuat inæqualia: quia nempe nemini est obligatus.

13. Scriptura nusquam dicit, nos vel per fidem, tanquam causam instrumentalem, vel propter prævisam fidem, aut meritum Christi electos esse.

14. Si Deus nos elegit ut filios iræ, ut mortuos in peccatis, ut inimicos Dei, certè non elegit nos propter reconciliationem, quia eramus, vel futuri eramus iusti, & amici Dei. At verum prius. E. & posterius. Ratio *connexi* est: quia si Deus nos elegit, quia prævidit nos meritum Christi fide apprehensuros, non elegit nos ut filios iræ, & inimicos Dei. Nam qui meritum Christi fide apprehendunt, sunt amici Dei. *Assumptio* probatur ex *Rom. 4. 5. & 5. ψ. 8. 10.* Quales enim iustificamur, tales etiam Deus iustificare decrevit, & elegit.

15. Si

15. Si fides est causa electionis, nos Deum elegimus priores. At hoc falsum, ex *Iohan. 15. 16.*

16. Deus Paulum elegit, ut voluntatem suam cognosceret, *Act. 22. 14.* E. elegit ipsum ut fidelis esset, seu ad credendum doctrinae evangelicae, quam postea praedicaret. Fides igitur electione est posterior.

17. Gratis servamur per fidem, *Eph. 2. 8.* E. fides est medium ad salutem. Prius igitur decreta salus, tanquam finis, quam fides, quippe medium ad finem.

18. Si propositum Dei, quod est secundum electionem, non est ex operibus, sed ex vocante; electio, seu propositum Dei non fuit ex praevisione fidei, vel operum. Secus enim consilii & propositi sui exordium Deus non duxisset à se, sed ab hominis eligendi fide, vel operibus. Sed antecedens est, ex *Rom. 9. 11.*

19. Deus in electione non respicit hominis voluntatem bonam, aut cursum, sed suum miserendi propositum, *Rom. 9. 16.* E. fides non est electionis causa, vel conditio praerequisita. Ratio *consequentiae* est eadem, quae in *praced. arg.*

20. Si ideo sumus electi, quia Deus decrevit nobis fidem dare, utique ad fidem tanquam ad terminum sumus electi. Sed consequens est absurdum. E. & antecedens.
Ratio

Ratio *connexi* est : quia vt inconsequens simile hoc connexum nemo reiicit : Si ideo Deus decrevit nobis fidem donare , quia decrevit nos salvos facere , vtique ad salutem tanquam ad terminum sumus electi. Sic qui exulem viatico instruit , vt in patriam redeat , non terminum ipsi monstrat viaticum , sed patriam , quam per viaticum assequatur.

21. Christus non est mortuus pro nobis , vt ipsi daremur , hoc est , eligeremur ; sed quia nos ipsi dederat Pater per æternam electionem , *Iohan.* 17. ψ . 2. 6. 7. 9. 10. 11. 12. E. Christus non est causa electionis , sed medium ad electionis executionem destinatum.

22. Cogitatio de fine prior est cogitatione de mediis ad finem. Decretum de aliquibus salvandis est cogitatio de fine ; decretum verò de mittendo mediatore est cogitatio de medio ad finem obtinendum. E. cogitatio de aliquibus salvandis est prior cogitatione de mittendo mediatore ; & per consequens , non decrevit Deus aliquos salvare , quia decrevit mediatorem mittere , sed vice versâ decrevit mediatorem mittere , quia decrevit aliquos beare. *Propositio* est extra controversiam. *Assumptio* probatur ex 1. *Petr.* 1. ψ . 19 20. & *Esa.* 42. 1. Si enim mediator ante iacta mundi fundamenta

menta est ordinatus, ut nos redimeret suo sanguine, cogitatio de redemptione fuit cogitatio de fine, & cogitatio de mittendo mediatore fuit cogitatio de medio. Per Christum nempe tanquam viam pervenimus ad metam. Quis verò dixerit metam esse propter viam?

23. Si Deus nos elegit permotus prævise fide, perseverantiâ, & bonorum operû studio, falsa sunt illa Scripturæ testimonia: Deum operari in nobis velle & perficere pro suo beneplacito, *Phil. 2. 13.* & nos omnia accipere à Deo, *1. Cor. 4. 7.* omnemque sufficientiam nostram esse ex Deo, *2. Cor. 3. 5.* & nos non esse electos, ut simus sancti, *Eph. 1. 4.* itemque illa, quæ *ibidem* *ψ. 9.* & *11.* dicuntur. item ista: *Rom. 8. 29.* Quos prædestinavit, hos & iustificavit; *cap. 9. 11.* Nondum natis pueris &c. & *ψ. 16.* Non est currentis &c. & *cap. 11. ψ. 5. 6.* Reservatio secundum electionem gratuitam facta est &c. & *2. Tim. 1. 9.* Vocavit nos, non ex operibus nostris, sed ex proposito & gratiâ.

24. Si prævisa fides est causa prædestinationis, vel ista fides est sine gratiâ, vel ex gratiâ. Si est sine gratiâ, aliquod bonum, & quidem eximium, est extra summum bonum. Si est ex gratiâ, gratia quædam est ante prædestinationem: cum S. literæ prædestina-

destinationem statuunt fontem omnis gratiæ, *Rom. 8. 30. & Eph. 1. 9.* vbi observatur posteriori isto loco particulam *καθώς, sicut*, positam esse pro *ἐν, quia*. Cum itaque apostolus ait, *Sicut nos elegit*, hic est sensus *Quia nos elegit*. De usu isto huius vocula videris *Iob. 17. 2. 14. Rom. 9. 13. Hebr. 4. 3.*

25. Quæ doctrina Deum gloriâ suâ spoliât, & hominem superbiâ inflat, & consolationem Christianam tollit, ea non est admittenda. Atqui doctrina illa, quæ suspendit electionem à fide prævisâ, & perseverantiâ in fide, est eiusmodi. Ergo. *Assumptio* probatur per membra. Primò hac ratione prædestinationis consilium suspenditur à qualitate mutabili & inconstantissimâ, qualis istorum opinione est fides & perseverantia. Deinde discretio credentium, & non credentium, non Deo, sed libero hominis arbitrio tribuitur. Denique quia fidem & perseverantiam sanctorum in horas variabilem statuit, omnem solidam consolationem convellit. Aliter se habet nostra doctrina, quæ cum S. literis principium, medium, & finem salutis nostræ in solidum attribuit gratiæ Dei. Quod quidem est *κατὰ μέτρον* veræ doctrinæ certissimum. Hinc quoque solida consolatio fluit in vitâ & in morte: quia fides & perseverantia nostra non in lubricâ nostrâ voluntate,

tate, & infirmâ potestate nostrâ relicta est, sed in æterno immobilique divinæ prædestinationis consilio fundata. Hinc denique cum timore & tremore conficimus salutem nostram; quia Deus est, qui operatur in nobis velle ac perficere, pro beneplacito suo, *Phil. 2. 13.* non pro nostro arbitrio.

16. Analysis illa, quæ voluntatem Dei resolvit in causam superiorem, est insipida. Sed eiusmodi est analysis, quâ quis decretum electionis resolvit ultimò in fidem, aut similia. Ergo. *Major* probatur: quia voluntas Dei est causa irresolubilis, ita ut in illam ultimò omnia resolvantur. *Minor* patet: quia si quæras, cur Deus hunc elegerit, & respondeas, quia prævidit illum crediturum, utique non fidem à Dei voluntate, sed hanc ab illâ suspendis.

VII. Electionem ad salutem esse immutabilem.

1. Quos Deus vult servare, ii immutabiliter servantur. Atqui Deus vult electos servare. E. *Major* probatur: quia voluntas Dei est immutabilis, & nemo potest ipsi resistere, *Rom. 9. 19.* Nec verò ipse Deus in se sibi contrarius est, ut cum voluntate suâ pugnet, eamque impediatur, quæ in peccatores homines cadit *ἀταξία*.

2. Si executio cum voluntate Dei perpetuò

petuò est coniuncta, non possunt non servari, quos Deus ab æterno voluit servatos. At illud est. E. & hoc. Prob. *assumptio* ex Psalm. 115. 3. *Omnia, quæ voluit fecit*: & ex Esa. 46. 16. *Omnis mea voluntas fiet*.

3. Quod in Deo est, est immutabile. At decretum electionis est in Deo. Ergo.

4. Deus ut non mutat essentiam, ita nec sententiam: quia utraque ista mutatio arguit imperfectionem.

5. Quod est æternum, est immutabile. Decretum electionis est æternum. E. immutabile.

6. Quos Deus infallibiliter præscivit, eos etiam immutabiliter elegit. Atqui salvandos infallibiliter præscivit. E. Prob. *propositio*: quia si immutabilis esset electio, infallibilis non fuisset præscientia. *Assumptio* ex divinæ naturæ perfectione demonstratur.

7. Si Deus efficacissimis mediis decretum electionis exequitur, illud est immutabile. At illud est verum. E. & hoc. Prob. *assumptio*. Media, quibus Deus decretum electionis exequitur, sunt vocatio, & iustificatio, adeoque fides in Christum, & perseverantia. Pertinet huc indissolubilis illa salutis catena Rom. 8. cuius primus annulus est præscientia; postremus, glorificatio.

8. Si Deus electionis consilium mutaret, aut emendari id posse videret, aut exsequi se non posse animadverteret. Non prius; quia sapientissimus non esset. Non posterius: quia omnipotens non esset. Rectè itaque pronuntiant theologi: Quæ Deus semel decrevit, ea certò exequitur. quia nisi id faceret, eius veritati, sapientiæ, & omnipotentia detraheretur.

9. Novem classes testimoniorum in S. literis occurrunt, quibus nostra thesis stabilitur. Scriptura siquidem discrete docet, I. de certitudine salutis electorum, *Dan. 12. 1. Iohan. 10. 27. 28. 29. & 17. 11. Rom. 8. 29. 30. 2. Tim. 2. 18. 19. 1. Petr. 1. 5. 1. 5.* II. de electione secundum præscientiam factâ, *1. Petr. 2. 2. Rom. 8. 26. & 11. 2.* III. de certo & infallibili electorum numero, *Luc. 10. 20. & 11. 2. Iohan. 10. 14. & 13. 18. 1. Tim. 2. 14. 19.* IV. de electionis & reprobationis æternitate, *Eph. 1. 4. 2. Tim. 1. 9. 2. Thess. 2. 13. Rom. 9. 11.* V. de electione, quæ sit propositum & decretum Dei, *Eph. 1. 5. 2. Tim. 1. 9. Rom. 9. 11.* VI. de præparatione regni cœlestis ab æterno, *Matt. 25. 24. Marc. 10. 40.* VII. de electionis finem suum semper assequentis firmitate, *2. Tim. 2. 19. Rom. 11. 2. 7.* VIII. de nunquam scriptis in librum vitæ, *Apoc. 13. 8. & 17. 8. & 20. 15.* IX. de impossibili

non pendet ab vllâ causâ motivâ.

*IX. Fidem pendere ab electione Dei; non
contrâ hanc ex illâ.*

1. Fides pendet ab ordinatione divinâ.
Act. 13. 48. E. est effectum electionis. Nam
ordinatio ista divina nihil est aliud, quàm
ipsa electio, quippe quâ fit vt Deus illos,
quos ab aliis discrevit, per certa media or-
dinet ad finem. Vnde rectè dixeris, Deum
eligendo ordinare, & ordinando eligere.
Favet huic rei significatio vocabuli *πάρων*:
vtpote quod, authore *Budao*, idem est,
quod destino, certum hominem alicui rei
præficio, vel constituo; item, loco & nu-
mero habeo; item, in acie colloco; deni-
que, definitio, seu *ὁρίζω*. Vnde milites *παρα-
μύοι, ὡς τε παραμύοι*, & similia dicuntur. Sic
itaque *h. l. παραμύοι εἰς ζωὴν αἰώνιον* dicen-
tur, qui fuerunt destinati, constituti, defi-
niti, & velut in acie collocati. Deinde anti-
thesis, & distributio auditorum hanc ex-
positionem confirmat. Dicit enim Lucas
gentes credidisse, Iudæos minimè: & em-
phaticè dicit, *ἐπίστευσαν, ὅσοι ἦσαν παραμύοι*
non verò *οἱ*. Similis itaque huius verbi *πα-
ραμύοι* vsus est cum illo *Rom. 13. 1. ὅτι ἐξ-
στὴν ὑπὸ τῆς παραμύοι* dicuntur. Sicut eni-
nim ordinatio magistratus ad tam sublime
officium à purâ Dei voluntate pendet: sic
quoque

quoque ordinatio gentilium istorum, apud Lucam, ad vitam æternam. Faceſſat itaque illa explicatio, quâ *παραυλοῖ* dicuntur, qui ſeipſos ordinarunt, vel qui fuerunt diſpoſiti. Eſſi enim *παραυλοῖ*, ut eſt apud Budæum, etiam ſit idem, quod compoſitus, frugi, non diſſolutus: tamen hæc ſignificatio non poteſt hic habere locum. 1. quia eſt rara. 2. quia non crediderunt gentes, quòd eſſent diſpoſitæ, ſeu aptæ ad vitam æternam, ſed diſpoſitionem, ſive aptitudinem illam acceperant ex ordinatione ad vitam æternam, quæ coniuncta eſt cum ordinatione mediorum; quæ inter fides ſecundum poſt Chriſtum obtinet locum. 3. quia hoc modo fides ex numero donorum Dei eximeretur, & electio ipſimet homini tanquam cauſæ primariæ tribueretur.

2. Qui ſunt electi à Deo ad hoc, ut ſint ipſi populus peculiaris, & ut ſint ſancti & inculpati, eiſque filii, illi quoque ſunt electi ad fidem, non verò ob fidem, ſeu ex fide. Atqui Scriptura hoc omne prædicat de electis, *Deut. 7. 6. Eph. 1. 5. 4. 5.*

3 Si electio pender à fide hominis, invertendum eſt illud apoſtoli *Rom. 9. 16.* & dicendum, *Non eſt, electio, Dei miſerentis, ſed eius qui vult & currit.* At conſequens eſt abſurdum, E. & antecedens.

4. Si fides est causa electionis divinæ, etiam est causa voluntatis Dei. At hoc non est. E. nec illud. Probatur *antecedens*: quia voluntas Dei est prima causa salutis nostræ.

5. Si omne bonum est à summo bono, etiam fides erit à Deo. Et huc pertinent illa; quòd non simus idonei ex nobis ipsis ad cogitandum quidquam velut ex nobis ipsis, 2. Cor. 3. 6. quòd Deus in nobis efficiat velle ac perficere, Phil. 2. 13.

6. Quæ doctrina ex Deo facit hominem, & ex homine Deum, illa non est proba. Sed doctrina, quæ electionem Dei suspendit à fide, est talis. Ergo non est proba. *Minorem* probo: quia si fides est in voluntate & facultate hominis, Deus non est prima causa, dans illam fidem, sed homo generalem Dei voluntatem determinat. id quod nihil est aliud, quàm ex Deo facere hominem, id est, causam pendentem ab homine, & ex homine Deum, id est, causam in certo genere primam.

X. De predestinatione agi Rom. 9.

1. Si apostolus Rom. 9. amolitur offendiculum ex incredulitate Iudæorum ortū, ita nempe, ut os obstruat subtilissimo etiā disputatori, argumētū ducit à liberā Dei electione. At prius est. E. & posterius. Ratio *consequentia* est: quia non potest alia adferri huius rei

irreiratio, quæ satisfaciat cavillis, dubitationibus, argumentationibus carnis, quàm hæc vna: videlicet liberrima Dei voluntas. Sicut enim electio ad diversas huius vitæ conditiones, est planè libera, & fundatur in absoluto Dei decreto, sic etiam, & quidem multò magis, electio ad fidem, & salutem. Sanè discriminatio, quâ Deus res à rebus, personas à personis discernit, ut in regno potentiae, sic etiam in regno gratiae & gloriæ, in hanc vnicam causam resolvitur: Deus ita voluit. Probatur *assumptio*. Apostolus in superioribus probaverat iustificationem non contingere ex philosophiâ, aut observatione legis, adeoque non ex operibus nostris, sed tantum ex fide Christi. His verò duobus valde offende- bantur Iudæi: quibus nisi satisfaceret, apostolus videri poterat luisse operam. Illo- rum alterum erat, quod promissio de salu- te facta esset posteritati Abrahami, & se- mini Israelis. Nunc autem, cùm illud ge- nus hominum fidem in Christum non re- cipiat, necesse esse, aut Dei promissionem esse irritam, aut si Iudæi servandi sint, iu- stificationem esse posse sine fide in Chri- stum. Alterum; in nullâ natione extitisse unquam tantam iustitiâ, tantam legis ob- servationem, quantam inter Iudæos. ab- surdum autem esse, si dicamus, Deum nolle

complecti eiusmodi iustitiam, quæ omnium
nationum probitatem superet. Ista duo
sunt eiusmodi, ut de illis nemo, S. literis in-
nutritus, dubitare possit: videlicet divinas
promissiones firmas esse, & egregiam ius-
titiam Deo esse gratam. Hisce duobus du-
biis apostolus occurrit *cap. 9. 10. 11. huius
epist.* Primò igitur ait, promissiones Dei
Iudæis factas, non pertinere ad omnes il-
los qui secundum carnem orti sunt ex Is-
raele, sed solum ad filios promissionis, qui
sunt tales ex gratuita Dei dilectione & ele-
ctione. Postea distinguit iustitiam, ut ali-
sit externa, quæ constet ritibus & operi-
bus; alia verò interior, quæ sita sit in Spiritu
& fide. Priorem ait Deum nihil morari
posteriores autem esse, quæ vnicè dele-
ctetur. Itaque Deum externam illorum ius-
titiam nihili fecisse. Hæc duo tractat *non
& decimo capite.*

2. Totus contextus huius *cap. 9.* osten-
dit sermonem esse de prædeterminatione.
Non itaque vis est facienda contextui
Prob. antecedens: quia apostolus adducit
exemplum Israelis & Isaaci, Esavi & Iaco-
bi, quod utrumque fuit symbolum discrimi-
nationis Spiritualis; & adfert testimo-
nium de Pharaone indurato; & differit de
vasis gloriæ & ignominiae &c. Quo-
modo

nia docent, apostolum differere de æternæ electione & reprobatione.

3. Conclusio huius disputationis hoc idem arguit *sap. II. v. 7. & II.* vbi apostolus ait: *Electi affecuti sunt, reliqui occalluerunt.* Et, *Num Deus abiecit populum suum quem præcognovit?* Sic itaque ex occasione, seu ex antecedentibus, ex contextu ipso, & ex conclusione, seu consequentibus, patet apostolum agere de prædestinatione.

XI. Misericordiam Dei absolutam non excludere meritum Christi, fidem, & sanctitatem.

1. Quod excludit conditiones antecedentes, & includit conditiones consequentes, siue subordinatas, illud est absolute ratione causæ, sed non ratione mediorum. Atqui misericordia Dei eligentis ita se habet. Ergo. *Minorem probo.* Misericordia Dei ante se nullam habet causam moventem nisi voluntatem seu amorem ipsius. Miseretur enim, cuius vult, *Rom. 9.* Sed huic misericordiæ patefaciendæ Deus subordinavit Christum, fidem, & sanctitatem, siue studium bonorum operum, *Esa. 53. per totum; nominatim vers. II.* vbi Christus, & fides in Christum coniunguntur. Similiter *Esa. 26.*
4. coniunguntur misericordia Dei; Chri-

stus, & fides. Sic enim ibi legere est: *Confite Iehova in sempiternum. Namin Iah Iehovah est rupes seculorum*: id est, Iehovah ille, qui est iustitia nostra, dum nobis adduxit iustitiam seculorum, id est, Christus, est rupes, five petra nostra, in Iah, id est, in Deo Patre. Confer *Matth. 16.* vbi Christus appellatur petra. Similis phrasis est *Hos. 1. 7. Servabo eos in Iehovah Deo ipsorum.* id est, in Christo. Hic enim salvat populum a peccatis suis, *Matth. 1. 21.* Nec est in alio salus, *Act. 4.* Et Deus in Christo sibi reconciliavit omnia, *Coloss. 1.* Porro *Hos. 2. 19.* coniunguntur misericordia Dei, iustitia Christi, & fides amplectens hanc iustitiam. Quæ tria etiam coniunguntur *Ioh. 3. 16.* Sanctitas istis omnibus adiungitur *1. Cor. 1. 30. & 2. Cor. 5. 15.*

2. Misericordia Dei est energetica. E. includit varia effecta, eaque sibi subordinat.

XII. Deum non velle, vt omnes omnino homines salventur.

1. Omnia quæ vult Deus, eadem & facit. *Psal. 115. 3.* Atqui non servat omnes homines, sed tantum fideles. Ergo non vult omnes homines servari, sed tantum fideles.

2. Universalis experientia responderet

non autem reclamatur divinæ voluntati. Sed
universalis experientia docet, solos fideles
servari. Certissimum itaq; est, velle Deum,
ut soli fideles serventur.

3. Deus vult omnes illos servari, quos
vult venire ad agnitionem veritatis; pra-
cticam videlicet, 1. *Tim.* 2. 4. Atqui non o-
mnes homines, sed solos fideles vult venire
ad agnitionem istam. E. Confer *maiores*
cum *Iohan.* 3. 16. *Vt quisquis credit in eum,*
non pereat, sed habeat vitam aeternam.

4. Si Deus vult omnes homines salvari,
sequitur universalem esse Dei gratiam, ac
proinde Deum eodem modo erga omnes
se habere, hactenus quidem; & Deum eli-
gi ab hominibus, qui oblatam gratiam re-
cipiunt; ideoque illos non fingi à Deo; &
eos, qui pereunt, invito Deo perire. At hæc
omnia sunt absurda.

5. Omnis voluntas Dei fit, *Esa.* 46. 10. &
voluntati eius nemo resistit, *Rom.* 9. 19. Si
ergo Deus vellent omnes salvari, utique o-
mnes salvi fierent.

6. Deus miseretur cuius vult, & quem
vult indurat, *Rom.* 9. 18. E. non omnes vult
salvari.

7. Christus non orat pro mundo, hoc
est, pro reprobis, *Iohan.* 17. 9. E. reprobos
non vult servari.

8. Christus non posuit animam suam

nisi pro ovibus suis, *Ioh. 10. 15.* & pro illis se sanctificavit, *Iohan. 17. 19.* E. solus oves suas vult servari.

9. Deus non multos sapientes secundum carnem, non multos potentes, non multos nobiles, verum quæ stulta sunt in mundo, elegit, *1. Cor. 1.*

10. Si Deus vult omnes servari, utique Christus ex consilio Patris, atque suâ intentione mortuus est pro omnibus. At consequens absurdum. Hâc enim ratione Pater suo consilio fuerit frustratus, & Filius intentione suâ falsus, imò & potentiâ defecerit, ut pauciores servarit, quàm consilio Patris debuerit, suæque intentione voluerit. Maneat igitur, Christum ex consilio Patris, & suâ intentione non mortuum esse nisi pro credentibus. Hoc Dei consilium indicat ipse Christus *Iohan. 3. 16.* Cum enim ait, Deum dedisse Filium suum unigenitum, *ut omnis, qui credit in eum, habuit vitam æternam,* particula *Ut* notat consilium Patris. Suam quoque intentionem Christus explicat in illis locis, quæ modò citavimus ex *Iohan. 17.* ubi Christus ait se orare pro illis, quos Pater ipsi dederit, & pro illis se sanctificare, id est sacrificare. Vtrumque confirmat angelus, quando *Matt. 1. 22.* ait: *Vocabis nomen eius Iesus, quia servabit populum suum à peccatis ipsius.* Populus autem

Ius autem Christi sunt soli fideles, sive Ecclesia, quam suo sanguine acquisivit, *Act. 20. 28.* sive corpus illud, cuius ipse est servator, *Eph. 5. 23.*

II. Si Deus vult omnes servari, neque electio æterna, neque executio istius electionis, seu electio actualis, potest consistere. At falsum hoc. E. & illud. Probatur *assumptio*: quia electio tum æterna, tum actualis, includit finem, media, & ordinem mediorum tum inter sese, tum ad finem, prout illa Deus vel olim in consilio suo constituit, vel nunc in tempore executioni mandat. Cuiusmodi media extra nos sunt Christus, & eius beneficia; in nobis fides in Christum, eiusque cultus. Quare si Deus omnibus voluit finem, etiam voluit ipsis media. Sed falsum est hoc. E. & illud. Nimirum Deus decrevit homines servare sub conditione fidei, & ita quoque servat: verum ita, ut istam quoque conditionem faciat nos præstare.

XIII. Deum non vocare reprobos hoc fine, ut ad æternam salutem illos adducat; sed ut illos officii admoneat, & inexcusabiles reddat.

I. Si eo fine Deus reprobos vocat, ut illos ad æternam salutem adducat, sequitur vocationem Dei esse frustraneam, & sine

suo Deum excidere, & vocationis finem esse contrarium æterno decreto, quo ad damnationem eos destinavit. Vtrumque consequens est absurdum. E. & antecedens. *Assumptio* est manifesta: quia sine suo nemo excidit nisi per imprudentiam, vel impotentiam, vel vtramque. Et contrariis frontibus duo ista concurrunt, designare aliquem damnationi, & eo sine vocare, reservetur.

2. Si ea esset Dei vocantis voluntas, ut reprobis parerent, & vitam æternam consequerentur, utique & cordis duritiem, quâ obstante parere nequeunt, iis auferret, daretque iis cor ad intelligendum, & oculos ad videndum, & aures ad audiendum. Sed posterius est falsum. E. & prius. Ratio *connexi* est: quia nemo propriè ac seriò dicitur velle fieri, cuius impedimenta si removere vel solo nutu possit, nolit removere: cum voluntati impossibilem annexere conditionem, sit nolle. v.g. si triplici conclusum turri magistratus ad libertatem evocaret, & tamen referare munitissimas fores nequaquam vellet, quis evocantis serià voluntatem esse diceret, ut libertatem consequeretur captivus? *Assumptionem* probat experientia.

3. Si Deus vocaret reprobos eo fine ut crederent, parerent, & servarentur, non

excœcaret oculos, ne crederent; non induraret cor, vt ne parerent; non constitueret illos ad id, vt offenderēt ad sermonem. At consequens est falsum, *Iohan. 12. v. 39. 40. 1. Petr. 2. 8. Luc. 8. 10.* Ex loco Iohannis sic argumentamur: Si Deus quorundam excœcatorum oculos excœcat, & corda obdurat, ne videant oculis, & intelligant corde, ne convertantur, & sanentur; vtique eo fine non vocat, vt oculis videant, vt corde intelligant, vt convertantur, & sanentur. At verum illud. E. & hoc. Item: Si eo fine Deus omnes vocat, vt oculis videant, & corde intelligant, vt convertantur, & sanentur, falsum vtique est aliquorum vocatorum oculos excœcari, ne videant, corda indurari, ne intelligant, ne convertantur, ne sanentur. At verum illud ex mente illorum, contra quos disputamus. Falsum igitur hoc, quod propheta & apostoli effatum est. Similis argumentatio potest construi ex *Luc. 8. 10. Vobis datum est nosse mysteria regni Dei: reliquis autem per parabolas, vt videntes non videant, & audientes non intelligant.*

4. Si Deus eo fine omnes vocaret, vt mysteriorum divinorum cognitione illustraret, à multis non absconderet mysteria. Sed consequens falsum, ex *Matth. 11. 25. E. & antecedens.*

XIV. Pro-

X I V. *Probitatem, sive aptitudinem quorundam hominum non esse in causâ, cur vocatio Dei in illis fiat efficax.*

1. Si ea, quæ sunt Spiritûs Dei, id est, doctrina evangelica, homini animali sunt stultitia, utique ille non est aptus ad illa capeffenda. Prius est, ex *1. Cor. 2. 14.* E. & posterius.

2. Qui sunt inimici Dei, & legi Dei non subiiciuntur, ii ad doctrinam & legem Dei capeffendam non sunt apti. Atqui omnes naturâ sunt inimici Dei, & legi Dei non subiiciuntur, *Rom. 8. 1.* Ergo.

3. Si homo suâ probitate potest efficere, ut vocatio Dei fiat efficax, Deus ab homine penderet, atque gratia eius indifferens ab illo determinatur, & ita homo haberet unde gloriatur. Sed omnia ista, quæ sequuntur, sunt absurda. E. & illud, quod antecedit. Vide quæ alibi disputavimus de vanitate gratiæ istius indifferentis.

X V. *Paucos eternum servari; & multos.*

1. Si pauci inveniunt viam vitæ, multi autem introeunt per viam quæ abducit ad exitium, pauci eternum servantur. Verum est

est illud, ex *Matth.* 7. *ψ.* 13. 14. *Luc.* 13. 23.

2. Experientia confirmat, omnibus seculis plures fuisse extra Ecclesiam, quàm in Ecclesiâ. Et parabola illa *Luc.* 8. 15. docet, ex quatuor illis generibus auditorum, qui in Ecclesiâ verbum Dei audiunt, quantum duntaxat genus puro corde excipere semen verbi Dei.

3. Christus difertè docet *Matth.* 22. 14. multos esse vocatos, paucos verò electos. Caterùm quamvis pauci sint electi respectu reproborum: tamen multi sunt electi, si considerentur absolutè. Huc enim pertinet vocabulum *mundus*, quoties significat credentes hinc inde per vniversum mundum dispersos. De quâ significatione vide *Ioh.* 1. 29. & 3. *ψ.* 16. 17. & 4. 42. & 6. *ψ.* 33. 51. & 8. 12. & 9. 5. & 12. 47. 2. *Cor.* 5. 19. 1. *Ioh.* 2. 2. & 4. 14. Ex quorum allegatione, vt hoc obiter moneam, patet, Iohannem hâc significatione vocabuli *mundus* delectatum fuisse. De hâc multitudine electorum vide etiam *Apoc.* 5. 9. vbi viginti quatuor seniores canunt canticũ Agno, qui redemerit ipsos ex omni tribu, & linguâ, & populo, & natione. Sic *Act.* 7. ex singulis XII. tribubus dicuntur aliquamulta millia obsignata. Huc etiam pertinet illud Christi *Matth.* 8. 11. *Dico autem vobis,*

vobis, multos ab oriente & occidente venturos, & accubituros cum Abrahamo, & Isacco, & Iacobo in regno cælorum. Hic non est prætereundum, quod acutissimus *Borrichius* scribit, sub tempus conversionis Iudæorum plures futuros in Ecclesiâ, quàm extra illam.

XVI. *Nomine hoc mundus in S. literis interdum significari Ecclesiam, sive credentes per mundum dispersos.*

1. Apostolus ait 2. Cor. 5. 19. *Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non imputando eis peccata ipsorum.* Vnde fiet argumentari. Qui mundi vocabulo hic intelliguntur, sunt Deo reconciliati, & peccatorum remissionem sunt consecuti, ita vt Deus peccata ipsis non imputet. Atqui reprobi non sunt Deo reconciliati. Ergo. *Assumptio* probatur: quia contradictionem implicant, æternum perire, & peccatorum remissionem habere.

2. Si Christus animam suam dedit pro ovibus suis, & illis dat vitã æternam, nomine mundi *Ioh. 3. 16.* intelliguntur soli electi. Prius est. E. & posterius. Ratio *connexi* est: quia Christus dicit *d. l.* Deum ita dilexisse mundum, vt dederit Filium suum, id est, in mortem tradiderit. *Assumptio* patet ex *Iohan. 10. 7. 14. 15.*

3. Pro

3. Pro quorum peccatis Christus est propitiatio, ii quoque propitium habent Deum. At reprobi non habent propitium Deum. Ergo Christus pro illorum peccatis non est propitiatio, & per consequens nomine mundi 1. *Iohan.* 2. 2. non continentur reprobi. Deinde Iohannes *b. l.* instituit antithesim inter illos credentes, ad quos scribit, & istos, qui per totum mundum erant dispersi.

4. Mundus, cui Christus dat vitam, non complectitur omnes promiscuè homines in mundo, sed solos electos. Nam experientia docet, Christum non dare vitam gratiæ & gloriæ omnibus omnino hominibus, sed solis credentibus. Confer *Ioh.* 6. v. 33. & 51. & *cap.* 8. 12. ubi Christus ait, se esse lucem mundi, quæ scilicet illuminat omnes credentes in mundo vniverſo.

XVII. Deum destinasse reprobos exitio non immeritos.

Si Deus reprobos destinavit exitio ut vasa iræ, non destinavit illos immeritos. At primum est, ex *Rom.* 9. 22. E. & secundum. Ratio *connexi* est: quia vasa iræ sunt homines irâ & pœnâ digni propter peccatum, in quo placuit Deo ipsos relinquere. Hoc enim nisi addatur, falsa erit definitio vasorum iræ; quia secus omnes homines, utpote

utpote æqualiter miseri, forent vni
iræ.

*XVIII. Reprobationem non arguunt
crudelitatem in Deo.*

1. Actus iustitiæ non est actus crudelitatis. Atqui reprobare peccatores est actus iustitiæ. Non igitur est actus crudelitatis.

2. Actus liberrimæ voluntatis & potestatis non est actus crudelitatis. Sed reprobare quosdam peccatores est eiusmodi actus, *Rom. 9.* Ergo. *Assumptio* probatur quia Deus poterat omnes peccatores reprobare, & poterat omnes sanare. Quod autem his confert gratiam indebitam, illis negat, sed infligit debitam pœnam, id est à liberrimâ eius voluntate.

*XIX. Deum citra notam crudelitatis
potuisse suam gloriam illustrare per
quorundam reprobationem.*

Si gloria Dei est bonum vniuersale, potest ad illum finem ordinare omne id, quod capax est illius ordinis, citra notam crudelitatis, adeoque & quosdam homines reprobare. Sed prius est. Ergo & posterius. Ratio *consequentia* est: quia reprobatio quorundam hominum est ordinatio huiusmodi.

modis quâ peccator ordinatur ad negationem gratiæ indebitæ, & ad punitionem debitam.

XX. Electionem, & reprobationem non esse factam ex prævisis operibus bonis, vel malis.

1. Si electio facienda erat ex prævisis bonis operibus, nemo hominum eligendus fuit; quia in massâ perditionis Deus ne vnum quidem potuit prævidere bonum futurum, nisi quem ipse efficeret bonum. Et, si reprobatio faciendâ erat ex prævisis operibus malis, omnes ad vnum reprobandi fuerunt; quia omnes pariter in massâ perditionis damnabili invenit Deus. Itaque cum S. literis prædestinationem non debemus arcessere à prævisis hominum qualitatibus, vel operibus, sed à Dei beneplacito, *Rom. 9. 11.*

2. Prædestinatio qualitates & causas medias salutis, vocationem, fidem, & similia, in salvandis efficaciter operatur; & ideo non pendet ab illis, tanquam à causis motivis. Deinde prædestinatio qualitates & causas medias damnationis, videlicet naturam vitiositatem, infidelitatem, impenitentiam, & alia hoc genus, etsi in damnandis non operatur, sed invenit, & relinquit, non tamen ideo propter illas qualitates

lirates hominem reprobant. Nam reprobatio antecedit infidelitatem & impœnitentiam, eademque sequitur nativam vitiositatem, perinde ut electio. Nam homo corruptus est obiectum prædestinationis. Itaque nativa vitiositas est commune adiutrum hominum prædestinandorum, non verò causa impulsiva reprobationis. Quod attinet ad infidelitatem & impœnitentiam finalem, illæ sequuntur reprobationem, tanquam conditiones in homine damnando prærequisite, quæ proinde damnationis sunt causæ impulsivæ, sed non reprobationis. Sicut enim Deus in tempore neminem damnat nisi ob ista peccata, sic & non nisi propter illa damnare ab æterno decrevit,

3. Si electio, & reprobatio penderetur operibus, Esau eligendus erat; quippe qui omnia ad nutum parentis fecerat cum labore, & defatigatione, & etiam cum laude. Iacob verò tanquàm impostor contrà reprobatus. Vide *Gen. 27*. Nimirum Esau obsecutus erat patri in omnibus; & tamen dum occupatur in venatione, reprobatum cum suis operibus: contrà Iacob, qui merebatur reprobari propter dolum, benedicitur.

XXI. Electionem ad vitam aeternam esse vnicam; eoque non rectè in irrevocabilem, completam, seu peremptoriam, & revocabilem, incompletam, & non-peremptoriam dividi.

1. Quod est immutabile, id est vnum, neque rectè dividitur in irrevocabile & revocabile, seu in peremptorium, & non-peremptorium. Atqui electio ad vitam æternam est immutabilis. Ergo. *Assumptionem* vide suo loco probatam. Vnicus autem ille locus 2. Tim. 2. 19. potest esse instar omnium: *Solidum fundamentum Dei stat, habens hoc sigillum: Novit Dominus, qui sint sui.* Adde Iohan. 17. 9. Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo, sed pro iis, quos dedisti mihi; quia tui sunt. Item 1. Petr. 2. 6. Ecce statuo in Sion lapidem angularem, electum, pretiosum; in quem qui credit, nequaquam pudebit.

2. Si toties Deus eligit & reprobat hominem, quoties in peccatum grave incidit, vel ab illo resurgit, Deus instar verumni se habet, ita ut mutet suum decretum, inque illo pendeat ab homine. Sed consequens est absurdum. E. & antecedens.

XXII. Re-

XXII. Renatos de suâ ipsorum electio-
necertò statuere , & eius nomen
Domino gloriari debere.

1. Si electio Dei est firma & immuta-
bilis, & per vocationem atque iustificatio-
nem in credentibus se exserit, hi de suâ
ipsorum electione certò statuere , & eius
nomine in Domino gloriari debent. Vera
sunt quæ antecedunt. Ergo & quod sequi-
tur. Probatur *antecedens*. Rom. 8. 29. Quos
præscivit, eosdem & prædestinavit confor-
mes fieri imaginæ Filii sui. 30. Quos verò
prædestinavit, eos etiam vocavit; & quos
vocavit, eos iustificavit: quos autem iustifi-
cavit, hos & glorificavit. 31. Quid igitur
dicemus ad hæc? Si Deus pro nobis, quis
contra nos? 33. Quis intentabit crimina
adversus electos Dei? Deus est qui iustifi-
cat. 35. Quis nos separabit à charitate
Christi? 38. 39. Nam mihi persuasum est,
quòd neque mors &c. neque vlla alia rei
creata poterit nos separare à charitate Dei,
quæ est in Christo Iesu Domino nostro.
2. Cor. 1. 21. 22. Qui confirmat nos vo-
biscum in Christum, & qui vñxit nos, Deus
est. Qui etiam obsignavit nos, deditque
arrhabonem Spiritûs in cordibus nostris.
Esa. 44. 5. Hic dicet, Iehovæ ego sum; & il-

le in-

le invocabit in nomine Iacob: & alius manu
 subscribet, Iehovæ sum; & nomine Israelis
 cognominabit seipsum. 1. Ioh. 3. 14. Nos sci-
 mus nos translato esse ex morte ad vitam.

16. Per hoc cognovimus charitatem, quod
 ille animam suam posuit pro nobis. 19. Per
 hoc cognoscimus nos ex veritate esse, &
 coram ipso secunda reddemus corda nostra.

21. Charissimi, si cor nostrum nos non cō-
 demnet, fiduciam habemus apud Deum.

1. Ioh. 5. 19. Scimus nos ex Deo esse. Hæc
 verò, & similia non loquuntur de speciali
 aliquo privilegio *erga* *id est* huic vel illi con-
 cesso, sed de communi omnium electo-
 rum & credentium privilegio: quia qui
 credunt, electi sunt, & hoc ipsum credunt,
 atque sentiunt.

2. Si renati non debent certò pronun-
 tiare de suâ ipsorum electione, non debent
 firmiter & certò credere sibi remitti pec-
 cata per & propter Christum, sibi que pro-
 mitti vitam æternam. At hoc est falsum. E.
 & illud. Ratio *consequentia* est: quia ut po-
 sita electionis fiducia ponitur fiducia re-
 missionis peccatorum, & donationis vitæ
 æternæ, sic negatâ illâ negatur hæc.

3. Cum quorum Spiritu Spiritus Dei
 vnâ testatur, quod sint filii Dei, illi de ele-
 ctione sui possunt esse certi. Atqui cum
 electorum Spiritu Spiritus Dei vnâ testa-
 tur,

tur, *Rom.* 8. 16. Ergo. *Propositionis* ratio est, quia Spiritus Dei omnia Dei consilia novit, *1. Cor.* 2. 10. & neminem fallit, utpote qui est Spiritus veritatis, *Ioh.* 16. 13.

4. Qui sciunt, se habere vitam æternam, illi de electione ad vitam æternam sunt certi. Atqui credentes in Christum sciunt se habere vitam æternam, *1. Ioh.* 5. 13. Ergo. *Propositio* manifesta est, quia nemo habet vitam æternam, nisi qui ab æterno ad eam electus est. Qui ergo novit se habere vitam æternam, is quoque novit se ad illam ab æterno electum esse.

5. Qui habent pignus æternæ hæreditatis, Spiritum sanctum, illi de electione ad hæreditatem possunt esse certi. Pignus enim certitudinis ergo datur. Atqui credentes habent istud pignus, *Eph.* 1. 5. 13. 14. Ergo.

6. Quibus indiciis Paulus potuit esse certus de electione Theſſalonicensium, iisdem & ipsi Theſſalonicenses potuerunt esse certi de eadem. Atqui Paulus certus fuit de electione Theſſalonicensium ex efficaciam evangelii apud ipsos, cuius illustria recenset specimina *1. Theſſ.* 1. 5. 6. 7. 8. 9. 10. quæ omnia 5. 3. significantissimis verbis expressit: & istis argumentis motus dixit 5. 5. se scire, Theſſalonicenses à Deo esse electos.

7. Si indissolubili nexu coniunguntur prædestinatio, vocatio, iustificatio, & glorificatio, sequitur electos ex vocatione & iustificatione posse certos esse partim de prædestinatione, partim de glorificatione. At verum illud, *Rom. 8. 30. E. & hoc.*

8. Qui debent gaudere, quod nomina sua scripta sunt in cœlis, illi de descriptione istâ suorum nominum, id est, de sui electione, possunt esse certi. Atqui omnes credentes debent gaudere, quod nomina sua scripta sint in cœlis, *Luc. 10. 10. Ergo.*

9. Electi possunt esse certi de gratiâ, id est, de verâ fide & remissione peccatorum. E. de electione quoque possunt esse certi. Ratio *consequentia* est: quia fides & remissio peccatorum sunt effecta electionis necessaria & infallibilia. Tum qui credit in Filium, habet vitam æternam. Qui verò scit se habere vitam æternam, is quoque scit se ad vitam æternam esse electum. Nulli enim ea obtingit nisi per electionem. *Assumptio* probatur: quia fideles per Spiritum Dei sciunt, quæ Deus ipsis sit gratificatus; cuiusmodi est fides; *1. Cor. 2. 12. 1. Iohan. 4. 13.*

10. Si fides electorum est πληροφωρία, plenissima certitudo; & ἔλεγχος, cōvictio, rerum quæ non videntur; & ὑπόστασις, substantia, rerum speratarum; & παρρησία, I libertas.

libertas, in compellando Deo; homo fide istiusmodi præditus non potest dubitare de remissione peccatorum, vitæ æternæ, & electione. Nam dubitatio cum istis fidei proprietatibus pugnat, *Iacob. 1. 6.* Sed verum sunt quæ antecedunt, ex *Hebr. 11. 1. Eph. 3. 12.*

11. Qui tenentur credere peccata sua propter Christum esse remissa, & se æternæ vitæ hæredes ideo futuros, ii quoque tenentur credere se ad vitam æternam esse electos. Atqui omnes & singuli electi tenentur hoc credere, *1. Ioh. 5. 5. 10. 11.*

12. Aut electos nos esse credendum est aut non credendum, sed contrarium credendum, vel dubitandum. Si non credendum dixeris, nec saluum te fore credendum. Nam salus non est sine electione. Si saluum fore non credis, nec saluus fies quia qui credit in Filium, habet vitam æternam, qui non credit, iam iudicatus est. *Iohan. 3. 5. 6. 18.* Si dubitandum, etiam de salute dubitandum. Si de salute dubitandum non credis te saluum fore, ac proinde non saluus eris: quia soli credentes salvantur.

XXIII. Quemlibet fidelem esse posse ac debere certum de sui electione.

1. Quicumque invocat Deum per Christum, & in corde suo clamat, Abba, Pater

is est prædestinatus ad adoptionem filiorum Dei. Atqui ego hoc facio. Ergo.

2. Qui credit in Christum, is ad vitam æternam est electus. Atqui ego credo in Christum. Ergo.

3. Qui magis ac magis odit peccatum, illudque fugit, & studet sanctimoniam, ut Christo probet suam gratitudinem, is est ad vitam æternam electus. Atqui ego hoc facio. Ergo.

4. Qui est certus de gratiâ Dei præsentem, & de gloriâ suâ futurâ, id est, de iustificatione, & glorificatione, is quoque certus est de electione ad gratiam, & gloriam. Atqui homo fidelis est certus de gratiâ Dei iustificantis, & glorificantis, Rom. 8. v. 31. *et d.*

5. Si homo fidelis non est certus de salute, negat prædestinationis immobilitatem, promissorum divinorum veritatem, Christi intercessionem, Dei virtutem & custodiam, sanctorum fiduciam, fidei & renascentiæ immortale semen, precum efficaciam, iustificationem fidei. At omnia ista, quæ sequuntur, sunt absurda. Ergo & illud, quod antecedit. Ratio *consequentia* est: quia omnia ista sunt certa ex S. literis, & illis positis ponitur perseverantia sanctorum.

6. Si homo fidelis debet dubitare de salute,

salute, non habet solidam consolationem. Atqui falsum est hoc. Ergo & illud. Ratio *consequentia* est: quia dubitatio & consolatio se invicem tollunt. Probatur *assumptio*: quia sublatâ consolatione, eaque tum in vitâ tum in morte, tollitur felicitas: cum tamen homo fidelis sit oppidò felix. Unde passim fontes, & exempla consolationis, non philosophica, sed solida, in S. occurrunt: literis, *Psalm.* 91. & 94. 19. & 119. *Ps.* 50. 52. *Esa.* 35. 4. & 40. 1. *Ioh.* 16. 33. 2. *Cor.* 1. *Ps.* 5. & d. &c.

Locus XI.

De creatione.

1. Mundum aliquando cœpisse.

1. **Q**UID QUID ab aliquo regitur, ab illo pendet, habetque aliquem finem ortum. At mundus regitur à Deo. E.

2. Omne sensibile est factum. At mundus est visibilis. Ergo.

3. Mundus non est ens primum. Ergo pendet à primo.

4. Scriptura passim hoc docet.

5. Sapientissimi quique docuerunt, mundum non esse æternum.

6. Mus-

6. Mundus est compositus. E. ab alio est compositus. Seipsum enim componere non potuit.

II. Deum potuisse mundum ex nihilo facere.

1. Deus potest omne possibile. Atqui aliquid facere ex nihilo est possibile. Ergo. Prob. *assumptio* : quia inter nihil & aliquid est infinitum spatium, quod virtus Dei infinita potuit transire.

2. Deus potest aliquid in nihilum redigere, & quidem solus. E. idem potuit ex nihilo facere aliquid, & quidem solus.

III. Ante primam creationem nihil fuisse creaturarum.

1. Si ante primam creationem fuerunt quædam creaturæ, v. g. angeli, creatio illa non est simpliciter prima. Sed hoc falsum: quia Moses dicit, *In principio*.

2. In primâ creatione produxit Deus cælum & terram, omnemque illorum exercitum, *Gen. 2*. Nihil ergo fuit ante primam creationem.

3. Angeli sunt eiusdem naturæ cum reliquis creaturis. E. vnâ cum illis fuerunt producti.

IV. Deum non potuisse ab aeterno
creare.

Quod implicat, Deus non potuit facere. Atqui creaturam esse coaeternam creatori, implicat. Ergo. Prob. *assumptio*: quia omne creatum est dependens, finitum, mutabile &c.

V. Creationem factam esse à Patre, Filio, & Spiritu sancto.

1. In historiâ creationis usurpatur nomen *Elohim*: & de creatione hominis ita legimus: *Dixit Deus: Faciamus hominem ad imaginem nostram*: & denique fit mentio *Elohim* dicentis, & Verbi, per quod Deus omnia fecit, & Spiritus Dei qui fovebat magnam molem aquæ & terræ.

2. Alia loca S. literarum manifestò testantur, per Christum omnia esse condita, *Ioh. 1. 3. Coloss 1. 15. 16. Heb. 1. 1. 2. 3.* imò, Filium fundasse terram, & cœlos esse opera manuum eius, *Hebr. 1. 10.* item, per Christum esse omnia, *1. Cor. 8. 6.* & Deum per Christum omnia condidisse, *Eph. 3. 9.*

3. Nomen *Iehovah* toties Christo tributum in V. T. docet, ipsum omnia creasse. Istud enim nomen significat eum, qui est à se, & à quo omnia suū esse habent, nō solū in regno gratiæ, quantū ad promissiones,

iones, sed etiam in regno potentiae. Vnde Gen. 2. usurpatur hoc nomen de Deo, postquam omnia suum esse iam acceperant.

4. Tres istae personae coniunguntur. Psalm. 33. 6. *Verbo Iehova caeli facti sunt, & Spiritu oris eius omnis exercitus eorum.* His enim verbis alluditur ad historiam creationis. Tamen si ergo significatur, caelos à Deo creatos esse simplici quasi iussu, & exercitum illorum velut levissimo halitu: tamen iussus ille non fuit absque Filio, sed per Filium factus est, ut patet ex Iohan. 1. & spiratio illa, ut ita dicam, non fuit sine Spiritu sancto, sed in illo, & per illum facta est, ut patet ex Gen. 1. 2.

LOCUS XII.

De angelis.

I. Angelos esse.

1. TESTANTUR id sacrae literae, & apparitiones, quae ibi passim commemorantur, nominatim Gen. 18. & 19. Num. 22. Dan. 10. Matth. 1. 2. & 28. Act. 1. 10. & 27. Apoc. 1. 10. &c.

2. Quidquid reperitur in vnione, com-

I. 4.

poss.

positione, & mixtione, id etiam extra illam
vt reperiatur necessum est. Quare si datur
creatura corporea & incorporea simul, pu-
tā homo dabitur etiam creatura corporea
tantum, vt patet in cœlestibus & subcœle-
stibus naturis; itemque incorporea tantum,
vti sunt angeli.

3. Datur Spiritus infimus in creaturis
corporeis. Datur igitur etiam supremus.
Atqui hic non est in homine. Ergo præter
hominis Spiritum datur alius, qui haud do-
biè est angelus.

*II. Angelos creatos esse primo prima
creationis die.*

Angeli sunt finiti: Ergo creati. Non-
nim potuerunt sibi ipsis essentia suæ fines
circumdare. Si sunt creati, intra primos
sex dies *Gen. 1.* sunt creati. Nam *Gen. 2. 7. 1.*
disertè dicitur, perfectos fuisse cœlos &
terram, & omnem exercitum illorum. Vbi
nomine cœli & terræ significatur vniversus
hic mundus, qui constat ex regione supe-
riori, hoc est, cœlesti, & inferiori, hoc est,
terrestri. Nomine autem exercitus intelli-
guntur omnes creaturæ, quæ degunt in
cœlis, terris, & aquis: quia omnes & singu-
læ ordine decenti suo quæque loco collo-
catæ sunt à Deo, tanquam duce, illique mi-
litant. Angeli autem facilè primas tenent
in hoc

in hoc exercitu. Confer *Luc. 2. 13*. Porro si angeli nō sunt creati intra sex primos dies, vel ante, vel post illos creati sunt. Non illud: quia creatio, quæ peracta est sex illis diebus, sic non fuisset prima; id quod pugnat cum *Gen. 1. 1.* Non hoc: quia secus creatio illa prima non fuisset perfecta; id quod pugnat cum *Gen. 2. 1.* Iam quod primo die angeli sint producti, demonstratur ex *Iob 38. 7. 4. 7.* Cum enim terra sit fundata primo die, *Gen. 1. 1.* & apud Iobum *d. l.* dicatur, angelos iam tum cecinisse Deo hymnos, utique ante terram illi fuerunt producti.

III. Angelos bonos non esse religiosè adorandos.

Qui sunt conservi nostri, non sunt à nobis religiosè adorandi. Sed angeli boni sunt conservi, sive socii nostri, *Apoc. 19. 10. & 22. 9.* Non igitur sunt à nobis religiosè adorandi. Ratio *propositionis maioris* est: quia socio debetur cultus sive honor socialis; & creaturæ non debetur honor creatoris proprius, qualis quidem est adoratio religiosa: utpote actus religionis pertinens ad primam decalogi tabulam, quæ respicit in solum Deum.

IV. *Angelos malos non posse hominibus nocere pro suo libitu.*

Quorum potentia limitatur fræno providentiæ Dei, illi non possunt hominibus pro libitu suo nocere. Atqui talis est potentia malorum angelorum: ut patet ex *Iob. I. 12. & 2. 6.* item ex *Matth. 8. 31. 32.*

V. *Angelos malos non esse adorandos.*

Si angeli mali sunt adorandi, aut adoratione religiosâ, aut civili id debet fieri: quia nullum datur tertium. Sed neutro modo sunt adorandi. Non religiosè: quia hic cultus soli debetur Deo, ut paulò antè probavimus. Non civiliter: quia non sunt socii nostri, sed adversarii, quos debellare debemus, *Eph. 6.*

VI. *Angelos malos non esse consulendos.*

1. Quod est abominationi Iehovæ, Deo nostro, id studiosè debemus vitare. Atqui tale est, si quis consulat malos angelos, *Deut. 18. 10.*

2. Qui neque sciunt omnia futura, neque illa quæ sciunt, semper certò sciunt, & quæ sciunt, ita sciunt, ut animo nocendi revelent; illi non sunt consulendi. Sed angeli mali sunt tales. Ergo.

Locus XIII.

LOCUS XIII.

De providentiâ DEI.

I. Providentiam esse.

1. SI Deus est, providentia est. Atqui Deus est. E. providentia est. Ratio *connexi* est: quia si Deus est, aut regit mundum, aut non. Si non regit, ne Deus quidem dicendus est. Si regit, utique providet.

2. Melius est, mundum regi à Deo, quam non regi. E. id rectè assertitur. Prob. *antecedens*: quia si mundus non regeretur à Deo, omnia confunderentur.

3. Vbi est ordo, & concentus, ibi est aliquis ordinans, & moderans. At in mundo est ordo, & concentus. Ergo.

4. Si Deus non curat & regit res humanas, nulla est religio: quia si Deus non curat & regit res humanas, nec ab illo petenda erunt bona; nec pro acceptis celebrandus erit, qui ea non largiatur; nec metuenda illius ira, qui non puniat; nec vivendum iuxta illius voluntatem, qui obedientiam non requirat, neque inter bonos & malos discrimen faciat aut servet.

5. Providentia divina iisdem fere argumentis confirmatur, quibus Deum esse ostenditur.

6. Peccatum maxime occultum sequitur trepidatio conscientiae. Ergo est numen aliquod arcana hominum cognoscens, & peccata puniens.

7. Constitutio, conservatio, mutatio, & translatio imperiorum & regnorum est manifestissima pars providentiae Dei.

8. Deus certo praedicat futura contingentia, ut patet ex prophetiis V. & N. T. Ergo non tantum praevidet ea, sed etiam efficit & in potestate habet.

9. Qui est omnipotens, sapientissimus, iustissimus, & optimus, is neque sine certo fine quidquam instituit aut creat, neque suorum operum perductionem ad eos, quibus illa destinavit, fines intermittit, neque illa negligit aut casu ferri patitur, quae ad suae gloriae patefactionem creavit & ordinavit. Atqui Deus est omnipotens &c.

II. Nullam in mundo esse confusionem respectu Dei.

Quae reguntur à Deo, non admittunt confusionem respectu Dei. Atqui omnia reguntur à Deo. Ergo. Ratio maioris est: quia ubi est regimen, ibi ordo; & ubi regimen sapientissimum, & potentissimum, ibi

ibi ordo decentissimus. Probatur *assumptio*.
 Si non omnia reguntur à Deo, illa vel sibi
 permittuntur, vel fortunæ. Non illud: quia
 Deus non potest se abdicare dominio re-
 rum, quas fecit. Et si res quædam sibi per-
 mitterentur, non possent in vnum conspi-
 rare. Non hoc: quia quæ reguntur motu
 fortuito, non reguntur. Et quia omnia in
 vnum harmonice conspirant, motus ille
 fortuitus habere ibi locum non potest.
 Deinde omnia bona virtutis & conditio-
 nis, omniaque mala vitii & conditionis re-
 guntur à Deo. Nulla igitur in istis omnibus
 est conclusio. Vnde Plato sapienter dixit,
 Deum semper *ἡγεμὸν*. Et Aristoteles
 Deum confert duci, præcentori &c. alii,
 musico, qui fidibus diversis egregium effi-
 cit concentum.

III. *Res secundas non esse indicium pie-
 tatis; neque res adversas impietatis.*

I. Quæ communiter & promiscuè ac-
 cidunt piis, & impiis, illa non sunt signa,
 siue *σημεία*, pietatis, aut impietatis. At-
 qui res secundæ & adversæ ita se habent.
 Ergo. Confer *Eccles. 9. v. 1. 2.* & memine-
 ris, regulam planè plumbeam siue Lesbiã
 esse, si quis ex communibus & externis istis
 rebus æstimare velit statum hominis pro-
 prium & internum.

2. Quod

2. Quod piis est necessarium, & oppidò utile, id non rectè statuitur signum impietatis. Sed res adversæ piis sunt necessariae, & oppidò vtilis. Sicut enim Livius de Romanis clade Cannensi gravissimè afflictis prædicat, magnitudinem populi Romani admirabiliorem prope adversis rebus, quàm secundis fuisse: id de hominibus piis rectiori elogio dici potest.

IV. Et ipsos homines, & res hominum, inde ab initio mundi optimè se habuisse.

1. Illud optimè se habet, quod facit ad huius vniuersi conservationem. Atqui gubernatio hominum, & rerum humanarum inde ab initio mundi talis fuit, vt per eam conservatum fuerit bonum huius vniuersi. Ergo hæc talis gubernatio optimè se habet, *Maior* est evidens: quia conservatio huius vniuersi est bonum vniuersale. *Minor* probatur per partes. 1. Ordo naturæ, motusque phyfici manent in eodem tenore. 2. Ordo politicus, & æconomicus manet intemeratus. 3. Discrimen manet inter eos qui sunt in Ecclesiâ, & extra Ecclesiam. 4. Non eodem loco apud Deum iuxta & homines, habentur boni & mali. 5. Omnia à Deo dispensantur hominibus

propon.

proportione geometricâ; quâ nihil est uti-
lius ad conservandam hanc rerum vniver-
sitate.

2. Illud optimè se habet, quod summi
boni, id est, Dei, perfectionem illustrat,
ostendit, & promovet. Talis autem est gu-
bernatio hominum. Ergo. *Major* est suâ
luce clara. *Minor* probatur: quia nunquam
apud Deum eodem loco sunt habiti boni
& mali. id quod gloriam Dei vnicè illu-
strat.

3. Si Deus mundum hunc regit, vt pro-
visor bona sibi concredita, vt pater familiâs
domum, vt dux exercitum, vt artifex ho-
rologium automatum, vt musicus suas
chordas &c. sequitur, & res hominum, & i-
psos homines semper bene se habuisse, ac
habere. Prius est; vt Scriptura, experientia,
& meliores ethnici testantur. E. & poste-
rius. Pertinet huc, quòd Deus quibusdam
ethnics dicitur Patri-mater.

4. Si Deus inæqualitatem istam, quâ vi-
detur bonis malè, & malis bene esse, par-
tim in hac vitâ tollit per compensationem
eiusmodi, quâ compensat defectum boni
apparentis per communicationem veri
boni, partim in fine seculi omnino tollit;
omnia hominum negotia bene se habent.
At illud est. Ergo.

V. Deum,

V. Deum, quacunque permittit, volentem permittere.

1. Si Deus omne quod permittit, idem & moderatur, seu dirigit, tum sequitur ipsum volentem permittere. Verum est illud. E. & hoc. *Antecedens* probo: quia Deus permisit Israelitas fortitudini cordis ipsorum, *Psalms*. 81. 13. non dando ipsis cor ad intelligendum, *Deut.* 29. 4. Idem præteritis ætatibus fivit gentes incedere suis ipsarum viis, *Act.* 14. 16. dissimulatis ignorantia temporibus, *Act.* 17. 30. & tradendo illos cupiditatibus cordium ipsorum, *Rom.* 1. Sic Iesus permisit dæmonibus, ut ingrederentur in porcos, *Luc.* 8. 32. quia illos eiecit, *Matth.* 8. 31. & in porcos immisit, *Marc.* 5. 12. Confer etiam *1. Cor.* 16. 7. & *Hebr.* 6. 3.

2. Si Deus aliquid permittit nolens, non est omnipotens. At hoc absurdum.

VI. Permissionem Dei non esse meram negationem.

Nihil Deo indignum, est ipsi tribuendum. Sed permissio, quæ est mera negatio, est Deo indigna. E. Probatur *assumptio*: quia huius mundi permissio est otiosa quædam actio. Vnde *Cornelius à Lapide prolegom. in epist. Pauli* rectè ait: Permissio eius, sine cuius

cuius nutu nihil fieri potest, quædam est actio, non verò pura negatio. Sic ergo in Deo non negativum, sed positivum est decretum, quo vult permittere peccata, sine quo nullum peccatum fieri posset. Ex cuius decreti vi Deus positivè laxat habenas malè agere volenti voluntati. Omnium enim voluntates Deus arctissimè suæ omnipotentia manu tenet, quasi ligatas, ut nec aliud, nec alio modo, aut loco, aut tempore, cogitare, aut velle, aut in vllum omnino motum erumpere possint, quàm ipse positivè voluerit permittere, imò effectivè etiam concurrere. Hoc enim spectat ad altissimam Dei circa res omnes, etiam illas, quæ peccata sunt, providentiam.

VII. Suam cuique homini stare diem, adeoque horam mortis à Deo definitam esse.

1. Omni rei determinatum est tempus, *Eccles. 3. 1.* Ergo & tempus nascendi, atque moriendi determinatum est homini: ut ibidem dicitur *ψ. 3.*

2. Providentia Dei constituit initia, media, & fines vitæ humanæ, *Psal. 39. ψ. 5. 6. Iohan. 7. & 14. 5. 2. Sam. 7. 12.*

3. Si Christo definita fuit hora mortis, *Ioh. 12. 27. & 13. 1.* etiam nobis.

VIII. Mor-

VIII. Mortem hominis pii esse felicem.

1. Illa mors est beata, quæ hoc præstat, ut pii ab impio mundo separati, congregentur cum Deo, piisque angelis & hominibus. Sed hoc præstat mors hominis pii, *Esa. 57. ̳. 1. 2. Act. 14. 13.*

2. Illa mors est beata, quæ est migratio in patriam. Talis autem est mors hominis pii, *Phil. 1. 23.* ubi apostolus optat *ἀναλίσσειν*, id est, migrare, & esse cum Christo. Rectè enim Leonclavius notis in opificium Nysseni observat; τὸ ἀναλίσσειν esse ἀπελθεῖν, ἀπὸ τῆς πατρίδος, migrare ad Dominum. Et Simon Steenius, Græcæ linguæ peritissimus, cum Heidelbergæ anno 1619. octogenarius obiret, & ante extremum agonem à ministro verbi rogatus esset, an cuperet dissolvi, & esse cum Christo; penè cum indignatione respondit; non esse hanc mentem Pauli, nec significationem vocis *ἀναλίσσειν*: migrationem innui ad Dominum.

3. Illa mors est beata, quæ est veluti somnus optabilis. Atqui mors piorum est veluti somnus optabilis. Ergo. Prob. *assumptio*: quia sic illi obdormiunt, ut aliquando evigilent ad vitam æternam, *1. Thess. 4. 14.* ubi apostolus innuit discrimen inter illos, qui obdormiunt, quia ait, quosdam in Christo obdormire. Ideo dixi, mortem

piorum

piorum esse somnum optabilem : quia mors impiorum est veluti somnus alicuius facinorosi, qui postquam evigilavit, abducitur ad supplicium.

IX. Bonis, id est, piis, nunquam esse male; & malis, id est, impiis, nunquam esse bene.

1. Summum hominis bonum est communio cum Deo, 1. *Ioh.* 1. 3. & è contrario summum hominis malum est communio cum diabolo. At verò pii habent communionem cum Deo, impii cum diabolo. Itaque piis nunquam malè, & impiis nunquam bene est.

2. Quibus Deus omnia donat, quæ ad vitam & pietatem pertinent, illis nunquam est malè. At piis omnia ista donavit, 2. *Petr.* 1. 3. E. illis nunquam est malè. Secus autem se habent impii. Destituuntur enim benedictione vitæ ac pietatis.

3. Quibus etiam malâ cedunt in bonum, iis nunquam est inale. At piis, ex *Rom.* 8. 28. Ergo. Sed impiis etiam bona cedunt in malum, *Psal.* 69. 22.

4. Si fines bonorum, & malorum discernantur oculo rectæ rationis, vel fidei, deprehendemus piis nunquam esse malè, & impiis nunquam esse benè. Si enim rectam rationem adhibeamus, bona & mala
sic

fic definiuntur, ut illa quidem veniant nomine virtutum; hæc, vitiorum. Et si fidei ductum sequamur, bona & mala non collocantur in circumferentiâ inferiorum, & caducorum, sed in centro æternitatis.

5. Si mala temporalia piis sunt materia & exercitium virtutis, & bona temporalia impiis sunt, materia & occasio vitii, utique illa sunt in bonis, & hæc in malis numeranda. Verum est quod antecedit. Ergo & id quod sequitur. *Propositionis* lucem vident etiam gentiles, nominatim Plutarchus, & Seneca. *Assumptionem* probant exempla in, historiâ sacrâ & exoticâ, itemque quotidiana experientia: si quidē illa intueamur non tantum oculo rationis per philosophiam defæcatæ, sed etiam oculo fidei.

X. In omnibus rebus, secundis & adversis, sive illa sint publica, sive privata, acquiescendum esse in Dei voluntate, tanquam optimâ.

1. Liberi acquiescunt in voluntate parentum; subditi in voluntate superiorum; discipuli in voluntate præceptorum; si quidem sint frugi, & nolint sibi ipsis nocere. Ergo multo magis nobis acquiescendum est in voluntate Dei; si quidem nolumus nos ipsos turbare, & Dei gloriam obscurare.

Securare. Pertinet huc insignis illa sententia
Esa. 30. 15. *Sic dicit Dominus Iehovah, San-
ctus Israelis: Si reverteremini, & quieti esse-
tis, salus vobis procuraretur: in silentio &
spe esset fortitudo vestra: sed non acquie-
scitis.*

2. Hominis cordati & sensati consilium
dicitur esse res sacra. Ergo multò magis
consilium Domini res sacrosancta censi
debet, ac proinde in illo, tanquam opti-
mo, est acquiescendum.

3. Cuius intellectus est perfectissimus,
illius voluntas est optima. Voluntas enim
sequitur intellectum, & ipsi est conformis,
quando intellectus est perfectissimus, quia
etiam ibi voluntas est perfectissima. Qua-
re cum Dei intellectus sit perfectissimus,
voluntas eius erit optima, & ideo in illà est
acquiescendum, &, ut profundiores theo-
logi loquuntur, illa est honoranda sancto
lentio, sive sabbato nostræ voluntatis, ita
ut cum Psalte dicat: *Obmutui, non aperiam
os meum; quia tu fecisti:* Psalm. 39. 9.

4. Consilia Dei de iisdem sunt eadem.
Ergo sunt bona, imò optima, ideoque in il-
lis acquiescendum. Siquis enim de iisdem
diversa ineat consilia, illa iure improban-
tur. *Antecedens* probat historia, & expe-
rientia. Quando itaque agitur de arcanis
Dei consiliis, non debemus uti duabus illis
vocalis

voculis *Quare*, & *Quomodo*. Aliàs duabus istis voculis vti licet, cum de iis agitur, quæ nos ex S. literis scrutari, & nosse æquum est.

LOCUS XIV.

I. Deum non esse causam peccati.

NIHIL de Deo statuendum est, quod ab illius naturâ planè alienum est. Atqui Deû esse causam peccati, à naturâ ipsius planè alienum est: quia ille est immutabilis, summum bonum, ipsa sanctitas, iustitia &c. Confer *Psal. 5. 5.*

II. Peccati causam proximam esse in ipso peccante.

Qui peccat, vel ab alio seducitur & inducitur ad peccandum, vel non. Vterque autem proximam peccati causam habet in se. Nam vterq; applicat, sive determinat voluntatem suam eo modo, quo non debet, determinatione scilicet proximâ, & ultimâ: avertendo se à summo bono, quod est Deus, & convertendo se ad bonum apparens, quod revera malum est, & repugnat summo illi bono. Et si verò Scriptura vide-

tur peccata tribuere Deo, ut quod Deus
 miserit Iosephum in Ægyptum, *Gen.* 45.
 8. quod rebellio decem tribuum & Iero-
 boami fuerit à Deo, *1. Reg.* 12. 20. quod
 Deus abstulerit opes suas Iobo, *Iob.* 1. 21.
 quod Iudæi & Gentes fecerint ea, quæ ma-
 nus & consilium Dei decreverant circa
 crucifixionem Christi, *Act.* 4. 28. tamen,
 cum in peccatis tria occurrant, motus, ma-
 litia, & directio, primum & ultimum sunt à
 Deo, medium illud est à creaturâ rationa-
 li: Deus enim per peccata solet exequi iu-
 dicia sua, vel salutem suorum promoven-
 do, vel suos probando aut castigando, vel
 impios puniendo: absque quibus iudiciis si
 esset, peccata illa fieri Deus utique non fi-
 neret. Sic per scelus fratrum evexit Iose-
 phum ad regni exarchatum; per seditionē
 populi & Ieroboami punivit Roboamum;
 per Arabum spolia exploravit Iobum; per
 Iudæos & Romanos perfecit opus redem-
 tionis nostræ, quando illi Christum cruci-
 fixerunt, illi quidem tradendo, hi autem
 exequendo. Sic per stupra Absolomi, *2. Sam.* 12. 12. & per maledicta Simeï, *ibid.* c.
 16. v. 20. castigavit Davidem. Si quæras,
 annon, ut sol est causa deficiens tenebrarū
 in aëre, quando occumbit, sic quoque
 Deus sit causa peccati, quando negat gra-
 tiam;

tiam; respondeo causam illam non esse verè causam, quia non ipsius vires illa existit.

III. Peccatum esse infinitum, ratione obiecti.

1. Quod committitur adversus Dei maiestatem, sive adversus bonum infinitum, illud quoque infinitum est; scilicet appetitive, ut loquuntur. Atqui peccatum committitur adversus infinitam Dei maiestatem. Ergo. Probatur *maior*. Gravitas, & diritas peccati inter alia sumitur & æstimatur ab obiecto: ut in parricidio, crimine læsæ maiestatis, & similibus peccatis videre est. Quicunque igitur iniurius est in bonum infinitum, meritò dicitur se obstringere peccato, quod infinitam *avopias* in se habeat.

2. Omne deicidium est malum infinitum. Atqui omne peccatum est deicidium. Ergo omne peccatum est infinitum malum. Ratio *minoris* est; quia peccatum tendit ad gloriæ Dei obscurationem, id quod est nihil aliud, quàm Deum quasi occidere.

IV. Omne peccatum esse mortale.

1. Argumenta *præced. sect.* etiam hic militant.

2. Si omne verbum otiosum est mortale, et

male, etiam minimum peccatum est mortale. Sed prius est verum ex *Matth. 22. 36.* E. & posterius.

3. Omne peccatum est separatio creaturæ rationalis à Deo, summo illo bono. Ergo est mortale. *Antecedens* probat Deus apud *Esaiam cap. 59.* quando ait peccata separare nos ab ipso. Ratio *consequentia* est: quia separatio à Deo est ipsissima mors animæ.

4. Si primum hominis peccatum fuit mortale, omne peccatum est mortale. At illud est ex *Gen. 2. & 3.* Ergo & hoc. Ratio *connexi* est: quia esus pomi erat actio in speciem minima. Sed quia contraveniebat præcepto Dei, erat res maxima.

5. Omne peccatum est *avouia*. Ergo mortale. Ratio *consequentia*: quia lex divina statuit pœnam æternam.

6. Si qui in vno impingit, reus est omnium, omne peccatum est mortale. Sed illud est verum per apostolum Iacobum *cap. 2. v. 10.* Ergo & hoc.

IV. Peccatum originale dari.

1. Posito effecto necesse est causas proprias esse vel fuisse. Atqui effecta peccati, id est, omnis generis morbi, & ipsa quoque mors, ponuntur in infantibus. E. & peccatum. Cùm verò illi non peccent ipso actu,

K

sequi-

sequitur aliud peccati genus in ipsis habere locum. *Minorem* alibi probavimus.

2. Scriptura, & experientia confirmant, liberos à parentibus accipere propensionem ad malum, & illam imitatione ac usu confirmare. *Gen. 5. 3.* dicitur Adam genuisse filium ad imaginem suam & ad similitudinem suam. *Iohan. 3. 6.* ait Christus, Quod genitum est ex carne, est caro. *Eph. 2. 3.* apostolus dicit, nos naturam esse filios iræ; & *1. Cor. 15. 49.* nos gestasse imaginem terreni Adami. Hinc cor hominis dicitur prævum à iuventute, *Gen. 8.* & David fatetur, se in peccato conceptum, *Psal. 51.* & Iob negat, ex immundo nasci posse mundum, *Iob. 14.*

3. Circumcisio est luculentum testimonium de peccato originis. Si enim circumcisio carnis in parvulis repræsentavit circumcisionem cordis, utique in parvulis fuit aliquid, quod indigebat ista circumcissione cordis. Sed illud est. E. & hoc. *Consequentia* ratio est; quia symbolum impuritatis auferendæ non rectè fuisset adhibitum illis, qui non habuissent impuritatem auferendam. *Assumptio* patet ex illis S. literarum locis, ubi iubet Dominus, ut cor circumcidamus, & promittit se hoc præstaturum.

4. Dantur varia peccata actualia. Ergo oportet

oportet ut illa revocetur ad unum aliquod peccatum. Ratio *consequentia* est: quia omnis multitudo revocatur ad aliquam unitatem. Et videmus, peccata actualia habere aliquid inter se unum, sive commune. Porro unum illud peccatum, ad quod peccata actualia revocantur, non est aliquod actuale: quia huiusmodi unitas ibi locum non potest habere. Relinquitur itaque peccatum originale, seu fons quidam.

5. Si omnes homines inde à nativitate subiiciuntur communibus quibusdam passionibus, doloribus, ærumnis, oportet ut detur commune quoddam peccatum, propter quod communibus illis malis implicentur. Atqui verum est prius, teste experientia. Ergo & posterius. Ratio *consequentia* est: quia communes illæ passionibus habent causam aliquam communem, quæ præter peccatum originis nulla assignari potest.

6. Omnis natura quanto est nobilior, eo magis debet esse remota ab imperfectione. Sed natura humana est nobilior quam natura bestiarum: & nihilominus tamen pluribus imperfectionibus laborat, cum primum aspicit hanc lucem, quam bestia. Oportet itaque ut aliqua huius rei sit causa. Sed causa illa non est ratione primæ productionis: quia Deus condidit o-

omnia valde bona, & nominatim hominem ad suam imaginem. Oportet itaque ut defectus aliquis sit in naturâ hominis, prout illa est vitata.

6. Mors est mala: utpote privatio destructiva. Est, inquam, malum generale. Ergo datur aliqua huius rei causa, itidem generalis, seu communis omnibus hominibus.

7. Tota natura humana, sibi relicta, tendit ad peccatum, seu à Deo deficit magis ac magis. Oportet itaque ut causa huius rei sit in homine: videlicet vitiosus quidam habitus, seu actus, qui omnes urgeat.

V. Mortem corporis esse pœnam peccati, non verò sequelam naturæ.

1. Quidquid oritur ex peccato hominis, & comminatione Dei, id est pœna peccati. Mors corporis est talis; per collationem *Gen. 2. & 3.* Ibi enim occurrit comminatio Dei; hic mors infligitur homini, tanquam pœna. Confer *Rom. 5. 12.*

2. Vita temporalis est benedictio divina. E. mors temporalis est maledictio. Vide *Psal. 90. 8.*

3. Morbi sunt pœna peccati, *Deut. 28.* E. multò magis mors corporis.

4. Pietas est ad omnia utilis, habens promiss.

promissionem huius & futuræ vitæ. E. peccatum est ad omnia inutile, habens condemnationem huius & futuræ mortis. Sicut autem apostolus *Rom. 6. 23.* pietatis præmium statuendo vitam æternam, non ideo negat, pietatem quoque habere præmium temporale: ita dum ibidem ait, mortem æternam (de hâc enim agit, ut patet ex antithesi vitæ æternæ) esse stipendium peccati, non negat mortem temporalem etiam esse stipendium peccati. Id enim *cap. præced.* asseruerat.

5. Nulla destructio naturæ est homini naturalis. At mors corporis est destructio naturæ. Ergo.

6. Quidquid homini est naturale, id Deus fecit. Sed mortem Deus non fecit. E. non est homini naturalis.

7. Nomine mortis *Gen. 2. 17.* intelligitur, quidquid vitæ & felicitati Adami futurum erat adversum, si peccaret. Atqui vitæ & felicitati Adami adversabatur mors animæ & corporis, mors æterna & temporalis. Ergo. *Maior* est manifesta: quia Deus minatur ei præsentis felicitatis privationem.

8. Phrasis illa, quâ Deus utitur *Gen. 2.* usurpatur de quâvis morte, putâ de corporali, *Exod. 21. 16.* de corporali & spirituali simul, *Ezech. 3. 18.* De utrâque igitur

K 3. Deum.

Deum *Gen.* 2. locutum esse censeari debet, præsertim quia comminatio Dei non est particularis. Deinde, quidquid est pœna peccati, mortis comminatione hîc continetur. Atqui mors corporalis est pœna peccati, *Gen.* 3. itemque mors spiritualis, *Iob.* 8. 24. & denique omnes afflictiones, *Levit.* 26. *Deut.* 28. Ergo ista omnia mortis nomine *d.l.* intelliguntur.

LOCUS XV.

De libero arbitrio.

1. Hominem habere liberum arbitrium, id est, libertatem voluntatis.

1. QVæ est præditus intellectu, & voluntate, habet liberum arbitrium. At homo. E.

2. Homo autem est Dei, aut peccati servus. Uterque autem habet liberum arbitrium. Nam qui est servus Dei, retinet libertatem voluntatis, ut est proprietas naturæ intelligentis; & insuper accipit libertatis illius perfectionem in statu gratiæ, & gloriæ. Qui verò est servus peccati, retinet libertatem naturæ, sed ita, ut illi superaddatur

addatur maxima imperfectio, videlicet ferri ad peccatum. In quocunque igitur statu homo versetur, reverâ liber est: etsi homo, qui est servus Dei, necessitatem verè suavem experitur, & servus peccati, necessitatem apparentur suavem, sed revera gravem. Quò pertinet illud: posse peccare in Adamo integro, indicabat mutabilitatem: posse peccare in peccatore, indicat servitutem: non posse peccare, veram libertatem.

II. Liberum arbitrium, eiusve naturam non in eo verti, ut liberè possit velle bonum, vel malum.

1. Nulla imperfectio est de essentiâ libertatis. Atqui posse velle bonum, vel malum, est imperfectio. Ergo. Probatur *maior*: quia libertas in genere sive in latitudine spectata, competit omni naturæ intelligenti, adeoque etiam Deo. Et liberum arbitrium in bonis angelis, & beatis hominibus, non admittit illam impotentiam.

2. Quò perfectius est liberum arbitrium, eò minùs potest ferri in malum. Ergo posse ferri in malum non est de naturâ liberi arbitrii in genere.

3. Si malum est obiectum voluntatis per accidens, posse ferri ad malum non est ipsi naturale. Prius est verum. E. & potterius.

rius. *Consequentia* tenet: quia quæ sunt per accidens, non sunt naturalia.

III. *Neceſſitatem ſeu determinationem voluntatis ad vnum non tollere libertatem voluntatis.*

Quidquid in Deo, & creaturis rationalibus locum habere, S. literæ, & experientia teſtantur, id non tollit naturæ rationalis ſive intelligentis libertatem. Atqui S. literæ & experientia teſtantur, neceſſitatem ſive determinationem ad vnum in Deo, & creaturis rationalibus habere locum. Ergo. Probatur *aſſumptio*. Voluntas ſalvâ libertate ſuâ determinatur ad vnum ſpecie, vel ad vnum numero. Ad vnum ſpecie, id eſt, vel ad bonum tantum; vel ad malum tantum. Ad bonum tantum; vt in Deo, & beatis angelis atque hominibus. In Deo quidem, ex perfectione nature; in beatis autem angelis & hominibus, ex perfectione gratiæ. Ad malum tantum; vt in damnatis. Ad vnum numero, putâ ad hoc vel illud bonum aut malum, vt cùm Deus creat mundum, vel Adam à Deo deficit. Deinde determinatio phyſica, id eſt, quæ non coniuncta eſt cū præreſi ſeu præelectione, tollit libertatem: non verò moralis, ſeu ethica, hoc eſt, quæ coniuncta eſt cum præreſi. Si obijcias, hâc ratione fidem, iuſtitiam, charitatem,

nitatem, perseverantiam, & similia bona supernaturalia fore naturalia, quia citra prælectionem induntur: respondeo, non statim id esse naturale, quod citra prælectionem inditur. v.g. donum prophetiæ, & omnia dona, quæ homini per illapsum divinum communicantur. Sic itaque habendum. Quod citra prælectionem inditur, nec quantum ad exercitium prælectioni subiacer, id est naturale. Etsi ergo principium fidei, iustitiæ, perseverantiæ, & similibus donorum non pendent à prælectione; ad cōservationem tamen, & continuationem bonorum istorum concurrit arbitrii nostri libertas, quatenus volentes credimus, Christi meritum sive iustitiam nobis applicamus, ac in fide & sanctitate perseveramus. Ad extremum sic argumentamur. Nullus actus, ad quem potentia tendit, est contrarius potentiae. Atqui determinare se, vel determinari ab alio est actus voluntatis, ad quem potentia tendit. Ergo actus ille non est contrarius potentiae, quæ scilicet voluntas est determinativa, vel determinabilis. Probatur *assumptio*: quia natura voluntatis est, posse se applicare seu determinare ad obiectum cognitum, vel ad illud posse ab alio applicari seu determinari. Quando itaque hæc potentia exit in actum, id est, cum in voluntate ponitur

actualis determinatio, nullo modo periclitatur ipsius natura; sed potētia illa vel perficitur, id est, nobiliorem gradum acquirit, vel inficitur, & imperfecta redditur, id est, ignobiliorem gradum acquirit. Sic homo, qui actiones suas ad Dei gloriam dirigit, virtute Dei aptus redditur ad istas actiones, atque determinatur ab illo. Neque tamen hoc modo virtus Dei, ut ut irresistibilis, adimit homini libertatem, sed à miserâ libertate illum liberat, dum convenienti naturæ rationali modo per efficacem gratiam à malo eum avertit, & ad bonum convertit, ita ut nolit regimini Spiritûs repugnare, sed volens obsequatur. Sic enim velle & nolle in volentis aut nolentis est potestate, ut divinam voluntatem non impediat, nec superet potestatem. Econtrario quando voluntas diaboli non nisi ad malum se determinat, infelix & imperfecta est hæc libertas. Breviter itaque liberam agnoscimus intellectus & voluntatis actionem, quæ cum necessitate coactionis, & physica determinationis non consistit. Hanc libertatem Deus non tollit, sed extollit per gratiam, & ex lubrico statu in stabilem traducit. Quod itaque tam operosè disputatur de modo determinationis, vno verbo sic potest proponi. Determinatio ad vnum pugnat cum libertate, si sit determinatio

passiva

passiva tantum, ut in aqua, non verò etiam activa, ut in voluntate. Ibi est subiectum determinatum tantum; hinc ita determinatum, ut sit determinativum, vel determinabile. Et rectè dicitur, cum voluntas agit, manere simultatem potentia, non potentiam simultatis.

IV. Concordiam, sive convenientiam liberi arbitrii cum providentiâ & prædestinatione Dei, facilem esse explicatu.

r. Si Deus decrevit non solum, ut homo operetur, sed etiam ut liberè operetur; tantum abest, ut providentiâ & prædestinatione divina liberum arbitrium hominis tollat, ut potius extollat. Prius est. E. & posterius. Probatur *assumptio*: quia Deus vult quædam fieri necessariò, quædam contingenter & liberè; & ideo, quia voluit quosdam effectus contingenter & liberè evenire, contingentes, & liberas causas ad illos præparavit. Et hoc modo legitima concordia liberi arbitrii hominis cum infallibilitate providentiæ & prædestinationis explicari potest & debet, ex mente Scripturæ, Augustini, & Thomæ: ut frustra sint, qui cum Caietano existimant, concordiam liberi arbitrii cum divinâ providentiâ

tiâ & prædestinatione videri inexplicabilem & non intelligibilem in hac vitâ.

2. Si providentia & prædestinatio divina non solum fortiter, sed etiam suaviter omnia disponit, optimè cum illâ convenit liberum hominis arbitrium. At illud est. Ergo & hoc. *Assumptio* probatur: quia opera Dei ita se habent, ut ipsorum cursus non tollat institutum Dei in creatione, iuxta illud: *Deus non convellit instituta sua.*

V. Libero hominis arbitrio optimè convenire cum prædeterminatione gratiæ Dei physicæ.

Si homo per gratiam Dei prædeterminatur physicè non solum ad operandum, sed etiam ad liberè operandum; libertas voluntatis hominis non periclitatur. Sed illud est. E. & hoc. *Prob. assumptio*: quia Deus non impedit, quò minus homo habeat dominium sui actûs, & plenum atque perfectum rationis iudicium. Hic tamen memento, determinationem physicam *h. l.* non accipi pro illâ, quæ cernitur in rebus, quæ naturâ determinatæ sunt ad vnum.

* *

*

LOCUS XVI.

De personâ Christi.

I. *Duas in vnâ Christi personâ esse naturas..*

DE quo verè enuntiantur contrariæ proprietates, illud sic est vnum, vt ibi sint naturæ capaces istarum proprietatum.. Atqui de Christo enuntiantur contrariæ proprietates. Ergo. *Maiores* est confessio: quia proprietates naturales fluunt à naturâ cuiusque rei. Sic in homine est natura animæ, & corporis, à quâ fluunt proprietates contrariæ. v. g. non videri, & videri; non mori, & mori. *Minorem* confirmant S. literæ; quippe quæ tradunt, Christum esse natum anno M. 3948. tempore Augusti Cæsaris, *Luc.* 2. & quoque fuisse antequam Abraham fuit, *Iohan.* 8. hoc est, ante annum M. 2123: quo Abraham natus fuit. Similiter Christus fuit Dominus Davidis, *Psal.* 110. ac proinde Davidis tempore extitit. Sed idem cœpit esse filius Davidis, quando natus fuit ex virgine. Plura assumptionis firmamenta vide in iis, quæ sequuntur.

2. Scri-

2. Scriptura disertè adhibet particulas limitantes, quæ indicant diversas in Christo naturas: & quidem ita, vt vel alterutra, vel vtraque natura limitationem istam habeat additam. Exemplum primi modi est *Rom. 9. 5.* vbi Christus dicitur esse filius Davidis, & ex Israelitis secundum carnem. Exemplum secundi modi est *Rom. 1. 3. 4.* vbi Christus dicitur Filius Dei, factus ex semine Davidis secundum carnem, & declaratus verò Dei Filius per Spiritum sanctificationis ex resurrectione à mortuis. Hinc itaq; manifestum est, Christum esse vnā personam, quæ sit Filius Dei, & Filius Davidis. Vide mox *num. 4.*

3. In Christo sunt duæ formæ, forma videlicet Dei, & forma servi, *Phil. 2.* E. in vnā personā sunt duæ naturæ. Ratio *consequentiæ* est; quia forma Dei *d. l.* est maiestas, & gloria Dei, adeoque divina natura. Nam hoc patet primò ex antithesi, quæ instituitur inter formam servi, & formam Dei. Vbi forma servi est status servilis, seu conditio servi. Vnde colligitur formam Dei esse statum divinum, seu conditionem eiusmodi Domini, qui sit Deus. Deinde contextus statim explicat, quid sit forma Dei, in quā Christus dicitur fuisse: videlicet æqualitas cum Deo. quòd item Christo tribuitur gloria Dei propria, videlicet ad-

ratio

ratio ab omnibus creaturis ipsi præstanda.
Confer *Esa.* 42. 8. & 45. 23. cum *Rom.* 14.

11. Denique Christo tribuitur titulus iste, quod sit *K'ue*. quæ vox respondet nomini *lehovah*; vel certè significat Dominum, per quem omnia, 1. *Cor.* 2. 8.

4. Deus conspicuus factus est in carne, & iustificatus in Spiritu, 1. *Tim.* 3. 16. Hic Christo itidem tribuuntur duo principia, caro, & Spiritus: quæ similiter vt *Rom.* 1. 2. significant naturam humanam, & divinam. Quod ita demonstratur. Caro, ac Spiritus, in antithesi usurpata, sunt nomina infirmitatis & gloriæ, seu impotentia & potentia, vt conceditur ab omnibus interpretibus. Ergo etiam hoc locum habet in Christo. Sicut igitur caro significat extremam seu infimam infirmitatem Christi hominis, ita Spiritus significat excellentissimam sive supremam ipsius gloriam. Rursus sicut caro significat conditionem Christi vt hominis: ita Spiritus significat conditionem Christi vt Dei. Item huiusmodi Spiritus in hac antithesi significatur, qui sit infinite virtutis; quippe per quem Christus carnem suam excitavit ex mortuis, & per quem divina fecit miracula. Vtroque enim isto modo est iustificatus Spiritu, id est, potentia deitatis. Atque hic est Spiritus ille æternus, qui *Hebr.* 9. 14. opponitur sanguini Christi

Christi eâdem ratione, quâ diximus inter se opponi carnem, & Spiritum.

5. Qui est Filius Dei, splendor gloriæ & character personæ Patris, per quem mundus est conditus, & qui omnia sustinet verbo suo; & eo ipso est præstantior angelis, quòd sit Filius Dei; is est verus Deus. At Christus est talis, & ille idem assumptum semen Abrahamæ, & particeps est factus carnis & sanguinis. Ergo in vnâ personâ est Deus, & homo. Probatur *maior*: quia positis propriis attributis ponitur ipsum subiectum. Ista verò sunt attributa Dei propria. *Minor* est apostoli *Heb. 1. & 2.*

6. Deus acquisivit sanguine proprio Ecclesiam, *Act. 20. 28.* Ex hoc loco sic argumentor. Si nomine sanguinis Christi in Scripturâ synecdochicè intelligitur tota Christi oblatio, nomine *DEUS* non intelligitur Pater, sed Christus. Verum est illud. Ergo & hoc. Ratio *connexi* est; quia passionibus Christi, quibus acquisivit sibi Ecclesiam, non sunt propriæ Patris. *Assumptio* probatur: quia Christi sanguis complectitur omnia illa, quæ Christus nostro bono, nostroque loco præstitit. Nam ille propter nos factus est pauper, & toto vitæ suæ tempore infinitas exhausit misérias, & alia multa passus est antequam funderet suum sanguinem. Itaque omnia illa oportet intelligere

elligere, quando Scriptura facit mentionem sanguinis Christi. Id autem ideo fieri solet, ut velut compendio nobis ob oculos ponatur satisfactio Christi, & ut colophon satisfactionis statuatur & quæratur in morte Christi. Deinde etiam hîc notanda est emphasis in verbo Græco *ἀποποιῆναι*: quod significat certâ arte, & industriâ aliquid comparare, & acquirere, ut est in *comment.* *Budai.* Hæc autem talis acquisitio competit Christo, qui per oblationem suam, & obedientiam, quâ factus est Patri obediens usque ad mortem, acquisivit Ecclesiam, *Eph. 5. v. 25. 26.* ex quo loco iste noster magnam accipit lucem, ita nempe ut Christus sit Deus, qui proprio sanguine & labore acquisivit Ecclesiam, tanquam peculium.

7. Christus *Hebr. 10. 20.* dicitur sanguine suo dedicasse viam ingrediendi sanctuarium, per velum, id est, per carnem suam. Vbi apostolus respicit ad velum tabernaculi, quo tegebatur arca, in quâ Dominus veluti residebat. Hinc itaque fuit huiusmodi argumentum. Si caro Christi ita fuit velum, uti velum tabernaculi, sequitur quod divina ipsius natura fuerit occultata in carne, & per carnem, sicuti arca, in quâ Deus sedebat, fuit occultata per velum. Aliâs enim veritas non responderet typo. Nec est, quod dicas virtutem & potentiam

tentiam divinam, nō verò naturam ipsam, latuisse sub velo carnis. Nam potentia divina non potest separari ab essentia divina; quomodo potentia hominis non potest separari ab hominis essentia.

8. Si Christus est Sermo, qui est Deus, & per quem omnia sunt facta; & simul est homo, utique duæ in ipso sunt naturæ. Verum est antecedens ex *Ioh. 1. E.* & consequens. Ratio *consequentia* est; quia cum Christus sit vnus, non possunt esse duæ personæ. Relinquitur itaque, esse duas in vnâ personâ naturas. Ex eodem loco sic argumentamur. Qui ita est Sermo Dei, ut sit vita & lux, authorque omnis vitæ & lucis in hominibus, fueritque iam inde ab initio in mundo, etiam cum non agnosceretur, feceritque; postquam caro factus est, hominibus hinc inde in mundo ipsum recipiētib; potestatem ut filii Dei fierent, denique visus sit habere gloriam ut vnigeniti egredi à Patre; is in vnâ personâ est Deus & homo. Atqui de Christo hæc, quæ antecedunt, *d. l.* enuntiantur. Ergo & id, quod sequi diximus. Confer hæc cum illis, quæ alibi diximus de hoc Iohannis exordio: & obiter observa, *Ignatium epist. 3, Iustinum dialogo contra Tryphonem, Tatianum oratione contra Græcos, & Irenæum lib. 2. cap. 3.* eodem modo interpretari hoc exordium.

9. Qui verè est ἀπάτωρ, & ἀμήτωρ, & nihilominus tamen habet patrem & matrem, in illo duas naturas esse oportet, quarum respectu hæc omnia de ipso verè dicantur. Atqui Christus est talis. Ergo. *Maiores* est manifesta ex lege sive canone conciliationis apud logicos. *Minor* est apostoli Hebr. 7. 3. ubi Melchisedec dicitur fuisse ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, ἀχρυσολόγητος, μήτε ἀρχὴν ἡμερῶν, μήτε τέλος ζῆς ἔχων, id est, sine patre, sine matre, sine genealogiâ, neque initium dicrum, neque finem vitæ habens. Unde fit tale argumentum. Quæ tribuuntur typo mysticè, illa verè insunt rei, quæ significatur per typum. Atqui ista, quæ commemoravimus ex apostolo, tribuuntur typo, id est, Melchisedeco, mysticè. Itaque Christo, tanquam rei significatæ, tribuuntur verè. Nimirum Christus, quâ Filius Dei ab æterno, non habet matrem; idemque, quâ Filius hominis, non habet Patrem. Et priori modo neque initium, neque finem habet vitæ suæ. Confer Esa. 7. & 9. cum Rom. I. & 9.

10. Cui tribuuntur proprietates Dei, & proprietates hominis, ita ut enuntientur de vno subiecto, ille est Deus naturâ, & homo naturâ. Sed Christo tribuuntur proprietates Dei, & proprietates hominis. Ergo. *Maiores* probatur: quia proprietas fuit à naturâ

naturâ rei. *Minorem* probant illa Scripturæ loca, quæ Christo tribuunt omnipotentiam, omnipræsentiam, omniscientiam, loquelam, & alia hoc genus: de quibus hinc inde in hoc libro diximus.

11. Cui tribuuntur operationes Dei propriæ, & operationes hominis propriæ, ille est Deus, & homo simul. Atqui Christo. Ergo. Huius argumenti eadem est ratio, quæ præcedentis. Vide igitur opera Dei propria, quæ Christo alibi competere demonstravimus.

12. Qui participare dicitur, prius extare significatur; nec tantum ex eo, cui participat, constare; sed ad id, quod iam est, seu quod habet, amplius adiicere. Atqui Christus humanæ naturæ particeps factus dicitur, *Hebr. 2. 15.* Fuit itaque ante participationem naturæ humanæ, ac proinde duabus naturis constat ipsius persona.

13. Qui fuit posterior Iohanne Baptistâ, & simul prior eodem, is constat ex duabus naturis. At Christus, *Iohan. 1. 15.* Ergo. Probatur *maior*: quia prioritas illa, & posterioritas, ut ita dicam, intelligitur ratione existentiae, seu temporis.

II. *Duas in Christo esse naturas, non pugnare cum recta rationis iudicio.*

Quod non evertit seipsum, non pugnat cum recta rationis iudicio. Atqui dogma de duabus in Christo naturis non evertit seipsum. Ergo. Probatur *assumptio*: quia huius vnionis imaginem aliquam habemus in naturâ. v.g. in emplastratione, seu inoculatione, quâ fit vt surculus inferatur trunco diversæ naturæ. Sic in homine anima, id est, natura invisibilis, & corpus, id est, natura visibilis vniuntur; & quidem ita, vt anima habeat subsistentiam aptitudinalem, vt loquuntur, hoc est, apta nata sit subsistere extra corpus. Quæ quidem res oppidò illustrat mysterium vnionis personalis in Christo. Sicut enim anima in corpore subsistentiam aptitudinalem retinet: sic λόγος in carne actualem.

III. *Corpus Christi non esse vbique.*

1. Omne verum corpus est in loco. At Christi corpus est verum corpus. E. Christi corpus est in loco.

2. Quidquid est in cælo, est in loco certo. Corpus Christi est in cælo. Ergo.

3. Vbiquitas est proprietas Dei. Non itaque

itaque potest communicari cum corpore Christi.

4 Quidquid habet partem extra partem, non est ubique. At corpus Christi habet partem extra partem. Non igitur est ubique.

5. Corpus Christi natum est ex Mariâ virgine, ex loco in locum se contulit, fuit visibile &c. Ergo non est ubique, quia huiusmodi corpus est infinitum, & invisibile.

I V. Proprietates divinas non esse communicatas carni Christi.

1. Proprietates Dei aut sunt essentielles, aut personales. Sed neque illæ communicantur carni Christi; quia sequeretur dualitas deorum: neque istæ; quia sequeretur quaternio personarum. Ergo nulla est communicatio proprietatum divinarum cum carne Christi.

2. Cui nec omnia, nec aliqua idiomata divina communicantur, ei nulla communicantur. Carni Christi nec omnia communicantur: quia sequeretur naturarum *πλὴνότης*: nec aliqua; quia essentia Dei est indivisibilis.

3. Si proprietates divinæ Christi naturæ sunt communicatæ carni eius, tres personæ deitatis hypostaticè unitæ sunt carni.

Sed

sed consequens est absurdum. E. & antecedens. Ratio *connexi* est: quia quæ sunt vnum numero, non possunt alia sine aliis communicari. Proprietates essentielles Patris, Filii, & Spiritus sancti sunt eadem numero proprietates, & eadem numero essentia. Ergo impossibile est, communicari Filii proprietatibus carni, non communicari eidem proprietates Patris & Spiritus sancti.

4. Cui competunt proprietates Dei essentielles, ei competit essentia Dei: seu, Quod est omnipræsens, omnipotens &c. id est Deus. Caro Christi ex hypothesi est omnipræsens, omnipotens &c. Ergo est Deus: quod est absurdum.

5. Cui vna essentialis proprietas Dei non competit, vt de ipso possit prædicari, siue *ὁμοῦς*, siue *παράοῦς*, ei nulla competit. Ratio est: quia proprietates istæ sunt ipsa Dei Dei natura, siue essentia, & sic inter se cohærent, vt earum nullum sine reliquis tribui cuiquam possit. Sed humanæ Christi naturæ aliquæ proprietates Dei essentielles non competunt: putà æternitas, omniscientia, infinitas &c. Ergo nullæ ipsi competunt.

6. Communicatio, quâ deitas, omnipotentia, & similia data sunt humanæ Christi naturæ, non est confusio. At communicatio

catio illa, quâ proprietates Dei essentialiter realiter dicuntur carni communicatæ, est pura puta confusio. Aliter autem se habet illa communicatio, quâ statuitur, deitatem, omnipotentiam, & reliqua Dei attributa, data esse Christo, vt deitas, omnipotentia &c. vnita sint humanitati. Nimirum humana Christi natura habet omnia divina; quemadmodum divina ipsius natura habet omnia humana. Neque tamen ideo vnio personalis etiam est respectu Patris & Spiritûs sancti: quia λόγος vnivit sibi carnem ratione personæ.

IV. Christum esse verum hominem.

Is est verus homo, cui competunt partes hominis essentialis, id est, anima rationalis, & corpus organicum; item proprietates hominis essentialis; item effectus & affectus humani; denique passionis hominis, vt sunt fames, sitis, peregrinatio, defatigatio, mors, & alia hoc genus. Atqui Christo hæc omnia competunt. Ergo Christus est verus homo. Probatur *minor*. Maiores, sive progenitores Christi recensentur *Matth. 1. & Luc. 3.* Christus dicitur esse ex Patribus secundum carnem, *Rom. 9. 5.* dicitur natus ex muliere, *Gal. 4. 4.* Esaias ipsum vocat fructum terræ, *cap. 4. ̄. 1.* item suum dilectum, & cognatum, *cap. 3. ̄. 1.*

Ieremias

Jeremias ipsum vocat germen Davidis, *cap. 13. v. 5 & 33. 15.* Christus subinde se appellat Filium hominis, vt *Matth. 9. 6. & 10. 23. & 11. 19.* Elisabeth appellat ipsum fructum ventris Mariæ, *Luc. 1. 42.* Matthæus, filium Davidis, & Abrahami, *cap. 1. 1.* qui sit natus ex Mariâ, *ibid. v. 16.* Christus fuit fessus ex itinere, *Iohan. 4. 6.* lacrymavit, *Iohan. 11. 35.* laboravit fame, *Matth. 4. 2.* siti, *Iohan. 4. 7.* admiratione fuit ductus, *Matth. 8. 10.* item misericordiâ, *Marc. 1. 41.* item tristitiâ, *Luc. 12. 51.* dormiuit, *Matth. 8. 24.* peregrinatus est ex vno loco in alium, *Luc. 2. v. 42. 43. & 4. 1.* & alibi passim, coronâ spineâ coronatus sanguine fuit conspersus, *Iohan. 19. 5.* mortuus est, & animam suam emisit, *Matth. 27. 50. Marc. 15. 37.* similis factus est nobis per omnia, *Heb. 2. 17.*

V. Nullam esse discrepantiam inter genealogiam Christi, *Matth. 5. & Luc. 3.*

Genealogia vnus eiusdemque hominis potest esse duplex; vna naturalis, altera legalis, seu civilis; ita vt nulla sit discrepantia inter duas istas genealogias. Quare cum Matthæus tradat genealogiam Christi naturalem, Lucas legalem, nulla inter ipsos pugna esse censenda est. Hæc autem asser-

L

tio ita

rio ita probatur. Si Christus fuit ortus ex Salomone, Matthæus describit ipsius genealogiam naturalem. Sed prius est, ex 2. Sam. 7. ψ . II. & d. I. Reg. II. 36. 1. Chron. 28. ψ . 4. & seqq. & 29. I. Ergo & posterius. Iosephus itaque Matthæo dicitur filius Iacobi, scilicet ex ipso genitus. At idem apud Lucam dicitur filius Eli, scilicet legalis. Nimirum Iacobus & Eli fuerunt fratres vterini, eiusdem matris, sed diversorū patrum. Eli ductā vxore moritur sine liberis. Iacob huic ex lege suscitatur semen è relicta coniuge, putā Iosephum; naturā quidem filium suum, sed beneficio legis filium Eli. Porro in genere Iosephi vterque evangelista simul & Mariæ genus complectitur, ex Num. ult. vbi vetatur enuptio gentis. Itaque B. virgo non solum eiusdem tribus Iuda cum Iosepho fuit, sed etiam ex eadem gente & cognatione, nempe Davidicā. Præterea Matthæus voluit probare Christum esse ex semine Davidis, & Abrahami: Lucas autem ad ipsum Adamum astringit, ut plenam exhibeat arborem. Rursus apud Matthæum quidam omittuntur; & Zorobabel apud ipsum est diversus ab illo apud Lucam. Denique Lucas commemorat quosdam privatos, de quibus Scriptura non meminit.

LOCUS XVII.

De officio Christi.

I. Christum esse nucleum Scripturæ V. & N. T.

CHRISTUS est finis legis, *Rom. 10. 4.* Ergo est nucleus Scripturæ V. T. Nam vox $\pi\epsilon\lambda\omega$ notat perfectionem, seu finem, qui est perfectio rei. Ideo enim Græci perfectum vocarunt $\pi\epsilon\lambda\epsilon\iota\omega\upsilon$. Hoc itaque significat apostolus, totam legem ad Christum quasi ad finem, scopum, terminum referri, tendere, ducere, vocare, & quasi collimare. Nam lex data fuit hoc consilio, ut Iudæos non in seipsâ detineret, sed umbratili quâdam disciplinâ, & variis figuris ad Christum, & ipsius gratiam, atq; iustitiam manu veluti duceret, officioque pædagogifungeretur. Confer *Gal. 3. 24. Hebr. 7. 19.* Pertinent huc ea, quæ diximus de typis V. T. Nam circumcisio fuit sigillum iustitiæ fidei, *Rom. 4. 11.* Pascha, transitus per mare rubrum, columna nubis, columna ignis, manna, aqua ex petra profluens, & sacrificia legalia fuerunt figuræ Christi.

Quòd autem veteres illi typorum istorum rationem mysticam intellexerint, ita demonstratur. Quæ sunt adminicula & media disciplinæ, illorum natura & vsus intelligi debet à discipulis : quia alioqui nihil profunt. Atqui ritus illi veteres fuerunt media & instrumenta disciplinæ : quia, ut modo diximus ex apostolo, pertinuerunt ad pædagogiam legalem. Adde quòd ritibus istis additæ fuerunt variæ promissiones. Neque enim ritus à Deo instituti sunt mutæ actiones. Quare si promissiones & ritus V. T. Christum habuerunt pro scopo, ille fuit nucleus Scripturæ veteris. Confer *Rom. 1. 2.*

2. Doctrina N. T. & ritus à Christo instituti, videlicet baptismus & sacra cœna, pro scopo habent Christum. E. hic est nucleus Scripturæ N. T. Antecedens probatur ex *Rom. 1. 3. & 6. 5. 3. 4. 5. 1. Corinth. 10. 5. 16. 17.*

3. Si iste syllogismus : Qui nascetur ex virgine, ex stirpe Abrahami, & Iudæ, & Davidis, quando auferetur sceptrum à Iudâ, & quidem Bethlehemi, facietque plurima miracula, resurget ex mortuis &c. is erit Messias. Atqui Christus est natus &c. Ergo est Messias. Si, inquã, hic syllogismus est compendium V. & N. T. Christus est
nucleus

nucleus utriusque testamenti. Sed illud est verum. E. & hoc.

II. Iesum esse Christum, id est Messiam promissum.

Is est Messias, in quem competunt omnes notæ, à prophetis adnotatæ. At in Christum competunt. Ergo. *Minor* probatur. Messias debuit nasci ex virgine, in Bethlehem, illo tempore, quo sceptrum, id est, *ἀξίωμα πολιτικόν*, fuit ablatum à tribu ludâ; durante templo secundo; ante excidium urbis &c. *Esa.* 7. 14. *Mich.* 5. 2. *Gen.* 49. 10. *Hagg.* 2. *Dan.* 9. Vbi in primis vrgendum est, præsignificationem temporis, *Dan.* 9. id est, annos 490. in Iesum tum bene convenire, ut magister Hebræus Nehersias, qui annis 50. eum præcessit, aperte iam tum dixerit, non posse ultra eos quinquaginta annos protrahi tempus à Daniele significatum. Cum hac notâ apprimè convenit altera, quæ ibidem occurrit; quòd post Messiae adventum excindenda sit urbs Hierosolyma. quod vaticinium ipse Iosephus ad suam ætatem refert. Eodem pertinet, quòd Deus *Hagg.* 2. Zorobabelem, & Iesum Pontificem, mæstos, quòd viderent excitatum à se templum non respondere magnitudini prioris templi, solatur hoc promisso, futurum ut maior honos

istit templo, quàm priori, contingeret: quia
 videlicet gratiam suam in isto templo qua-
 ficerto fœdere stabiliturus sit, mittendo
 Messiam. quod latius exequitur *Malachias*
cap. 3. Venire ergo debuit Messias stante
 templo secundo. quo nomine apud He-
 bræos venit totum illud ævum à Zoroba-
 bele ad tempus Vespasiani. quia Herodes
 Magnus templum non ex ruinis resuscita-
 vit, sed per partes quasdam innovavit. qua-
 lis mutatio facit idem templum appellari.
 Hic etiam observa, locos illos, in quibus
 Chaldaus paraphrastes nomen Messie
 præter literam Hebraicam explicationis
 gratiâ interiecit, diligenter esse ponde-
 randos, quia inde convinci possunt sequio-
 ris ævi Iudæi, veteres illos citra controver-
 siam loca illa de Messiâ, sive Christo, acce-
 pisse. Loca ista digessit *Elias Levita* in suo
 Methurgemon, in radice משיח, vñxit: &
Genebrardus ex illo recitat in *Chronologiâ*
Iudaorum. Vnum & alterum hoc loco ap-
 ponam. *Gen. 49.* pro, Donec veniat Siloh,
Chaldaus habet, Donec veniat Messias.
Num. 24. pro, Consurget virga de Israel,
Chald. Et magnificabitur Messias, sive
 Christus. *Esa. 4.* pro, Germen Domini,
Chald. Messias Domini. *Esa. 11.* pro, Et flos
 de radice eius ascendet. *Chald.* Et Christus
 de filiis filiorum eius orietur. *Esa. 9.* pro,
 Princeps

princeps pacis, *Chald.* Christus, five Messias pacis.

III. *Sub adventum Christi, ceremonias Moſis fuiſſe abolendas.*

1. Si sub adventum Messiae fuit abolendum templum vnà cum vrbe & vniversa politiâ Mosaicâ, ceremoniæ simul fuerunt abolendæ. Sed antecedens est, ex *Dan.* 9. E. & consequens. Ratio *connexi*: quia sacrificia, & aliæ ceremoniæ non potuerunt nisi in templo peragi.

2. Legislatoſummus poteſt leges pugnantes, pro exigentiâ circumſtantiarum, promulgare. Atqui Deus eſt ſummus legiſlator. Ergo.

3. Ipsi Hebræorum dd. ponunt hanc normam: ad imperium prophetæ, miraculaſcientis, qualecunque præceptum intrepidè violari poſſe, excepto illo de vnus Dei cultu.

4. Leges ſuâ naturâ mutabiles, quæ nihil per ſe continent honeſtum, poſſunt mutari. Tales ſunt leges ceremoniales. Ergo.

5. Imperium Meſſiæ, per totum orbem propagandum, non poterat ceremoniis iſtis ſtabiliri. Quare non magis mirandum eſt, illas abolitas fuiſſe, quàm ſi quis

rex municipalia quædam statuta tollat, vt toti imperio idem ius statuatur.

IV. Christum esse perfectum mediatorem.

1. Qui est mediator redemptionis, & intercessionis, is est perfectus mediator. Atqui Christus est mediator redemptionis, & intercessionis. E. est perfectus mediator. *Maior* suâ luce radiat: quia perfecti mediatoris est, primò se interponere inter partes dissidentes (de huiusmodi enim mediatione hîc agitur) easque reconciliare; deincurrare, vt illa reconciliatio sit perpetua. *Minorem* probat Scriptura, quando tribuit Christo ἀπολύτρωσιν, factam per sanguinem eius, & illum pro nobis intercedere docet in cœlis, *Hebr. 10.* quæ quidem intercessio est redemptionis continuatio. Neque enim Christus pro nobis intercedit, supplicando, sed apparendo coram Patre, in corpore suo, & λύτρον suum inter Deum & nos interponendo, adeoque volendo vt Pater nos receptos in gratiam aliquando etiam recipiat in gloriam.

2. Qui est mediator merito & efficacîa, is est perfectus mediator. Atqui Christus est talis. Ergo. *Minorem* probò. Si Adamus factus est inimicus Dei, quantum ad demeritum, id est, malum meritum, & inefficaciam,

ciam, id est, ineptitudinem ad bonum; opus habuit mediatore, qui mereretur gratiam Dei, & ipsum Deo reconciliatum redderet efficacem ad bonum. Id autem vtrumque Christus præstitit. Et primò quidem Christus morte suâ meritus est nobis gratiam Dei, *Esa. 53. v. 5. II. Matth. 20. 28. Rom. 5. v. 9. 10. 19. 2. Cor. 5. v. 14. 21.* Deinde Christus in nobis efficit novitatem vitæ, *Rom. 6. v. 1. & d. 2. Cor. 5. 15. Gal. 1. 4. Gal. 6. 14. Tit. 2. 14.* Atque hinc resultat possessio vitæ æternæ, *Gal. 3. v. 13. 14. Eph. 1. v. 11. 12. I. Thess. 5. 10.*

V. Christum esse semen mulieris, de quo Gen. 3. 15. prædicitur, ipsum contritum caput serpentis.

Deus comminatur hoc supplicium serpenti, & diabolo, *vers. 14. & 15.* huius capitis; sed ita vt parte posteriore *vers. 15.* inspergat promissionem, sive consolationem, quâ erigit Adamum, & Evam. Quia verò diabolus erat abusus serpente, comminationem ita proponit Deus, vt vtrumque illa feriat: cum comminationem mulieri, & Adamo seorsim proponat, quia nempe vterque seorsim peccaverant. Porro quia serpens fuerat organum diaboli, miro artificio sic instituitur comminatio, vt *vers. 14.*

concernat potissimum serpentem, *vers. 15.* diabolum, hoc modo. Serpens maledictus est præ omnibus bestiis agri, ita vt super ventrem suum gradiatur, & pulverem comedat. Hoc ad literam accipi debet de serpente: mysticè de diabolo, qui semel de cælo præcipitatus, nil nisi peccatorum cæno se immergit, neque caput ad cœlestia levat. Quæ mox sequitur comminatio, principaliter diabolum, minùs principaliter serpentem spectat: putà, *Inimicitias ponam inter te, & istam mulierem*, Evam videlicet, cum quâ colere amicitiam instituisti. *Sed & inter semen tuum, & semen eius.* q.d. inimicitia ista non finietur morte mulieris, sed continuabitur ad omnem eius posteritatem. Quod simpliciter intelligendum est de omni serpentum progenie, & omnibus hominibus, si spectes odiû naturale, quod est inter serpentes, & homines. Sed si principaliter, vt omnino fieri par est, accipias de diabolo, semen diaboli sunt mali angeli, *Matth. 25. 41.* & homines impii, *Iohan: 8. 44. 1. Iohan. 3. 8. 10.* & semen mulieris, vi antitheseos, sunt pii, qui sic dicuntur, quia caput ipsorum est Christus, qui solus eximiâ ratione est semen mulieris, vtpote natus ex Mariâ virgine. Et ideo mox additur: *Ipsam conteret tibi caput, & tu conteres ei calcaneum.* Quibus

verbis

verbis etſi continetur alluſio ad pugnam
 illam, quæ eſt inter homines, & ſerpentes:
 non tamen niſi de Chriſto, & diabolo acci-
 pi poſſunt, vt mox demonſtrabimus. Mira-
 bile igitur, vt paulò antè dicebamus, in hoc
 textu eſt artificium. Primò enim eſt ora-
 culum compoſitum, & quidem ita, vt ver-
 ba iſta, *Maledictus eris præ beſtiis agri &c.* li-
 teraliter de ſerpente, myſticè de diabolo
 ſint accipienda: hæc verò, *Inimicitias po-
 nam &c.* principaliter de diabolo, minùs
 principaliter de ſerpente ſint intelligen-
 da: illa denique, *Ipfum conteret tibi caput*
 &c. de ſolo Chriſto. Deinde eſt elegans
 gradatio. Fit enim progreſſus ab inimici-
 tia inter diabolum, & Evam, ad inimici-
 tiam inter poſteros diaboli, id eſt, malos,
 & poſteros Evæ, id eſt, bonos. Et de his di-
 citur, quòd contrituri ſint caput diaboli,
 ſcilicet in Chriſto. Denique vocabulum ſe-
 men primò uſurpatur collectivè, *Inter ſe-
 men tuum, & ſemen eius*, ita vt duæ univer-
 ſitates, impiorum, & piorum, ſignificentur:
 mox ſingulariter, ſeu individualiter, de ſo-
 lo Chriſto accipitur, *Ipfum conteret tibi ca-
 put*: niſi ita malis, vti dicebamus, Ipſum ſe-
 men mulieris, hoc eſt, pii in Chriſto, ſemi-
 ne illo mulieris, conterent tibi caput.
 Quòd autem iſta promiſſio de ſolo Chriſto
 ſit accipienda, ſic demonſtramus. Qui con-

Terere potest, & debet, caput serpentis antiqui, hoc est, destruere potentiam, & regnum Satanæ, est verus Deus. Atqui semen istud mulieris conterere potest, & debet caput serpentis antiqui. Ergo hoc semen mulieris est verus Deus. Probarur *maior*: quia conterere caput Satanæ est opus infinitæ virtutis. Nam contritio ista est abolitio regni Satanæ, tum in hac vita, *Ioh. 3. 8.* tum in fine seculi; *Rom. 16. 20.* Ibi dicitur, Filium Dei esse ad hoc patefactum, ut destruat opera diaboli: hic Deus pacis dicitur contriturus Satanam sub pedes nostros. Prior illa contritio facta est per Christum inde ab initio mundi; quia sicut diabolus est caput suorum, ita Christus est caput Ecclesiæ, ex quo tempore illa cœpit, seu, est caput cuiuslibet viri præditi vera fide, *1. Cor. 11. 3.*

VI. Redemptionem Christi, quâ nos redemit, sic dici propriè.

1. Qui aliquem redimit propriè loquendo, is captivum è manibus illius, qui eum detinet, pretio ei soluto, liberat: sive pretium illud sit pecunia, sive res alia quæcunque. Atqui Christus nos captivos, hoc est, reos iræ Dei propter peccata, & ideo mancipatos Satanæ, ab ira Dei, atque potestate Satanæ, *ἀντὶ τοῦ* mortis suæ liberavit.

Ergo

Ergo Christus propriè nos redemit. *Mino-*
rem probant illa S. literarum testimonia, in
 quibus λύτρων, αὐτίλυτρων, λυτρώω, & λύτρωσις,
 itemque ἀπολύτρωσις de Christo vsurpan-
 tur. Et si enim λύτρωσις, & ἀπολύτρωσις pro-
 miscuè in propriâ & impropriâ significa-
 tione vsurpantur : tamen de redemptione
 Christi nonnisi propriè vsurpari solent,
 imò nec aliter possunt ; quia λύτρωσις Chri-
 sti sic se habet, vt ille se ipsum dederit λύ-
 τρων, adeoque nobis pepererit ἀπολύτρωσιν
 per suum sanguinem, tanquam pretium
 præstantissimum. Confer *Matth.* 20. 28.
Coloss. 1. 14. 1. *Petr.* 1. 18. *Apo.* 5. 9. Hic ta-
 men memineris, in redemptione hac spiri-
 tuali λύτρωσιν dari Deo, non vt hosti iniquè
 nos detinenti, sed vt iudici, qui nos capti-
 vitati Satanæ mancipaverat. Non enim
 hic res ita se habet, vt cum quis bello ca-
 prus detinetur ab hoste ; sed sicuti cum sub-
 ditus reus læsæ maiestatis à rege traditur
 licitori incarcerandus, aut morte mulctan-
 dus, nisi per satisfactionem fiat redemptio:
 quæ cum fit, subditi liberatio est eius cum
 rege reconciliatio.

2. Quod iustitia Dei postulabat à no-
 bis, id Christus loco nostro præstitit. At-
 qui iustitia Dei postulabat à nobis plenam
 satisfactionem. Ergo. *Maior* probatur: quia
 Christus est sponsor noster, *Hebr.* 7. 22.

Proba.

Probationem *minoris* vide alibi, ubi de satisfactione Christi diximus. Ista porro satisfactio facta est pro captivis, quos figuravit servitus Ægyptiaca, & carcer Babylonicus, *Zach. 9.*

VII. Christum ita esse mediatorem, ut non solum sit internuntius, sed etiam pacificator, & satisfactor.

1. Mediator, qui seipsum dedit *ἀντὶ πάντων*, id est, redemptionis pretium pro omnibus, ille non solum est internuntius, sed etiam satisfactor. Atqui Christus seipsum dedit &c. Ergo. Ratio maioris est: quia *ἀντὶ πάντων* est pretium, quo creditori satisfit pro debito. Minor est apostoli *1. Tim. 2. 5.*

2. Mediator, qui nos Deo reconciliavit, est pacificator. Atqui Christus hoc præstitit, *Rom. 5.* Ergo.

3. Mediator, qui est sponsor, idem est intercessor, pacificator, placator, satisfactor. Christus est sponsor. Ergo. Maior patet ex definitione sponsoris. Sponsor enim est, qui pro alio satisfactionem spondet, vel de eâ cavet. Minor est apostoli *Hebr. 7. 21.* ubi Christum appellat præstantioris testamenti *ὑποστάς*, id est, sponsorem, fideiussorem, interventorem, sequestrum: ut illam vocem unâ cum compositâ *μεσίτης* explicat

placat *Budaus*. Christus itaque fidem suam interposuit, promisit, & spondit pro nobis, & reipsa quoque sponfionem illam prastitit, quando pro nobis mortuus est.

4. Qui expiavit peccata nostra, & purgationem peccatorum nostrorum fecit per seipsum, & vnicâ oblatione corporis sui æternam peperit redemptionem; ille ita est mediator, ut non solum sit internuntius, sed etiam satisfactor. Atqui Christus ista omnia prastitit, *Hebr.* 1. 3. & 2. 17. & 7. 27. &c.

5. Christus est mediator noster merito, & efficacîa. Ergo non solum est internuntius, sed etiam pacificator. Prob. *ante eundem*. Est mediator merito: quia dedit animam suam pro ovibus, *Iohan.* 10. 15. Est mediator efficacîa: quia ovibus illis suis dat vitam æternam, *ibid.* 10. 28.

VIII. In morte Christi esse perfectionem satisfactionis pro nobis prastita.

1. Si Christus in morte suâ fuit consummatus, sive perfectus redditus, in illâ solâ cernitur perfectio satisfactionis pro nobis prastitæ. Prius est, ex *Luc.* 13. 32. Ergo & posterius. *Consequentiam* probó ex verbi *τελειῶμαι*, quo Christus d. l. utitur. *Tertiâ die*, inquit, *τελειῶμαι*, id est, *consum-*
mor,

mor, perficior: id est, oportet me consecrari,
 offerri, dedicari, per mortem; utpote qui
 est finis, ob quem in mundum veni, adeo-
 que perfectio mea. Hanc esse vim istius
 vocis, docet *Budeus in commentariis lin-
 gua Græca*. Τελῶ, inquit, initio significat, &
 res divinas facio. hoc modo enim homo
 absoluitur & perficitur. πελει, expiatio,
 ceremonia, sacerdotium. πελειῶ est & sa-
 cro, & consecro, & initio: & πελειῶσις initia-
 tio, consecratio. Apostolus *Hebr.* II. ἵνα μὴ
 χωρεῖς ἡμῶν τελεωθῶσιν, id est, abolverentur,
 id est, cœlitum numerum divorumque au-
 gerent, quæ naturæ humanæ est consum-
 matio. Τελεῖσθαι etiam dicuntur οἱ αὐτοὶ δεῦνδροι
 καὶ δοκιμαζόμενοι, οἱ εἰς ληξιαρχικὸν γράμμα-
 πῖον ἐγγραφομένοι. Est autem ληξιαρχικὸς
 liber, sive album, in quod referebantur no-
 mina puerorum, qui iam tutelæ suæ facti
 erant, id est, αὐτεξέστοι, sive sui iuris, ut de
 facultatibus suis statuere possent. Τέλειον
 etiam est iustæ magnitudinis, & integræ
 ætatis. unde τέλειον ἱμάτιον pro togâ virili
 ponitur apud Plutarchum; & τέλειοι dicen-
 tur equi, qui dentes ætatis indices amise-
 runt. τελεῖσθαι etiam à Græcis theologis
 dicuntur, qui mortem in spe vitæ æternæ
 moriuntur. τέλειον etiam pro eximio, &
 amplo ponitur. Hæc omnia eò tendunt, ut
 intelligamus in morte Christi plenam fa-
 ctam

nam esse consecrationem, sive omnem perfectionem sponsoris nostri in eâ verti, quia mors eius est vita nostra, & ipsi via fuit ad gloriam. Quæ duo elegantissimè significantur verbo isto *πληῖμαι*: ut patet ex collatione cum *Hebr. 2. 10.* ubi Deus dicitur consummasse, sive perfectum reddidisse ducem salutis nostræ, Iesum Christum, per passionem, ita nempe, ut illum sanctificaverit, (sic enim *seq. vers.* explicatur) id est, aptum reddiderit, qui esset perfectus mediator, utpote victor mortis, cui proinde debeatur duplex præmium, unum respectu electorum, alterum respectu sui ipsius. Quò pertinet observatio illa, quòd *πληῖσιν* inter alia sit accipere præmium perfectio athletæ debitum. Nam qui adhibet laborum tolerantiam, continentiam, & legitima victus ratione, omnes exercitationes explessent, *τέλειοι*, id est, perfecti, consummati dicebantur. Hinc præmia, quæ perfectis athletis dabantur, *τέλαια* vocabantur. quo nomine, ut *Budaus* observat, etiam dicebantur eximia, vel sanctiora, vel iusta, vel largiora & luculenta sacra, *ιερα* *τέλαια*.

2. Si mors Christi purgat conscientias nostras partim merito, partim efficacia sua, utique ibi perfecta cernitur satisfactio. Antecedens est. E. & consequens. Ratio
connexi

connexi est; quia peccata maculant cōscien-
tias nostras duplici ratione : dum nos re-
faciunt maledictionis & mortis æternæ, &
ineptos qui eluctemur ex illo reatu, ut pote
augentes debitum in singula momenta.
Oportet itaque ut utraque ista macula tol-
latur ab eo, qui velit pro nobis satisfacere.
Id verò Christus præstitit. Nam sanguis
eius purgat nos ab omni peccato, 1. *Ioh.* 1.
ita nimirum, ut sit λύτρωσις, propter quod
Deus nos absoluit à reatu peccati & mor-
tis, & simul in nobis mortificet peccatum,
virtute mortis & resurrectionis Christi.
Rom. 3. v. 24. 25. & cap. 6. Prior purgatio
dicitur λύτρωσις; posterior, ἀναγκίνωσις.

3. Sicut ab Adamo habemus duo mala,
meritum mortis, & inefficaciam ad elu-
ctandum ex morte : sic à Christo habemus
duo bona, meritum vitæ, & efficaciam per-
veniendi ad vitam. Ergo in morte Christi
est perfecta satisfactio.

*IX. Sanguinem Christi esse victimam
expiatoriam & satisfactoriam pro
peccatis nostris.*

Christus iniquitates nostras portavit,
Esa. 53. 11. scilicet in corpore suo super li-
gno, 1. *Petr.* 3. 24. & Deus posuit ipsum pla-
camentum per fidem in sanguine ipsius, ad
declaran-
dam suam iustitiam in remissio-
nem

nem peccatorum, *Rom.* 3. ψ . 24. 25. & Chri-
 stus est traditus propter peccata nostra,
Rom. 4. 25. & ipse mortuus est pro nobis
 impiis, *Rom.* 5. ψ . 6. 8. & ipsius obedientiâ
 iusti constituuntur multi, *ibid.* *vers.* 19. &
 Deus condemnavit peccatum in carne
 Christi, *Rom.* 8. 3. ipsumque nobis fecit sa-
 pientiam, iustitiam, sanctificationem, &
 redemptionem, *1. Cor.* 1. 30. Præterea Chri-
 stus pro nobis est mortuus, ita ut Deus sibi
 reconciliaverit mundum in ipso, non im-
 putando eis peccata ipsorum, *2. Cor.* 5. ψ . 15.
 19. 21. Item Christus seipsum dedit pro
 peccatis nostris, ut nos eximeret ex præ-
 senti seculo malo, *Gal.* 1. 4. & pro nobis fa-
 ctus est execratio, ut nos redimeret ab exe-
 cratione legis, ut in nobis benedictio ex-
 taret per ipsum, *Gal.* 3. 14. Idem tradidit
 semetipsum pro nobis oblationem & victi-
 mam Deo, & exposuit se pro Ecclesiâ, *Eph.*
 5. ψ . 2. 25. In illo habemus redemptionem
 per sanguinem eius, hoc est, remissionem
 peccatorum, *Eph.* 1. 7. *Col.* 1. 14. Et Patri pla-
 cuisset in Christo habitare omnem plenu-
 dinem, & pace per sanguinem crucis eius
 facta, per eum reconciliare sibi omnia tum
 quæ in terrâ, tum quæ in cœlis. Præterea
 Christus dedit animam suam $\lambda\upsilon\tau\epsilon\gamma$ pro
 multis, *Matth.* 20. 28. & seipsum dedit $\alpha\upsilon\tau\epsilon\gamma$
 pro omnibus, *1. Tim.* 2. 6. Idem re-
 demit

demit nos ab omni iniquitate, dando se-
metipsum pro nobis, *Tit. 2. 14.* Idem per
mortem abolevit eum, qui mortis habe-
bat imperium, & liberos reddidit, quos
quot metu mortis per omnem vitam ob-
noxii erant servituti, *Hebr. 2. 14.* Sanguis
Christi purgat conscientiam nostram, *Heb.*
9. 14. Et Christus semel seipsum pro nobis
obtulit, ut peccata nostra tolleret, & per
victimam suam nos sanctificaret, *Hebr. 7.*
26. & 9. ̄. 22. 25. & 10. ̄. 10. 12. 14. 18.
Hinc dicimus redempti pretioso Christi
sanguine, *1. Petr. 1. 19.* & Christus dicitur
passus pro peccatis nostris, & pro nobis
ipsis, *1. Petr. 3. 18. & 4. 1.* Et sanguis eius pur-
gat nos ab omni peccato, *1. Ioh. 1. 7.* De-
nique Christus est expiatio pro peccatis
nostris, *1. Ioh. 2. 2. & 4. 10.* & dicitur lavi-
se nos à peccatis nostris per suum sangui-
nem, *Apoc. 1. 5.* & nos redemisse Deo per
sanguinem suum, *cap. 5. ̄. 9.* Quæ quidem
omnia significata sunt per aspersiones, &
victimas legales, *Iohan. 19. 36. Hebr. 10. 1.*
Col. 2. 17. Ex his S. literarum testimoniis
fiunt sequentes demonstrationes.

1. Christus peccata nostra portavit in
corpore suo. E. illa expiavit.

2. Deus proposuit nobis Christum
placamentum per sanguinem eius. E.
mors, sive sanguis Christi, est satisfactio
pro

pro peccatis nostris, Deum nobis placans.

3. Mori pro alio, est morte suâ alium à morte servare, & vitam ei mereri. Christus est mortuus pro nobis impiis. Morte igitur suâ nos impios à morte servavit, & vitam nobis promeruit.

4. Pœnam peccatorum nobis debitam Deus inflixit Christo. E. mors ipsius est verè satisfactoria pro peccatis nostris.

5. Christus seipsum dedit victimam pro nobis. Victima autem offertur pro expiandis peccatis. Ergo Christus victimâ suâ expiavit nostra peccata.

6. Reconciliatio per sanguinem non fit nisi per modum expiationis. At reconciliatio nostri facta est cum Deo per sanguinem Christi. Ergo facta est per modum expiationis.

7. Λύτρον, sive αἰτίπλουτον est pretium satisfactorium pro debito culpæ vel reatûs. Atqui mors Christi est λύτρον, sive αἰτίπλουτον. Ergo.

8. Redemptio vera fit λύτρω dato pro satisfactione. Sanguine Christi sumus redempti. Ergo sanguis Christi verè fuit λύτρον satisfactorium, Deo datum pro peccatis nostris.

9. Christus passus est pro peccatis nostris, & nos ab illis purgavit. E. passio eius fuit

fuit victima expiatoria per modum satisfactionis.

10. Expiare peccata est reatum & culpam satisfactione tollere. Atqui Christus expiavit peccata nostra. Ergo.

11. Christus id præstitit verè, quod figuræ veteres significabant. At hæ significabant expiationem. E. Christus illam verè præstitit.

12. Christus peccata nostra in se suscepit luenda, & factus est pro nobis execratio, dum maledictionem sive pœnam nobis debitam nostro nomine & loco persolvit Deo. E. verè satisfecit pro peccatis.

13. Christus debitum suum, non nostrum, solvit. E. satisfecit pro nobis.

X. Mortem Christi esse meritoriam.

1. Conditiones, sive requisita meriti, concurrunt in morte Christi. E. mors Christi est meritoria. Prob. *antecedens*. Christus solvit de suo, id quod non debebat, ita ut sit exacta proportio inter mortem ipsius & vitam æternam. quæ tria sunt requisita meriti.

2. Christus solus calcavit torcular iræ divinæ, *Esa.* 63. 3. & ille laboravit in iniquitatibus nostris, *Esa.* 43. 25. ita ut nobis acquiescit salutem, 1. *Thess.* 5. 9. vbi notanda est emphasis in Græco verbo, quo apostolus

solus vititur, *ᾧ ποιῶν*. Id enim, vt doctissimus *Budaus* observat, est singulari curâ & arte aliquid comparare, atque acquirere. Quæ quidem cura, & vt ita dicam, ars quomodo in morte Christi cernatur, vtroque loco apud *Esaïam* egregiè explicatur. Cōfer *Ath. 20. 28. Eph. 1. 14.* vbi occurrit etiam vox *ᾧ ποιῶν*. Hæ itaque loquendi formulæ significant, Christum morte suâ sibi acquisivisse, id est, merito illius comparasse peculium, id est, Ecclesiam; & merito sui sanguinis acquisivisse nobis salutem.

3. Per sanguinem Christi sumus Deo reconciliati, & iustificati, *Rom. 5. 9. 10.* Ergo hæc talia beneficia Christus morte suâ nobis acquisivit, adeoque est meritis.

4. Christus sanguine suo nobis propositus est *ἱλαστήριον*, & *ἱλασμός*, *Rom. 3. 25. 1. Iohan. 2. 2.* Itaque nobis meritis est propitiationem.

5. Propter Christi obedientiam & mortem reputamur iusti, & ius Dei completur in nobis, *Rom. 5. 19. 8. 4. 2. Cor. 5. 21.* Et Christus obedientiâ & morte suâ nobis est meritis iustitiam.

6. Christus per suum sanguinem nactus est æternam redemptionem, & morte suâ interveniente æternæ hæreditatis promissionem nobis impetravit, *Hebr. 9. 12.*
15. E.

15. E. morte suâ nobis est meritis vitam æternam.

XI. Christum pro fidelibus tantum esse mortuum.

1. Si Christus pro Ecclesia semetipsum exposuit, & pro filiis Dei; non pro infidelibus etiam est mortuus. Prius est, ex *Eph. 5. 25. Ioh. 17. 9. E.* & posterius.

2. Pro iis Christus est mortuus, quorum gratia Deus proprio suo Filio non pepercit, sed pro illis omnibus eum tradidit; cum quo omnia iisdem gratificatur; quos Pater iustificat; pro quibus Christus postulat; & qui nunquam separantur à charitate Dei. At hæc omnia solis fidelibus tribuuntur, *Rom. 8. 31. & d.*

3. Si Christus pro infidelibus est etiam mortuus, hætenus par est fidelium, & infidelium conditio; & mors Christi in quibusdam est inefficax. Sed utrumque hoc, quod sequitur, est absurdum. E. & id, quod antecedit.

4. Si Christus pro reprobis noluit orare, pro illis certè noluit mori. At illud est, ex *Iohan. 17. 9. E.* & hoc. Ratio *connexi* est in illa Logicorum Maxima: Si id non est, quod magis esse videtur, nec id erit, quod minus esse videtur: seu, Si id non est, quod

est

est magis probabile, nec id erit, quod est minus probabile.

5. Si Christus reprobos nunquam novit, utique pro illis non est mortuus. quia mori pro aliquo requirit noticiam practicam id est, coniunctam cum affectu benevolentiae. At illud est, ex *Matth. 7. 23*. Ergo & hoc. Vbi observa, quod si Christus nunquam novit, quos speciali miraculorum dono ornavit, & hac ratione præ aliis dilexisse videtur, quid de iis dicendum fuerit, quibus talia dilectionis *τεκμήρια* non supererunt?

6. Eorum iniquitates Christus baiulavit, quos cognitione sui iustificat. At cognitione sui non omnes, sed multos iustificat. Ergo non omnium, sed multorum iniquitates baiulavit. *Propositio* est *Esa. 53. 11*. *Assumptionem* Scriptura & experientia probat. Sed videamus locum prophetæ. *Cognitione sui*, inquit Iehovah, *iustificabit iustus servus meus multos, quorum iniquitates ipse baiulavit*. His verbis satisfactio Christi manifeste restringitur ad multos illos, qui cognitione ipsius iustificantur.

7. Qui Christo sunt dati, & pro quibus intercessit, eorum etiam peccata pertulit. At aliqui, non omnes promiscuè Christo sunt dati; & pro aliquibus, non pro omnibus promiscuè intercessit. E. aliquorum,

M non

non omnium promiscuè peccata pertulit. *Propositio* confirmatur ex Esa. 53. 12. *Ipsè peccatum multorum perferens pro defectoribus intercessit.* Et cur quæso mortem optulisset, pro quibus ne intercedere quidem sustinuit, quosque à Patre datos non accepit? *Assumptio* probatur ex versueodem: *Partem dabo ei in multis, ut cum robustis partiatur prædam.* Non igitur ei omnes sunt dati, sed pars duntaxat. Ratio redditur in fine versus: quia ipse peccata multorum pertulit. Pars igitur hîc & multi æquipollent. Altera assumptionis pars, de intercessionem pro multis, probatur ex *Ioh.* 17. 9.

8. Christus dicitur dedisse animã suam in redemptionis pretium pro multis, *Matth.* 20. 28. & sanguinem effudisse pro multis, *Matth.* 26. 28. & semel oblatus, ut multorum peccata tolleret, *Hebr.* 9. 18. Non itaque pro omnibus promiscuè est mortuus.

9. Quorum Christus non est pastor, pro iis quoque animam non posuit. At hircorum non est pastor. Nec enim hirci sunt oves Christi.

10. Pro iis Christus est mortuus, quos à Patre datos accepit. At hircos, canes, & fues non accepit. E.

11. Quibus nihil promittitur, ad illos quoque non pertinet fundamentum promissionum omnium, hoc est, satisfactio Christi.

Christi. At reprobis, seu infidelibus, nihil promittitur. Nam promissiones evangelicæ non pertinent nisi ad solos credentes, *Ath.* 10. 43. *Ioh.* 3. 16. 36. *Gal.* 3. 22. *Ioh.* 17. 19. *Rom.* 1. 16. *1. Cor.* 8. 12. 33. ubi apostolus æquipollent, omnes pro quibus Filium suum tradidit Deus, & electi Dei.

12. Si Deus Filium suum in mortem tradidisset, ut omnes promiscuè redimeret, ac vitæ æternæ participes faceret; sequeretur aut omnes actu esse redemptos, & vitæ æternæ participes futuros; aut Deum suo fine in pluribus frustratum esse. Sed prius illud est falsum; & hoc posterius absurdum. Neque enim fine suo frustrari potest, qui est omniscius & omnipotens.

13. Si Christus mori voluit pro singulis hominum individuis, ad impetrandam iis salutem, utique mori etiam voluit pro omnibus iis, qui à condito mundo usque ad passionem Christi detrusi erant ad inferos. At consequens est falsum & absurdum. E. & antecedens. *Assumptionis* veritas est manifesta. 1. quia frustra pro iis esset mortuus. 2. quia iniuste Deus *λύτρωσις* pro iis exegisset, qui in propriâ laborabant & æternum laboraturi erant satisfactione. Iustitia namque Dei idem bis non punit. 3. quia Christus moriendo pro iis ipse fuisset sibi contrarius, quippe qui decreto prorsus

irrevocabili æternis pœnis eos destinasset, ac nihilominus in æternam salutem affectos voluisset.

13. Pro quibus Christus est mortuus, illos nemo potest condemnare. At reprobos Deus damnat. E. pro reprobis Christum non est mortuus. *Propositio* est apostoli Rom. 8. 34. *Quis est qui condemnat? Christus est qui mortuus est.*

14. Si Christus pro reprobis est mortuus, illos summè dilexit. Maiorem enim charitatem nemo habet, quàm si quis animam suam ponat pro amicis suis, *Ioh. 15. 13.* Sed Christus reprobos non dilexit summè. Quomodo enim illos diligit summè, quos mancipat & mactat sempiternis suppliciis?

15. Si maioris est amoris per mortem inimicis impetrare reconciliationē, quàm impetratam reconciliationem applicare, sequitur impetrationem sine applicatione non esse. At verum prius E. & potterius; & per consequens, Christus non est mortuus pro omnibus promiscuè; quia omnibus promiscuè mortis bona non applicantur. *Connexio* ratio est: quia maior amor, si serius sit, includit minorem, eum præsertim, sine quo maior finem suum assequi non potest. Nec patitur sapiens ingentis alicuius laboris fructu se defraudari, si le-

villimo

visissimo eum obtinere possit negotio, cuius gratiâ ingentem laborem exantlavit. *Assumptionem* probat apostolus *Rom. 5. 10.* ubi sic argumentatur: Si quod difficilius est, per Christum nobis obrigit, nempe reconciliatio nostri, cum adhuc essemus inimici Dei, multò igitur magis id nobis obtinget, quod est facilius, nempe salus per vitam eius; quæ applicatio est bonorum par-
torum.

16. Si reconciliatio etiam reprobis est impetrata per Christi mortem, est utique impetrata ut applicetur. Nec enim aliud nominari, aut excogitari potest finis. Finem igitur hunc, nempe applicationem, Deus aut expectat à reprobis viribus, aut gratiâ suâ præstare decrevit. Non prius: quia vires illas non habent reprobi, & Deus frustra expectaret, quod novit esse impossibile. Non posterius: quia quod Deus decrevit, certò fit, neque potest rescindi.

17. Christus mortuus est, ut filios Dei congregaret, *Iohan. 11. 52.* Non igitur mortuus est pro illis, qui non sunt filii Dei, sed diaboli.

18. Qui habent redemptionem per sanguinem Christi, in eos etiam redundat remissio peccatorum. At in reprobos non redundat remissio peccatorum. Ergo. *Propositio* est apostoli *Eph. 1. 7. 8.*

20. Christus satisfactionem suam plurimis ne annuntiat quidem. Pro plurimis ergo non est præstita. Ratio *consequentia* est: quia ad quoscunque pertinet satisfactio, iis quoque annuntiatur. Aliàs enim frustra nea esset.

21. Pro iis Christus est mortuus, qui sunt ad vitam æternam prædestinati. Nam satisfactio Christi est medium executioni prædestinationis adæquatum. At non omnes sunt prædestinati ad vitam.

XII. Christum in terrâ , non verò in cælo obtulisse victimam expiatoriam pro peccatis nostris.

Scriptura distinguit triplicem Christi oblationem. Ergo & nos debemus distinguere. *Antecedens* probatur. Principiò Christus in statu humilitatis, maximè in extremo agone, pro seipso obtulit Deo preces, id est, pro sui sustentatione & liberatione supplicavit Deo. Deinde in eodem statu humilitatis pro nobis obtulit partim preces, partim victimam expiatoriam. Denique in cælo adhuc offert seipsum, non expiando peccata, sed apparendo coram Patre. His ita præmissis, victimam Christi expiatoriam in terris semel oblatam esse, ita probamus.

I. Univerſa Scriptura expiationem peccatorum noſtrorum tribuit ſanguini, & morti Chriſti. *Eſa.* 53. *ſ.* 5. 11. *Matth.* 20. 28. *Marc.* 10. 45. *Matth.* 26. 28. *Marc.* 14. 24. *Luc.* 22. 20. 1. *Cor.* 11. 25. *Iohan.* 1. 29. *Act.* 20. 28. *Rom.* 3. *ſ.* 24. 25. *ſ.* 4. 25. *ſ.* 5. *ſ.* 9. 10. 19. *ſ.* 6. 4. *ſ.* 8. *ſ.* 3. 4. 34. 1. *Cor.* 5. 7. *ſ.* 15. 3. 2. *Cor.* 5. 14. *Gal.* 1. 4. *ſ.* 2. *ſ.* 20. 21. *ſ.* 4. *ſ.* 4. 5. *Eph.* 1. 7. *ſ.* 2. *ſ.* 13. 14. 16. *ſ.* 5. 2. *Col.* 1. *ſ.* 14. 19. 20. 22. *ſ.* 2. 15. 1. *Tim.* 2. *ſ.* 5. 6. *Tit.* 2. 14. *Hebr.* 2. *ſ.* 14. 15. *ſ.* 9. *ſ.* 12. 15. *ſ.* 9. *ſ.* 26. 28. *ſ.* 10. *ſ.* 10. 12. 14. *ſ.* 12. 24. *ſ.* 13. 12. 1. *Petr.* 1. *ſ.* 1. 2. 18. 19. *ſ.* 2. 24. *ſ.* 3. 18. 1. *Iohan.* 1. 7. *Apoc.* 1. 5. *ſ.* 5. 9 Hinc tamen expendendum eſt illud, quod etiam alibi monuimus: ſanguinem, & mortem Chriſti ſynecdochicè pro totâ Chriſti oblatione, per quâ peccata noſtra expiantur, accipi debere. Neque enim ſola Chriſti mors, abſque antecedente ipſius obedientiâ, itemque conſecutâ gloriâ, purgationem noſtrorum peccatorum perficere potuit, *Rom.* 4. 25. *ſ.* 5. 12. 1. *Corinth.* 15. 17. Nam Chriſtus ſe totum nobis impendit. Itaque quidquid Chriſtus ad ſalutem nobis comparandam & fecit, & paſſus eſt, huc pertinere credendum eſt. Eodem itaque ſenſu hæc dicuntur: quòd Chriſtus pro nobis ſit paſſus, & mortuus: quòd ſeipſum dederit *αἰπλντ* *εγ*, pro nobis: quòd animam

suam pro nobis posuerit, & alia id genus. Verum enim verò quia in passione & morte Christi summa ipsius erga nos charitas, & erga Deum humilitas, quàm maximè apparuit, & denique sine morte ipsius reliqua omnia nihili fuissent, ideo S. literæ sanguinis & mortis Christi ferè meminerunt. Abâs non sola Christi mors, sed universa eius obedientia, quam pro salute nostrâ præstitit, intelligenda est sub hac synecdoche:

2. Christus moriturus in cruce clamavit: *Consummatum est*; nempe e. vniuersum redemptionis opus. Quod enim attinet ad illa, quæ in statu exaltationis mortem Christi exceperunt, illa concernunt redemptionis applicationem.

3. Deus pace per sanguinem Christi factâ, per eum omnia sibi reconciliavit, Eph. 2. Col. 1. & chirographum legis crucifixum è medio sustulit, Col. 2. Ergo hæc reconciliatio non fit iam demum in cælis.

4. Vbi non est altare, ibi nec est victima. In cælo non est altare. Ergo.

5. Nulla est victima sine destructione rei, quæ offertur. At corpus Christi in cælis destrui non potest. E. nec sacrificari.

6. Victima expiatoria non est sine sanguinis effusione. Ergo in cælis non potest fieri expiatio peccati per Christum.

7. Deus

7. Deus comminatus erat homini mortem, *Genes. 2.* Itaque per mortem Christi mediatoris erat satisfaciendum huic comminationi divinæ. Ratio *consequentia* est; quia modi satisfaciendi sunt duo. vnus per nos; quem lex docet & flagitat, *Maledictus omnis, qui non permanet &c. Deut. 27. 26.* alter per alium; quem patefacit evangelium, & misericordia Dei admittit. *Quod legierat impossibile, hoc fecit Deus misso Filio &c. Rom. 8. 3. Confer Ioh. 3. 16.*

XIII. Mortem Christi esse æterni & infiniti valoris.

1. Si Christus per æternum Spiritum se obtulit Deo, ad purgandum conscientias nostras, oblatio Christi est æterni valoris. At illud est. E. & hoc. *Consequentia* tenet; quia à Spiritu æterno non potest proficisci nisi purgatio conscientiarum æterna. *Minor* est apostoli *Hebr. 9. 14.* vbi per Spiritum æternum intelligitur Spiritus Christi, non verò Spiritus sanctus: quia non convenit Spiritui sancto, vt offerat. Itaque hic Spiritus est Christi proprius. Proinde intelligitur vel anima ipsius, vel aliquid ab anima diversum. Sed anima intelligi non potest: quia illa non est Spiritus æternus. Relinquitur itaque Spiritus divinitatis: quia præter illum non potest alius in Christo

nominari. Et hic solus aptus fuit, qui victima Christi æternam virtutem, & immensum vigorem purgantem conscientias inderet. Debit enim hic Spiritus esse Christi proprius, & æternus.

2. Mors illa, quæ attulit iustitiam seculorum, est æterni & infiniti valoris. Mors Christi est eiusmodi. Ergo. *Minorem* probat oraculum angeli *Dan. 9. 24.* ubi de Christo prædicatur & prædicatur, ut cohibeat defectionem, includendo quasi illam carceri, ne veniat in conspectum Domini: ut obsignet peccatum, claudendo scilicet chirographum, quod nobis erat contrarium: & expiet iniquitatem, sacrificio suo in arâ crucis: ut adducat iustitiam seculorum, id est, æternam.

3. Si Christus non tantum est homo perfecte iustus, sed etiam Deus altissimus, mors ipsius est æterni & infiniti valoris. Verum est illud per ea, quæ alibi diximus. Ergo & hoc. Ratio *connexi* est: quia passio personæ illius, quæ est verus Deus, infinitis modis antecellit destructionem

omnium creatura-
rum.

XIV. *Sacerdotium Christi partim in his terris peractum esse, partim adhuc dum in cœlis peragi.*

Si Christus in his terris pro suis intercessit, proque illis se obtulit in mortem, & adhuc in cœlis pro ipsis intercedit; utique sacerdotium Christi partim est peractum, partim adhuc peragitur. Verum est, quod antecedit. E. etiam quod sequitur. Ratio *connexi* est in propatulo: quia hæ sunt partes muneris neque prophetici, neque regis. *Assumptio* probatur per partes. Primò Christus intercessit pro suis, *Ioh. 17*. Deinde seipsum obtulit in cruce, *Heb. 10. v. 1. & d.* Denique Christus, postquam corpus suum in his terris obtulit, cum illo ingressus est in ipsum cœlum, ut compareat apud faciem Dei pro nobis, *Heb. 9. 24*.

XV. *Regnum Christi sic ab illo deponi in fine seculi, ut succedat regnum perfectius.*

Si Christus in fine seculi ita deponet regnum gratiæ, ut illud commutet cum regno gloriæ, utique non planè desinet regnare, sed regnabit modo longè perfectiori. At prius est. E. & posterius. *Consequentia* est manifesta: quoniam ista permutatio est

gradus inferioris cum superiori. *Assumptio* probatur: quia regnum Christi mediatorium, quod administrat in Ecclesiâ militante, prorsus deponet, 1. *Cor.* 15. Sed in locum illius succedet partim regia illa maiestas, quâ iudicabit mundum, *Matth.* 25. partim gubernatio Ecclesiæ planè triumphantis, 1. *Thess.* 4. 5. 14. 17. 1. *Cor.* 15. 28. *Iohan.* 17. 24.

LOCUS XVIII.

De typis V. T.

1. *Typus V. T. duobus modis fere posse explicari.*

TYPUS hoc loc est illud, in quo tanquam in exemplar: quippiam nobis impressâ formâ analogicè representatur. Nomen habet à τύπος; ut τύπος sit propriè eiusmodi nota, quæ percutiendo imprimitur. *Antitypus* est obscurioris typi illustrior forma. His ita præmissis dico, typum conferri & cum superiori, hoc est, cum ipsâ veritate, seu re; & cum inferiori, hoc est, cum antitypo. Sic v. g. conservatio Ecclesiæ in diluvio erat typus conservationis spiri-

spiritualis. Et ita typus confertur cum veritate. Sed eiusdem typi antitypon est baptismus noster. Similiter circumcisio carnis, ceu typus, confertur cum superiori, videlicet cum circumcissione cordis, tanquā cum veritate: & cum nostro baptismo, tanquam cum antitypo, seu cum inferiori. Et si enim typi N. T. sunt clariores, eoque superiores typis V. T. tamen hæc collatio dicitur fieri cum inferiori, quatenus spectatur collatio typi cum ipsāmet re. Deinde hic illud est observandum, typum considerari vel sacramentaliter, vel figuraliter. Priori illo modo typi V. T. æque ac typi sive potius antitypi N. T. præsentem Dei gratiam significarunt & obfignarunt. Posteriori hoc modo typi V. T. adumbrarunt aliquid suo tempore futurum. Et hoc modo sublatis sunt typi. Videamus illustre huius rei exemplum in *arcâ fœderis*. Illa fuit & sacramentum, & figura. Prius ita probo. Quidquid fuit visibile ac divinitus in Ecclesiâ sanctum signum visibile, ac testimonium fœderis gratiæ, & gratiosæ Dei præsentia, illud fuit sacramentum, ut patet ex definitione sacramenti. Sed arca fœderis fuit huiusmodi signum, Num. 10. 3. Ergo. Posterius sic probatur. Si propitiatorium in arcâ fuit figura expiationis seu propitiationis per Christum, arca rectè numeratur in ty-

in typis adumbrantibus res futuras. Verum est illud. Ergo & hoc. *Minor* probatur ex *Rom.* 3. 25. vbi apostolus Christum vocat *ἱλαστήριον*, adeoque manifestò alludit ad operculum arcæ. Tota igitur arcæ allegoria sic se habet. Arca est typus Ecclesiæ, quæ alitur mannâ cœlesti, & regitur virgâ florente sive sceptro Christi, & continet legem inscriptam tabulis. Propitiatorium in arcâ figurat Christum, ratione propitiationis, & protectionis. Sicut enim Deus propitius responsa dabat ad propitiatorium, ita quoque cordibus nostris dat responsa plena benevolentia in Christo & propter Christum. Rursus quemadmodum propitiatorium tegebat arcam: ita Christus est amicus & perpetuus Ecclesiæ protector in V. & N. T. Præterea sicut Israelitæ ductum arcæ, tanquam visibilis symboli præsentia & gubernationis divinæ, secuti tandem introducti sunt in requiem: ita si nos sequamur ductum Christi, tandem ingrediemur in requiem cœlestem. Ex his patet, quomodo typi V. T. duobus ferè modis explicari possint & debeant. Primò enim conferuntur vel cum veritate, vel cum anti-typo: deinde habent rationem sacramentorum, vel umbrarum, sive figurarum adumbrantium res futuras.

II. *Personas quasdam illustres, illarum-
que actiones & passiones fuisse typos
Christi.*

Isaac, *Gen.* 22. Aharon, *Exod.* 28 & 29.
Moses, *Deut.* 18. Iosua, *Ios.* 1. Simson, &
nominatim ipsius mors, *Iudic.* 16. reges
populi Iudaici, 1. *Sam.* 10. 1. ratione vnctio-
nis. nominatim David ratione monoma-
chiæ cum Goliatho, 1. *Sam.* 17. & exerci-
tius, 1. *Sam.* 22. & incrementi in regno, 2.
Sam. 3. item Salomon, ratione templi ab
ipso extructi, 2. *Sam.* 7. & nominis ledid-
jah, 2. *Sam.* 12. & coniugii cum filiâ Pha-
raonis, *Psal.* 45. item Ionas, *Matth.* 15. &
alii, fuerunt typi Christi: vt patet ex colla-
tione circumstantiarum.

III. *Arcam Noe, & conservationem
Ecclesie in illâ, fuisse sacramentum
Noacho; & nobis esse typum.*

Sicut se habet noster baptismus, ita &
conservatio Noe in arcâ. Sed baptismus est
sacramentum, siue symbolum (latè enim
accipimus h. l. vocem sacramenti) nostræ
regenerationis. Ergo. *Maiorem* probo ex
1. *Petr.* 3. v. 20. 21. ubi conservatio Noe in
arcâ, & baptismus dicuntur typus, id est,
expressa imago spiritualis conservationis
creden-

credentium. *Minor* ita demonstratur. Mersio in baptismo significat veteris hominis mortificationem. Mora sub undis significat complementum mortificationis, id est, sepulturam veteris hominis. Emergio repræsentat vivificationem novi hominis. Quæ omnia etiam cernuntur in conservatione istâ Noe in arcâ. Interitus enim vniuersæ carnis, quæ extra arcam erat, mortificationem carnis designabat. Sepulturæ species erat, quod per integrum annum & decendium in arcâ velut latebat Noe cum suis. Egressio ex arcâ erat symbolum novæ vitæ. Vbi non inutiliter observant, Noëum vidisse tres mundos: ante diluvium, in diluvio, & post diluvium.

IV. Res varias in V. T. habuisse rationem sacramentorum, sive symbolorum.

Pecudes, quæ mactabantur, *Exod.* 19. & nominatim iuge sacrificium, 1. *Chron.* 16. altare suffitûs, *Exod.* 30. serpens æneus, *Num.* 21. altare æneum, 2. *Chron.* 4. altare aureum, & panes propositionis, 1. *Reg.* 7. templum Salomonis, 2. *Chron.* 3. erant typi Christi. Ergo erant sacramenta. Ratio consequentiæ est: quia erant signa visibilia invisibilis gratiæ per Christum. *Antecedens proba-*

probatum partim ex epistolâ ad Hebræos, partim ex aliis N. T. locis. v. g. cum Christus Iohan. 2. corpus suum vocat templum.

V. Christum præcipuè esse scalam illam, quæ à terrâ ad cælum pertingebat, Gen. 28. 12.

Visio ista, quâ Iacob in somno vidit scalam constitutam in terrâ, cuius summitas pertingebat ad cælum, sic est explicanda, ut textus ipse postulat. Atqui textus primò explicat istam visionem de præsentia Dei ratione fœderis, & promissionis Christi, vers. 13. 14. 15. deinde de felici peregrinatione Iacobi, v. 15. Etsi ergo scala ista, & ipsius visio figurat Dei providentiam erga suos: tamen præcipuè Christum ratione personæ, & officii adumbrat. Id quod patet ex Iohan. 1. 52. Sic autem evoluendus est hic nobilissimus typus Christi, ut conferamus Iohan. 1. 52. cum cap 3. v. 13. Quâ de re Paulus Fagius in annotationibus super paraphrasin Orkelos eleganter ait: Nos per scalam illam rectè Christum intelligimus, cuius divinitas coniuncta est humanitati, descenditque ad nos: per quem & ascendimus ad Deum Patrem. Nemo enim venire potest ad Deum Patrem nisi per Christum: sicut Christus ipse testatur Iohan. 3. Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit è cælo, Filius homi-

hominis, qui est in cælo. Ita quoque Franciscus Vatablus hanc scalam interpretatur. Per scalam, quam vidit Iacob, Hebraei dicunt significari, omnia inferiora dependere à superioribus. At potius docet, quòd solus Christus est, qui cælum terra coniungit. Hic solus est mediator, qui pertingit à cælo usque ad terram. Ille idem est, per quem omnium bonorum cœlestium plenitudo deorsum ad nos fluit, nosque vicissim ad Deum conscendimus. Idem cum sit caput angelorum, efficit, ut illi membris suis terrenis ministrèt. Christo sanè attributa huius scalæ competunt eximiè: quia ille cælum, & terram coniungit, utpote Deus & homo; itemque coniungit, utpote mediator, hominem Deo reconcilians. Ipse est via, & ostium ad cælum, Iohan. 14. & 10. Super ipsum descenderunt & ascenderunt angeli in conceptione, nativitate, tentatione, passione, resurrectione, ascensione.

VI. Pascha fuisse typum Christi.

Demonstratio huius rei petitur ex 1. Cor. 5. 8. ubi apostolus Christum vocat nostrum Pascha: quia scilicet per Pascha vererum fuit figuratus. Confer Iohan. 19. 36. & cap. 1. ̄. 29. Analogia autem consistit potissimū in hisce. Integritas agni Paschalis significabat innocentiam Christi, 1. Pet. 1. 19.

Macla-

Maſtatio, & aſſatio agni, & effuſio ſanguinis eius figurabat paſſionem & crucifixionem Chriſti, *Apoc.* 5. 9. Comeſtio agni, & aſperſio ſanguinis eius ſignificabat fruitionem, & applicationem Chriſti, & meritum eius, *Iohan.* 6. 5. 35. 51. 1. *Petr.* 1. 2. Comeſtio totius agni figurabat, Chriſtum totum cum ſuis beneficiis nobis eſſe applicandum. Os non erat frangendum agno Paſchali: vt ſignificaretur invictum Chriſti robur in morte. Peregrinis non erat fas comedere de agno paſchali. Sic quoque infideles, ſeu incircumciſi corde, non fiunt participes Chriſti, & beneficiorum eius.

VII. Arcam fœderis, tabernaculum, & alia id genus fuiſſe typos Chriſti.

Quorum perfectio pependit à relatione ad Chriſtum, illa fuerunt typus Chriſti. Sed arca fœderis, tabernaculum, & ſimilia ita ſe habent. Ergo. *Maior* nititur analogiâ, ſive ſimilitudine inter analogans & analogatum. *Minor* probatur ex circumſtantiis illarum rerum. Vide arcam fœderis, *Exod.* 25. & *Iof.* 3. tabernaculum, *Exod.* 26. altare holocauſti, *Exod.* 27. pecudes ſacrificiorum, *Exod.* 29. ſacerdotium Leviticum, *Levit.* 16. lapidem à Iosuâ erectum, *Iof.* 24. duas columnas in templo Salomonis, 1. *Reg.* 7.

VIII. Man-

VIII. Manna fuisse typum Christi.

Si manna *Exod.* 16. fuit esca spiritualis, significavit Christum. Nam in se spectatum manna, fuit esca corporis. Sed manna fuit esca spiritualis, 1. *Cor.* 10. 3. non quod esset cibus animæ, quia Christus illud differtè negat *Iohan.* 6. *ψ.* 31. 58. sed quia cibus animæ significabat; carnem putà Christi.

IX. Petram, quæ percussa suppeditavit aquas, Num. 20. fuisse typum Christi.

Si petra illa fuit spiritualis, & dicitur fuisse Christus, utriusque hoc verum est ratione significationis typicæ. Alia siquidem ratio utriusque istius phræseos adferri non potest. At verum est, quod antecedit, 1. *Cor.* 10. 4. Ergo & id, quod sequitur. Quomodo autem aqua vitæ fluat ex Christo, vide *Ioh.* 4. & 6.

X. Serpentem æneum, Num. 21. fuisse typum Christi.

Serpentem æneum fuisse typum Christi, ipse Christus docet *Iohan.* 3. *ψ.* 14. 15. quia nempe Christus in crucis arâ exaltatus, nos sanavit à lethali & venenato serpentis

pentis antiqui morfu. Ista siquidem exaltatio intelligitur d. l. ut patet ex collatione cum Iohan 12. 32.

XI. *Vrim, & Tummim* fuisse typum Christi.

Oraculum *Vrim, & Tummim* serviebat diiudicationi rerum ambiguarum, & obscurarum, sive potius incognitarum, ut patet Num. 27. 31. Iud. 1. 1. 1. Sam. 23. 9. & 30. 7. 8. 2. Sam. 2. 1. & 5. 19 & 2. 1. Sed simul *Vrim & Tummim* fuerunt typus Christi. 1. quia sicut duodecim geminae figurarunt duodecim tribus, id est Ecclesiam, ita duo ista figurarunt eum, à quo omnis illuminatio, & perfectio redundat in Ecclesiam. In Christo siquidem sunt omnes thesauri sapientiae. Et haec causa est, quod *Vrim & Tummim* non fuit elaboratum ab artificibus; ut prerogativa Christi prae membris significaretur. 2. quia *Vrim & Tummim* desierunt instante *ἡς διαγωγῆς* tempore.

XII. Pontificem Leviticum fuisse typum Christi.

1. Si apostolus in epistolâ ad Hebræos comparat summum Pontificem V. T. & Christum inter sese, tanquam similes quidem, sed impares, utique comparat eum typum,

typum, five umbram, & rem typo adumbratam. Verum est quod antecedit, ex *Hebr. 5. & d.* Ratio *connexi* est manifesta ex definitione typi.

2. Si *Vrim & Tummim*, eminentia summi Pontificis, oblatio pro peccatis populi, & similia multò excellentiùs in Christo reperiuntur, quàm in summo V. T. Pontifice, utique in Christo fuit complementum istarum umbrarum. Sed antecedens est verum, per illa, quæ hinc inde disputavimus hanc in sententiam. Ergo & consequens. Hic non abrefuerit conferre inter sese duodecim gemmas in pectorali Aharonis cum duodecim illis gemmis *Apoc. 21.* Inde enim licebit sic argumentari: Si duodecim gemmæ Aharonicæ repræsentarunt XII. tribus, & hæc figurarunt duodecim apostolos N. T. utique Pontifex Leviticus figuravit Christum, qui utraque fecit vnum, id est, Ecclesiam V. & N. T. coniunxit. Sed prius illud est verum. Ergo & hoc posterius.

3. Summum sacerdotem fuisse typum Christi, & expiationis peccatorum per ipsum, apostolus prolixè probat

Hebr. 9.

XIII. *Vaccam rubram*, & *hircum maledictionis fuisse typos expiationis peccatorum per Christum.*

De vaccâ rubrâ, cuius extra urbem educta, & crematæ cinis collectus aque lustrationis aspergebatur, ad purgandos immundos, vide *Num. 10. 9. Hebr. 13. 12. 13. 1. Petr. 1. 2.* De hirco maledictionis, Azazel, vide *Levit. 16. 20. & confer cum Esai. 53. 7. 6. 12.*

LOCUS XIX.

Devocatione gratuitâ.

I. *Gratiam vocationis externa esse sufficientem.*

SI Deus in conversione suorum non adhibet plura media externa, quàm in vocatione hypocritarum, utique hæc est sufficiens. Atqui prius est. Ergo & posterius. Ratio *connexi* est; quia meritò sufficiens dicitur illud, quod est perfectum in suo ordine. *Assumptionem* confirmat Scriptura; quia si spectemus media externa conversionis, Deus adhibet verbum, sacramenta, & va-

& varia tum beneficia, tum iudicia. quæ ipsa in vocatione reproborum occurrunt. Merito itaque gratia illa externæ vocationis dicitur sufficiens, quantum ad oblationem externorum mediorem, & quantum ad cognitionem gratiæ & voluntati divinæ sufficientem. Quo sensu Christus dicit *Matth. 11.* conciones & miracula sua Tyriis & Sidoniis, si illas quidem audivissent, hæc verò vidissent, ad pœnitentiam sufficere potuisse. Confer *Esa. 5.*

II. Gratiam vocationis interna esse irresistibilem.

1. Si voluntas hominis potest resistere voluntati Dei in vocatione internâ, cadit illud apostoli *Rom. 9. 20.* *Voluntati eius quis resistit?* Sed hoc est falsum. Ergo & illud. Ratio *consequentia* est: quia in vocatione interna hoc est propositum sive intentum Dei, ut hominem perducatur ad salutem.

2. Si gratia vocationis internæ est resistibilis, iam nec fides, nec conversio, nec initium, progressus, & perfectio salutis nostræ, erunt gratiæ Dei, sed voluntatis humanæ, gratiæ resistibili non resistentis propriissima effecta. Sed consequens est blasphemum. Ergo & antecedens. Ratio *consequentia* est: quia gratia illa Dei est indifferens,

differentia, cuius specificatio pendet ab homine. *Assumptionis* falsitas patet ex *Eph. 2. 9. Phil. 2. 13.*

III. *Gratiam Dei, quâ hominem vult salvum facere, non esse indifferentem.*

Doctrina, quæ gloriam Dei obscurat, est falsa. Hæc doctrina, quod gratia Dei hominem salvum facere volentis sit indifferens, obscurat gloriam Dei. E. est falsa. Maior probatur ex *Psalm. 115. 1. Non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriâ.* Quod acroama omnibus theologorum scholis utinam præscriberetur, ut isti *Psalmo* præscriptum est. Minor probatur hoc modo. Si gratia Dei omnibus indifferenter est proposita, adeoque est indifferens, hoc est, talis, qualem quisque eam voluntate suâ sibi faciet; neque est causa, cur hic præ illo credat, nisi in hominis voluntate gratiæ Dei non resistente; utique non Deo gratiam offerenti, sed homini gratiæ non resistenti, fidei & salutis gloria debetur. Quod si ita est, expungendum fuerit illud *Psaltis*, quod modò attulimus. Expungendæ fuerint & illæ scripturæ: *Cum essetis mortui in peccatis, vivificavit vos cum Christo, Eph. 2. 3. Gratiâ Dei servati estis, non ex vobis, ibid. vers. 9. Arbor mala non potest fructus bonos ferre, Matth. 7. 18.*

Si potest Æthiops mutare pellem suam, & pardus maculas suas; etiam vos poteritis bene agere, cum sitis mali, Ierem. 13. 25. Auferam cor lapideum, & dabo vobis cor novum, Ezech. 36. 26. Animalis homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei, 1. Cor. 2. 14. Prudentia carnis est inimicitia adversus Deum, & legi Dei non subiicitur, & non potest quidem. Rom. 8. 7. Deus est qui efficit in vobis velle & perficere, pro suo beneplacito, Phil. 2. 13. Atqui Scripturæ hæc solvi non possunt. Ergo gratia Dei volentis hominem salvum facere non est indifferens & resistibilis.

LOCUS XX.

De iustificatione gratuita.

I. Iustificationem, quâ Deus hominem iustificat, esse actionem iudicialem.

IUSTIFICATIO, quâ Deus hominem iustificat, est actio, quâ is hominem in iudicio suo comparentem absolvit, sive iustum censet, atque pronuntiat, adeoque ut iustum in ferendâ sententiâ, eâque exequendâ,

quendâ, tractat. Ergo est actio iudicialis. Ratio *connexi* patet ex definitione actionis iudicialis. *Antecedens* probo. Duplici ratione fieri potest, ut Deus hominem iustificet, id est, pro iusto habeat: vel quia nunquam peccaverit, atque ita reverâ in seipso purus & innocens sit: vel quia ipsi peccata gratosè à Deo fuerint condonata. Vtrobique autem cernitur actio iudicialis.

II. Iustificationem hominis peccatoris coram Deo, non niti operibus nostris.

I. Omnes homines, excepto Christo, sunt peccatores. Ergo nemo ex merito suorum operum iustificari potest. Hinc apostolus in *epistolâ ad Rom.* iustificationis negotium tractaturus, scitè principiò demonstrat, genus humanum sic peccato esse oppressum, ut non possint iustificari ex operibus suis. quæ est ipsius conclusio, *Rom.* 3. 20.

2. Apostolus *Rom.* 1. 16. statum huius epistolæ collocat in isto axioma: *Evangelium est potentia Dei ad salutem omni credenti.* Itaque iustificatio hominis peccatoris coram Deo est evangelica, quâ fit ut iustificemur solâ fide in Christum. Nam legalis iustitia, in nobis locum non habet: ut modò diximus.

3. Forma iustificationis est ipsa peccatorum

torum remissio, quâ Deus peccata in Christo nobis condonat. E. non nititur operibus nostris. Prob. *antecedens* ex collatione *Psalms*. 32. ψ . 1. 2. cum *Rom.* 4. Vide *num. seq.*

III. Iustificationem hominis peccatorum coram Deo absolvi imputatione iustitiae Christi.

1. Si Deus Christum, qui non novit peccatum, pro nobis fecit peccatum, ut nos efficeremur iustitia Dei in ipso, sanè iustitia Christi nobis imputatur. Sed primum est, ex *2. Cor.* 5. 21. E. & secundum. Ratio *consequentia* est: quia nos & Christus sumus una persona, ita ut illius, tanquam mediatoris, iustitia censeatur nostra, nobisque imputetur.

2. Si Deus imputat iustitiam absque operibus, utique illa est iustitia Christi. Verum illud, ex *Rom.* 4. 5. E. & hoc. Ratio *connexi* est: quia non potest alia iustitia excogitari, quæ imputeretur sine operibus, quam iustitia Christi. Si enim nostra iustitia in medium adferatur, illa continetur operibus. Cæterum sic iustitia Christi nobis imputatur, ut obedientia, quam Deo præstitit in vitâ & in morte, nobis applicetur, partim in mente Dei, partim in mente nostrâ;

ibi per gratiam, hinc per fidem; & insuper iustitia, morte Christi parta, sive comparata, nobis donetur. *Esa.* 53. 11. *Malach.* 4. 2. *Rom.* 3. 24. & 8. 5. 3. 4. 1. *Cor.* 6. 11. *Tit.* 3. 7.

3. Si apostolo hæc duo sunt planè idem, iustitiam imputari, & fidem imputari ad iustitiam; iustitia Christi nobis imputatur. Atqui verum est prius. E. Ratio *connexi*: quia iustitia Dei, hoc est, quam Deus probat, apprehenditur per fidem in Christum, *Rom.* 3. 5. 25. 26. Probatur *assumptio*, ex *Rom.* 4. 5. 9. 11. inter se collatis. Ibi dicitur, fidem imputatam esse Abrahamo ad iustitiam: hic, credentibus imputari iustitiam. Esse autem ibi sermonem de iustitiâ, quæ sine operibus imputatur, patet ex *vers.* 5.

Plura de iustitiâ Christi vide *de preced. loc.*

17.

N 3 Locus

LOCUS XXI.

De sanctificatione.

I. Sanctificationem individuo nexu coherere cum iustificatione.

1. **C**HRISTUS est mediator noster merito, & efficaciam, ut supra probavimus. E. iustificatio individuo nexu coheret cum sanctificatione; & retrò. Ratio *consequentia*: quia sicut in morte Christi spectatur satisfactio pro peccatis, ita in resurrectione eius, donum Spiritus sancti. Et sicut fides iustitiam Christi assequitur, tanquam lumen, sive oculus, & eandem applicat, sicut manus: ita charitas est pars gratitudinis, quam Christo debemus pro illo dono.

2. Spiritus Christi, qui est in nobis, igneus, ut ita dicam, vi nos reformat. Ergo sanctificatio coheret necessario cum iustificatione.

3. Substantia Christianismi consistit in fide per charitatem efficace. Ergo sanctificatio coheret cum iustificatione.

II. Bona

II. Bona opera esse necessaria ad salutem, sed non necessitate meriti.

1. Bona opera sunt effecta fidei, per emanationem, *Iacob*. 2. Ergo sunt necessaria ad salutem.

2. Bona opera sunt via ad salutem, *Matth. 7. 21*. Ergo sunt necessaria ad salutem.

3. Christus nobis est meritis salutem. E. Non est quod nos mereamur. *Antecedens* probatum vide supra loc. 17.

4. Nullum nostrum bonum opus est meritum: quia nullum est 1. nostrum. 2. indebitum. 3. æquale vel proportionatum vitæ æternæ. Quæ sunt tres conditiones meriti.

5. In bonis nostris operibus nulla est intrinseca dignitas, sed merissima Dei dignatio, & acceptatio extrinseca, quæ meritum omne destruit. Si enim ad rigorem legis exigantur, non sunt simpliciter & absolutè bona, sed multiplices habent adhaerentes defectus.

III. Homines regenitos perficere sanctificationem suam.

1. Si Deus est pater noster, & nos ipsius filii, debemus perficere, ἐπιτελεῖν, sanctificationem nostram cum huius nostri Patris

timore, imò & favore, seu gratiâ. Sed illud est. Ergo & hoc. *Consequentiam* illam nescit apostolus 2. Cor. 6. *cis finem & cap. seq. 7 ab initio.* Observanda est emphasis verbi ἵπτελειν. Perficere siquidem sanctitatem, est illam omnibus suis numeris explere.

2. Si Deus vult in nobis habitare tanquam in templo, debemus nos purificare ab omni inquinamento carnis & Spiritus. Atqui prius est. E. & posterius. Hoc quoque argumentum est apostoli d. l. Postquam enim extremo *cap. 6.* docuisset, nos esse templa Dei viventis, initio *cap. 7.* iubet, ut nos ipsos mundemus; q. d. paremus & expurgemus tanto hospiti Deo, qui habitare vult in nobis, hospitium, sive domum. Vnde vocant virtutes has purgatorias.

IV. Homines regenitos perficere suam sanctificationem per gratiam Dei.

Si Deus sanctitatem in nobis creat gratiâ operante, & sanctitatem illam dirigit gratiâ cooperante, ad bona opera facienda, nos perficimus sanctificationem nostram per Dei gratiam, & quidem meram. Prius est verum. Ergo & posterius. Prob. *assumptio:* quia Deus dicit, *Ego sum, qui sanctifico vos*, Exod. 31. 13. Ezech. 20. 12. Et ille spiritum suum ponit in medio nostri, atque ita facit, ut in statutis ipsius ambule-

mus.

mus, *Ezech.* 36. 27. Porro Deus nobis dat Spiritum sanctum, *Luc.* 11. 13. Neque nos sumus idonei ex nobis ipsis, sed omnis nostra idoneitas est ex Deo, *2. Cor.* 3. 5. Hinc apostolus ait, se omnia posse per Christum, qui ipsum corroboret, *Phil.* 4. 13.

V. Apostolum Rom. 7. v. 14. & d. loqui de seipso ut regenito.

1. Apostolus perpetuò loquitur de seipso in primâ personâ, *vers.* 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25.

2. Apostolus statum suum præsentem à præterito distinguit, *vers.* 5. 6. 9. 17.

3. Apostolus dicit, se velle bonum, scilicet spirituale, *vers.* 15. 18. 19. 21. & nolle atq; odisse malum, *vers.* 15. 19. 20. At utrumque est regenitorum, *Phil.* 2. 15. *Rom.* 8. 5.

4. Apostolus dicit, se consentire legi quòd bona sit, *vers.* 16. & delectari illâ, *vers.* 22. delectatione scilicet practicâ. At hoc est regenitorum, *Psal.* 1. 2. & 119. v. 20. 77. 103.

5. Apostolus loquitur de illo, qui habet interiorem hominem, *vers.* 22. Sed interior homo est tantum eius, qui regenitus est, *Eph.* 3. 16.

6. Lucta carnis & spiritus non est nisi in regenitis, *Gal.* 5. 17. At qui apostolus sibi hic tribuit istam luctam, *vers.* 25.

N 5 7. Soli

7. Soli regenerati gemunt propter molestias, quas sentiunt propter onus luctæ seu certaminis illius, quod est inter carnem & Spiritum. Atqui apostolus ingemiscit propter onus huius certaminis, *vers.* 24. Ergo. *Maior* patet ex *praced. arg.* quia soli renati sentiunt in se hoc certamen. Ergo etiam soli sub eius onere gemunt.

8. Soli renati se consolantur, & agunt Deo gratias ob perceptam gratiam in Christo, *1. Cor. 12. 3.* Sed apostolus se consolatur, & agit Deo gratias hoc modo, *vers.* 25. Ergo.

9. Oeconomia huius capitis dirimit libertatem. Apostolus enim tria docet in hoc capite: liberationem credentium à legis matrimonio, *ψ. 1. ad 7.* utilitatem legis, respectu credentium, *ψ. 7. ad 14.* & luctam regeneritorum, quæ existit ex imperfectione regenerationis in statu viæ, *ψ. 14. ad finem.*

Locus

LOCUS XXII.

De perseverantiâ sanctorum.

1. *Renatos non excidere totaliter & finaliter gratiâ Dei eligentis, iustificantis & sanctificantis.*

1. **Q**VI sunt instar arboris plantatæ ad rivos aquarum, quæ fructum suum fert in tempore suo, & cuius folium non decidit; ii non possunt excidere gratiâ Dei eligentis, iustificantis, & sanctificantis. At renati sunt instar arboris talis, *Psalms. 1. 3.*

2. Qui nunquam deiiciuntur, propterea quod Iehovah sustentet manum illorum, illi non possunt totaliter & finaliter à Deo recedere. At renati hoc modo sustentantur, *Psalms. 37. 24.*

3. Qui ut palma florebunt, & tanquam cedrus in Libano crescent, illi non possunt excidere gratiâ Dei. At iusti sunt tales, *Psalms. 92. v. 13. Adde vers. 14 & 15.* ubi dicitur, iustum plantatum esse in domo Dei, & in atriis Dei profundere germina,
N 6 ac fore

ac fore pinguem, & virentem. Hic primò notanda est proprietas palmæ; quòd perpetuà fronde pubeat, vt docent Botanici, neque oneri, quamlibet ingenti, cedat, nec intra flectatur, sed contra pondus resurgat: deinde cedri; quòd sit arbor durissima, quodque oleo peruncta materies eius nec tineam, nec cariem sentiat, tantaque sit ipsius vis, vt in Ægypto corpora hominum defunctorum eo perfusa seruentur. Significatur itaque hâc allegoriâ, futurum vt iusti germinent instar palmæ, & succrescant veluti cedri, ita vt maneant inuicti. Confer *Psal. 52. 8.* vbi Psaltes ait, *Ego tamen ero sicut olea viridis in domo Dei: spero in bonitate Dei in seculum.*

4. Cuius iustitia manet in seculum seculi, ille non potest excidere gratiâ Dei. At iusti iustitia manet in seculum seculi, *Psal. 11. 3.* Ergo.

5. Si, qui Iehovæ confidunt, instar montis Sion non dimoventur, sed in seculum permanent, nec in æternum commoventur, sequitur illos nec totaliter, nec finaliter excidere gratiâ Dei. At verum prius, ex *Psal. 125. 1. E.*

6. Si Deus calamum quassatum non confringet, & linum fumigans non extinguet, fideles non possunt ipsius gratiâ excidere. At illud est, ex *Esa. 42. 3. E.* & hoc.

7. Si

7. Si benignitas Iehovæ erga suos ipsis montibus & collibus est stabilior, utique nunquam ea à fidelibus recedet. Sed prius est, ex *Esa. 54. 10.*

8. A quorum ore Spiritus & verba Iehovæ nunquam recedunt, ii non possunt excidere gratiâ Dei. Sed à fidelium ore Spiritus & verba Iehovæ nunquam recedunt. per *Esa. 59. 21.* Ergo.

9. Cum quibus Deus pangit fœdus perpetuum, ita ut nolit se unquam ab ipsis avertere, benefaciendo ipsis, & reverentiam sui animis ipsorum indendo, illi non possunt excidere gratiâ Dei. Atqui cum fidelibus Deus huiusmodi fœdus pangit, *Ier. 32. 40.* Ergo.

10. Quos Deus sibi in seculum desponsat iustitiâ, misericordiâ, & fide, ut agnoscant eum, illi à Iehovâ non desciscunt totaliter & finaliter. At electos suos Deus ita sibi desponsat, *Hos. 2. 19. 20.* Ergo.

11. Quos impossibile est seduci, ii totaliter & finaliter non possunt excidere gratiâ Dei. At electos impossibile est seduci, *Matth. 24. 24.* Ergo.

12. Qui in æternum non sitient, sed fontem habent in se aquæ in vitam æternam salientis, illi totaliter & finaliter non possunt deficere. Atqui fideles, qui bibunt ex aquâ, quam Christus dat, in æternum
non

non sitient, habentque in se fontem aquæ salientis in vitam æternam, *Iohan. 4. 14.* Ergo.

13. Qui vitam æternam habet, non deficit totaliter & finaliter. At qui credunt in Christum, habent vitam æternam, *Iohan. 3. 36. & 6. 47.* Ergo.

14. Qui nunquam esurient, nec unquam sitient, illi à Christo totaliter & finaliter non deficiunt. At qui fideles, seu qui veniunt ad Christum verâ fide, nunquam esurient, nec unquam sitient, *Iohan. 6. 35.* Ergo.

15. Si, quos Pater dat Christo, ita ad ipsum veniunt, ut illos non eiiciat foras, utique à Christo nunquam separantur. At verum illud, per *Iohan. 6. 37.* E. & hoc.

16. Si Christus ex iis, quos à Patre suo accepit, neminem perdit, sed in ultimo die omnes ad vitam suscitatur; utique nullus eorum à Christo penitus deficit. At verum primum, ex *Ioh. 6. 39.* Ergo & hoc.

17. Qui edunt panem vivificum, qui ex cælo descendit, vivunt in æternum. Omnes fideles edunt istum panem. E. vivunt in æternum, & proinde totali aut finali apostasiâ nunquam moriuntur. *Assumptio* est Christi *Ioh. 6. 51.*

18. Quibus Christus dat vitam æternam, & qui in æternum perire nō possunt, & quos

& quos nemo potest rapere ex manu Patris & Christi, illi totaliter & finaliter non possunt à Christo seiungi. Atqui tales sunt fideles, *Iohan. 10. v. 27. 28. 29.* Ex quo loco porrò sic argumentor. Si nemo potest fideles à manu Dei eripere, utique nec ipsi sese à manu Dei eripere possunt. At illud est Christi pronuntiatum. Ergo. Vel: Si ipsi fideles possunt se ex manu Dei eripere, falsum est illos à nemine posse rapi, falsum, Patrem omnibus potentiozem esse. At consequens falsum & blasphemum. Ergo.

19. Pro quibus Christus rogavit Patrem, ut à malo servarentur, illi à malo omnium maximo servantur; cuiusmodi est apostasia totalis & finalis. At Christus rogavit Patrem pro electis fidelibus, ut à malo servarentur, *Iohan. 17. v. 15. 20.* Ergo. Propositionis ratio est: quia Christus semper exauditur à Patre, *Ioh. 11. 24.*

20. Quibuscum consolator Spiritus sanctus manet in æternum, illi non deficient à fide totaliter & finaliter. Atqui cum fidelibus manet in æternum Spiritus sanctus consolator, *Ioh. 14. 16.* Ergo.

21. Qui iustificantur, ii & glorificantur. Atomnes verè fideles iustificantur. Ergo omnes quoque verè fideles glorificantur. Non igitur aliqui ex iis non glorificantur, hoc est,

hoc est, damnantur. Propositio est apostoli
Rom. 8.30.

22. Qui nullâ omnino re possunt separari à dilectione Dei, illi non possunt totaliter & finaliter deficere. At electi fideles nullâ omnino re à dilectione Dei possunt separari, *Rom. 8.ψ.35.38.39.* Ergo.

23. Si Deum donorum suorum non potest pœnitere, utique fidelibus gratiam, quâ perseverent, nunquam adimit. At prius est, ex *Rom. 11.29.* Ergo & posterius.

24. Qui nullo dono ad salutem necessario destituuntur, quique à Deo confirmantur ad finem inculpati usque in diem Domini nostri Iesu Christi, illi non possunt excidere gratiâ Dei. Atqui fideles ita se habent *1. Cor. 1.ψ.6.7.8.9.* Ergo.

25. Qui fidelis est, is suos conservat ad finem. At Deus est fidelis. Vide locum *praeced. arg. allegatum.*

26. Qui non finit tentari fideles supra id, quod possunt, sed præstat unâ cum tentatione evasionem, ut possint sufferre, is non finit illos excidere suâ gratiâ. At Deus non finit tentari fideles supra id quod possunt &c. *1. Cor. 10.ψ.13.* Ergo.

27. Si charitas nunquam excidit, nec fides in hac vitâ excidit. Hæc duo enim sunt connexa. Sed charitas nunquam excidit. E. nec fides: proinde nec gratia Dei tandem

randem deficit. Prob. *assumptio* ex 1. Cor. 13. 8.

28. Qui obfignati sunt Spiritu sancto arrhabone hæreditatis cœlestis, dum in libertatem vindicentur, ii à fide totaliter & finaliter non deficiunt. Atqui fideles obfignati sunt hoc modo, *Eph. 1. ψ. 13. 14.* Ergo.

29. Si qui cœpit in fidelibus bonum opus, idem & perficit vsque ad diem Iesu Christi; sequitur fideles nunquam totaliter vel finaliter posse deficere. Atqui verum prius, teste apostolo *Phil. 1. 6.* Ergo & posterius.

30. Quos Deus totos sanctificat, quorumque Spiritum, animam, & corpus integrum servat vsque ad adventum Domini nostri Iesu Christi, illi totaliter & finaliter non possunt deficere. Atqui Deus ita agit cum fidelibus, 1. *Thessal. 5. vers. 23. 24.* Ergo.

31. Quos Deus stabilit, & tuetur à malo, illos non patitur à fide totaliter deficere. Atqui fideles stabilit &c. 2. *Thess. 3. 3.* Ergo.

32. Qui virtute Dei custodiuntur per fidem ad salutem, ii à fide totaliter & finaliter non deficiunt. Atqui fideles ita custodiuntur, 1. *Petr. 1. 5.* Ergo.

33. Si, qui sunt è numero fidelium, manent

nent cum iis, & non egrediuntur, sanè à fide totaliter & finaliter non deficiunt. Atqui verum illud, ex 1. *Iohan* 2. 19. Ergo.

34. Qui non committunt, nec possunt committere peccata, illi non excidunt gratiâ Dei totaliter & finaliter. Atqui fideles non committunt, nec possunt committere peccata; quia nempe ex Deo nati sunt, 1. *Ioh*. 3. 9. Ergo.

35. Qui mundum vincunt, non excidunt totaliter & finaliter gratiâ Dei. Atqui fideles, nati ex Deo, mundum vincunt, 1. *Ioh*. 5. 4. Ergo.

36. Qui seipsum conservat, & à malo non tangitur, is totaliter & finaliter non deficit. Atqui fidelis, seu ex Deo genitus, seipsum conservat, & à malo non tangitur, 1. *Ioh*. 5. 18. Ergo.

37. Quidquid nititur firmissimo Dei decreto, intercessione Christi perpetuâ, & semine renascentiâ immortali; & fovetur plerophoriâ fidei, continuisque sanctorum precibus, illud est certum. At perseverantia sanctorum est talis, 1. *Tim*. 2. 19. *Rom*. 8. 34. 1. *Iohan*. 3. 9. *Rom*. 8. 38. *Psal*m. 71. 18. *Luc*. 17. 5.

I I. Salomonem egisse poenitentiam..

1. Nullus librorum prophetarum & apostolicorum librorum author legitur damnatus.

damnatus. Ergo nec de Salomone, per quem Spiritus sanctus tres libros canonicos tradi voluit, statuendum, quod fuerit damnatus. Proinde poenitentiam egit.

2. Salomon fuit clarissima Christi figura. E. non est verisimile, ipsum fuisse damnatum. *Consequentia* ratio est: quia non legimus typum Christi, qui fuerit tam eminens, vti Salomon, fuisse damnatum.

3. Ex ipso argumento, & omnibus circumstantiis libri, qui inscribitur Ecclesiastes, colligitur, Salomonem dictasse vel scripsisse hunc librum, testandæ suæ poenitentiae. Non igitur de ipsius poenitentia est dubitandum.

4. Deus 2. *Sam.* 7. ψ . 14. 15. promissit Salomoni benignitatem temporalem, fore ut ipse regnum stabile sit futurum, & ipsius peccata virgâ paternâ castigatum iri. Ergo non est statuendum, quod ob peccata fuerit æternum reiectus. Duo hîc continentur argumenta maximi ponderis. 1. Si Deus Salomonem perversè agentem corripuit tantum virgâ hominum & plagis humanis, utique peccata illius non corripuit flammis infernalibus. At verum prius. Ergo. *Ratio connexi* est: quia flammæ infernales non hominum, sed Dei virga sunt. 2. A quo Deus benignitatem suam non amovit, eum certè non damnavit. Atqui à Salo-

Salomone secundum promissionem Deus benignitatem suam non amovit. Ergo. Recitant hoc loco viri docti testimonium librorum Granatensium Arabicorum, e plumbeis laminis seu foliis confectorum, quos Præsul Granatensis, *Petrus de Castro*, in monte Granatensi reperit longè vetustissimos, qui Salomoni præclarum acta post peccata sua pœnitentiæ, testimonium perhibent. Verba ex interpretatione hæc sunt: *Et flevit, Salomo, scelus suum fletu vehementi, & condonatum est illi, & obijt fidelis & sincerus.*

LOCUS XXIII.

De convenientiâ V. & N. T.

I. In utroque testamento, tum V. tum N. occurrere legem & evangelium.

I. **V**ERBUM Dei continetur concione legis & evangelii. At verbum Dei est in utroque testamento. Ergo. Ratio maioris est: quia verbum Dei perfectè nos instruit ad salutem. Ista verò institutio requirit

quirit cognitionem miseriæ, liberationis à miseriâ, & gratitudinis propter liberationem. Primum illud ex lege habemus: secundum, ex evangelio: tertium, ex utroque.

2. Hinc inde in Scripturâ V. & N. T. occurrunt conciones legales, & evangelicæ. Vbi duo in primis observa. 1. leges ceremoniales esse quoddam rudimentum evangelii. 2. Christum *Matt. 5.* non corrigere legem Moſis, sed glossam Phariſæorum. Nam lex Moſis requirit perfectam obedientiam hominis interioris & exterioris; & ſynecdochicè loquitur.

II. *Vnam eſſe ſubſtantiam, ſive fundamentum V. & N. T.*

Si in V. & N. T. eſt vnum idemque fœdus gratiæ, vnus idemque mediator, vna eademque ratio iuſtificationis &c. vna etiam eſt utrobique ſubſtantia. Verum eſt quod *antecedit* per ea quæ deinceps in hoc loco diſputantur. E. & quod ſequitur. Ratio *connexi* eſt: quia ſubſtantia, ſive fundamentum fœderis poſt lapſum conſiſtit in gratiâ Dei, quæ eſt in Ieſu Chriſto.

III. *Evan-*

III. Evangelium etiam in V. T.
fuisse.

1. Patres habuerunt fidem, *Hebr.* 11. E. & evangelium. Fides enim est ex auditu evangelii, *Rom.* 10.

2. Patres habuerunt promissiones & conciones de Christo, de remissione peccatorum, & de salute per Christum, *Gen.* 3. 15. & 22. 18. *Esa.* 53. *Dan.* 9. 24. Evangelium verò quid est nisi promissio & concio de Christo?

3. Patres viderunt diem Christi, *Ioh.* 8. & Christum comederunt atque biberunt, *1. Corinth.* 10. Ergo habuerunt evangelium, Christus enim non videtur, comeditur, bibitur, nisi fide evangelii.

4. Christus est ostium, & bonus ille pastor, animam ponens pro ovibus, & dans illis vitam æternam, *Ioh.* 10. Nemo igitur in ovile ingressus est nisi per Christum; & Christus est pastor ille vnus, pascens oves V. & N. T. quâ quidem de re etiam concionatur vetus testamentum, nominatim *Ezech.* 34. Itaque doctrina evangelii etiam ibi sonuit.

5. Veteres agnoverunt Deum. Ergo ex revelatione Christi. Solus enim Filius nobis revelavit, *Iohan.* 1. At revelatio illa per Christum facta, est evangelium.

6. Vere-

6. Veteres habuerunt totum Dei verbum. Ergo habuerunt legem & evangelium. Ratio *consequentia* est: quia verbum Dei integratur duabus illis partibus, ex quo homo lapsus est. Prob. *antecedens*: quia si habuerunt tantum legem, illa fuit ipsis inutilis. Item: Si habuerunt imperfectum Dei verbum, non potuerunt tantoperè de illo sibi gratulari, quantopere David fecit *Psalms*. 119.

IV. *Novam creationem in V. T. etiam habuisse locum.*

1. Vbi circumcisio cordis habuit locum, ibi & nova creatio. At in V. T. circumcisio cordis habuit locum, *Deuter*. 10. 16. & 30. 6. *Ier*. 4. 4. æquè scilicet ac in N. T. *Phil*. 3. 3. *Col*. 2. 5. 11. 12. Ergo. *Consequentia* inde patet; quia nova creatio nihil est aliud, quàm cordis, sive interioris hominis reformatio.

2. Qui in V. T. fuerunt pii, protul dubio participes fuerunt facti divinæ naturæ. At hoc non potuit fieri citra novam creationem: quæ vna est, perinde vt prima illa creatio *Genes*. 1. Si dicas, non fuisse participes factos divinæ naturæ, non potuerunt salvari, & manserunt extra regnum gratiæ, adeoque participes fuerunt diabolicæ naturæ.

turæ. id quod auditu horrendum. Confer
Gal. 6. 15. Eph. 2. 10.

3. Nihil causæ est, cur dicamus novam creationem cœpisse in N. T. multum verò causæ est, vt dicamus novam creationem æquè fuisse in V. T. atque in novo. quia vt mundus cœpit per primam, ita quoque Ecclesia per secundam creationem cœpit. Et si veteres credentes fuerunt reformati ad imaginem Dei, in iis quoque locum habuit nova creatio.

4. Vbi est fœdus gratiæ, ibi quoque est nova creatio. Sed in V. T. fuit fœdus gratiæ. Ergo & nova creatio. *Maïor* probatur quia in fœdere gratiæ Deus promittit homini non solùm peccatorum remissionem, sed etiam inscriptionem legis suæ in corda confœderatorum, *Ierem. 31. 33.* & homines in hoc fœdere se obligant ad credendum Deo, & ad pœnitentiam agendam. *Minor* probatur ex promissione illâ, *Genes. 3. 15. & 17. 7. & 22. 18.* & ex conditione illâ, *Gen. 17. 1. Ambula coram me, & esto perfectus.*

V. Vnam esse communionem sanctorum inde ab Adamo vsque ad finem seculi.

1. Si inter omnes sanctos in cœlis erit communio, etiam in his terris. At illud est
 E.&

E. & hoc. Probatur *consequentia*: quia communio gloriæ præsupponit communionem gratiæ.

2. Vbi est vnus Deus, vnus mediator, vna Ecclesia, vna remissio peccatorum, vna resurrectio carnis, vna vita æterna, vna via ad vitam istam, ibi est communio sanctorum vna & eadem. Sed in V. & N. T. est vnus Deus, vnus mediator &c. Ergo est vna communio sanctorum. *Minor* per partes ita demonstratur. Vnus est Deus Pater, Filius, & Spiritus sanctus, quem veteres agnoverunt creatorem omnium rerum, ex *Genes.* 1. collato cum *Iob.* 35. 10. & *Psal.* 149. 2. quique visibiliter se manifestavit in baptismo Christi, *Matth.* 3. qui baptismus incidit in crepusculum vespertinum veteris testamenti. Vnde meritò colligimus, Trinitatem SS. ideo tum visibiliter se manifestasse, vt inde colligeremus hanc doctrinam æquè ad vetus testamentum atque ad novum pertinere; etsi maior interim sit lux novi. Deinde est vnus mediator in vtroque populo: quippe qui est caput, & sponsus Ecclesiæ, promissus Patribus, quique solus est via ad vitam. Tertiò est vna Ecclesia: quia nusquam S. literarum traduntur duæ Ecclesiæ. Vna quoque est remissio peccatorum, vt patet ex collatione *Psal.* 32. cum *Rom.* 4. Adhæc est vna resurrectio

surrectio carnis, & vna vita æterna, vt conceditur. Denique est vna via ad istam vitam. Est enim vna fides in Christum. Vnde Abraham appellatur pater credentium. Est etiam vna eademque sanctitas: quia omnes iubemur sancti esse, sicut Deus est sanctus. Quò pertinet, quòd vtrobique iubemur circumcidere corda per gratiam Dei.

3. Vbi est vna prædestinatio, vocatio, iustificatio, & glorificatio, ibi est vna communio sanctorum. At in V. & N. T. est vna prædestinatio &c. vt patet ex *Roman. 8. & 9.*

V I. Eandem esse rationem fœderis in V. & N. T.

1. Si Deus æquè est Deus noster, atque fuit Deus Abrahami, Isaaci, & Iacobi; & vicissim, si æquè est Deus veterum, atque noster, ratio fœderis est eadem in V. & N. T. Sed illud est, *Matth. 22. 32.* Ergo & hoc. Ratio *consequentia* est: quia fœdus gratiæ nititur promissione illâ, quâ Deus promissit, quòd velit esse Deus noster, *Act. 2. 39.* quæ promissio Dei includit repromissionem nostram de fide, & obedientiâ fidei.

2. Vbi est eadem hæreditatis aditio, ibi quoque est eadem hæredum institutio, ac proinde idem testamentum. At in V. & N. T. est

T. est eadem hæreditatis aditio. Ergo eadem quoque est hæredum institutio, ac proinde idem testamentum. Ratio *maioris* est: quia effectus testamenti est aditio hæreditatis; qui effectus fuit ex formâ testamenti, quæ est ipsa hæredum institutio. *Minorem* probo: quia fideles ex gentibus accumbent cum Abrahamo, Isaaco, & Iacobo in regno cælorum, *Matth. 8. 11.*

3. Vbi est vna iustitia fidei, ibi est vna hæredum institutio. Sed in V. & N. T. est vna iustitia fidei, *Rom. 4. 11.* Ergo est vna hæredum institutio, ac proinde vnum idemque fœdus in V. & N. T. quia dispositio fœderis divini est testamentaria.

4. Vnus in utroque populo, tum veteri, tum novo, est testator. Ergo & vnum testamentum. Probatur *antecedens*: quia Christus est testator ille, cuius sanguine tum in veteri, tum in novo populo sancitum est fœdus, *Hebr. 9. 15.*

5. Fideles in V. T. aut eandem nobiscum fidem habuerunt, aut diversam. Non hoc: quia est vna fides; eadem fidei effecta, videlicet bona opera; eadem media, per quæ fides procreatur, videlicet verbum, & sacramenta; idem denique fons fidei, putà electio. Ex his efficitur, illos habuisse eandem nobiscum fidem, ideoque & idem fœdus.

6. Vnus est mediator fœderis in V. & N.T. Ergo & vnum fœdus. Probat *antedens*: quia Christus dicit *Ioh. 6. 51.* se carnem suam dare pro mundi vitâ, id est, pro omnibus credentibus.

7. Absurdum est duos esse modos vocationis, iustificationis, & electionis, ita vt alia sit in Christo, alia extra Christum.

VII. Fidem intueri Christum in V. & N. T.

1. Qui habent promissionem Christi, illi Christum vident. Atqui omnes fideles inde ab Adamo habent promissionem Christi. Ergo. *Maiorem* probo. Sicut se habet oculus ad rem aspectabilem, & mens ad rem quæ intellectu percipitur: ita se fides habet ad Christum. Atqui nisi subiiciatur oculo res spectanda, cerni non potest; nec res intelligibilis cognosci potest, nisi menti subiiciatur. Sequitur itaque, nec Christum videri posse, nisi fidei oculo spectandus exhibeatur. *Maiorem* huius prosyllogismi probant ea S. literarum testimonia, in quibus credere, nosse, videre pro synonymis habentur. v. g. *Iohan. 6. 40.* Omnis qui videt Filium, & credit in eum. *Ioh. 14. 7.* Cognoscitis eum, Patrem, & videtis. *Et vers. 9.* Qui vidit me, vidit & Patrem. *Minor* principalis syllogismi probatur ex

sur ex catalogo promissionum Patribus
factarum de semine mulieris, de semine
Abrahæ, de Siloh, de magno prophetâ, &
nominatim de sole iustitiæ, *Malach. 4.2.*
Adde quòd Abraham vidit diem Domini,
Iohan. 8. 56. id est, credidit promissioni di-
vinitus sibi factæ, fore ut semen benedi-
ctum aliquando ex ipso prodeat. Confer
etiam *Ioh. 5. 46. 47.*

2. Si tria illa testimoniorum genera de
Christo; quid ille sit in seipso, quid fi-
bis; & denique quæ bona in ipso obtine-
amus tum re, tum spe; æquæ in V. T. occur-
runt, atque in novo: sequitur fidem utrobi-
que intueri Christum. At illud est. E. &
hoc. Probatur *assumptio*. Christus in se est
Deus, & homo: nobis est via ad cælum, sol
iustitiæ, agnus Dei &c. denique in ipso ha-
bemus electionem, & iustificationem, &
habebimus aliquando glorificationem.
quæ omnia quomodo in V. T. habuerint
locum, hinc inde demonstratum vide in
hoc libello.

VIII. *Canticum canticorum docere,
Christum esse sponsum Ecclesiæ in V.
& N.T.*

Et res ipsa, & omnes meliores interpre-
tes docent, Canticum canticorum esse e-
pithalamium de nuptiis Ecclesiæ & Mes-

fiæ. In hoc, inquam, meliores authores consentiunt. Sed hoc est, in quo dissentiunt, an Salomon loquatur de Ecclesiâ V. T. vel de Ecclesiâ N. T. vel denique de Ecclesiâ vtriusque testamenti. *Ioseph cæcus, Salomon Tarchi, & Aben Ezra* de solâ synagogâ, sive Ecclesiâ V. T. exponunt. In aliud extremum incidunt qui synagogam prorsus excludunt. Media sententia est illorum, qui Ecclesiam V. & N. T. simul depingi arbitrantur. Quæ sententia non vno modo solet explicari. Sunt enim qui negât quidquâ seriei aut ordinis in hoc Cantico servatum, & ideo ut lubet quidque quo lubet loco explicant. Atque ita plerique fere interpretes, in communi istâ explicatione hærentes, omnia cuique temporis promiscuè tribuunt. Sed continuata series operis ostendit, certum ordinem ibi servari. Quis autem sit ille ordo, duobus modis explicare solent. quibus hoc est commune, quod series & contextus totius operis representet nobis ætates & incrementa Ecclesiæ. Id autem sic fieri existimat *Martinus Delrio*, ut dicat, Salomonem à Spiritu sancto simul reddi memorem eorum, quæ in figurâ primæ sponsæ, synagogæ, iam acciderant; & docere, quorum præterita illa futurorum typi essent, & imagines. Proposuit Spiritus sanctus Salomoni, inquit

Delrio

Delrio in comment. super hunc librum, exemplar eorum, quæ synagogæ olim evenerant usque ad Salomonis tempus; indicavit simul ea, quæ futura erant post eius ætatē. Phænomena illa erant, quia cuncta Iudæis in figurâ contingebant, ut quædam futurorum prædictiones. Sic ergo Salomon speculum proponente Spiritu sancto didicit, quæ futurorum illis præteritis significarentur. Vnde fit, ut sic aliquando loquatur de futuris, quasi de præteritis ageret, de præteritis quoque, quasi de presentibus loqueretur. Multum profectò vidit Delrio. Sed ante illum *Brighmannus* noster longius prospexit; & observavit, Canticum esse partim historiam de Ecclesiæ statu sub Davide & Salomone, *cap. 1. v. 2. usque ad 10.* partim prophetiam de Ecclesiâ legali sub Roboamo, & deinceps usque ad captivitatem, in captivitate, & post captivitatem, usque ad Christum, à *cap. 1. vers. 10. ad vers. 6. cap. 4.* itemque de Ecclesiâ evangelicâ, inde à Christi morte, usque ad eius reditum ad iudicium, *reliquo libro*. Conveniunt hæ duæ sententiæ, Thomæ Brighmanni & Martini Delrio, quod Ecclesiam V. & N. T. in hoc Cantico describi docent. Sed Delrio aliùs affurgit, & Ecclesiam V. T. inde ab initio mundi usque ad Salomonis ætatem historicè depingi, Ecclesiam verò tum V.

tum N. T. prophetice inde à Salomone vsque ad finem mundi proponi statuit. Sed Brighthmannus terminum à quo figit in ætate Davidis. Quidquid huius sit, certum est, Ecclesiam V. & N. T. illiusque ætates, incrementa, decrementa, periodos representari. Hoc enim series & contextus operis ostendit. Quòd si aliter interpreteris hunc librum, inanis earundem rerum repetitio inconditam confusionem artificiosissimo cantico offundet: quod singulis temporibus singularia quæque accommodat. Vidit hoc (ne putes novam esse hanc observationem) *Anonymus interpres* huius libri, quem Delrio in Collegio Lovanienti asservari ait. Is enim scriptor, in lucem nondum editus, ut Delrio d. l. testatur, considerat illud Pauli Rom. II. *Cæcitas venit in Israël ex parte, donec plenitudo gentium intraret; & sic omnis Israël salvus fiet.* Vult itaque, sicut illic tres status Ecclesie significantur, eò quòd Iudæis excæcatis & ramis olivæ defractis populus gentium, qui oleaster erat, in frugiferam Iudæorum olivam insertus fuit, & socius radicis & pinguedinis olivæ factus, invaluit atque profecit; donec ingressa gentium plenitudine, tandem quoque reliquiis Israël in mundi fine accedentibus, sicut arena maris, Ecclesie filii multiplicabuntur: Pari inquam ratione

nione vult esse tres libri huius prophetici partes: primam, de statu inchoantis Ecclesie, quo mutua Christi & Ecclesie quasi desideria continentur: aliam, quâ iam quasi adolescens & crescens Ecclesie ætas describitur, quantum ad statum medium: tertiam, quâ plenitudo perfectæ ætatis, & ovilis, ut ita loquar, gregibus cunctis receptis plenitudo exhibetur. Hæc sententia etsi nobis non probatur, quantum ad terminum à quo: tamen quòd certas Ecclesie periodos in hoc libro observatas esse monet, proba censi debet. Sed ut pateat quorsum hæc tendant, sic argumentor. Si Ecclesia fuit sponsa Messie in V. T. Messias etiam fuit ipse sponsus. At illud est. Ergo & hoc. *Antecedens* probatur ex Cantico canticorum. Sive enim statuas, Ecclesiam inde à primâ promissione *Gen. 3. 15.* sive à temporibus Davidis & Salomonis describi, una eademque ipsius fuerit conditio, quantum ad nuptias, quæ in hoc libro graphicè depinguntur, sive potius quantum ad coniugium. Sicut enim coniuges sibi invicem promittunt individuum unionem & communionem, illamque re ipsâ stabiliunt & colunt: ita Christus & Ecclesia inde ab initio istius, quam dixi, promissionis, unionem & communionem spiritualem tolerant, cuius fructus constabit plenissimè post

hanc vitam. Pertinet huc canticum illud
Esa. 5. v. 1. & d. vbi Christus, sponsus Eccle-
 siæ, describitur à curâ, quam impendit suæ
 vineæ. Confer *Matth. 21. Marc. 12. Luc. 20.*
 Sed redeamus ad Cantici nostri œconomi-
 am, prout illam *Delrio* explicat. Arbitror,
inquit, sic agi de amore Dei erga totum
 cœtum fidelium, qui Ecclesia vocatur, ut
 multa quoque singulis Ecclesiæ membris
 conveniant. Sicut enim propensior est a-
 mor Dei erga cœtum vniversum, sic non
 alienus est à singulis membris: & ut iucun-
 da sunt Dei cum vnâ animâ colloquia, ita
 totius cœtus vox vnanimis divinis auribus
 non potest non grata accidere. Fatemur
 ergo, rationem totius, à singulis partibus
 non esse alienam, sicut totius reip. laus à
 singulis civibus haud aliena est. Contendi-
 mus tamen vitandam vtriusque expositio-
 nis confusionem. Dicta hæc sunt à Salomo-
 ne primariò & directè de Ecclesiâ, prout ex
 Iudæis & Nationibus vna conflat: sic ta-
 men ut quædam synagogæ, quædam Chri-
 stianæ Ecclesiæ conveniant. Affectus iidem
 sunt sponsarum; sed diversis temporibus
 quidam conveniunt particulari sponsæ
 vni, quæ non alteri; & quædam singulari-
 bus, quæ non vniversæ. Quædam conve-
 niunt manui, quâ manusest, quæ non con-
 veniunt oculo ut oculus est, etsi conveniunt
 oculo,

oculo; quâ membrum est corporis totius: & quædam conveniunt singulis membris, quæ non conveniunt corpori, ut totius corporis subit rationē. *Ex paulo pōst*: Historicus sensus, sive argumentum libri præcipuum, est Dei amor & beneficia in Ecclesiam, secundum diversos Ecclesiæ status & incrementa, à primo iusto Abel, non ad Iesu modò resurrectionem, ut plerisque visum, putà Cassiodoro, Angelomo, Bedæ, Haimoni, Alcuino, Thomæ, & aliis: sed usque ad finem mundi, & militantis Ecclesiæ eum triumphante inseparabilem unio- nem; quæ fuit sententia multorum, nempe Theodoreri, Aponii, Anselmi, & innomi- nati cuiusdam membranacei.

IX. Christum tam illis in V. T. quàm nobis in novo esse mediatorem vni- cum.

1. Si est communis, sive eadem fides in V. & N. T. est etiam communis mediator. quia omnes promissiones in Christo sunt Etiam & Amen. At prius est, ex *Hebr. II. 1.* Ergo & posterius.

2. Si fideles in V. T. crediderunt in Christum promissum, & nos in Christum missum credimus, utique ille est utrobi- que mediator. At illud est: quia Christus

primis parentibus , tribus primariis patriarchis, & aliis passim promittitur.

3. Qua ratione pater ille credentium Abraham fuit iustificatus, eadem omnes omnino credentes iustificantur. Sed ille iustificatus est fide in Christum, *Genes. 15. 6. Rom. 4. 1. & d.* Ergo eadem ratione omnes credentes iustificantur.

4. Si veteres illi ederunt escam spirituales, & biberunt potum spirituales, Christum sibi habuerunt propositum. Illud est, ex *1. Corinth. 10. 3. 4.* Ergo & hoc. *Consequentia* bona est: quia esca, & potus spiritualis dicitur *d. l.* ratione significationis, & repræsentationis, qua Christus repræsentatur ut cibus, & potus verè spiritualis, *Iohan. 6.*

5. Vna est via ad salutem: videlicet sanguis Christi. Et huc pertinent varii typi, qui in Christi sanguine proram & puppim salutis collocatam esse docent. In primis oportet hîc vrgere sanguinem sacrificiorum. Nisi enim referas sanguinem illum ad sanguinem Christi, tota illa ratio colendi Deum per sacrificia propitiatoria fuerit ridicula, & Deo indigna.

6. Vnus est Dominus, per quem omnia, ut ait apostolus *1. Corinth. 8. 6.* in quo Deus benedixit hominibus omni spirituali benedictione, *Eph. 1. 3.* & in quo vno facta est

ἐκ ἀναφαιλάωσις totius Ecclesiæ, *Eph.* 1.
10. & ille est idem heri, hodie, & in secula,
Hebr. 13. 8.

7. Si in vno Adamo omnes homines in
V. & N. T. moriuntur, etiam omnes cre-
dentes in V. & N. T. in vno Christo revi-
viscunt. Contrariorum enim contraria
sunt consequentia. *Rom.* 5. 17. & *1. Cor.* 15.
v. 47. & *seqq.*

8. Ecclesia V. T. aut habuit caput, &
mediatorem, aut non. Si non habuit caput,
ne Ecclesia quidem fuit: quia illa est respu-
blica, & proinde requirit caput. Si non ha-
buit mediatorem, non potuit salvari. Si
autem habuit caput, illud fuit Christus:
quia non est nisi vnum Ecclesiæ caput, *Eph.*
5. 23. Ita si habuit mediatorem, is non fuit
alius nisi Christus: quia vnus est mediator
Dei & hominum, *1. Tim.* 2. 5.

9. Si Christus non fuit mediator in V.
T. non est perfectus mediator. Sed falsum
est hoc. E. & illud. Ratio *consequentia* est;
quia non est mediator totius Ecclesiæ, sive
omnium credentium.

10. Omnes sancti subsunt Christo ca-
piti in cœlis. E. etiam in terris ab hoc capite
pependerunt. Ratio *connexi* est: quia præ-
destinatio, vocatio, iustificatio, & glorifi-
catio individuo cōhærent nexu, *Roman.*
8. 30.

11. Abra-

11. Abraham vidit diem Domini, *Iohan. 8. 56.* Itaque credidit in Christum. Hoc enim est videre Christum.

12. Sicut nos sumus filii Abraham, vi promissionis, ita etiam credentes in V. T. fuerunt veri filii Abraham, vi eiusdem promissionis. Illa verò promissio non est nisi in Christo.

13. Nos sumus circumcisi in Christo, circumcissione ἀρχιερουργία, *Coloss. 2. 11.* & Christus est pascha pro nobis sacrificatum, *1. Cor. 5. 7.* Itaque hæc duo etiam in V. T. habuerunt locum apud verè credentes. Apostolus enim manifestò alludit ad figuras illas V. T.

14. Si veteres illi non fuerunt electi in Christo mediatore, duplex est ratio electionis, & proinde falsum est argumentum apostoli de electione nostri ab exemplo Isaac, & Iacobi, *Rom. 9.* Sed consequens est absurdum. Ergo & antecedens. Vide *Eph. 2. 14.* ubi Christus dicitur Ecclesiam V. & N. T. fecisse vnā.

15. Christus veteribus fuit propositus tanquam semen contritum caput serpentis, *Genes. 3. 15.* collato cum *Hebr. 2. 14.* & *1. Iohan. 3. 8.* & tanquam semen, in quo benedicendæ erant omnes gentes terræ, *Genes. 22. 18.* & tanquam Iehovah, qui sit rupes seculorum, *Esa. 26. 4.* & tanquam Domi-

Dominus, propter quem Deus exaudiat orationes suorum, quique adducturus sit iustitiam seculorum, *Dan. 9.* & tanquam Iehovah, in quo Deus servet suos, *Hos. 1. 7.* Ergo misericordia, & remissio peccatorum contigit veteri Ecclesiae non nisi per Christum.

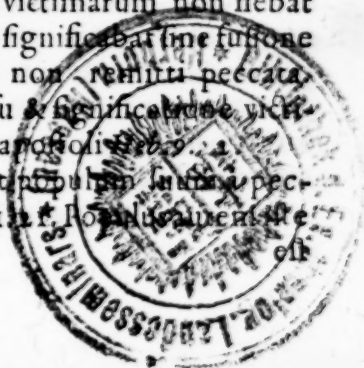
16. Desponsatio Dei cum peccatoribus non est nisi in Christo sponso, *Ephes. 5.* Hæc autem desponsatio etiam in V. T. habuit locum, *Hos. 2. 19.*

17. Iustus suâ fide vivet, *Hebr. 2. 4.* Hæc autem fides non est nisi in Christum, *Rom. 1. 3.*

18. Apostolus *Act. 15. 11.* sic argumentatur. Sicut illi, sic & nos servamur. Illi servati sunt gratiâ Christi. Ergo & nos. Huic *αὐτῷ ἐξ ὅου* est illud: Sicut nos servamur, ita & illi. Nos gratiâ Christi, *Act. 4. 12. Rom. 3. 24. 25.* Ergo & illi.

19. Quod fiebat de victimis, id significabat futurum de victimâ Christi. At sine fusione sanguinis victimarum non fiebat remissio. Ergo id significabat sine fusione sanguinis Christi non remitti peccata. Maior patet ex usu & significacione victimarum. Minor est a prophetis *Hebr. 10. 1.*

20. Iesus servat populum suum a peccatis suis, *Matth. 1. 21.* Romanus autem de

est tota Ecclesia, vetus & nova, *Psal.* 110.
3. *Luc.* 1. 68.

18. Patriarchæ viderunt Deum, & quidem sibi propitium. At Deum nemo vidit vnquam sine Christo, quippe qui revelavit, *Iohan.* 1. 18.

19. Christus est agnus Dei, qui tollit peccatum mundi, *Iohan.* 1. 29. Ergo peccata veterum nō fuerunt remissa nisi per Christum: in quo omnes promissiones Dei sunt etiam & Amen, ita vt propter Christum sint datæ, & per illum impletæ vel implendæ.

X. Etiam in V. T. promissa fuisse bona sempiterna.

1. Vetus testamentum est verbum Dei. Ergo continet sanctissima præcepta, & amplissima promissa. *Consequentiam* probō: quia hic est character verbi Dei, continere sanctissima præcepta, & amplissima promissa. Iam verò si in V. T. promissa tantum fuerunt bona temporalia, caduca, & corporalia, illa profectò non possunt haberi in amplissimis: quia bona æterna tanto intervallo superant bona temporalia, quanto corpus vmbra, vel, vt rectius dicam, quanto aliquid antecedit atque antecellit rō nihil.

2. Si Deus æquè in V. T. atque in N.
suis

suis donavit ea, quæ pertinent *αἰῶς τῶν
 αἰῶν, καὶ αἰῶς τῶν αἰῶν*, id est, ad vitam,
 & pietatem, non solum illis promisit bona
 temporalia, sed etiam sempiterna. Hic e-
 nim est fasciculus omnium donorum Dei
 in hac vitâ nobis necessariorum, 2. *Petr.* 1. 3.
 Sed antecedens est verum: quia Deus pas-
 sim in V. T. à suis stipulatur pietatem, il-
 liusque rationem præscribit. Vnde porro
 firmiter arguimur. Pietas est ad omnia utilis,
 habetque promissionem huius & futuræ
 vitæ, 1. *Tim.* 4. Ergo & pietas veterum ita
 se habuit.

3. Praxis ministerii verbi & sacramen-
 torum est tessera immortalitatis. Atqui
 praxis illa fuit in V. & N. T. Ergo utrobi-
 que fuit tessera immortalitatis. Prob. *Pro-*
positio. Verbum Dei est explicatio religio-
 nis eminentissima. Iam verò religio suâ
 naturâ tendit ad immortalitatem. Ergo si
 in V. & N. T. verbum Dei tradit religio-
 nem, etiam proponit immortalitatem. Si
 spectemus sacramenta, in illis quoque cer-
 nitur pictura immortalitatis. Si enim cir-
 cumcisionem intueamur, utique sicut præ-
 cepto circumcisionis continetur mystica
 quædam & excellentior significatio, vide-
 licet circumcisio cordis; ita promissio cir-
 cumcisioni addita ad maius aliquid referri
 debet, nempe ad possessionem vitæ æter-
 næ. Sic

næ. Sic Pascha figurabat liberationem ab angelo vastatore : vbi etiam occultatur myſterium ſalutis æternæ. De baptiſmo & S.cœnâ eſt res manifeſta.

LOCUS XXIV.

De Eccleſiâ.

I. Eccleſiam aliquam in mundo fuiſſe inde ab Adamo, & iam nunc eſſe, & vſq^{ue} ad finem mundi.

QUOD confirmant hiſtoria ſacra V. & N. T. & promiſſiones prophetiæ ſibi factæ, itemq; experientia, illi non eſt contradicendum. Atqui Eccleſiam aliquam inde ab Adamo vſque ad noſtra tempora fuiſſe, docet hiſtoria ſacra, & experientia; & deinceps aliquam fore vſque ad finem mundi docent promiſſiones prophetiæ. Ergo: *Minorem* probō per partes. In V. T. fuit aliqua Eccleſia tempore patriarcharum ante diluvium; in diluvio fuit redacta ad octonarium: poſt diluvium fuit conſervata in familiâ Abrahami, Iſaaci, & Iacobi, illorumque poſteris partim in Ægypto, partim

partim in deserto, partim denique in terrâ Canaan; ubi habuit sedem suam ante captivitatem Babylonicam; & sub illâ exulavit in Babylone; vnde postea rediit in terram Canaan, ibique fuit continuata usque ad Christum, quia retinuit tabulas fœderis, usque adeò ut Christus testatus fuerit, Phariseos sedere in cathedrâ Moysis, hoc est, doctrinam ipsius proponere populo. Ad tempus N. T. si respicimus, historia primitivæ Ecclesiæ in Actis apostolorum traditur: & divina Apocalypsis disertè testatur, Ecclesiam continuandam esse inde à Iohannis tempore usque ad finem mundi, hoc modo. Principio proponuntur septem Ecclesiæ, ut in iis tanquam typis, & speculis videre possimus conditionem variarum Ecclesiarum, quæ tanquam virgines adstant reginæ, id est, Ecclesiæ catholicæ, *cap. 2. & 3.* Deinceps status Ecclesiæ figuratur partim in genere, *cap. 4. 5.* partim per certas periodos, quæ sibi invicem sint successuræ, ita ut sigilla excipiantur à tubis, hæ à phialis, & iterum hæ ab illo statu, qui describitur *cap. 20. & d.* In septimâ verò tubâ, *cap. 12. 13. 14.* repetitur status Ecclesiæ, figuratus per sigilla & tubas, mirabili artificio, quod lucem adfert toti huic libro. Nam draco figurat persecutiones sub Imp. & Pontificibus Romanis, inde à Iohanne.

hanne. Vnde mox draco iste, cui tribuerat septem capita, & decem cornua, figuratur sub duabus bestiis, quarum prior adumbras Imperatores, secunda Pontifices Romanos, quatenus acceperunt potestatem primæ bestię. Mox agnus introducitur, stans super montem cum suis, & victoriam reportans secundum seriem phialarum. *Erit cap. 16.* redit Iohannes ad seriem historię, quam septima tuba figuraverat. Hęc omnia magnam lucem accipient, si conferantur cum Cantico canticorum. Hęc siquidem duę prophetię iisdem insistant vestigiis. Communibus siquidem temporibus eosdem eventus prædicunt, & finem in eadem metâ statuunt. Initiis tantum distant, quantum Salomon Iohannem ætate præcurrit. Tractandi rationem etiam paulo diversam sequuntur. Nam Salomon, utpote propheticus paranympus, nuptias ferè describit, adeoque certamina parcius attingit; quæ Iohannes fusiùs persequitur, utpote qui Ecclesiam voluit munire adversus scandala. *Addo prophetiam Danielis.* Illa siquidem *cap. 2. v. 44.* docet, tempore isto, quo quatuor regna ibi proposita vigeant, Deum suscitaturum regnum, quod vigeat in secula: vbi duo discimus, Ecclesiam habere hospitia sua in quatuor istis regnis, ita tamen ut ab illis plurima mala patiatur,

tiatur, cap. 7. & 11. & quòd regno quarto ad senium tendente Deus novam Ecclesię faciem sit inducturus. Deinde cap. 12. describitur Ecclesię multiplex status inde ab excidio Hierosolymitano per annos primò 1290; deinde, per annos 1335. His adde promissionem illam Christi Matth. 16. 18. & 28. 20.

II. Christum, non verò Petrum, esse petram Ecclesię, Matth. 16. 18.

1. Quod est Dei proprium, non tribuendum est Petro apostolo. Atqui petram esse, sive vnius hominis, sive plurium, est Dei proprium. Ergo. Prob. *assumptio*. Deus Deut. 32. quinquies appellatur petra Israelitarum: vers. 4. 15. 18. 30. & 31. quia neope ad illum solum confugiunt pii, & ibi tuti sunt adversus omnis generis insultus. Et David passim Deum vocat petram suam. 2. Sam. 22. 5. 2. 47. Psalm. 18. 5. 3. 32. 47. & 28. 1. & 31. 5. 3. 4. & 42. 10. & 62. 5. 3. 7. 8. & 71. 3. & 89. 27. & 92. 16. & 94. 12. & 95. 1. & 144. 1. Confer Esa. 17. 10. & 26. 4. & 30. 29. & 44. 3. Hab. 1. 12. Hęc causa est, quòd LXX. vocem Hebręam TSVR, quę petram significat, vices verterum Θεός, κύριον, ἄγιον. v. g. Deut. 32. 18. verba ista, *Petræ, quę te genuit, oblitus es*, reddiderunt, Θεὸν τὸν γενήσαντά σε ἐγκατέλι-
πες.

π15. Magna itaque iniuria Deo fieri censenda est, quando hic titulus tribuitur creaturæ. Id quod in primis patet ex *Deut.* 32. *ψ.* 31. & 37. ubi idololatriæ insimulantur, qui diis suis hoc elogium abscribunt. Hinc Deus *Esa.* 44. 3. ait: *An est Deus prater me? utique nulla est petra, siue rupes; nullam novimus.* Solus itaque Deus est petra nostra; quippe cui soli fidere debemus, & in quo solo tuti sumus adversus omnis generis tempestates. Proinde non Petrus, sed Christus, est petra Ecclesiæ, *Matth.* 16. 18.

2. Petra, siue rupes, cui Ecclesia superstruitur, est omnibus modis immota, & habet vim sufficientem præstandæ omnibus & singulis totius ædificii partibus invictæ firmitati. At verò hoc non competit ulli creaturæ. Non itaque Petro, sed Christo superstrui potuit Ecclesia.

3. Petra Ecclesiæ est una eademque in V. & N. T. videlicet Iesus Christus. In illo siquidem omnes promissiones sunt Næ, & Amen, *2. Cor.* 1. 20. hoc est, ab illo habent suam essentiam, & firmitatem. Super Christum itaque ædificata fuit Ecclesia V. T. & super eundem ædificata est Ecclesia N. T. Quòd si dicas, Petrum omnino etiam dici posse petram, siue rupem Ecclesiæ, quia *Eph.* 2. 20. Ecclesia dicitur superstrui fundamento apostolorum, & prophetarum; &

Apor. 11.

Apoc. 21. 14. duodecim apostolos appellari totidem fundamenta muri urbis sanctæ; responsio, petitur ex utroq; illo loco. Nam in priori solus Christus dicitur imus lapis angularis, id est, fundamentum imum: in posteriori duodecim fundamenta tribuuntur muro civitatis, non ipsi civitati. Rectè itaque ad priorem locum observant viri docti, apostolum alludere ad morem architectorum, qui fundamentum imum, & primum, quod immediatè ponitur in solo, construunt ex ingentibus saxis, quibus deinde lapides minores superaddunt. Ita solus Christus est fundamentum petrale, seu petra fundamentalis; apostoli, fundamentum petreæ illi superimpositum. Quòd autem Christus etiam fuerit petra, sive rupes Ecclesiæ V. T. inter alia confirmatur ex 1. Cor. 10. 4. ubi Christus dicitur fuisse petra illa, id est, figuratus per petram illam, quæ Israelitis suppeditaverat aquas in deserto. Sicut enim petra illa percussa à Mose suppeditavit aquas, quibus Israelitæ fessi fuerunt refocillati: sic Christus cruci affixus, & veluti percussus baculo iræ Dei, fudit sanguinem, quo omnes credentes in V. & N. T. reficiuntur ad salutem animæ.

4. Si homo non est petra respectu unius hominis, multò minus potest esse petra Ecclesiæ, id est, tot millium. Verum est illud:

illud: quia homo est fœnum, flos, bulla. Ergo & hoc.

III. Notas Ecclesiæ visibilis, halcyonia sua habentis, esse puram prædicationem verbi Dei, & administrationem sacramentorum legitimam.

I. Quæcunque notæ competunt omni Ecclesiæ, halcyonia habenti, & soli, & semper, ita ut sint reciprocæ, illæ pro veris sunt habendæ. Tales autem sunt pura prædicatione verbi Dei, & legitima sacramentorum administratio. Ergo. *Minor* probatur ex historiâ & praxi V. & N. T. Et si enim ante Abrahamum non fuerunt sacramenta illa strictè dicta, tamen sacrificia tum fuerunt sacramenta. Cæterum notare oportet id, quod in thesi diximus, has esse notas Ecclesiæ habentis sua halcyonia. Si enim Ecclesia ingemiscat sub cruce, & prædicatione verbi, & administratio sacramentorum cessare potest. Tum verò satis est, si Ecclesia privatim meditetur verbum Dei, & secundum illud instituat fidem, & vitam. Hinc apostolus *Col. 1. 5.* dicit, se videre ordinem decentem, & soliditatem fidei in Ecclesiâ Colossensem: quia videlicet Colossenses per Dei gratiam poterant publicos cætus instituere. Sed aliud erat tempore Eliæ in Israele.

2. Quas notas Deus in V. T. & Christus in N. T. tradidit, quasque apostoli coniunxerunt, illæ sunt legitimæ. Atqui Deus in V. T. & Christus in novo duas illas Ecclesiæ notas tradiderunt, & apostoli coniunxerunt. Ergo. Probatur *assumptio*. Deus ait Deut. 4. 8. *Qua gens maxima futura est: cui sunt statuta & iudicia iusta, sicut est tota hæc lex, quam ego propono vobis hodie.* ubi lex etiam comprehendit sacramenta V. T. nimirum lex ceremonialis. Christus Matth. 28. 19. 20. ait: *Profecti ergo docete omnes gentes, baptizantes &c.* Apostoli quoque in Actis hæc duo coniunxerunt. Et de primitivâ Ecclesiâ prædicatur, quod perduraverint in doctrinâ apostolorum, fractione panis &c. Act. 2. 40. Christus quoque hanc novam suorum discipulorum, & ovium tradit Iohan. 8. 31. & 10. 27.

IV. Ordinem in Ecclesiâ N. T. servandum esse, qui à Christo præscriptus sit.

Si Christus est Ecclesiæ paterfamiliâs, ordo ab ipso præscriptus, est servandus. Primum est. E. & postremum. *Consequentia* firma est: quia solius patrisfamiliâs est mandata domesticis dare. Intelligitur autem hîc vocabulo ordinis non ille, qui pro exigentiâ circumstantiarum variare potest ac debet, sed *ὑποτάξις* ille, seu essentialis, qui

P

cernitur

cernitur in prædicatione puri puri verbi Dei, administratione baptismi & eucharistiæ, & denique disciplinâ ecclesiasticâ.

V. Claves Ecclesiæ omnibus apostoli, non soli Petro, datas esse.

1. Si claves regni cœlorum nihil sunt aliud, quàm facukas, aliis quidem regnum cœlorum aperiendi, aliis verò claudendi, seu, alia quidem super terram soluendi, alia verò ligandi: claves illæ non soli Petro, sed omnibus apostolis sunt datæ. At prius est. E. & posterius. *Assumptio* constat ex Iohan. 20. 21. *Si quorum remiseritis peccata, remissa erunt; si quorum retinueritis, retenta.*

2. Si reliqui apostoli, æquè ac Petrus, fuerunt legati Christi, claves regni cœlorum non solùm Petro, sed etiam reliquis apostolis fuerunt datæ. Verum est quod antecedit. E. etiam quod sequitur.

VI. Ecclesiam, si aliquo in loco defecerit, posse instaurari.

Si Christi disciplina literis apostolicis est consignata, Ecclesiam, si aliquo in loco defecerit, possumus illius adminiculo instaurare. Atqui verum est primum. E. & secundum. Ratio *connexi* est: quia iuxta præscriptum huius disciplinæ vti Ecclesia fundatur, ita quoque instauratur.

VII. Præ-

VII. Præscriptionem longissimi temporis non esse notam veræ Ecclesiæ, aut religionis.

1. Si longissimi temporis præscriptio est nota veræ religionis, siue Ecclesiæ, ethnica religio etiam est vera. Sed hoc est falsum. E. & illud. *Connexum* est manifestum: quia religio idololâtrica v. g. Roma cœpit in primis tempore Numæ Pompilii.

2. Ecclesiæ nascentis *æternæ* non fuit præscriptio longissimi temporis. Non itaque hæc est nota essentialis discernens Ecclesiæ vel religionem veram à falsâ.

3. Omnis nota debet esse reciproca, id est, debet competere omni, & soli subiecto notificando, & semper. Atqui præscriptio longissimi temporis, seu antiquitas, ita se nō habet: quia, ut patet ex dictis, non competit omni religioni, aut Ecclesiæ, v. g. Ecclesiæ novellæ: neque competit soli, quia etiam competit aliis rebus: neque semper, quia non competit religioni, aut Ecclesiæ novæ, aut reformatæ. Ergo. Sic v. g. *Gen. 4.* legimus, tunc, nempe tempore Enos, cœpisse fideles invocare nomen Dei. Pridem quidem didicerant Adam, Abel, Seth invocare nomen Dei, sed domatim. Postquam natus est Enos, tum gregatim invocari cœptum est in cœtibus Ecclesiasticis, adhibi-

tis etiam ritibus, non humanitùs inventis, sed divinitùs institutis. Nunquam enim Deo placuit *ἑλοθρησκεία*. Hæc igitur erant veluti vagientis adhuc Ecclesiæ cunabula, cùm iam Kain urbis à se conditæ encænia celebrasset: ut meminerimus spectandum semper, non quàm vetera, sed quàm vera nobis proponuntur. Nam etiam si primum quodque verissimum, tamen sæpe nobis novum videtur, quod sibi vetus est. Sic Kaino, Ecclesiæ, tum primum formam aliquam accipientis, pietas novella videri, atque adeo rideri poterat, cùm reverà ut Adam, sic & Satan priùs fuerit pius quàm impius.

VIII. Papam Romanum esse Antichristum magnum.

Qui se effert supra Christum, ita ut nihilominus se Christi vicarium dicat, is est magnus Antichristus. Atqui Papa hoc facit. Ergo. Ratio *propositionis* est: quia magnus Antichristus habet cornua duo similia agni, sed loquitur ut draco, *Apoc. 13. 11.* & effert se supra quidquid Deus dicitur, aut numen; sedetque in templo Dei, præ se ferens se esse Deum, *2. Thess. 2. 4.* Quod attinet ad *assumptionem*, praxis Pontificum Romanorum abundè illam confirmat. Quid enim? annon hæc est superba & notoria

roria divinitatis affectatio, imò realis quæ-
 dam eius vsurpatio, dum Pontifex Roma-
 nus se caput vniversæ Ecclesiæ, seu genera-
 lem Christi vicarium, hoc est, supremum &
 absolutum rerum omnium tum spiritua-
 lium, tum corporalium arbitrum & mode-
 ratorem esse iactat, qui non privatis modo
 omnibus Christi fidelibus, sed & episcopis,
 seu verbi administris vniversis, denique re-
 gibus & principibus totius mûdi, & maxi-
 me Christianis, absolutam quidvis man-
 dandi & prohibendi potestatem habeat,
 qui ne totius quidem Ecclesiæ iudicio, seu
 conciliis œcumenicis, subiectus esse velit.
 Atque hæc est præcipua magni Antichristi
 nota. Huic addit illam: Antichristum nem-
 pe esse insigniter dissolutum, & impium,
 ita vt prorsus velit esse exlex, quantum ad
 doctrinam, & vitam, adeoque Christo per
 omnia contrarius; verùm ita vt omnia sua
 peccata specie quâdam pietatis hypocriti-
 cz palliet.

IX. *Nullam esse vim aut actionem phy-
 sicam crucis, agni Dei, & similium
 rerum.*

I. Sacramenta, divinitus instituta, non
 habent vim aliquam physicam. Ergo mul-
 to minus crux, & alia id genus. Prob. ante-
 cedens:

cedens: quia vis & actio physica in negotio salutis tantum est causæ principalis, id est, ipsius Dei; & formarum supernaturalium, uti sunt fides, spes, charitas.

2. Crux, agnus Dei, aqua lustralis, cerei, globuli, & alia huius farinae, neque habent præceptum, neque promissionem Dei. E. nullam habent vim moralem; ideoque multò minùs physicam.

X. *Ceremonias N. T. debere esse simplices, & paucas.*

1. Quidquid postliminio introducit in Ecclesiam N. T. onus ceremoniarum V. T. id quàm sollicitissimè cavendum est. Atqui pompa, & multitudo ceremoniarum hoc facit. Ergo. *Maior* constat ex discrimine V. & N. T. quod apostoli tam studiosè vrgent: ita ut libertatem Christianam periclitari doceant, si apparatus ceremoniarum introducatur. *Minorem* probat experientia; quia si quis intueatur pomposas illas in Ecclesiâ Romanâ ceremonias, necesse habet in illam querelam cum *Augustino* episc. 219. erumpere: Ipsam religionem quàm paucissimis & manifestissimis celebrationum sacramentis liberam esse voluit Dominus. Sed illi servilibus oneribus sic illam premunt, ut tolerabilior sit conditio Iudeorum.

2. Chri-

2. Christus instituit duas solùm ceremonias in N. T. videlicet baptismum aquę, & eucharistiam. Ergo plures ceremoniæ non sunt introducendæ, quæ habeantur in necessariis.

3. Multitudo & pompa ceremoniarum ethnicarum non convenit religioni Christianæ. Atqui tales in Ecclesiâ Romanâ sunt orbiculi, agnus Dei consecratus, & alia.

X. Babylonem orientalem fuisse typum Babylonis occidentalis.

Si Roma *Apoc.* 14. 8. & 16. 19. & 17. 5. & 18. 2. 10. 21. hoc est, sexies, appellatur Babylon, hæc potest dici typus illius. At illud est verum: ut concedunt Ribera, Belarminus, & alii, & ex ipso textu colligitur. Ergo & hoc. *Consequentia* propositionis est; quia Roma appellatur Babylon mystificatione, ut patet ex *Apoc.* 17. 5. Mysticam illam rationem sic evoluimus. Babylon significat confusionem; & infesta fuit populo Dei, qui tandem fuit divinitus liberatus. Sicut itaque plurima Iudæis Babylonem abductis, & à Babylone reducibus evenerunt: ita Ecclesia N. T. nihil non perpeffa est à Româ, inde à Neronis temporibus. Sed bene habet, quod sicut captivitas Babylonica fuit typus captivitatis conscientiarum

tiarum sub dominio Romæ: ita etiam restitutio Iudæorum in integrum est typus restitutionis Ecclesiæ N. T. quâ de re insignis est visio *Zach. 1. ̄. 8.* & d. Ibi enim vir equo rufo insidens repræsentat Filium Dei, qui Ecclesiam illustrat, & fovet, atque adversus hostes defendit, & hos tandem consumit. Harum enim rerum symbolum est rubedo, quippe color igneus. Hic vir stat inter myrtos, hoc est, inter credentes, qui coram mundo sunt humiles, sed coram Deo semper virent. Myrti istæ sunt in loco profundo: quia credentes opprimuntur à potentibus huius mundi. Equi rufi, balii, & albi significant angelos Christo ministrantes. Hos Iehovah mittit ad perambulandum terram, ut serviant vsibus sanctorum, eosque defendant contra hostes. Porro vir insidens equo rufo descendit in colloquium cum Deo, qui responder, se zelo & amore maximo Hierosolymam & Sionem profectui, & irasci gentibus, quòd tantam crudelitatem exercuerint erga Hierosolymam, denique pro suâ misericordiâ se effecturum, ut vrbs & templum reædificentur. Quæ omnia vsibus nostris accommodare debemus: quia & Christus hodiè intercedit pro Ecclesiâ contra Babylonem occidentalem.

Locus

Locus XXV.

De Sacramentis in genere.

I. Mutuam esse harmoniam, & consensum inter verbum, & sacramenta; itemque inter ipsa sacramenta.

QVÆ testantur vnionem, & communionem cum Christo, illa inter sese consentiunt, vt maximè externis quibusdam notis discernantur. Atqui verbum, & sacramenta testantur illam vnionem, & communionem. Ergo. Minor probatur per partes. Evangelium veteris testamenti Christum habet sibi propositum, tanquam eum, qui contriturus sit caput serpentis, in quo benedicendæ sint omnes gentes, qui sit Iehovah iustitia nostra, *Gen. 3. & 15. Ierem. 23.* Similiter evangelium N. T. testatur, omnia in omnibus salvandis esse Christum, *1. Cor. 1. ψ. ult.* Circumcisio in V. T. figurabat semen promissum, quod immunditiem originalem tolleret. Ideo enim in genitali membro fiebat hic ritus. Confer *Genes. 17. Col. 2. ψ. 11. 12.* Pascha adumbrabat Christum, qui totus cum suis

beneficiis fiat noster, & spirituali ratione nobis manducetur. Confer *Exod. 12. 1. Cor. 5. 7.* Baptismus testatur abluitionem per sanguinem Christi, & ipsius induitionem, *Rom. 6. 3. Gal. 3. 27.* Panis in sacrâ cœnâ est communio corporis Christi, *1. Cor. 10. 16.* Sic itaque verbum & sacramenta testantur, tanquam literæ videlicet & sigilla, nos in Christo renasci, & ab eodem nos alijs, adeoque crescere ad vitam æternam: vt totâ veritatis viâ errent, qui opinantur aliud agi & offerri in sacramentis, quàm in evangelio. Hinc quoque demonstratur harmonia, sive consensus inter sacramenta V. & N. T. itemque inter sacramenta V. T. per se, & inter sacramenta N. T. per se. Nam divina testimonia de credentium tum regeneratione, tum nutritione pulcherrimè consentiunt: Atqui circumcisio & baptismus sunt testimonia renascentiæ; pascha, & sacra cœna, alimonix spiritualis. Ergo inter sese consentiunt ista quatuor, itemque binæ inter se collata. Sed redeamus ad harmoniam verbi & sacramentorum. Omne Dei verbum docet nos de Christo. Omnia sacramenta sunt verba Dei. E. omnia sacramenta docent nos de Christo. *Maiorem* alibi probavimus. *Minor* est manifesta: quia sacramenta constant verbo præceptionis, & promissionis Dei.

II. *Actionem, qua competit verbo Dei, & sacramentis, esse moralem, non verò physicam.*

1. Quod est proprium causæ principalis, non esttribuendum causæ instrumentali. Sed agere physicè in corda hominum, id est, illa novis qualitatibus imbuere, est proprium causæ principalis, id est, Dei. Ergo id non esttribuendum causæ instrumentali, id est, verbo, & sacramentis. *Major* est canon *immutæ* veritatis. *Minor* probatur ex 1. Cor. 3. 7. vbi Paulus dicitur plantasse, id est, primus prædicasse evangelium apud Corinthios; Apollos rigasse, id est, continuasse istam prædicationem; Deus autem dedisse incrementum, hoc est, fidem, spem, & charitatem per istud plantationis & rigationis ministerium effecisse in cordibus Corinthiorum.

2. Nihil agit vltra vires & speciem suam. Ergo verbum Dei, & sacramenta non possunt vi operis operati producere id, ad quod requiritur vis infinita & omnipotens: putà convertere cor hominis, ex lapideo facere carneum, ex mortuo vivum &c.

3. Et in verbo, & in sacramentis est actio composita in legitimo usu. Itaque illa

est discernenda. Probatur *antecedens*. In verbo Dei spectatur ipsius prædicatio, explicatio, meditatio, lectio, ruminatio, quæ fit ab homine, & eiusdem, tanquam seminis, germinatio, pullulatio, & fructificatio, *Luc. 8.* Sic in baptismo est ministerium hominis administrantis aquam, & actio Spiritus sancti baptizantis hominē igni, *Matth. 3.* In S. cœnâ est actio ministri & Dei, itemque hominis manducantis & credentis, *Iohan. 6. 1. Cor. 11.* Non itaque externa cum internis, & signa cum suis rebus sunt confundenda. De efficaciâ verbi Dei, quatenus Spiritus sanctus cum illo concurrit, insignis est locus *Hebr. 4. 12.* Verbum enim Dei est vivum, dum viviscit in cordibus nostris: & est penetrantius quovis gladio ancipiti, dum penetrat vsq; ad divisionem animæ & Spiritus, ita vt discernat naturam à gratiâ, & cogitationes hominis animalis à cogitationibus hominis spiritualis.

III. *Verbum, & sacramenta considerari vel respectu sui, vel respectu hominum fidelium, aut infidelium.*

Omne instrumentum consideratur vel in se, & suâ naturâ, vel ratione usus, & abusus. Atqui verbum, & sacramenta sunt instrumenta, sive organa, divinitus instituta. Ergo

ta. Ergo considerantur vel in se, vel ratione hominum rectè iis utentium, vel iisdem aut ex infirmitate, aut ex malitiâ abutentium. Nimirum verbum, & sacramenta per se testantur de benevolentia Dei. Ad hoc enim à Deo sunt instituta, aut ordinata. Sed respectu credentium, evangelium est odor vitæ ad vitam, & sacramenta sunt signa, & sigilla huius rei. At verò infidelibus promissio gratiæ est inanis quidam sonitus, & sacramenta iisdem sunt inanes ceremoniæ. Quæ causa est, quòd Deus in V. T. repudiat externas ceremonias, quatenus separantur ab ipsomet nucleo, *Psal. 51*. Et apostolus *Rom. 2*. manifestè distinguit circumcisionē & iudæum ἐν τῷ φανερῷ, & ἐν τῷ κρυπτῷ. Toto igitur errant cælo, qui hærent in opere operato.

IV. *Christum præesse & adesse legitime sacramentorum administrationi spiritualiter.*

1. Vna eademque est Christi præsentia in verbo, & in sacramentis. Sed in verbo non est alia quàm spiritualis præsentia Christi. Quare & in sacramentis est huiusmodi præsentia Christi. Maior probatur: quia sacramenta sunt sigilla appensa verbo. Minor conceditur ab omnibus.

2. Eo

2. Eo modo Christus est præsens in verbo, & sacramentis, quo est præsens in Ecclesiâ. Sed præsens est in Ecclesiâ spiritualiter. Ergo eodem modo est præsens in verbo, & sacramentis. Ratio *maioris* est: quia verbum, & sacramenta sunt propter Ecclesiam. *Minor* probatur. Eo modo Christus adest Ecclesiæ, quo hæc ipsi iungitur, & vnum cum eo fit. Iungitur autem spiritualiter, 1. Cor. 6. 17. Ergo.

3. Si Christus corporaliter adest sacramentis, tum & visibiliter adest. Sed hoc est absurdum. E. & illud. Ratio *connexi* est: quia Christus habet vnicum duntaxat corpus, & verè humanum, ac proinde visibile.

V. Sacramenta facere ad confirmationem fidei nostræ.

1. Signa fœderis sunt signa mutux obligationis inter confœderatos. Sacramenta sunt signa fœderis inter Deum, & credentes, hoc est, reconciliationis cum Deo propter Christum. Ergo sunt signa mutux obligationis, adeoque promissionis divinæ, & fidei nostræ.

2. Totum ministerium Ecclesiæ est organum, quo Deus suam voluntatem nobis significat, & fidem in nobis accendit & confirmat. Huius ministerii pars altera
sunt

sunt sacramenta. Ergo & ipsa in hunc finem instituta sunt, ut sint significatio divinæ voluntatis erga nos, quemadmodum prædicatio verbi, cui annexa sunt.

3. Sacramenta sunt ritus, quibus Deus sua beneficia nobis ob oculos ponit, nostrumque officium. Sacramenta igitur faciunt ad confirmationem fidei nostræ. Deus enim ritibus istis addit promissionem gratiæ, hoc est, observantibus illos secundum divinam institutionem, promittit communionem Christi, & omnium eius beneficiorum.

4. Cum Deus dat nobis signa, quibus rerum à se promissarum nomina imponit, illorum signorum exhibitione significat se certò nobis res promissas dare. Signa autem sacramentalia à Deo dantur nobis, & rerum promissarum nomina accipiunt. Ergo Deus ea nobis exhibens, significat se nobis res illas dare, quarum nomina signis imponit. *Maior* non tantum de Deo, sed in univsum de omnibus, qui signa, rerum significatarum, quas ipsi dant, nominibus insignita, exhibent, manifesta est: præsertim autem de Deo tantò magis eam concedi necesse est, quantò ipsi sive loquenti, sive signis aliquid indicanti, magis est credendum.

V I. Infideles non percipere rem sacramenti.

1. Sacramentum, & res sacramenti iunguntur vi promissionis Dei, & fidei hominis. At hæc duo vincula non sunt in hominibus infidelibus.

2. Si infideles percipiunt rem sacramenti, res cœlestis potest percipi sine fide. At hoc est absurdum. E. & illud.

3. Si infideles percipiunt rem sacramenti, est aliqua communio inter ipsos & Christum, item inter ipsos & fideles. quod verumque est horrendum paradoxum.

4. Illi percipiunt rem sacramenti, qui vivificantur spiritualiter. Soli fideles ita vivificantur. Ergo illi soli percipiunt rem sacramenti.

V II. Etsi infideles non percipiunt rem sacramenti, non tamen sacramenta ideo frustra ipsis administrari, aut ab ipsis vsurpari.

Si sacramenti cuiusque plures sunt fines, non sequitur, infideles frustra percipere sacramentum, si non percipiant rem sacramenti. Sed primum est. Ergo & secundum. Ratio *connexi* manifesta est ex illo canone: Vnius rei possunt esse plures fines.

Et,

Et, negato vno fine, non statim negantur reliqui. *Assumptio* probatur: quia sacramenta non solum obsignant communionem internam, sed etiam externam. Et hic posterior finis locum habet in hypocritis. Deinde sicut evangelium est odor vitæ ad vitam, & odor mortis ad mortem: ita quoque sacramentum. Denique hoc modo hypocritæ redduntur magis ac magis inexcusabiles. Oportet itaque in dispensatione verbi & sacramentorum coniungere considerationem beneficiorum & iudiciorum Dei.

LOCUS XXVI.

De Sacramentis N. T.

I. *Duo tantum esse N. T. sacramenta.*

TOT sunt N. T. sacramenta, quot Christus instituit, & suis servis administranda præscripsit, & quot primitiva Ecclesia usurpavit. Atqui Christus instituit duo duntaxat, videl. sacrum baptismum, *Matth.* 3. 11. & 21. 25. & sacram cœnam, *Matt.* 26. 26. & hæc administranda præscripsit suis servis, *Matth.* 28. 19. *I. Cor.* 11. 23. & primi-

primitiva Ecclesia hæc duo frequentavit,
Act. 2. v. 38. 41. 42.

2. Tot sunt N. T. sacramenta, quot sunt
 nostræ communionis cum Christo tessere.
 Atqui huiusmodi tesserae tantum sunt duæ,
 quia omnes in vnum corpus baptizati su-
 mus, & omnes vnâ portione potati sumus,
1. Cor. 12. 13. Et totidem quoque tesserae
 communionis cum Christo fuerunt in V.
 T. videlicet circumcisio, *Col. 2. v. 11. 12.* &
 Pascha, *1. Cor. 5. 7.*

3. Tot sunt sacramenta N. T. quoe
 Christus sanctificavit in seipso, id est, vsur-
 pavit ipse. Nimirum sicut videmus ipsum
 sanctificasse circumcisionem, & Pascha: ita
 etiam suscepit baptismum, *Matth. 3.* & Eu-
 charistiam percepit, vt docti viri colligunt
 ex serie historiarum de institutione sacræ cœ-
 næ, quæ immediatè successit in locum
 cœnæ Paschalis. Nihil enim causæ est, quò
 minus Christus non sumserit æquè cœ-
 nam N. T. atque sumsit cœnam V. T. eam-
 que sumendo sanctificavit.

4. Tot sunt sacramenta N. T. quot sunt
 ritus constantes ex signo, & re significatæ,
 ex institutione Christi. Hæc enim est for-
 malis ratio sacramenti. Atqui huiusmodi
 ritus solum sunt duo. Ergo.

5. Tot sunt N. T. sacramenta, quot sunt
 status cuiusque hominis, qui cum Christo
 copula-

copulatur. Atqui huiusmodi status tantum duo sunt. Ergo. Ratio *maioris* est: quia vtriusque illius status requiritur oblatione. *Assumptio* probatur: quia homo primo Christo incorporatur, deinde in ipso magis ac magis augefcit. Ibi baptifmus: hinc Euchariftia locum & vsum habet.

II. *Missam, quam vocant, non esse sacrificium corporis Christi.*

1. Si corpus Christi offertur in Miffâ, offertur vel vivum, vel mortuum. Non vivum: quia corpus Christi iam in cœlis est. Non mortuum: quia Christus semel duntaxat est mortuus, nec amplius mori potest, *Rom. 6. 9.*

2. Quod non potest destrui, non potest sacrificari. Corpus Christi non potest hodiè destrui: quippe gloriosum ad dextram Patris in cœlis. Ergo. Prob. *maior*: quia ad verum sacrificium requiritur, vt id, quod offertur Deo in sacrificium, plane destruat, vti *Bellarminus* rectè docet *lib. 1. de Miffâ cap. 1.* quam sententiam clariùs repetit *d. lib. cap. ult.* Inprimis, inquit, verum & reale sacrificium veram & realem mortem aut destructionem rei immolatæ desiderat.

3. Christus non potuit sæpiùs offerri quàm semel: alioqui oportuiffet eum sæpius

pius passum esse, *Hebr. 9. 25.* Non igitur quotidie potest offerri in Missâ.

4. Christus vnicâ oblatione consummavit in perpetuum eos, qui sanctificantur, *Hebr. 10. 14.* Qui ergo sæpius offerunt Christum, illi negant ipsum vnicâ oblatione omnes consummasse. Nam vnica ista oblatio non solum excludit omnes alias oblationes, sed etiam omnem repetitionem oblationis eiusdem: quia repetitio eiusdem argueret imperfectionem.

5. Oblatio Christi in cruce consummatoria fuit vnica numero. Sed Missa non est vnica numero, sed infinities iteratur. Non igitur est oblatio eadem, quæ fuit in cruce, ac proinde non est sacrificium corporis Christi, sed est toto genere diversa.

6. Si Missa est sacrificium propitiatorium (de hoc enim agitur) debet esse cruenta. quia sine sanguinis effusione nulla fit remissio, *Hebr. 9. 22.* Sed Missa dicitur esse sacrificium incruentum. Ergo. Vbi & hoc observa, eo ipso, dum Missa dicitur esse sacrificium incruentum, non obscure asseri, esse aliam hanc oblationem ab oblatione Christi, quippe quæ fuit cruenta. Fit igitur alio modo, & proinde est alia. Sed neque materia, neque forma oblationis Christi cernitur in Missâ. Non materia: quia corpus Christi oblatum in cruce, erat humile, destructiv-

destructibile, mortale. Sed corpus Christi, quod dicitur esse in Mîsâ, est gloriosum, indestructibile, & immortale.

III. *Quinque ista ; confirmationem, pœnitentiam externam, vñctionem extremam, ordinationem, & matrimonium; non esse sacramenta.*

I. In omni sacramento hæc quatuor necessariò requiruntur : institutio sacramentalis, materia sacramentalis, forma respondens materiæ, & gratiæ significatio atque obsignatio facta singulis credentibus. Atqui hæc quatuor non sunt in quinque istis modò nominatis sacramentis. Ergo. *Maïor* nititur definitione sacramenti: *Minor* probatur ex singulorum istorum definitione, atque ex ipsâ praxi.

1. *Confirmatio*, quæ perficitur manuum impositione & chrismate, vt baptizatis detur maior gratia, quàm in baptismo, nulum habet fundamentum in Scripturâ. Ergo non rectè dicitur esse sacramentum.

3. *Pœnitentia*, quæ mœrore, lacrymis, confessione, & absolutione perficitur, est actus hominis partim pœnitentis, partim verbum Dei applicantis. E. non est sacramentum.

4. *Vñctio*, quæ in primitivâ Ecclesiâ erat vñtata, pertinebat ad salutem corporis, tanquam

tanquam symbolum extraordinarium, *Ia. eob. 5.* E. non est sacramentum.

5. *Ordinatio* nō est vna specie; quia ordines in curiā Romanā numerantur septem specie distincti. E. non est sacramentum. Ratio *connexi* : quia omne sacramentum est specie vnum.

6. *Matrimonium* non est signum gratiæ iustificantis; neque pertinet ad omnes. E. non est sacramentum.

LOCUS XXVII.

De Baptismo.

I. Infantes Christianorum esse baptizandos.

I. **S** Infantes Iudæorum fuerunt circumscisi, etiam infantes Christianorum sunt baptizandi, & quidem potiori iure. Verum est primum. E. & secundum. Ratio *consequentia*: quia vtrumque sacramentum est tessera religionis, ad quam pertinent Iudæi in veteri, & Christiani in novo testamento. Potiori autem iure infantes Christianorum baptizantur, quàm infantes lu-

res Iudæorum fuerunt circumcisi : quia gratia Dei est amplior in N. quàm in V. T.

2. Si Christus iussit baptizare illos, qui facti fuerunt ipsius discipuli, etiam infantes Christianorum sunt baptizandi. At illud est, ex *Matth. 28*. E. & hoc. Ratio *connexi* : quia infantes Christianorum & ipsi sunt Christiani. Sunt enim sancti, *1. Cor. 7*. videlicet sanctitate fœderis, quâ fit ut sint Christiani, non verò non-Christiani.

3. Ad quos pertinet fœdus & promissio, ad illos etiam pertinet signum fœderis & promissionis. Atqui ad infantes Christianorum pertinet fœdus & promissio, *Act. 2. 39*. Ergo. Ratio *maioris* nititur processu à maiori ad minus.

4. In Actis leguntur integræ familiæ baptizate, itemque *1. Cor. 1. 16*. Ergo & infantes. Ratio *connexi* : quia secus vna eademque familia habuisset Christianos, & non-Christianos.

5. Baptizandi sunt, qui Spiritum sanctum acceperunt, *Act. 10. 47*. Atqui infantes Christianorum acceperunt Spiritum sanctum : quia promissio ipsis est facta, & sunt in Ecclesiâ.

III. Columnam nubis fuisse typum baptismi aquæ; & columnam ignis, fuisse typum baptismi ignis.

1. Columnam nubis fuisse typum baptismi aquæ, docet apostolus 1. Cor. 10. 2. ubi ait, veteres illos nube baptizatos esse. Quibus verbis baptismum veterum confert cum baptismo nostro, tanquam typum cum antitypo, id est, cum typo, qui alteri typo velut e regione respondet. Vide 1. Petr. 3. 21. Quò pertinet illud *Budauii commentariis lingua Græca*: Ἀντίτυπος etiam ἀντί τῆς σιμόλης dicitur, & ἀντί τῆς τύπης quomodo Gregorius ἐν τῇ θεολογίᾳ tabernaculum Moysi ait fuisse ἀντίτυπον τῆς ἁγίας πνεύματος.

2. Columnam ignis fuisse typum baptismi ignis ita demonstratur. Si columna nubis fuit typus baptismi aquæ, columna ignis fuit typus baptismi ignis. Par enim utriusque columnæ fuit usus. Duplici autem ratione columna ignis fuit typus baptismi ignis. Primò enim baptismus ignis, quo visibiliter baptizati sunt apostoli Act. 2. respondet columnæ ignis, ut antitypum typo, hoc est, ut typus parallelus. Deinde baptismus ignis, quo invisibiliter baptizantur omnes credentes, fuit figuratus per columnam

columnam ignis, tanquam res ipsa, quæ
typo respondet, *Matth.* 3. 11. Idem est iu-
dicium de loco illo *Esa.* 6. 5. 6. & d. ubi
vnus de Seraphim carbone ignito tetigit
os prophetæ. Significabatur enim, prophe-
tam lustrandum, & velut accendendum
igne Spiritus sancti. quod similiter, ut co-
lumna ignis, figurat baptismum ignis, tum
visibilem, tum invisibilem. Quod si obii-
cias, columnam nubis, & columnam ignis
fuisse duces populi in deserto, & simul in-
star umbraculi, & propugnaculi: facilis est
responsio, quod beneficia illa temporalia
fuerint involucria beneficiorum spiritua-
lium in Christo exhibendorum.

*IV. Transitum per mare rubrum fuisse
typum baptismi nostri.*

Apostolus *1. Cor.* 10. 2. docet, veteres il-
los baptizatos fuisse mari: quando scilicet
transierunt per mare rubrum, *Exod.* 14.
Itaque transitus ille fuit ipsis baptismi ad
instar: ideoque rectè dicitur typus bapti-
smi nostri geminâ ratione. Principio enim
ipsis Israelitis significavit mortificatio-
nem, seu submersionem veteris, & vivifi-
cationem, seu emersionem novi hominis.
Deinde baptismus noster est typus typo il-
li veteri respondens. Nec huic explicationi
obstat, quod transitus ille Israelitas eri-

Q

puerit

puerit ex præsentissimo discrimine, quod ab hoste imminebat. Nam vnus rei possunt esse plures fines: & beneficia corporalia in V. T. fuerunt typi spiritualium beneficiorum.

V. Baptismum aquæ Matth. 28. a Christo sanciri.

1. Vbi vox baptismi in N. T. absolute, sine aliquâ additione aut descriptione determinante ponitur, ibi baptismus aquæ intelligitur: vti patet ex Concordantiâ Græcis N. T. At hoc fit in nostro illo loco. Ergo.

2. Talis baptismus hoc loco apostolis iniungitur, qualem iam antè apostoli mandante Christo administraverant. At talis baptismus erat aquæ. Ergo. Probatur *maior*: quia Christus vt doctrinam non novam, sed iam notam, commendat apostolis, ita quoque de ceremoniâ, quam imperat, est statuendum.

3. Talis baptismus *h. l.* sancitur, qualem apostoli in Actis administrasse leguntur. Administrarunt autem baptismum aquæ. Ergo. Probo *maiolem*. Si baptismum apostoli administrassent sine mandato Christi, gentes potuissent se illis opponere, quòd agerent contra commissionem, & officium legatorum Christi.

Locus

Locus XXVIII.

De cœnâ Domini.

- I. *Finem cœnæ Domini esse recordationem mortis Christi practicam & symbolicam.*

Q VOD Christus pronuntiat de fine cœnæ à se institutæ, id pro certo est habendum. Atqui Christus *Luc. 22. 19.* dicit: *Hoc facite in mei recordationem.* Ergo. Quòd autem ista recordatio sit & practica, & symbolica, per partes ita probatur. Primo talis recordatio mortis Christi hoc in loco intelligitur, quæ Deo placet. Talis autem non est recordatio historica, aut theoretica, sed practica, quæ fit ex fide, & coniuncta est cum affectu pietatis, atque gratitudinis. Deinde talis recordatio hoc in loco intelligitur, quæ ex tractatione panis, & vini colligit tractationem corporis, & sanguinis Christi. Talis autem recordatio est symbolica, cum in meditatione verbi Dei sit recordatio practica quidem, sed non item symbolica. Pia igitur

Q 2 mens

mens huiusmodi syllogismum format. Sic ut panis & vinum se habent ad alendum corpus, quando illis ritè utimur: ita corpus Christi crucifixum, & sanguis ipsius fusus se habent ad animam nostram. Atqui panis fulcit cor hominis, & vinum cor hominis lætificat, *Psal. 104. 15.* Ergo corpus Christi pro nobis traditum, & sanguis ipsius pro nobis fusus, animas nostras pascit, & potat, adeoque vivificat & lætificat. Sic itaque primò illa recordatio symbolica in eo vertitur, ut ex symbolorum istorum tractatione religiosâ discamus, & ubi didicimus, magis ac magis certi reddamur, nos, tanquam Dei filios, ad vitam æternam ali pane & potu illo vivifico, *Ioh. 6.* ne vquam esuriamus, aut sitiamus. Sed & alium finem particularem includit finis iste generalis, nempe recordatio Christi: ut nempe nostram cum Christo, tanquam capite, & cum omnibus fidelibus, tanquam membris, communionem nobis repræsentet, ac obfignet communio vnius panis, & vnius vini, *1. Cor. 10. 16.* & d. Hîc itaque iterum à proportionem, seu analogiâ debemus argumentari. Nihil hîc moramur, quod nonnulli dicunt, ἀνάμνησιν non esse recordationem, sed commemorationem. Nam vox ἀνάμνησις idem est, quod recordor, ut patet ex *Marc. 11. 21.* & *14. 72. 1.*

Cor. 4.

Cor. 4. 17. 2. Cor. 7. 15. 2. Tim. 1. 6. Heb. 10. 32. quibus in locis occurrit vox ista Græca ἀνάμνησιν. Similiter vox ἀνάμνησις Heb. 10. 3. est idem, quod recordatio. Eodem igitur sensu accipi debet Luc. 22. 19. 1. Cor. 11. 24. 25. His enim quatuor duntaxat in locis vox illa occurrit in N. T.

II. Deum in sacrâ cœnâ nobis aliquid offerre.

Vbi requiritur vera fides in Christum, ibi aliquid offertur. At in usu sacræ cœnæ requiritur vera fides. Ergo in usu sacræ cœnæ aliquid offertur. Ratio *propositionis* est: quia fidei natura est, ut aliquid accipiat. Iam verò accipere & dare sunt relata. *Assumptio* probatur ex *numero* *præced.* quia in S. cœnâ commemoramus mortem Domini ex verâ fide.

III. Optimam sacræ cœnæ administrationem esse, quæ cum institutione Christi convenit.

I. Quò quid propius est suæ origini, eò est perfectius. Atqui administratio sacræ cœnæ, quæ quàm proximè accedit ad institutionem Christi, origini suæ est propior. Ergo est perfectior quàm ea, quæ secus se habet.

2. Si Christi actio in moralibus est nostra institutio, oportet utique primam sacramentæ cœnæ institutionem habere pro normâ administrationis. At verum est prius. Ergo & posterius.

3. Qui aliquid addit, aut demit primæ institutioni Eucharistiæ, graviter peccat. Ergo qui nihil addit, aut demit, non peccat; & proinde qui Christi institutionem sibi proponunt cynosuram, optimè faciunt.

IV. Christum ita nobis quærendum esse in S. cœnâ, sicut in sacramentis V. T. quantum ad modum præsentia spiritualis.

Si apostolus patribus nostra, & nobis parum sacramenta tribuit, utique Christus nobis ita quærendus est in cœnâ, uti præfens fuit in sacramentis veterum. Verum est quod antecedit. E. & id quod sequitur. Ratio summi consequentia est: quia secus falsa essent ea, quæ Paulus & dicit, & concludit in loco mox allegando. *Assumptio* probatur ex 1. *Corinth.* 10. v. 3. & d. Ibi enim apostolus docet, veteres illos eandem escam spirituales comedis, & eundem potum spirituales bibisse: eundem dico inter sese, & præterea eundem nobiscum, nempe quantum ad mysticam significationem.

tionem. Quam interpretationem confirmat argumentum apostoli; quod quidem ita se habet. Non est, Corinthii, quod existimetis, externos illos & sacros ritus vobis profuturos adversus Dei castigationes. Quemadmodum enim veteres illos non potuerunt tueri symbola ista: sic neque vos poterunt. Hanc interpretationem etiam iuvat, quod ibidem Christum appellat petram, & quod petram in deserto vocat spiritualement, eodem scilicet sensu, quo cibum, & potum dixerat spiritualement. Nec est, quod dicas, aliam esse rationem sacramentorum N. T. quam fuerit illorum veterum. Nam utrobique promissio Dei, & fides credentium est spectanda: quippe iis sublati nulla presentia Christi in verbo & sacramentis quaerenda, vel expectanda est. Quod pertinet, quod agnus dicitur occisus ab origine mundi, *Apo. 13. 8*. Neque enim haec verba cum Aretâ & aliis per hyperbaton sunt coniungenda cum praecedentibus, hoc sensu: Quorum non sunt scripta nomina ab origine mundi in libro vitae agni, qui occisus est: quia haec expositio est dura.

V. *Fractionem panis esse necessariam
ceremoniam sacrae cœnæ.*

1. Si fractio panis est pars ceremoniarum à Christo præceptorum, utique est necessaria in administratione S. cœnæ. Illud est. Ergo & hoc. Probatur *assumptio*: quia Christus panem fractum dedit discipulis, & iussit hoc facere, id est, panem fractum comedere, in sui recordationem. Hoc itaque mandatum dedit omnibus communicantibus, ut panem illum fractum comedant in sui memoriam.

2. Illa ceremonia est necessaria, quæ certam aliquam, primariam, & verbo Dei expressam significationem gratiæ & beneficiorum Christi habet. Atqui fractio panis est eiusmodi. Nam panis à Christo est fractus, ut & passionem mortemque ipsius truculentissimam, quâ miserandum in modum reverâ frangebatur, & arctissimum fraternitatis nostræ vinculum, per unius fracti panis distributionem ac participationem repræsentaret, *Matth. 26. 26. 1. Corinth. 10. 16. & 11. 24.* Ergo fractio panis est ceremonia necessaria, non verò adventitia & accidentaria, qualis est tempus, locus, vel situs communicantium.

3. Apostoli, & primitiva Ecclesia fractionem panis adhibuere in administratione

tionem S. cœnæ: ut patet ex Actis Apostolorum. Tutius itaque est sequi Ecclesiam apostolicam, imò ipsam Christi institutionem; quàm nescio qualem Ecclesiæ à puritate apostolicâ desciscentis consuetudinem.

VI. Carnem Christi spiritualiter, id est, solâ, simplice, & inexactâ fide, ut loquuntur ex Cyrillo, manducari in S. cœnâ.

1. Quo instrumento Christus, panis vitæ, tangitur, eodem & manducatur. Sed per fidem tangitur. Ergo.

2. Si non corde fideli, & spiritualiter tantum manducamus carnem Christi, sequitur quòd illam etiam manducemus ore, & corporaliter. Sed consequens est absurdum. Ergo & antecedens. Probatur *consequentia*: quia nullum est tertium, sive medium inter hæc duo; inter manducationem dico spiritualementem, & corporalem. Neque enim manducatio sacramentalis inter manducationem corporalem, & spiritualementem ambigit, seu est media: sed est modus utriusque, quia panis, qui manducatur ore, à fideli homine refertur ad corpus Christi, & ita dicitur manducari ut sacramentum. Et rursum corpus Christi, quod manduca-

tur fide, dicitur manducari spiritualiter & sacramentaliter simul; cum extra hoc sacramentum etiam manducatur spiritualiter tantum.

3. Qualis est modus præsentiæ carnis Christi in S. cœnâ, talis est modus participationis. Atqui modus præsentiæ est spiritualis. Eâ siquidem ratione Christus adest in cœnâ, quâ ratione adest toti liturgiæ, seu dispensationi verbi & baptismi, item sacramentorum V. T. Deinde Christus adest in Eucharistiâ, non propter panem, sed propter hominem credentem. In eius enim gratiam sacramenta sunt instituta. Qualis igitur est homo iste, talis est eius alimonia. At ille est spiritualis, ex Deo videlicet genitus.

4. Qualis est communio nostra cum Christo, talis est manducatio carnis eius in S. cœnâ. Sed communio est tantum spiritualis, Ioh. 6. v. 56. 57. & 13. 5. & 17. 21. 1. Cor. 6. 17. Eph. 4. 4.

5. Qualis est ablutio per sanguinem Christi in baptismo, talis est alimonia per carnem Christi in S. cœnâ. Sed illa est spiritualis. E. & hæc.

VII. Panem in Eucharistiâ esse corpus Christi sacramentaliter.

1. Verba sunt accipienda secundum subiectam materiam. Ergo verba Christi, *Hoc est corpus meum*, sunt accipienda sacramentaliter; vel, si hanc vocem nolis admittere, sunt accipienda prout materia rei terrestres, id est, panis, & rei cœlestis, id est, corporis Christi postulat. Hinc itaque sic disputo. Quæ duo nec numero, nec specie, nec genere vnum sunt, ea non nisi proportionem, seu analogiâ, vnum esse possunt. Atqui panis in sacrâ cœnâ, & corpus Christi, nec numero, nec specie, nec genere sunt vnum. Quare proportione sunt vnum. Maior patet: quia omnes modi unitatis, quotquot sunt, ad istos quatuor reduci possunt; ut sit sufficiens enumeratio. Minor apud omnes rectè iudicantes est in confesso. Si dicas pronomen τοῦτο, *Hoc*, non posse referri ad vocem ἄρτος, *panis*; quod syntaxis id non permittit: velim te meminisse, pronomen illud ideo usurpari, quia non de pane solo, sed de toto ritu sive tractatione panis accipiendum est, ut patet ex collatione huius formulæ cum illâ 1. Corinth. 10. 16. Adde etiam, si placet, Ezech. 5. 5. Rursus si dicas, hanc Christi orationem, *Hoc est corpus meum*, perinde se habere.

habere, atque si quis circini ductu circulum describens dicat, *Hic est circulus*; quæ propositio est practica, & non nisi in fine descriptionis circuli vera est: respondeo non esse similem rationem, quia Christus differtè res duas vniri docet. Sed fortè, inquit alius, est huiusmodi vnio inter panem, & corpus Christi, qualis est inter cantharum & vinum, ita vt rectè dicam, *Hoc est vinum*. Verùm & hîc est dissimilis ratio: quia ista vnio est rerum sensibilium, at verò vnio in S. cœnâ est rei sensibilis, & insensibilis, quia corpus Christi hîc consideratur vt datum pro nobis. Talis igitur hîc est vnio, qualis in circumcissione, paschate, & baptismo cernitur. Nimirum circumcisio præputij & cordis erant vnum proportionem, significante, tolli immunditiem cordis per Spiritum Dei. Sic agnus paschalis, & agnus ille mactatus iam inde à iactis mundi fundamentis, erant vnum proportionem, significante, agnum illum Dei tollere peccatum mundi, & efficere suo sanguine, ne angelus vastator vastet animam nostram. Similiter aqua baptismi, & sanguis Christi sunt vnum proportionem, significante, sanguinem Christi emundare nos à peccatis nostris. Ideò quoque in S. cœnâ panis, & corpus Christi sunt vnum proportionem, significante, nos tam certò ali corpore Christi

pro nobis crucifixo, atque alimur pane. Etsi enim non sumimus in Eucharistiâ panem, ut illo alamur; tamen sumimus illum panem, cuius natura est alere, & quidem ita, ut primatum quendam teneat inter omnia alimenta; ut panis quibusdam videatur dictus à Græco πᾶν, quod unus sit instar omnium alimentorum.

2. Unio panis, & corporis Christi est talis, qualis est promissio. Atqui promissio est spiritualis. Ergo. Ratio *maioris* est: quia unio ista nititur promissione, sive testamento; cuius vocis Christus meminit in verbis institutionis. Ratio *minoris* est; quia Christus instituit suam cœnam non nisi propter spiritualis, & æterni beneficii recordationem. Confer *Iohan. 6.* Etsi enim ibi non describitur institutio Eucharistiæ: tamen non aliâ ratione Christus est panis vitæ, quàm ibi promittit.

3. Christus in sacræ cœnæ institutione adhibuit phrasin eiusmodi, quæ iam erat cognita ex tractatione agni Paschalis. Atqui in istâ tractatione phrasis illa erat cognita: *Hoc est Pascha.* Ergo eodem modo intelligenda est phrasis illa: *Hoc est corpus meum.* Probo *maiores*: quia Christus in ultimâ cœnâ coniunxit cœnam agni, & eucharistiæ; neque voluit discipulis suis sige-
re crucem; & denique non obscure docuit,
eandem

eandem vtriusque phraseos esse rationem. Sicut enim *Exod. 12. 14.* dicitur, *Erit vobis dies iste in monimentum*: ita Christus dicit, *Hoc facite in mei recordationem.*

VIII. Christum participasse de pane, & vino Eucharistiæ.

1. Si Christus sanctificavit circumcissionem, Pascha, & baptismum, iis videlicet utendo, etiam sanctificavit sacram cœnam. Verum est quod antecedit. Ergo & id quod sequitur. De *assumptione* nullum est dubium. *Consequentia* probatur: quia à pari ad par valet consequentia. Par autem est ratio sacramentorum V. & N. T. Sed & inferior est ratio sacramentorum V. T. si spectes prærogativam N. T. ut consequentia hoc modo procedat à minori ad maius.

2. Christus instituendo sacram cœnam, non solum dictis, sed etiam factis, adeoque suo exemplo præivit suis: & hoc nomine maxima fuit causa, cur non abstineret ab illâ. Nam quia Christum sumserat cœnam Paschalem, discipuli procul dubio non sumssissent alteram cœnam, Eucharisticam videlicet, si Christum vidissent ab illâ se abstinere.

re.

IX. Eandem efferationem administrationis cœna à Christo peracta, quæ deinceps fuit, est, & erit.

Si prima illa cœnæ administratio à Christo peracta est canon administrationis deinceps peragendæ, eadem utrobique est ratio. At primum est. Ergo & extremum. Vtraque *præmissa* est clara. Hinc itaque sequitur, corpus, & sanguinem Christi corporaliter non esse in sacrâ cœnâ, sive per transmutationem elementorum, sive per coexistentiam localem; quia Christus suum corpus, & sanguinem non accepit in manus, neque fregit corpus suum, aut fudit sanguinem suum, neque dedit discipulis in manus. Et cum ipse Christus usus sit symbolis sacris, quis dicat ipsum edisse, & bibisse suum corpus, & suum sanguinem? Adhæc discipuli fuissent offensorali manducatione & bibitione, de quâ nihil unquam ex magistro audiverant.

* *

*

L o c u s

LOCUS XXIX.

De carnis resurrectione.

- I. Resurrectionem mortuorum recte probatam esse à Christo Matth. 22. ex illo loco Exod. 3. Ego sum Deus Abrahami &c.

CARDINALIS Perronius libr. 3. adversus Regem Anglia contendit, ne hodie quidem constare, in quo consistat medium, & nervus argumentationis huius, quâ Christus adversum Sadducæos vitur. Similiter *Franciscus Veronius*, Iesuita, in *Novâ methodo disputandi*, contendit istam consequentiam Christi non esse evidentis veritatis. Quid? Ait hoc argumentum falsum esse. Apage cum istis blasphemis, & observa nervum argumenti consistere in promissione fœderis. Illa enim innuitur his verbis, *Ego sum Deus Abrahami &c.* Collectio itaque talis est. Illi, quibus Deus promisit, quod velit esse Deus ipsorum, iam necessario vivunt, quantum ad animam, & necessario vivent aliquando, quantum ad corpus. Atqui Deus promisit

Abra-

Abrahamo, Isaaco, & Iacobo, quòd velit esse Deus ipsorum. E. Ratio *consequentia* est: quia promissio gratiæ includit promissionem vitæ æternæ, quantum ad totum hominem, ratione animæ, & corporis. Anima autem illorum, quibus facta est ista promissio, omnino superstes sit corpori necesse est: quia Deus non potuisset post mortem istorum Patriarcharum dicere, se esse Deum ipsorum, si nihil illorum fuisset in rerum naturâ. Nam non-entis nullæ sunt qualitates. Et ideo Christus ipse rationem consequentiæ hanc adfert, quòd Deus non sit Deus mortuorum, id est, illorum, quorum animæ vnà cum corporibus extinguantur. Si excipias, Deum se appellare Deum Abrahami, Isaaci, & Iacobi, ratione posterorum; dico ex *Act. 2.* & ipsis patriarchis, & ipsorum posteris factam esse illam promissionem gratiæ & gloriæ.

II. *Resurrectionem mortuorum figuratam, vel adumbratam esse in V.T. variis modis.*

1. Elias 1. Reg. 17. *ψ. 20. & d.* & Elisæus 2. Reg. 4. excitant mortuos. Sicut itaque excitationes illæ mortuorum, quæ à Christo, & apostolis factæ sunt, ab omnibus habentur pro documentis, & monumentis,
- five

sive testimoniis excitationis mortuorum, quæ fiet in ultimo iudicio: ita quoque pronuntiandum est de duobus illis exemplis Eliæ, & Elisæi.

2. Visio illa *Exech.* 37. quâ propheta obiecta fuerunt ossa humana, carne vestita, & cute obducta, & vitæ restituta, representavit illa quidem reductionem populi ex captivitate Babylonicâ, quæ erat mors civilis, ut loquuntur: sed tamen nihilominus etiam fuit illustris imago resurrectionis mortuorum: Sic enim se habet argumentum, quo Deus prophetam, & propheta populum consolatur. Si Deo facile est, mortuos resuscitare, utique poterit Iudæos exules in patriam reducere, illosq; è morte civili liberare.

3. Ossa Elisæi contactus sui effecerunt, ut vir mortuus, positus in sepulcro Elisæi, excitaretur, 2. *Reg.* 13. 21. Intellige actionem moralem. Neque enim ossa illa potuerunt hoc efficere physicè: quod nihil agat supra vires, & ultra speciem suam.

4. Populus Iudaicus in captivitate Babylonicâ de seipso ita pronuntiat *Esâ.* 16. 19. *Reviviscunt tui mortui, cadavera quæque mea resurgunt. Expergiscimini & cantate qui inhabitatis pulverem.*

5. Quod veteres patriarchæ ossa sua voluerunt transferri in terram promissam, quod

T
quodq
era, &
velem
dicium
triam.

I. I

1. T

quitu
infern
otten
id qu
quæ
coru
num

1.

Seda
num
quie
surg
peti
num

quodque tam sollicitè curarunt sua sepul-
era, & ea in terra suâ propriâ, hæreditatis
velementionis titulo, compararunt, fuit in-
dicium spei resurrectionis beatæ ad pa-
triam.

Locus XXX.

De vitâ æternâ.

I. Vitam æternam dari.

1. **T**ESTIMONIUM animæ natura-
liter Christianæ, vt Tertullianus lo-
quitur, id est, opus legis gentium cordibus
inscriptum, vt ait apostolus *Rom. 2. 15.*
ostendit, post hanc vitam superesse aliam.
id quod docent campi Elysi poëtarum, &
quæ Plato, Cicero, & alii nobiliores ethni-
corum scripta reliquerunt de beatâ homi-
num immortalitate post hanc vitam.

2. Appetitus hominis non est frustrâ.
Sed appetitus ille tendit ad huiusmodi bo-
num, quo perfectè satietur. & in quo ita
quiescat, vt ulterius tendere, seu altius as-
surgere non possit. Non potest autem ap-
petitus in hac vitâ invenire huiusmodi bo-
num. Nam quia appetitus, intellectivus
nempe

nempe (de hoc enim agimus) proportio-
natus est intellectui ; & verò intellectus
semper invenit aliquem defectum in bo-
nis huius vitæ, illumque ostendit volunta-
ti; hinc fit, vt voluntas feratur ad illud bo-
num, quo maius dari non potest. Huic
modi autem bonum est plena Dei fruitio.
Quæ cum in hac vitâ nobis non obtingat,
oportet aliam vitam superesse, vbi hoc
fiat.

3. Si homines quidam in hac vitâ stu-
dent amare & colere Deum eo modo, quo
præscripsit, oportet vt huius rei præmium
consequantur post hanc vitam. Prius est
verum. Ergo. Ratio *connexi*: quia iustitiæ
Dei hoc est consentaneum, vt remuneretur
pietatem, cui promisit præmium.

4. Opus creationis, redemptionis, &
sanctificationis hoc idem postulat. Nam
Deus Pater creavit naturas rationales, id
est, angelos & homines, vt ab eis agnitus in
æternum celebretur. Oportet itaque vt
aliqui ex iis ad istum finem perveniant.
Deinde Filius Dei nos redemit, vt æter-
num simus beati. Denique Spiritus sanctus
nos sanctificat, vt possimus ingredi re-
gnum cælorum, *Ioh. 3. v. 5. 16.*

5. Promissio Dei toties repetita hoc ip-
sum confirmat. *Ioh. 3. v. 15. & d. c. 5. v. 24.*
28. 29. c. 6. v. 40. 47. c. 10. 28.

6. Praxis

6. Praxis ministerii, hoc est, prædicatio verbi, *Rom.* 1. 16. administratio sacramentorum, *Marc.* 16. 16. 1. *Cor.* 11. 26. & disciplina ecclesiastica, *Matth.* 18. 18. docet, superesse nobis vitam æternam.

7. Desiderium creaturarum vniversale, & fidelium particulare esset frustrà, nisi esset vita æterna, *Rom.* 8. 5. 19. 23.

8. Arctissima nostri vnio & communio cum Christo, hunc articulum egregiè confirmat, *Ioh.* 15. 1. *Rom.* 8. 11. *Ioh.* 14. 3. & 17. 5. 21. & d.

9. Exempla illorum, qui in vitæ æternæ possessionem in Scripturis missi leguntur, hoc idem docent: putà Enochi, *Gen.* 5. 24. *Hebr.* 11. 3. Mosi & Eliæ, *Matth.* 17. 4. Abrahami & Lazari, *Luc.* 16. Latronis in cruce, *Luc.* 23. 43. Nominatim hîc oportet observare tria exempla ascensionis in cælum. Primum est Enochi, ante diluvium: secundum, Eliæ, tempore religionis Moisaicæ: tertium, Christi, in novo testamento. Nimirum totidem hæc sigilla, quibus religio ante Mosen, sub Mose, & post Mosen fuit sancta.

II. Animam hominis esse immortalem.

1. Animam hominis esse immortalem, est intelligibile, volibile, & recolibile. Ergo illud firmiter statuendum est. Ratio *consequentia* est dicta in loco de Dei existentia. *Antecedens* probatur; quia cum intellectus, voluntas, & memoria negotiantur circa hanc propositionem, *Anima una cum corpore interit*, nescio quis horror invadit hominem.

2. Elias 1. Reg. 17. sic orat Dominum: *Iehovah, Deus mi, revertatur quoeso anima pueri huius in interiora eius*. Mox subiicitur: *Et exaudivit Iehovah vocem Eliae, & reversa est anima pueri in interiora eius, & revixit*. Hinc tale fit argumentum. Anima, cum primum separatur à corpore, redit ad Deum, *Eccles. 12. 9*. Itaque anima pueri istius, quem Elias excitavit, etiam ad Deum rediit. Postquam autem Elias rogavit Deum, anima à Deo rediit in corpus. Quæritio, & reditio arguit, animam reverâ fuisse superstitem. Cum enim entia non sint multiplicanda sine necessitate, ineptum fuerit dicere, animam istius pueri de novo fuisse creatam à Deo.

3. Si anima hominis redit ad Deum, qui dedit ipsam, sicut corpus revertitur in pulverem,

vere
pus
lem.

& ho
fis ap
poris
re in
ditio
Sicu
mat
med
phra
mam
seu,
rus si
tio c
mor
sui i
mor
terra
iudic

4
ham
enim
Deu
verò
vna c
s.
tribu
non

verem

verem, unde sumtum est, sequitur vt corpus est mortale, sic animam esse immortalem. Sed illud est verum, *Eccles. 12. 9.* Ergo & hoc. Ratio *consequentia* est: quia antithesis apud Salomonem ita instituitur, vt corporis & animæ diversa creatio non obscure innuatur, & simul diversa vtriusque conditio post mortem hominis subindicetur. Sicut itaque corpus ex materiâ factum, in materiam resolvitur: sic anima à Deo immediate producta, ad ipsum redit. Deinde phrasis illa, *Redire ad Deum*, significat, animam redire ad Deum, iudicandam ab ipso; seu, redire ad ipsum vt iudicem, qui daturus sit præmium, vel poenam. Quæ expositio confirmatur ex *vers. 3.* vbi Ecclesiastes monet, vt iuvenes recordentur creatoris sui in iuventute suâ, antequam scilicet mors appropinquet, vbi corpus quidem in terram redit, anima verò ad Deum iustum iudicem, patrem illum spirituum.

4. Deus toties ait se esse Deum Abrahami, Isaaci, & Iacobi. Illi itaque vivunt. Si enim non vivunt, Deus non est illorum Deus: quia Deus est Deus viventium, non verò mortuorum, quorum scilicet animæ vnâ cum corporibus extinguuntur.

5. Homines mortui aggregantur patribus suis, *Gen. 15. 25. 35. & 49.* Id verò non ad solam sepulturam corporis potest referri:

referri: quia etiam illi dicuntur aggregari patribus suis, qui sepulturâ fuerunt privati, vt Ioakimus rex 2. Reg. 24. 6. & Moses, Deut. 32. 50. cùm tamen ille non fuerit sepultus, Ierem. 22. & huius sepulcrum ignoretur. Adde, quòd Genes. 15. 15. duo ista distinguuntur, aggregari patribus suis, & sepeliri. Manent igitur animæ post mortem corporum, & aggregantur patribus suis, piæ quidem piis patribus, impiæ verò suis quoque, hoc est impiis patribus. Non possum, quin hoc loco tres historias, à viris fide dignis memoriæ proditas, commemorem. Cùm anno Christi 1545, 24. Octobris Moguntia diem suum obiisset Albertus Cardinalis, & Archiepiscopus, navigantibus in mari septentrionali, noctu visa est navis, in quâ throno insidens Cardinalis conspiciebatur. Cùm autem, signo dato, interrogati essent, Quonâ tenderent, responderunt: *Rectâ ad Hecla montem in Islandiam Cardinalem Moguntinum abducimus.* Principibus quoque Electoribus Palatinis, Friderico II. & Ottone-Henrico, eques quidam Rhodius retulit in aulâ Palatinâ, sibi in mari septentrionali naviganti vnâ cum aliis auditam fuisse vocem, *Demittite vela.* Cumque rogassent nautæ causam, respondisse malos genios: *Adducimus Archiepiscopum Bremensem.* Mox

aliam

aliam
vela
fuisse
Ketsch
Ketsch
stea fu
mæ, u
ambo
sum e
tus cu
Hecla
tione
aggre
5.
natur
de en
nam,
homo
ternu
taten
6.
bus i
nost
titus
conf
ca m
iudic
7.
ditio
& in

aliam vocem auditam fuisse: *Demittite vela*: cumque causa rogaretur, responsum fuisse, *Ducimus obesum Andream ex Ketsch*. Fuit autem ille caupo in pago Ketsch non procul à Spirâ. Inquisitum postea fuit ab isto equite Rhodio, tum Bremæ, tum Heidelbergæ, in tempus, quo illi ambo fuerunt vitâ functi, & deprehensum est, planè consentire historiam obitus cum historiâ abductionis in montem Heclam. Hæc non recito, quòd superstitionem fovere velim, sed ut pateat, quid sit aggregari impiis patribus.

5. Rerum illarum, quas non videmus, natura ex operationibus colligitur. Aliunde enim, si excipias revelationem divinam, colligi non potest. Iam verò anima hominis occupatur circa infinitum, & æternum. Ergo suam quoque habet infinitatem, & æternitatem.

6. Deus multa signa nobis dedit, quibus intelligi potest, ipsum velle, ut anima nostra superstes sit corpori: uti sunt appetitus immortalitatis, & conscientia vis se consolantis aut cruciantis, præsertim circa mortem, tanquam sensu imminentis iudicii.]

7. Hæc doctrina est antiquissima traditio, ipsis quoque Americanis recepta: & in Ecclesiâ semper sonuit. quam ipsi
R quoque

quoque Iudæi retinent, quamque Hellenismus variis involucris obscuravit. Eiusmodi, inquam, est hæc doctrina, ut nullo argumento solido labefactari possit.

8. Si anima est incorruptibilis intrinsecè, est immortalis. At illud verum. Ergo & istud. Probatur *assumptio*: quia non est composita ex contrariis. Vide Ciceronem in Tusculanis.

9. Qui naturâ appetit immortalitatem, habet illius appetitus principium naturale. Atqui homo naturâ appetit immortalitatem: ut quilibet in se experitur, & exempla ethnicorum abundè id decant.

10. Si anima non est immortalis, deterior est ipsius conditio, quàm corporum cœlestium, terræ, auri, & similium rerum, quæ non possunt corrumpi. Sed consequens est absurdum. Ergo. *Consequentia* est manifesta: quia incorruptibile præstat corruptibili.

III. Animam nostram superstitem esse corpori, ita ut sit persona.

I. Si iustus per mortem ingreditur pacem, & molliter requiescit in cubili suo, sanè ut corpus infertur in cubile, id est, in sepulcrum, sic anima ipsius infertur cœlo. Hic enim est pacis locus. Sed primum est,

Esa. 57.

Esa.
nit
ce fr
Dei
five
(sic
quie
nem
itaq
est,
cœlo
2
iudi
Deu
3
run
sæi,
v.g.
duæ
rum
Ma
run
Qu
para
sten
doi
iter
sepa
Ape
4

Esa. 57. 2. Ergo & secundum. *Consequentia* nititur duplici fundamento. Nam qui pace fruitur, utique reverâ est, & subsistit. Deinde phrasis illa, quâ Deus dicit, iustum, sive hominem integrum, venire ad pacem (sic enim sonant verba Hebraica) & requiescere in suo cubili, satis arguit, sermonem esse de statu animæ, & corporis. Sicut itaque corpus requiescit in cubili suo, hoc est, in sepulcro, ita anima fruitur pace in cælo.

2. Si anima redit ad Deum, tanquam iudicem, utique subsistit. Atqui sic redit ad Deum, *Eccles.* 12. 9. Ergo.

3. Animæ quorundam hominum redierunt in corpora sua; tempore Eliæ & Elifæi, *1. Reg.* 17. 2. *Reg.* 4. & tempore Christi, v.g. anima Lazari, *Iohan.* 11. anima filii viduæ Naimiticæ, *Luc.* 7. animæ sanctorum, qui resurrexerunt Christo moriente, *Matth.* 27. Et hæ ipsæ animæ postea redierunt ex corporibus quæque suis ad Deum. Quis autem dicat, animas illas primò separatas à corporibus nullam habuisse existentiam, & illam accepisse de novo, quando in corpora redierunt, & denique istam iterum deposuisse, quando denuò fuerunt separatae à corporibus? Credat Iudæus Apella: non ego.

4. Si animæ aggregantur aliis animabus,

bus, utique reverâ existunt, & subsistunt. Sed illud est, *Genes. 25. 8.* Ergo. Ratio *con-*
nexi est: quia non-ens non potest aggrega-
 ri ad non-ens. Et, si anima aggregatur aliis
 animabus, statum felicem aut infelicem
 experitur, ac proinde reverâ subsistit, ita
 nempe ut sit persona.

5. Eadem est conditio animæ piorum,
 quæ fuit animæ Christi separatæ à corpo-
 re. Atqui anima Christi fuit translata in
 paradysum, id est, in cœlum, *Luc. 23.*
43.

6. Infantulus Davidis migravit in lo-
 cum beatitudinis, *2. Sam. 12. 23.* Ergo per
 se substitit in illo loco. Prob. *antecedens*
 quia David exoptat ire ad infantem, Ego
vadam ad illum: at ille non revertetur ad
me.

7. Anima Lazari deportata fuit ab an-
 gelis in sinum Abrahamæ, id est, in paradi-
 sum, ibique solatio fuit perfusa, *Luc. 16.*
27. Ergo fuit persona, quæ possit frui so-
 latio.

8. Anima latronis dextri *Luc. 23. 43.*
 fuit delata in paradysum, ibique vnâ cum
 Christo læta triumphavit. Ergo fuit *ipsa*
adpov.

9. Beati sunt mortui, qui in Domino
 moriuntur: quia requiescunt à laboribus
 suis, *Apoc. 14. 13.* Ergo miseri sunt mortui,
 qui

qui non moriuntur in Domino. Proinde utrique revera existunt & subsistunt: quia status felicitatis, & miseriæ non cadit nisi in personam. Huc pertinet illud Christi, *Qui audit sermonem meum, & credit in eum, qui misit me, habet vitam æternam, & in iudicium non venit, sed de morte transivit in vitam, Iohan. 4. 24.*

10. Si anima rationalis eadem est naturâ & conditione, quâ sunt angeli, post mortem superstes est corpori. Verum est antecedens. Ergo & consequens. Ratio *connexi* est: quia natura angeli est, non posse corrumpi intrinsecè. *Assumptio* probatur. Vbi sunt eadem operationes, ibi eadem est natura. Atqui in angelis, & animâ nostrâ sunt eadem actiones: videlicet intelligere res spirituales, æternas &c.

11. Si anima non est superstes corpori, existentiam suam debet corpori. Sed hoc est falsum: quia cùm sit immaterialis, existentiam suam non potest acceptam ferre rei materiali. Quòd autem anima sit immaterialis, constat ex operationibus eius circa immaterialia.

12. Si anima non est superstes corpori, Deus hoc aut non potest, aut non vult præstare. Sed potest; quia hoc non implicat. Et vult; quia promisit se fore semper Deum

R. 3. nostrum.

nostrum. At verò si nihil hominis manet post mortem, Deus definit esse Deus noster.

IV. Mutuam hominum beatorum notitiam in cælis habituram locum.

1. Non minor erit in beatis hominibus dignoscendi facultas, quàm fuit in Adamo recens creato. At ille Evam ante à se non visam agnovit. Ergo tale quid erit in beatis.

2. In transfiguratione Christi Petrus, Iacobus, & Iohannes agnoverunt Moysen & Eliam nunquam à se visos, *Matth. 17.* Tale quid igitur etiam accidet in vitâ æternâ.

3. Angeli se invicem internoscunt. Ergo sancti homines, qui erunt in cælis ἱσχυροί, *Luc. 20. 36.* seipso quoque internoscent.

4. Mutua illa notitia facit ad plenitudinem. Neque enim illa conversatio gaudium parit, ubi qui conversantur, se invicem non noscunt.

V. In vitâ æternâ fore gradus.

1. Si vita æterna comparatur paradiso, domui, civitati, regno, cœnæ magnæ, nuptiis regalibus, brabio, & coronæ; admitte

tit va

tit varios gradus. Sed illud est ex *Luc. 23. Johan. 14. Apoc. 21. Matth. 20. & 25. Luc. 14. 1. Corinth. 9. 2. Tim. 4.* Ergo & hoc. Ratio connexi est : quoniam ista omnia sic sunt comparata , vt admittant multimodam varietatem.

2. Deus in regno potentia , & gratia observat proportionem geometricam. Ergo illam quoque haud dubie observat in regno gloriae.

3. In damnatis erunt gradus poenae, *Matth. 10. 15. & 11. v. 20. & d.* Ergo in beatis erunt gradus praemii.

4. Apostolus *1. Corinth. 15. 41.* docet, vt stellae inter sese differunt , ita quoque corpora sanctorum in resurrectione fore diversa. Confer *Dan. 12. 3.*

5. Res ipsa postulat, vt diversis gratia donis respondeant diversa gloriae dona: quia hoc est congruum iustitiae.

VI. Purgatorium nullum esse.

1. Si mortui in Domino sunt beati, utique a peccatis suis plenè sunt purgati , & non veniunt in locum tormenti. Hoc enim pugnat cum naturâ felicitatis. At illud est, *Apoc. 14. 13.*

2. Si mortui in Domino requiescunt à

R. 4. suis

fuis laboribus , non cruciantur ullis tormentis. At illud est, vt patet ex eodem loco *Apocalyps.*

3. Si qui credunt in Christum , in iudicium non veniunt , sed à morte transeunt in vitam , utique purgatorium non subeunt , sed in cœlum transmigrant. At illud est verum , ex *Iohan. 5. 24.* Ergo & hoc.

4. David 2. *Sam. 12. 23.* exoptat ire ad infantem defunctum ; & Paulus *Philip. 1.* optat migrare , & esse cum Christo. Vterque igitur sibi proposuit locum refrigerii non supplicii ; qualis quidem locus est purgatorium.

5. Lazarus *Luc. 16.* & latro ad dextram Christi , *Luc. 23.* non fuerunt delati in purgatorium , sed ille in sinum Abraham , hic in paradysum ; id est , vterque in cœlum delatus fuit.

6. Nullus potest adferri locus Scripturæ , in quo Purgatorium habeat fundamentum. Ergo non rectè illud asseritur. Ratio *connexi* est : quia à non scripto ad non esse valet consequentia in rebus fidei.

7. Sanguis Christi , verâ fide nobis applicatus , purgat nos ab omni peccato, 1. *Iohan. 1. 7.* *Actor. 15. 9.* Ergo non opus est

est aliqua purgatione post hanc vitam. Illa siquidem purgatio non est necessaria fidelibus: neque prodesse potest infidelibus.

8. Scriptura commemorat duo solum loca, in quibus homines possint degere post hanc vitam: videlicet cœlum & infernum. Non itaque rectè statuitur tertius locus.

9. Post hanc vitam non est locus purgationi: quia homo vel præmio ornatur, vel pœnâ afficitur.

VII. Sanctos in cœlis, non esse religiosè à nobis colendos, sive precibus, sive festorum celebratione, sive aliis modis.

x. Cultus religiosus soli Deo debetur. Non itaque tribuendus est creaturæ. Ratio *consequentia* est: quia Deus gloriam suam alteri non dabit. *Antecedens* ita probatur. Quem religiosè invocamus, illi tribuimus immensam scientiam, bonitatem, atque potentiam; quòd omnes nostras necessitates & gemitus intelligat, & velit ac possit nos exaudire. Hæc est sola vera causa invocationis religiosæ; quæ profectò nulli creaturæ competit, sed soli

R s Deo.

Deo. Hinc invocatio solius Dei præcipitur nobis *Matth. 4. 10.*

2. Sancti in cælis ignorant nos, iuxta illud *Esa. 63. 16. Abraham nescit nos, & Israel non agnoscit nos: Tu verò Iehovabæ pater noster, & redemptor noster.* Non igitur sunt à nobis invocandi. Huc pertinet, quòd sancti illi longissimè à nobis absunt.

3. Festa soli Deo dicata sunt, *Exod. 20. Memento ut diem sabbati sanctifices.* Non itaque sanctis conveniunt. Neque verò quod apostolus ait *Hebr. 13. 7. Memores estote ducum vestrorum,* & id pertinet ad celebrationem festorum, sed ad imitationem virtutum, quibus sancti illi fuerunt insignes. Huiusmodi enim memoriam practicam apostolus *d. l.* postulat.

4. Si sancti essent religiosè invocandi, aut essent dii, aut mediatores. Sed utrumque est absurdum. Unus enim est Deus, & unus mediator, Iesus Christus, *1. Tim. 2. 5.* Ratio *connexi* est: quia invocatio religiosa terminatur vel ad Deum, vel ad mediatorem *ἑαυτῶν*; quia uterque habet conditiones requisitas in eo, qui debet ac potest religiosè invocari, de quibus modò diximus. Si excipias, sanctos esse mediatores, non quidem redemptionis, sed tamen intercessionis; hoc effugium est contra apostolum,

stolum, qui *d. l.* negat plures dari mediatores. Deinde intercessio illa, quâ sancti in cœlis orant pro nobis, tanquam fratribus adhuc peregrinantibus & militantibus, idque in genere, nihil habet commune cum intercessione Christi mediatoris: ut alibi probavimus.

5. Nos aliquando erimus pares sanctis in cœlo. Non igitur illos debemus invocare.

VIII. Sanctos in cœlis non intercedere pro nobis, tanquam mediatores.

1. Quod Christi solius est, tanquam Ecclesiæ Pontificis, & ab eo sufficienter præstatur, id sanctis defunctis citra Christi iniuriam affingi non potest. Atqui pro Ecclesiâ intercedere tanquam mediatorem, est solius Christi, ab eoque sufficienter præstatur, *Rom. 8. 34. 1. Tim. 2. 4. Hebr. 9. 24.* Ergo.

2. Qui ipsi opus habent mediatore, non possunt suscipere partes mediatoris. At sancti demortui ipsimet opus habent mediatore. Ergo. Prob *minor*: quia ipsi sunt sub Christo capite, & illius merito atque intercessione fruuntur in cœlis.

IX. *Sanctos in cœlis pro nobis intercedere, tanquam fratres; idque solum in genere.*

1. Si sancti in cœlis nōrunt Ecclesiam in terris militare, & peregrinari, procul dubio pro illâ Deum orant. Verum est quod antecedit. E. etiam quod sequitur. Ratio *connexi* est: quia id exigit communio sanctorum, quæ non solum est inter eos, qui militant in his terris, sed etiam regnant in cœlis. Vtrique enim sunt sub vno capite, Christo.

2. Si sancti in cœlis non nōrunt horum vel illorum in terris militantium necessitates, non possunt pro illis rogare nisi in genere. Verum est prius. E. & posterius.

Assumptio probatur: quia hoc est proprium solius Dei. Vide etiam *anteced. num.*

SOLI DEO GLORIA.

INDEX
LOCORUM
THEOLOGICO.

RUM,

QUORUM PRÆCIPUA
CAPITA HIC DEMONSTRANTUR.

- I. **D**E Religione. 5
II. **D**E demonstrationibus in
religionis negotio. 14
III. De existentia Dei. 20
IV. De sacra Scriptura. 24
V. De attributis Dei. 51
VI. De SS. Trinitate. 66
VII. De Christo, aeterno Dei Filio.

87

VIII. De

VIII.	De Spiritu sancto.	131
IX.	De decretis Dei.	147
X.	De predestinatione.	152
XI.	De creatione.	196
XII.	De angelis.	199
XIII.	De providentia Dei.	203
XIV.	De peccato.	214
XV.	De libero arbitrio.	222
XVI.	De persona Christi.	228
XVII.	De officio Christi.	243
XVIII.	De typis V. T.	276
XIX.	De vocatione gratuita.	288
XX.	De iustificatione gratuita.	290
XXI.	De sanctificatione.	294
XXII.	De perseverantia sanctorum.	299
XXIII.	De convenientia V. & N. Testam.	308
XXIV.	De Ecclesia.	330
XXV.	De Sacramentis in genere.	345
	XXVI. De	

XXVI. *De Sacramentis N. T.* 353

XXVII. *De Baptismo.* 358

XXVIII. *De Cæna Domini.* 362

XXIX. *De carnis resurrectione.*

376

XXX. *De vita eterna.* 379

FINIS.